

p. 2. 112.

W 33275

747

SZ

A'
LEÁNYOKNAK, ANYAKNAK és GYER-
MEKEKNEK

ORVOS - ASZSZONYJOK.

a' köz, és Falú-helyt lakó Népnek szá-
mára iratott

K Ö N Y V.

melly,

főképpen a' Falú helyt lévő Bába Asz-
szonyoknak kedvéért készítettett,

de

minden jó Anyáknak - is az olvasásra hasznos,

és

nékiek mint - egy ajándék az ö Leányjaik-
nak Férjhez menetelekkor ajánltatik

Regin di Kolosvare

KOLO'SVÁRATT, és SZEBENBEN

Nyomtat. HOCHMEISTER MARTON, Ts. K.
priv. és Dicast. Könyv, Nyomtató által. 1791.

Imprimatur 10. Marty 1791.

CLAVDIOPOLI,

C. Joannes Nepom. Eszterházy imp.

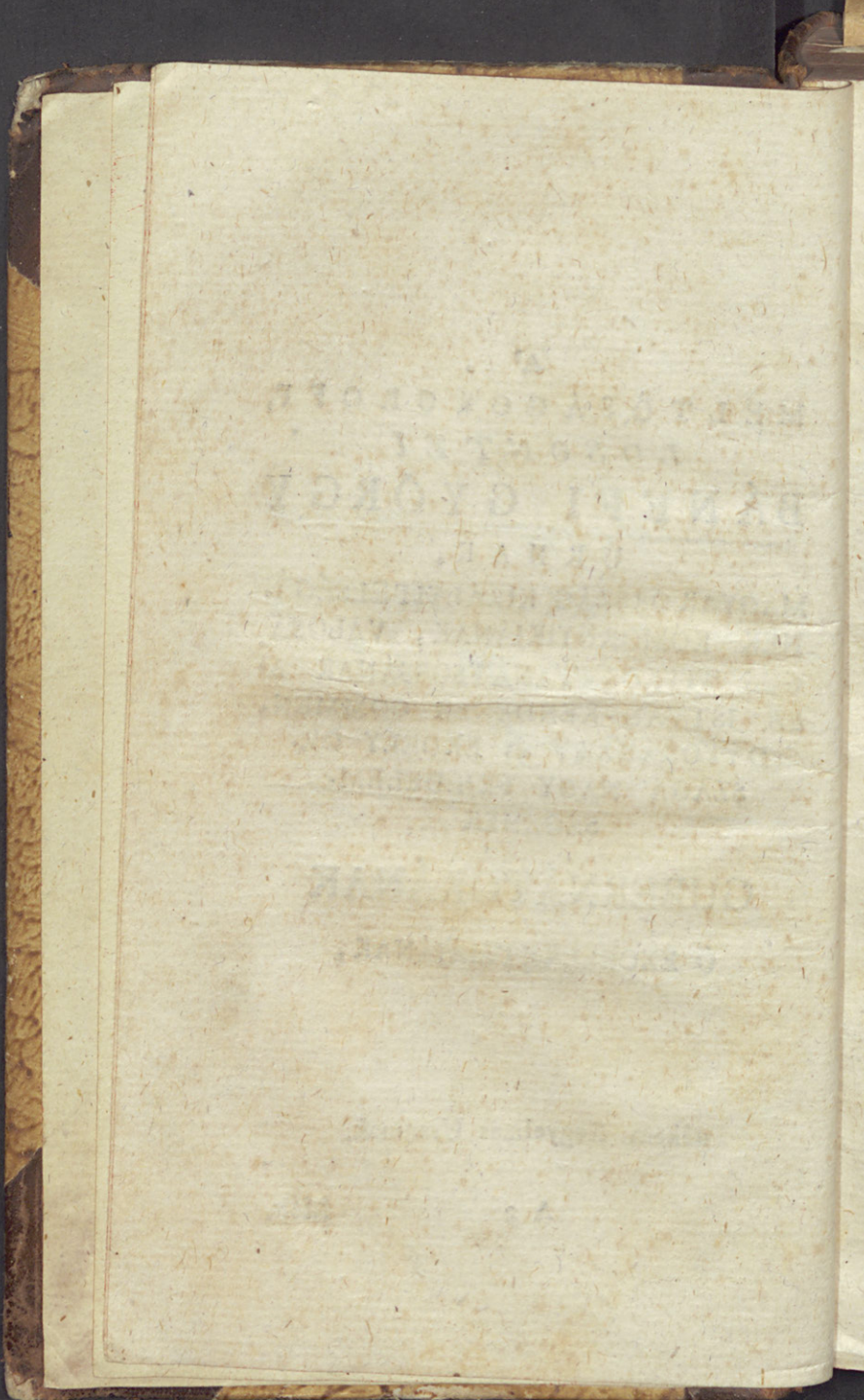
121
827
A
MÉLTÓSÁGOS GROFF,
LOSONTZI
BÁNFFI GYÓRGY
ÚRNAK,

MAGYARORSZÁG KIRÁLYIFELSÉGÉ-
NEK KOMORNYIKJÁNAK, VALÓSÁ-
GOS TITKOS TANÁTSOSSANAK A-
SZ, ISTVÁN-RENDENEK COMMEN-
DÁTORÁNAK, és ERDELY OR-
SZÁGA NAGY FEJEDELEM-
SEGÉNEK

GUBERNÁTORÁNAK

Ö EXCELLENTZIÁJÁNAK,

nékem Kegyelmes Uramnak.

Méltóságos Groff Ur!

Kegyelmes Uram:

Az Erdély Országi, kiváltképpen a' Falú-helyt lévő leg-több Bába - Afzszonyoknak nagy tudatlanságokon szánakozással meg-illetődvén, és EXCELLENTZIÁDnak, mind annak elő-mozdítására - való buzgó kívánságában, valami az emberiségnek tsak boldogítására, különösen pedig, Erdély Országnak igaz hasznára szolgál, meg-győzetetvén, bátorkodom, a' köz-népnek számá-ra kézfittetett ezen jelen lévő válogatott Könyvet, EXCELLENTZIÁDnak eleiben terjeszteni, azon alázatos kéréssel, méltotzar-

ÉK EXCELLENTZIÁD, azt a' tzelt. mely-
re nézve ez, az én Erdélyi Atyámfiainak
nyelvekre fordított, kegyelmes jóvá-ha-
gyással tekinteni.

Az tzelom ebben, hogy ezt a' kis, de
igen hasznos Munkát, Erdély Országban,
elméretefebbé és köz haszon vételre való-
bá tegyem; a' mi Bába Afzfzonyaink között
lévő ki-mondhatatlan tudatlanságot el-ol-
talsam, el-töröljem; ő köztök az oly fontos mes-
terségben, mellyben minden nap foglalatoskod-
nak, több tudományt terjeszszek; az A-
nyák,

nyákba, főképpen a' Falu helyt lakozók-
ba, az ő egészséges, és beteges magzatjaikról,
főképpen leányaikról, rövid, de igaz, és va-
lóságos gondolatokat oltsak, minden meg-
gyökeredzett hamis vélekedéseket ki-irtsak ;
az Orvosnak nem létében, a' mennyire tsak
lehetséges, hathatós házi Orvofságokat ajánl-
jak, és, ez által, ha tsak némelly embe-
reknek - is, egészségeket és életeket meg-tar-
tsam.

Ez, az én tiszta szívből származott tze-
lom ugyan, az én kívánságom által, bé-

nem tellyefittethetik, mind azon - által, úgy
reményilem, hogy ezen kis Könyv által, sok
jó szereztethetik. EXCELLENTZIÁDon áll
a' leg-több. Egyedül EXCELLENTZIÁDnak
vagyon tehetségében, az én tzelomnak meg-
erősítése, elő-mozdítása 's végbe való vitele.

Az én igyekezetemnek kegyelmessen le-
jendő vétettetésének reménységével vagyok
EXCFLLENTZIÁDnak

alázatos Szolgálója,
LANGE MÁRTON,
az Orvosi tudománynak Doctora, a Ts.
Leopold Term. vizsgáló Acad. Tagja
és Bartza Physicusza.

Bé-menetel.

Minek-előtte tinéktek, azokról a' fok, és külömbféle betegségekről és változásokról, a' mellyek, a' ti reátok bizattatott személyekre, ugy mint, a' nőtelen léánykákra, a' Terhes, a' Szülő, a' Gyerinek-ágyban lévő Afzszonyokra, a' szoptató, gyermekeiket a' a' tsetstől el-választó Anyákra, és Gyermekekre jöhetnek, mellyekben-is, tanátsot, és segítséget töletek kívánnak, oktatást és tanúságot adhatnék; — szükség titeket előre némelly dolgokra meg-tanítanálak, mellyeknek tudása, néktek, mindenik elő-fordúlható történetben el-kerülhetetlenül szükséges, és mellyek-nélkül e' könyvben foglaltatott némelly dolgokat, helyesfen meg-nem ért-hettek.

§. 1.

Az első, és valósággal a' leg-fontosabb kérdés a' Beteg-körül im' ez: Ha vagyon-é forrósága; és, igen nagyon hibázik, a' ki ebben tévelyeg. Gyakorta hamar meg-esméritek ezt, midőn a' betegnek ortzája piros, kezei forrók, szomjúlága nagy, a' takaródzót nem szenvedi, vagy maga-is a' forróság miatt panaszkodik. Néha pedig mind ezek-közzül semmi fintsen jelen, és a' Betegnek még-is forrósága nagyon. Mert két nemei vagnak a' Forróságnak, tudni-illik: külső, melyet a' kívül lévő testen, látás és tapogató által igen könnyen meg-esmérhetni; és belső, melyet a' látás és tapogató által olly könnyen meg-esmérni nem lehet. Vagyon pedig egy más bátorságos esmérőjel, mely szerint a' forróságról ítéletet tehetni, és ez a' Pulsus, vagy, Er szökés.

§. 2.

Ha a' tulajdon magatok Pulsusát, az az, a' ti kezetekén lévő, verő vagy szökő eret, melly mint-egy két újni széleltséggel a' ti hivelyketek megett bé-felé nagyon, figyelmeteliséggel gyakorta tapogatójátok, és a' mellett, a' verésnek minéműségére és sebelségére, vagy, az verésnek számára vigyáztok; ha azt, más e-gészséges személyeken is gyakorta meg-próbálatok: úgy, csak hamar, és könnyen nyerhet.

hettek esméreret az egészséges, rendes, és természet - szerént való Pulsusról. E' mellett, ezt veszitek észre :

- a) hogy a' ti Pulsusotok , reggel lafsabb és lágyabb , mint sem estve.
- b) Hogy az , a' gyermekeknél szaporábban , és az öregeknél későbbben vér , mint a' meg - állapotott idejüeknél.
- c) Hogy a' természet - szerént való Pulsus, a' meg - állapotott idejüeknél közel olly nagyon érezhető , mint-egy közép szerű író - toll , vagy , vastag szalma - szár ; az Ifjabbaknál szükebb, és vékonyabb ; az Öregebbeknél szélesebb, és vastagabb ; a' Gyermekekénél alig vastagabb egy erős tzer-na-fonalnál , avagy kötő drótnál.
- d) Hogy az , a' ti újjaitokat épen tsendesen , engedőleg és lágyan üti , mintha az ér nem egészen telyes volna.

§. 3.

Mihelyt ti mind ezeket , a' Pulsusnak gyakorta való figyelmetes tapogatása által , a' Gyermekeknél az ifjakknál , a' meg - állapotott idejüeknél , és az öregeknél meg - tanultá - tok és elmétekkkel meg - fogtátok , már többé néktek nehéz dolognak nem - eshetik , meg - esmérnetek és meg - ítélnetek , ha a' Pulsus , valamely betegnél , tellyes , kemény , lágy , kitsiny , egyenes avagy egyenetlen - é.

Tudni - illik :

a)

- a) A' tellyes Pulsus az, ha az Ér, a' megállapodott idejüben, nagyobbnak és szélesebbnek tapogattatik, mint egy közép rendü iró - toll, avagy, a' gyermekben, akkorának, mint egy szalma - szár. A' kitsiny Pulsus pedig az, ha az vékonyabb és keskenyebb, mint sem lennie kellene.
- b) A' kemény Pulsus az, midön az Er, a' ti ujjotokat nem lágyon és engedőleg, hanem meg - vonva és keményen veri, mintha nem húsból, hanem hal - tsontból vagy nádból való volna. De, ha engedőleg veri ujjotokat, úgy, mintha az Er nem volna jól tellyes, hanem inkább laposabb mint sem gömbölyegebb, akkor a' Pulsus lágy.
- c) A' scbes Pulsus az, midön annak ütési szaporábban és egymás - után gyakrabban következnek, mint sem az egészséges emberben.
- d) Az egyenes Pulsus az, midön az ütés olyan hamar következik egy - másra, és olyan erős, mint a' máfik. Ha pedig az ütések, majd erősek, majd gyengék; majd nagyok, majd kitsinyek; majd hamarább, majd későbbre következnek egymás - után, akkor a' Pulsus egyenetlen.
- e) Meg - jegyezzétek itt ezt - is: hogy a' fetette húfos és kövér embereknél, a' Pulsus, mindenkor szűkebben 's keskenyeb-

nyebben éreztetik, mint sem az ösztö-
vérekben.

§. 4.

Midőn már valamelly betegben, váltig-
való sebes Pulsust találtok, akkor forrósága:
vagyon annak, ha szintén külsöképen, a' ta-
pogásra nem is felette forró; hanem ha é-
pen hidegben fekünnék, illykor pedig, for-
róság jö az után. Ha a' Pulsus csak mér-
téketes szaporán jár, és egyszer'smind tel-
lyes és lágy, akkor a' mondatik, hogy: a'
vér forrásban, vagy, fővésben vagyon. Az
ilyen állapotban, a' test melegebb, az ortza pi-
rossabb mint szokás-szerént, és a' szomjúság
mérséklett.

§. 5.

A' sebens, tellyes és kemény Pulsus mel-
lett nagy a' forróság. Mennél sebesebb az,
annál nagyobb a' teltnék külső forrósága, az
ortza igen piros; a' nyakon és a' vak sze-
meken lévő erek úgy vernek, hogy látni le-
het; a' szemek puffadtak és fényesek; a' nyelv
száraz; a' szomjúság nagy, és a' fő fáj.
Az Orvosok, Forróság gyúladásnak neve-
zik ezt.

§. 6.

A' sebens, kitsiny és kemény Pulsus mel-
lett, a' forróság inkább belső, mint sem kül-
ső. A' test ugyan meleg, de nem igen forró.
ró,

ró, ha tapogatják; az ortza nem piros; a' szemek zavarosok; a' Fő inkább nehéz és kábult, mint sem fájdalmas; a' szomjúság szokás - szerént nem nagy. Mind-azon-által a' forróság nagy; mert ha szorosán reája vigyázatok, tehát a' Pulsusnak tapogatása közben észre - veszitek, hogy a' belső forróság, az újjaitokat szúrja, és ez, az újjaitok begyében való érzés, egy néhány szem-pillantásokig még az után-is meg - marad, midőn már a' Pulsust többé nem tapasztaljátok. Mind ezeket még fokkal világosabban észre veszitek, midőn a' Pulsus izaporá, kitsiny (apró) és lágy. Az Orvosok nevezik ezt, rothasztó forróságnak.

§. 7.

Minden nevezetesebb forróságot neveznek az Orvosok Hideg - lelésnek; sőképpeű ha a' mellett (hideg) fázslás-is vagyon, akár kemény vagy gyenge légyen az, akár a' forróságot meg - előzte légyen az, avagy azzal változva jöjjon. Midőn már a' forróság, a' betegségnek kezdetétől fogva annak végéig szüntelen tart, jóllehet majd keményebben, majd gyengébben, akkor neveztetik az, Forró - hideg-lelésnek. A' fázsláló hidek - lelésben el - hagyja a' beteget a' forróság, rövidebb vagy hosszabb ideig egészen, és ismét el - jő őszán az új fázslás - után.

Minden forró hideg - lelésekben, nagyobb estve a' forróság, mint reggel; és, tsak
nem

nem minden betegségekben, könnyebben érzi magát a' beteg reggel, mint este.

§. 8.

Ha valamely embernek több vére van, mint sem a' maga egélsére nékie szükséges, akkor ő vérrel-bővölködő. A' vérrel bővölködés származik:

- a) midőn ki több; és igen lápláló ételeket, és italokat veszzen magához, mint sem testének meg-tartására szükséges; E' mellett,
- b) Midőn testének nintsen elegendő mozgása, az az: sokat ül, testével keveset munkálkodik; és,
- c) Midőn nintsen elegendő ki-üresedése az az: kemény hafú, vagy meg-szorúlt; avagy, midőn valamely aszsfzonyi-állatnak a' Havi-vére fenn-akad.

§. 9.

Az esmérhető jelek, mellyekből meg-esmérhetni, ha ki bőv-vérű, im ezek: Midőn valamely Embernek, a' ki magát nem éppen most hevitette-meg,

- a) Nagy, és fel-fuvalkodott erei vagynak, nagy és tellyes Pulsus, sőt még szív-dobogása - is nagyon, és e' mellett ortzája - is piros;

B

b)

b) Midőn e' mellett, fő - fájás, szédelés, fok és nyughatatlan álom miatt, mely álmadozásokkal, főképpen félelmekkel vagyon öszve - kötve ; és a' tagoknak nehézsége 's a t. miatt panaszkodik.

§. 10

A' bőv - vérűség magában már - is terheli az embert, mivelhogy az, minden mozgásra való alkalmas vóltat és könnyűséget meg - gátol, és meg - ront. De, különbféle forró betegségeknek, és Vér - fojásoknak - is okává lehet az. Még egyéb betegségek - is, melyek nem származnak egyenesen a' bőv - vérűségből, az által fokasítatnak, és veszedelmesebbekké tétetnek.

§. 11.

Midőn a' testnek valamely része fáj, és egyszerűs mind forró - is vagy ég (melyet, gyakran külsőképpen - is tapasztalhatni), és egyszerűs mind meg - dagadott vagy fel - fútt, és veress avagy verefebb színe vagyon, mint sem természet szerint lenni kellene, akkor, a' testnek az a' része fel - gyúladott. Valahol tehát ti forrósággal való fájdalmat, dagadtságot, és verefséget találándotok, ottan gyúladás vagyon. Azon gyúladások körül, mellyek a' testnek külső részeit illetik, ezen esmértető jeleket könnyen észre vehetitek ; de a' belső gyúladások körül, csak a' fájdalmat, és forróságot, néha még

még a' dagadtságot-is, a' vereséget pedig meg-nem esmérhetitek.

§. 12.

Ha a' gyúladás valamennyire nevezetes, avagy, az attól meg-támadtatott rész igen érzékeny, akkor, a' betegnek mindenkor több, vagy kevesebb forrósága, vagy hideg-lelése vagyon. Minden belső gyúladásokban az erős forró-hideg, olyan minémüségű, mint az 5. §. meg-iratott. Még a' külső gyúladásokban-is elég kemény néha a' hideg-lelés.

§. 13.

Ezen Köuyvben igen gyakran fordul elő ez a' szó: Görts. Midőn hirtelen, valamely tagotok, akaratotok ellen ki-nyújtatik, a' vagy haragofan ölszfe vonatik, akkor szokás-szerint ezt mondjátok: A' Görts fog engemet; és azzal a' taggal, tiszte szerint való dolgot nem tehettek mind addig, míg a' Görts tart; sőt e' mellett fájdalmat-is szenvedtek. Minden külső görtsök, láthatók, Mikor pedig az, a' belső részeket fogja, akkor láthatatlanok azok.

§. 14.

Valamint a' Görts erős vagy gyenge, szintén úgy a' fájdalom-is a' szenvedő rész-

ben, vagy tagban, nagy avagy kicsiny; és, e' mellett, mennél érzékenyebb a' tag, annál nagyobb a' fájdalom. Mennél több tagok avagy részek fogattatnak egyszer'smind a' Görtstől, annál nagyobbak a' fájdalmak és a' rendetlenség.

§. 15.

A' Görtstől által meg-akadályoztatnak, és háborítottatnak a' tagoknak, és részeknek szokott munkáik. A' tag, melynek mozogni kellene, a' Görtstől által mozgathatatlaná tétekerik. A' testben-lévő valamely edény vagy tsöv, mellyen valaminek által kell szürödni, a' Görtstől által, mint egy szürővel öszve-vonattatik, és semmit által nem bocsát. Példáknakáért, mikor a' Méhnek-szája a' tettetes (hamis) fogások által öszve-vonattott, akar a' magzatot vagy a' szülő Afzozonynak mását, vagy a' vért által nem bocsátja. Az edény, mellynek valamit magában kellele tartani, ki-bocsátja azt magából, avagy ki-taszítja azt, vagy öszve-nyomja, mikor arra a' Görtstől jő. P. O. A' méhnek fenekén lévő Görtstől ki-taszítja a' magzatot; a' hólyagban lévő Görtstől azt okozza, hogy a' vizeletet az ember nem tarthatja, avagy, ki-nem bocsáthatja.

§. 5.

Ha a' tagok a' Görtstől úgy fogattatnak, hogy egymás-után majd ki-nyújtatnak, majd ösz-

öszve - vonattatnak, majd fel - felé emeltetnek majd alá - felé nyomattatnak, majd elé majd hátra - felé huzattatnak, azt nevezik Rángatózásnak: és, ha az, a' testnek egy nagy részét fogja fejével, és ortzájával — együtt, azt hívják Nyavalya - törésnek. A' Görtznek okairól itt semmit sem tanithatok; de mindenik elé - forduló különös helyyen, arról annyit fogok mondani, a' mennyit tudnotok szükséges lészen.

§. 17.

Azon-is, minden betegségben fok áll, hogy meg - tudjátok, ha vagyon - é, és minémű tisztátalanság légyen a' gyomorban, és a' belekben. A' nyelvnek minéműsége, és a' szájból jövő szag, fok világosságot ad erről: Minek-okáért, im e' következő tanításokat jól meg - kell jegyeznetek, ha szintén nem mindenkor értitek - is, mit kellesték tselekedni. Mert valamenyiszor az Orvostól tanácsot kértek, mind annyiszor szoros tudósítást kell, a' nyelvnek minéműségéről néki adnotok.

a) A' tiszta, nedves, és világos verefs nyelv, jelent egy minden rútságtól tiszta gyomrot, és e' mellett a' lélegzet, és az íz-érzés - is tiszta, ha talám a' szájban meg - veszett bűdös fogok nintsenek.

b) A' fejtér nyelv azt mutatja, hogy, a' gyomor, és a' belek nyállal telyefek. E'

mellett, az íz érzés alkalmatlan, izetlen vagy favanyu édes, és a' szájból való szag kedvetlen édes. A' halovány lány nyelv azt jelenti, hogy a' vérben fok rőt, nyálas, vizes materia vagyon, és hogy a' gyomor erőtelen.

c) Ha a' nyelv sárga, vagy sárgával egyelített fejr, tehát akkor epesáros vagy rothatt tisztátalanság vagyon a' gyomorban, vagy egyedül, vagy nyállal öszve köttetve. Az íz - érzés inkább vagy kevésbé keferü; a' lélegzet és a' szaglás hév, és éles, sőt rothadás, és olyan, mint a' meg - romlott tojás. Még ezt - is megjegyezzétek:

d) A' száraz nyelv szárazzik a' belső forróságból. Mennél nagyobb a' forróság, annál szárazabb a' nyelv; és mennél nedvesebb a' nyelv, annál kisebb a' forróság - is. Az igen száraz, barna színü, vagy fekete nyelv, az halált jelenti, vagy a' leg - nagyobb veszedelmet. Ha a' meg száradott nyelv, nedvesedik, jó jel, mivel a' forróság kisebbedik.

e) Ha a' nyelven lévő mocsok könnyen engedi magát le - mosatni, tehát a' rútságok szabadon vagynak, és mozoghatók. Ha pedig a' mocsok keményen a' nyelvhez van ragadva, tehát a' rútságok - is még keményen fekszenek.

§. 18.

Immár, még némely dolgokat akarok a' tápláló eszközökről, és azoknak külömb- ségekről tanítani. Az egészséges munkás embernek, főképpen a' föld-mivelőnek minden eledelük egészségesek, ha azokkal mértékletesen és nem sok félével elegyesleg él. Azonban, mindenkor egészségesebbek azok, mellyek frifsek (újjak) egyfélék, jól megfőttek, nem igen kövéren firofok, és mérsékelve fozattak. A' sok féléből készített, avagy igen régi, és a' meg-vezéshez közel járó, avagy már meg-vezett ételek; hasonló-képpen, az igen keményen fűtölt és megfőzött, avagy nyers és felettébb kövér p. o. fűtös szalonna, ártalmasabbak, az az: ezekkel naponként élő ember, sokáig egészséges nem maradhat.

§. 19.

Az ételekben való fő-külömbség abban áll, ha azok könnyen vagy nehezen emészthetők-é? Igen-is úgy vagyon, hogy ez-is nagyon alkalmaztatja magát a' gyomornak erőségéhez; mert az egyik fáradtsággal emészti meg azt, a' mit a' másik igen könnyen megemészti. De még-is bizonyos az, hogy, egyik étel könnyebben el-oszlik a' gyomorban, mint a' másik.

a) A' nehezen meg-emészthető ételek-köz-

zé számláltatnak minden régi tápláló esz-
közök; úgy mint: a vén állatoknak hú-
fok; az erősen meg-főzött és sóban
fokáig álltott füstös hús; a' régi tojások;
héjalatlan borsó, lentse, bab; a' sárga
és fejer répának régi, és fás gyökerei; régi
kalarábik; bé főzött bab s a' t. To-
vábbá, minden keletlen lisztből való
ételek; rozsfűl költ, és nem eléggé fűlt
kenyér; lisztből való pép, galuska, me-
tél tészta, pánk, vajas-pogácsa; min-
den sirban fűtött étel. Hasonló-képpen,
a' kemény tojások, tyukmony-rátotta;
fajt, agy-velő, az ökröknek és sertések-
nek szájjaik 's lábaik; a' belek; lúdak,
rétzék, és kövér disznó-hús.

b) A' könnyen emészhető ételek ezek: a'
a' tiszta, és meg-nem romlott rosból, és
buzából készitetett jó, jól meg-költ,
nem felette savanyú, jól ki-fűlt kenyér;
tél, egyes tél-ételek; az ifjú állatoknak
húlaik, a' vad-hús-is, ha, nem igen
vén; s lágyl friss tojások; a' lágyl friss
faláta, és a' fejes-káposzta; ifjú gyöke-
rek, főképpen a' lisztesek, minémü a'
pelesztternák, kartaviola, sárga répa 's a' t.
a' friss alma és lágyl hajú gyümölcsök.

c) A' puffasztó ételek mind azok, melyek
nehezen emészthetők, és így a' gyo-
morban sok ideig hevernek; és azok,
melyek

mellyek szíjas-nyálas tápláló - nedvessé-
féget adnak, kiváltképen a' keletlen liszt-
ből való ételek, hivelykes gyümölsők,
az agy-velő, kemény tojások, fajt né-
mük, bé-fózott vetemények, és a' gyü-
möls, ha ki igen sokat eszik.

d) A' főrróító eledetek azok, mellyek
sok vért tsinálnak, és élesek; minémü
a' hús, a' hús-leves, a' Rák, és rák-le-
ves, a Bor és Ser-leves, a' fü-szerzár-
mok; a' régi Sajt (túró) Retek, a'
Torma, Mustár 's t. a' f.

e) A' hűttő eledetek ezek: a' Tég, az
együgyü tég-ételek, a' fős-tég, a' liszt-
ből való ételek, friss kerti vetemények,
a' Saláta, az Ugorka levével együtt, a'
gyümöls és az Etzet, ha ki velek mér-
téketofen-él.

f) A' leg-leg jobb ital, a' friss, tiszta,
hideg Viz. A' ki keményen dolgozik,
az igyék régi, jól meg-éledett de nem
savanyú sert, avagy gyenge bort, ha tö-
le ki-telik. A' Bor, Ser, Kávé, és
annál-is inkább az Égettbor (pálinka)
mind hevittő italok. A' hűttő italok pe-
dig ezek: etzettel vagy tzitrommal gyen-
gén meg-savanyított viz; a' Tég, a fős
tég, a' vert-tég, a' favó, és a mondola-tég.

§. 20.

Imnár még egy közönséges Régulát adok néktek, melly - szerint magatokat, minden betegségek körül, leg inkább pedig az olyanok körül, mellyekben forróság és hideg - lelés vagyon, viselnetek kell. Tsupán egyedül tsak ennek a' Regulának követése által - is, némelly beteget életben meg fogtok tartani, és egy történetben - is, ezt követvén, kárt nem téztek. Én, e következő Írásomban mindenütt erre a Régulára, melly a hűtésben való maga - viseletnek neveztetik, fogok vizsza - nézni, és, mind annyiszor tsak azt jegyzem - meg, a' minek abban meg - kell változtattatni, a' melly - is igen kevés léfzen.

a) A' beteg tellyeséggel melegebben bé ne takartassék, mint sem eyéséges napjaiban szokott vala; sőt valamenyivel könnyebben és hivelebben - is. A' Szoba téiben melegebb ne - légyen, mint sem szükséges, hogy az egéségesek meg - ne fázzanak. Minden Izzadás, melly a' befűtés, a' donyhákkal (paplanokkal) való bé - takarodzás, a' forró vagy hevítő italok által okoztatik, káros, és a, betegséget gonoszabbá tézi. Mindenütt egyedül tsak az Orvos érti, miképen, és hol kell izzadtságot szerezni.

b) A' beteg Szobát nem tsak minden napi
sep-

fepergetés-által tisztan kell tartani, hanem, az ablakokat - is minden napon meg kell nyittanotok; még pedig nyárran egész napon, ha jó idő vagyon, és télben leg-alább reggel, dél-után és este egy fertály órátskáig. Ha a' beteg-ágyának nintsen Superlátja, az alatt az ajtót bé-téve kell tartanotok, hogy a' levegőnek sebessjárása (vonása) a' beteget ne érje. Külömben, csak a' szükségés, hogy a' Superlatot, arról a' feliről, a' mellyről a' levegő, vagy a' szél jön, öfzfze-vonjátok, és öfztán bizváft meg-nyithatjátok az ajtót az ablakokkal egyetemben.

- c) Valahányszor a' beteg a' székre mégyen, mindjárt ki-kell az emészetét üríteni és félre takarítani. Minden pár órában-is, fenyő-maggal, Nád-mézzel, legjobban pedig, Etzettel kell füstölni: tudni-illik, hintetek vagy öntözzetek, eleven szénre, vagy meleg köre (téglára-is) etzetet. Az-is igen hafznos, ha időközben, valami kevés etzetet hintetek az Ház-földére és a falakra.
- d) Soha el-ne-múlásátok, a betegre, valahányszor szükséges, és töle csak kitelhetik, tiszta Inget adni. Ez, minden kár-nélkül meg-lészen, ha előre az Inget jól meg-melegítvén, Nád-méz-

mézzel vagy fenyő - maggal jól meg fű-
 sfőlitek; az-után azt nyakába vetvén,
 ötet bé - takarjátok, és a' szennyes Inget,
 a' takarodzó alatt, lábain le - vonjátok.
 Tsak, olyan időre kell ezzel várakoz-
 ni, mellyben a' beteg nintsen izadtság-
 ban. Epen így, meg - kell a' betegnek
 ortzáját és kezeit, minden nap, leg-
 alább egyszer, vízzel és etzettel mos-
 datni.

e) A' Beteget, étellel soha meg - nem kell
 kénálni, hanem mind addig várakozni,
 mig nem maga kívánja és kéri; és így,
 annál kevesebbé kell ötet ételre kénsze-
 riteni. Nem - is kell néki soha - is olly
 fokot ennie adni, a' mint talám akar-
 ná. Az ételnek leg - jobb ideje az, mely-
 ben magát leg - könnyebben érzi, a'
 melly - is közönségesen dél - előtt szokott
 lenni.

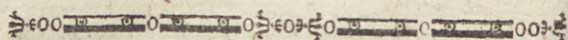
f) Minden nehezen emészthető és hevitő
 eledetek, minden Betegeknek, kiváltké-
 pen, forróságban lévőknek, egy átaljá-
 ban meg - tiltattattak; és, a' hol ettől a'
 Régulától el - lehet távozni, az, külö-
 nösen meg - fog jegyeztetni. Ugy tehát,
 a' hús - leveseknek minden nemeik, a' hús
 eledetek, Tojások, Halak, Rákok, liszt-
 ből való ételek, sütemények, a' Borfó,
 Lentse, Bab, Sajt (túró); fűszölt, meg
 só-

főzött, kövér, és fű-fzerfzamos ételek; a' Bor, Ser, égett-bor, alma-bor, és az ezekből készitetett levelek és a' Káfé tellyeséggel meg-tiltattak.

g) Ellenben bizvást adhattok a' betegnek minden-féle vizes-leveleket. Sóskával, Turbolyával, Petrefelyemmel, Tzellerrel, Buza-kásával, Árpa-kásával, böl-ti laskával (fidé) rántott liszttel [késztve, és tej levest; hasonlóképen zabkása, árpa-kása és ris-kása leveket; zöld kerti-veteményeket, friss gyökereket, friss és aszalt-gyümöltsöket mind nyersen 's mind főve, és friss új Vajjal kent kenyeret.

h.) De a' gyakorta-való italra kényszeríteni kell a' Beteget. Gyakran, de keveset kell innia adni, azonban még-is annyit, hogy, ha lehetséges, huszon-négy óra-alatt, három vagy négy ejtel italt meg igyék. Az ő itala egélszzen hideg soha se légyen, de meleg se légyen; elég, ha az gyenge meleg. Légyen pedig az mindenkor hűttő-ital (§. 19. f.) A' hol más italok, különösön hasznofok léznek, azok mind-annyiszor meg főgnak jelentetni.

ELSŐ FŐ-RÉSZ.

ELSŐ FŐ-SZAKASZ.

I. Az Afzfzonyi nem' hófzami tífztúlásáról.

§. 21. A' Hófzám.

A' Hófzami tíftúlás, a' hófzám, az idő, a' vér, az a' vér-folyás, melly rend-fzerint, a' 24-dik és 30-dik napok-között, a' méhnek ereiből, főt a' méh-hivelyének ereiből-is foly és jő; melly-is némellyeknél két napokig, leg-többeknél 4, 5, 6, és némellyeknél még 8. napoknál-is tovább tart. A' kezdetén tífta vér foly, a' végén pedig halovány vereső viz.

§. 22. Annak meg-indúláfakor való változások Symptomák.

Némellyeknek, annak meg-indúláfakor, és folyásának ideje-alatt, külömbféle nehézségeik

ségeik vagynak, egyiknek ugyan több, má-
fikkak kevesebb; némellyeknek pedig éppen
femmi fintsen. Ezek a' nehézségek állanak
fő - képpen a' deréknek fájdalmaiban, a' has-
nak korrogásában, a' lábaknak nehézségek-
ben és fájdalmokban, a' has-tekerésben, a' gyomor
görtsökben, a' dobogásokban, a' fő-
fájásban, a' Fog - fájásban, a' Lábaknak meg-
hülésében, és más ilyen színű történetekben,
változásokban.

§. 23. A' Hó-szám historiájához tartozó né-
melly dolgok.

A' mi helységünkben, jő a' Leányzóka-
ra a' vér rend-szerint, az ő életeknek 13-dik és
18-dik esztendei között leg-először, még pe-
dig közönségesen a' Hóld újságakor. Az
egészséges erős, munkás személyekre jő az
többire nehézség-nélkül, és gyakorta éppen
véletlen; a' paraszt Leányokra jő az, életek-
nek 15-dik és 18-dik esztendejek között, a'
Városi Leányokra pedig életeknek 13-dik és
16-dik esztendeik között, és azért, a' miatt
többet-is kell szenvedniek. Az Afzszonyok-
nak idejek pedig, a' kik életeknek 26. és
36-dik esztendejek között vagynak, Hóld-
töltekor; a' kik pedig életeknek 36, és 48-
dik esztendejek között vagynak, mind csak
inkább Hóld-fogytakor vagon.

§. 24. A' Hó-fzamos személyekre nézve való külömbiség.

1. Minél egéfségefebb, erősebb, és munkásabb valamely' személy, annál rendesebben jö annak ideje, minden 28-dik napon, semmi avagy igen tsekély nehézségekkel; a' bővségre nézve sem nagy, és ritkán tart 3. napoknál tovább.

2. Minél, valamelly másképen egéfséges személy, a' jó, és bővséges eledel-mellett, a' maga testének mozgásával kevesebbet dolgozik, annál hosszabb ideig, és erősebben foly annak a' Vére.

3. Minél többet ül valamelly személy vesztég, nem lévén testének mozgása, és a' mellett, sok meleg italt, u. m. Káfé, és Théét 's a' t. iszik, annál gyengébb leszén testének minémüése, és annál nagyobbak a' fájdalmak, a' Görtsök, és a' szorongatófok a' vérnek meg-induláfakor.

4. Ha az ilyen gyengélkedő személy, az ő vesztég-ülése-mellett sok lisztből való ételeket, u. m. galuskát, pánkót 's a t. hivelykes gyümölsöt u. m. Borsót, Lentsét, Babot 's a' t. avagy egyéb kövér, nyálas, nehéz ételeket, mint Tojást, Szalonnát, Sajtot, Túrót, sültelen Kenyeret 's a t. eszik, tehát el-sárgúl, az az, halavány színüvé, puffadtá, és beteg leszén. Ezek, az ő ideje-
ket

ket vagy egészen el-vesztik, vagy igen rendeletlenül jár, minden 6 - dik, 7 - dik, 8 - dik héten, sőt még későbben - is. Ekkor, az ő vérek fárga; alig vereslő és vastag, sűrű nyálas. Ellenben, annál gyakrabban foly az ő méhekből fejer nyálas matéria, melly fejer hó - számnak neveztetik.

5. Ha pedig a' gyengélkedő személyek, igen tápláló, hevitő, fű - szerzfámos ételeket, és fok húft esznek, ha bort, és más hevitő italokat isznak, akkor bőv vérűek lesznek, és, a' mellett, az ő vérek éles (sós). Ezeknek, a' vérnek meg - indulásakor nagy fájdalmaik vagynak, és a' Görts fogja őket, sőt, az ő idejek - is rendetlenül jár, t. i. igen korán, többire minden 3. héten, és hamarabb - is, és illykor, 8. napokig, és tovább is tart rajtok. Az ő vérek világos veres, és éles, úgy annyira, hogy a' szülő részek, attól nem ritkán meg - is febefednek. Mind ezen Régulákat jól eszetekbe vegyétek, és tartásatok, mivel hogy igen nagy hasznok vagyon; ezekre, a' következendőkben gyakorlatra reá emlékeztetlek titeket.

19. 25. A' Hó - számnak minémüsége.

A' Hó - számi Vér éppen olyan tulajdon képen való vér, a' minémű az egész testben vagyon, és éppen nem élesebb vagy tisztá - talanabb a' többi vérnél. Ha a' hó - számi vé

fürű, és fekete, tehát az erekben való vér-is olyan; és ha a' havi vér szintelen, és nyálas, avagy világos-verefs, hig, és éles, tehát, az erekben lévő vér-is éppen olyan.

§. 26. A' Személynek, a' Hó - számnak idején való minémüése és maga-viselete.

Azt a' személyt, mellyen a' hó - szám vagon, avagy annak folyása közel - vagon, úgy kell tekinteni, mintha félig beteg volna, minthogy ilyen időben, az érzékenyebb és kevesebbet szenvedhet, mint más időben. Azért inkább - is kell nékie magára vigyázni, és, különösen, im e' következő dolgoktól őrizkednie:

1. A' vastag, nehezen emészthető, kemény ételek; a' hevítő italok; a' felettebb való meg - terhelés; a' nagy munka által való meg - hevülés, a' sebefs mozgás, a' futás, a' tántzolás; a' meg - hűtés, midőn meztelen lábbal a' hideg földön állanak, vagy a' vízben gázolnak, vagy, midőn melegek vagon, hideg italt isznak; a' harag, az ijedtség, a' félelem. Mind ez azt szerezheti, hogy a' Vér nem jő, vagy, ha jövőben vagon - is, meg - áll, meg - akad.

2. Azért, az ilyen időben, kevesebbet egyék, mint sem szokott; semmi kemény,

és erőltető munkát ne tégyen; a' lábait, és a' testét melegen tartsa; többet igyék, mint egyébkor, de itala felette hideg ne legyen; azoknak, a' kik fokot ülnek, szükség több mozgást tenniük, mint más időben; a' kötőfőknek, és Salavár-kötőjöknek nem kell olly szorosan kötve, és magokhoz szoritva lenniük, mint más időben, és az elméjüknek-is tsendelésben kell tartatnia.

§. 27. A' hó - számnak nehéz meg - indulásakor való maga - vifelet.

Mind ezeket, fokkal szorosabban számba kell - venni azoknak a' személyeknek, a' kiknek a' hó - számnak meg - indulásakor fok nehézségeik vagyuk, mint másoknak; és e' mellett, im e' következő segítő eszközökkel kell élniük:

a) Az ő idejek - előtt egy néhány napokkal, kezdjék reggel, és este, a' hasokat, és lábaikat gyapju - posztóval dörölni;

b) Minden estvén lágy - meleg Láb - fürdővel éljenek;

c) Ha bé - dugúltak, vagy a' bé - dugulásra hajlandók, tehát jó idején lágyító Krifélyt tétessenek magoknak; és,

d) Gyakorta székfü - virágból készített Théét igyanak.

* A' Láb - ferdő akkor lágy - meleg, midőn természeti meleg kézzel, se melegséget, se hidegséget abban nem érzetek. Az ilyen személy ieg - alább fél órányi ideig abban veszteg üljön; és minél tovább, annál jobb. Hogy pedig az mindenkör lágy - melegen maradjon, tehát minden fél - fertály órában egy kevés forró vizet kell belé tölteni. Lehet egy tellyes marok sót vagy hamvat - is beléje vetni.

* A' lágyító Kristély így készítetik: Végy egy tellyes marok Búza - korpát vagy ökör - fark - kóró virágot, 1. Lót vakart Szappant, főzzed mint - egy kis fertály óráig, más - fél mezfely vizben; szürd által valamely rúhán, belé - tévén egy pár tellyes kalan olajat.

§. 28. A' hó - számot illető szükséges jegyzékek.

1. Ha valamely Személynek a' hó - számja ki - marad, tehát az, vagy terhes, vagy szoptató, vagy beteg, vagy beteg volt.

2. A' fárgaságban, a' száraz - betegségben lévők, a' hideg - lelétől, és a' Gelefszáktól szenvedők, közönségesen el - vesztik az ő idejeket, és nem - is kell azt hajtani, vagy meg - indítani.

3. A' súlyos, forró vagy hószas, meg-erőtlenítő betegség után, ki-maradhat a' vér 3, 4. hólnapokig-is kár nélkül; nem-is kell azt hajtani; meg-jön az nékiek ismét, ha betegségekből meg-épülnek.

4. Ha pedig valamely, másképpen e-gészséges személynek a' vére, az 26. §. 1, 2. száma alatt meg-jegyzett okok miatt ki-marad, avagy hirtelen meg áll, tehát, vagy azonnal meg-betegszik, és akkor, helyben segítségére kell jöni; avagy tsak gyengélke-dik, és ekkor vagyon idő arra, hogy a' kö-vetkezendő terminust el-várjad, és e' köz-ben vetett időben a' jó élet rendét ajánljad nékie.

§. 29. A' ki-maradott Hó-számnak követ-kezései és változásai (Paroxysmusfai)

Azok a' változások, mellyek azon sze-mélyekre jöhetnek, mellyeknek Hó-számok hirtelen ki-maradott, igen külömb-félék, főképpen pedig,

a) Más vér-folyások, úgy-mint, ke-mény Orra-vére járása, vér-pökés, vér-hányás, véres-vizellet, véres-szék;

b) Vagy Görtsök, és fájdalmak, úgy-mint: kemény Fő-fájások, szédelgés, Szív-dobogás, a' tagokban való nyilalás, Has-te-ke-

kérések, reszketések, ajúlások, és nyavalya-
törések.

c) Vagy forró-hideglelések, a' gyúla-
dásnak nevei-közzül (§. 5.) mellyek gya-
korta a' testnek valamely részébeni fájdalmak-
kal járnak.

§. 30. A ki-maradott idő' okainak meg-
vizsgálásokra szolgáló Régulák.

1. Ha már valamely személyre ilyen vál-
tozások jöttek, tehát minden azon áll,
hogy annak igaz okát meg-vizsgáljátok,
melly a' ki-maradott Hő-számot okozta.
E' végre, tudakozzatok leg-először-is a' be-
tegtől az 26. §. 1. száma alatt meg-íratott
okok felől: ha magát meg-terhelte, meg-
hűtötte - é s a t?

2. Azután egybe kell hasonlítani a'
a' beteg-től adatott okot, a' betegséggel ma-
gával, hogy meg-látsátok, ha egy-mással
meg-egyeznek - é, az az; ha a' betegeknek
változálaik az elő-adott okból származhat-
tanak - é? Annak-okáért, a' következendő
§§-ban meg-foglak tanítani; mi követke-
zései légyenek az elő-hozott okoknak e-
gyenként.

3. Ha a' változások az elő-adott okkal
még-nem egyeznek, tehát tovább kell tudak-
koz-

koznotok, ha egy oknál több ott nem vólt-é; mert, két és több okok - is együtt lehetnek, p. okáért, a' meg - terhelés, és a' meg - hevülés, a' meg - terhelés, és a' meg - hülés, a' meg - hevülés, és a' meg - hülés.

4. Néha a' beteg maga sem tudja igazán, mit tselekedett avagy mi történt rajta. Illykor tsupán tsak egyedül a' változásokat kell igyekeznetek meg - esmérni, mellyik lett legyen az oka. Azért jól, figyelmetesen, és szorgalmasan eszetekbe kell vennem, és tartanotok, a' mire, az okokról, és a' következésekről tántani akarlak.

§. 31. A' meg - terhelés. Az azzal való
b á n á s.

A' meg - terhelésre, a' vastag, nehezen emészthető avagy a' kemény ételekre, következik Fő - fájás, étel - kívánásnak fogyatkozása, tsömör, émelygés, gyomor, és torok égés, gyomor nyomás, szédélgés, Szív dobogás, szelektől való bántás, a' gyomornak fel - puffadása, kemény meg - feszült has, has - tekerés.

2, Ha valamelly személyben, mellynek a' hó - száma hirtelen meg - állott, avagy ki - maradt, holott jöni kellett vólna, ezeket a' változásokat, vagy mind - együtt, avagy tsak a' leg - többeket találjátok, bátran ki -
C 4 hoz -

hozhatjátok abból, hogy az olly személy magát felette meg-terhelte, avagy egészségtelen életelkel el-rontotta.

3. a) Adjatok azonnal a' Betegnek egy lágyító Kristélyt, és így tovább, reggel, és este egyet, valameddig beteg.

b) Vegyetek i. Lót főző-Sót, olvaszfátok-meg egy Mészely forró vízben, és adjatok néki belöle minden fertály órában egy tellyes Theé-findsiával; e' mellett, adjatok mind annyifzor inia reája egy pár findsia lágy meleg vizet, avagy Szekfü-théét,

c) Tétessétek Lábait, a' lab-ikrájáig lágy meleg láb-ferdőbe.

d) Ha erre, 4, 5. óra múlva semmi hányás vagy székre-hajtás nem következik, tehát adjatok-bé a' Betegnek 2. vagy 3. Lót Zedlitzei Sót.

A' Sót-is buzgó forró vízben, a' menyiben a' végre izükséges, olvaszfátok-el; és, ha mind el-olvadott, és a' szájatokat többé meg-nem égeti, akkor a' bé-vételre-is kész.

A' Gyomornak meg-ürülése-után, a' vér ismét folyni fog.

§. 32. A' meg-hevülés. Az azzal való - bánás.

1. A' meg - hevülésnek következései , és , az azzal járó változások , a' forróságon magán kívül , im ezek : a' Fő - fájás , a' szédelgés , a' vak - szemeken lévő ereknek sebefs kemény - verése , a' piros tűzes ortza , szívdobogás , rövid lélekzet , szomjúság , erős izzadás , száraz nyelv.

2. Ha valamelly személy, futás, tántozlás , a' napnak hévségén való kemény mozgás , vagy hevítő italok által , a' maga hószámát hirtelen el - vesztette , és a' meg - irt változások miatt panaszolkodik , tehát abból ki - hozhatjátok , hogy a' hó - szám , az elébbi meg - hevülés - miatt maradt - ki.

3. a) Az ilyen személynek parantsoljátok - meg , hogy magát minden - képpen tsendesev viselje , Salavár - kötőit meg - ödtja , Szoknyáit (köntösét) meg - nyissa , magát ki - finorozza , de semmi képpen meg - ne meztelenitse . Ez után nyílsátok - meg az ablakokat , de úgy , hogy a' levegőnek sebefs vonása a' beteget éppen ne érje , és készíteffetek neki egy lágy meleg Láb - ferdőt.

b) Elegyítsetek egy ejtel vízbe egy fertály negyed részni etzetet 's éppen annyi mézet , és adjatok abból bővön , lágy - melegen innia . De őrizzéték magatokat , ne

hogy néki leg - kisebb friss hideg víz vagy hideg favanyú-téj - italt meg - engedjete.

§. 32. A' meg - hűtés a' meg - hevülés után.
Azzal való - bánás.

1. Ha pedig meg - hűtés következett a' meg - hevülésre , vagy hideg ital vagy vigyázatlan meg - meztelenítés - által, akkor a' 31. § - ban elő - számlált változások - mellett , közönségesen , még ezek - is találhatnak : gyakor hideg borzadás ; Has - tekerés ; a' Tagokban való nyilalás ; a' Gyomorban való nehézség , mintha ott egy darab Jég heverne ; a' Lábakban való Görtsök , és nyilalások ; reszketés ; sőt még más Vér - folyások , és forró betegségek - is.

2. Valahol már ezeket a' változókat , a' meg - hevülésnek változafai mellett együtt találjátok , akkor , bátran el - hihetitek , hogy a' meg - hevülés mellett meg - hűtés esett.

3. a) Vigyétek a' Betegét az Ágyba , de csak gyengén takarjátok - bé ; adjatok néki bőven lágy - meleg Etzetes vizet , és a' mellet gyakorta egy Fındfia meleg erős Szekfű - Théét innia , míg a' bőre meg - nedvesül , és gyenge verejték üti - ki magát.

b) Ha a' verejték ki - ütni nem akar , a' vagy , a' mellett a' Vére meg - nem indul , tehát adjatok annak minden két órában
Szék -

Szék - füből tsinált Krisflélyt, és ültésétek a' Beteget néha - néha gözőlgö - ferdöre, tétésétek Lábat lágy - meleg Vizbe.

e) Ha erre sem jö - meg a' Vére, vágásatok Eret a' Lában.

* Valahányszor az Er - vágás javasoltatik, könnyü meg - érteni, hogy az okos Sebgyógyítónak tulajdon - képpen meg - kell itélnie, mennyi Vért kell erefzteni, és hol? (ha világosan meg - nem mondatott). De, okai - is lehetnek arra, hogy éppen eret ne vágjon; és ilyenkor az Orvoshoz folyamodjatok.

* A' Páráló - feredő igy készittetik: Vegyetek Szék - fü virágot, és Ökör fark - körő virágot, mindenikből egy tellyes marokkal; főzzétek - meg 2. Ejtél vizben egy fél fertály óráig; töltsétek mind öszve egy éjjeli vizellő - edénybe, avagy, ha nintsen, egy Sajtárba; és ültésétek vagy állítsátok a' Beteget úgy felibe, hogy annak göze a' szemérem testére menjen, de úgy, ne hogy magát meg - égelse. Ha ezeket a' füveket közel nem kapjátok, egy pár tellyes marok Korpát - is vehettek, avagy tsak tsupa forró vizet - is.

§. 33. A' meg - hüttés. A' véle - bánás, orvoslás.

1. Ha valamelly Személy a' meg - hüttés által;

által, azon kívül, hogy az előtt meg-hevült-vólna, u. m. a' hideg földön-való fokáig állás, vagy hóban, és vízben-való gázolás 's a t. által, vér-folyását hirtelen elvesztette, arra következik borzadás; fázás, reszketés, Fő-fájás, forrólag a Főben, és Ortzán, a' Hasnak, Lábaknak és Tsontöknek fájdalma, szorongatások, sőt Orra-vérc folyása, és vért-pökés-is.

2. Ezen változásokból meg-esméritek, mi esett légyen. Itt mindenekben úgy bánjatok, mint a' 32. §-ban meg-iratott e' mellett pedig egyfze'smind a' Lábat, és Szárát posztóval dörssöljétek, és talpát borostával borostáljátok.

§. 34. A' harag. Azzal való-bánás: orvoslás.

1. A' Harag azt mivel, a' mit a' meghevülés (§. 32.) a' hol e' mellett még reszketés, Görts, Ájulások, és Korság-is lehetnek; közönségesen pedig találjátok e' mellett, az Ajakaknak reszketését, meg-száradt söt keferü Nyelvet-is és halovány Ortzát.

2. A' Beteggel éppen úgy bánjatok itt, mint a' 32. §. 3. száma alatt meg-iratott, és e' mellett adjatok néki minden két órában egy jó tellyes Théé-kalánni Hüttő-port vízben,

* A' Hüttő-por készittetik egy rész megtisztított Salétromból, és három-rész elkészittett Bor-kőből.

3. Ebben a' történetben, főképpen a' Seb-gyógyító Orvosnak kell meg-ítélni, ha Ervágással kelletik - é élni, vagy nem?

§. 35. Az Ijedtség, Félelem 's a' t. Azzal való - bánás.

1. Az Ijedtség, Félelem, búsulás, szomorúság okoznak hideg borzadást, hideg, Kezeket, és Lábakat, reszketést, szédelgést, öszve - törettetést, szorongattatást, terhes lélegzetet, ájulásokat, görtsöket, az ortzának halovány színét, főt nyavalya - rontást - is.

2. a) Itt vágassatok Eret a' Betegnek Lábán; tégyetek néki lágyító Kristélyeket, és lágy meleg Láb-ferdőt adjatok az Er - vágás előtt, a Szárait, és Hasát meleg ruhákkal dörföljétek.

b) Mihelyt a' Beteg valamit magához - vehet, adjatok néki Szék-fü vagy Bodzavirág vagy Méh - fü Théét innia, és minden órában 15. vagy 20. tseppet, az 1. Numerus alatt lévő orvolságból adjatok bé néki, a' meg - irt Théében.

3. Minden történetekben, a' hol görts fogásokat, ájulásokat, kemény reszketéseket vagy nyavalya - törést találtok, ott botsáfsá - tok a' Betegnek Orrához a' meg - gyújtott tollunak füstét; vagy, még jobb az, ha, egy Pikfziskében valami kevés ördög - szart tartván magá-

magatoknál, azt az Orra-alá tartjátok. Jegyeztétek-meg e' mellett, hogy a' jó illatu dolgok, az Afzszony-neinek ilyen ájulásáiban, és görts fogáisaiban semmire valók, haszontalanok.

§. 36. A' Forró Hideg (Hagymáz)

1. Néha a' hirtelen el-nyomatott Vért-folyásra következik a' Forró Hideg Ezt, az 5. és 7. §§-szerint abból esméríték-meg, hogy a' Betegnek már egy-néhány napok alatt szüntelen tartó gyúlasztó forrósága, szomjúsága, száraz Nyelve, sőt a' Melyében, avagy más helyt fájdalmi vóltanak. E' mellett, az étel-kivánása el-veszett, az álma rendetlen avagy éppen egészen el-veszett. Minden estve, a' forróság, és a' többi történetek, mind keményebbek, és, tsak reggel-felé kezdenek tágulni, meg-szünni.

2. a) A leg-első dolog, a' mihez itt nyúljatok, az Er-vágás; ennek bőv mértékben-is kell lennie, az az, leg alább egy meszelynyi, ha a' Beteg másként erős lejénd. Ha valahol kemény fájdalma vagon, tehát az Er-vágásnak azon a' Tagján kell véghez vitetödni, melly a' fájdalomhoz leg-közelebb vagon, p. o. ha a' fájdalom a' mellynek bal-részében vagon, a' bal Karján kell az Eret vágni.

b)

b) Adjak, és tegyetek néki lágyító Kri-
stélyt, és lágy - meleg Láb - feredőket, az
erzetes - vizet pedig, avagy, a' melly még
jobb, Arpa - vizet innia, és minden 2. órá-
ban, egy telyes Théé - kalányi Hűtő - port;
és bánjatok véle minden dolgokban, a'
hűtésben való maga - vifelet szerént (§. 20.)

* Az Arpa - viz így készítettik: Vegye-
tek 3. Lót szedett tiszta nyers Árpát, főz-
zék - meg azt 3. Ejtél vizben, míg az
Arpa ki - pattog; az után szűrjétek - meg
a' vizet tiszta valamely edénybe, és ad-
jak belöle bővön innia lágy - melegen.
De előgítsetek mindenik mészelybe, egy
telyes évő - kalányi Bor - erzetet, és szin-
tén annyi Mézet.

c) Ha erre a' Beteg nem mindjárt kön-
nyebbedik, és a' forróság a' többi történe-
tekkel egyetemben nem száll, akkor az
Orvosnál kerésetek segítségét.

§. 37. A' Vér - folyások. Az azokkal - való
b á n á s.

1. Ha a' hirtelen meg - akadt Vér - u-
tán, más Vér - folyások jönnek, tehát akkor
éppen úgy bánjatok a' Bereggel, a' mint a'
forró - betegségekrol (a' 36 §.) tanittattatok,
i. i. élteszék ötét Ér - vágással, Láb - ferdök-
kel, lágyító Kristélyekkel erzetes - vizzel, vagy
Arpa vizzel, és hűtő - porral.

2. Az Ér-vágás iránt pedig, itt főképen azt kell meg-jegyeznetek, hogy, az Orr vér-folyásban, a' Vér-pökésben, és Vér-hányásban, a' lábán; Vért-vizellésben, és véres Has-menésben pedig, a' Karján kell a' Betegnek Eret vágni.

3. A' Vért-hányásban, jobbaz Árpa, és etzetes-viz helyett Savót innia adni.

* A' Savó így készítetik: Vegyetek Tejet, mellyről a' téj-fel le-szedetett, a' mennyit akartok, mint-egy Ejtelnyt, többet avagy kevesebbet; azt főzzétek-meg — és mikor fel-hág, tegyetek beléje 2, 3. tellyes Théé kalánni hűtő-port, és ha attól meg-alutt, akkor szűrjétek-által a' tiszta Savót egy ruháu.

4. El-ne felejsétek pedig, az Orvosnál azzonnal segítséget keresni, ha az előirt eszközökre a' nyavalya nem szűnik.

§. 38. Némelly fontos Régulák.

1. Már jól meg-jegyzétek, hogy, mind azok a' változások, és nyavalyák, mellyekről tinéktek a' 31. § tól fogva, eddig tanitást adtam, igen hamar következtenek a' ki-maradott Hószámra. Mert, ha a' Vér már az előtt jó darab idővel ki-maradott, minek-előtte t. i. a' változások hozzá járultanak, tehát azok a' Régulák, mellyeket, azoknak meg-orvoslásokra adtam, nem mind illenek,

2. Mi-

2. Minek - okáért, a' Beteg személytől jól, szorólsan meg - tudakozzátok, ha a' vérnek éppen azon időben kellett volna - é meg - eredni, avagy, ha valósággal már jelen volt - é, de hirtelen meg - akadt. Ha a' Beteg nőtelen, tehát, még sokkal gondofabban tudakozzátok tőle a' felől, az az, meg - kell kérdeznetek az iránt, az Annját vagy Nénnyét, Örsét, vagy háló - társát, ha éppen most - é ideje, mellyben a' hó - számnak jöni kellett volna; főt, még az Ingét - is meg - mutattassátok magatoknak.

3. Egyszer és mindenkor meg - jegyezzétek, hogy néktek, a' Sáfránnyal, a' kertj Tziprus - fával, keserű áloéval, a' fű - szer számos, vagy fű - szer számozatlan meleg - borral, és közönségesen minden hajtó eszközökkel való élés, ki - vétel nélkül meg - tiltatott.

4. Ha az adott Régulákat, mindenik tör - ténnetben szorólsan és rendesen követtétek, és a' Vér meg - is az által folyásába ismét nem hozattathatott, se a' változások el - nem múltanak, tehát, mind a' többit az Orvosra kell hagynotok és biznotok, és, mind a' Be - teget 's mind annak Hozzá - tartozandóit meg - intenetek, hogy az időt el - ne múl - sák, hanem hamar segítségért menyenek.

5. Ha pedig a' változások Szerentséfen meg - gyógyúltanak, és a' Beteg - is fel - gyó -
 D gyúlt,

gyült de úgy a vére ifjút meg-nem indult, akkor, a' következendő (terminust) időt tsendesen el-várhatjátok, főképpen ha ér-vágott rajta, és az-után továbbá úgy bánjátok-véle, a' mint immár fogtok taníttatni.

§. 39. Azon személyek körül való magavi-
felet, a' kik a' ki-maradott hó-szám után
nem betegek nygan, de egészségtelenek,
s i n l ö d ö k.

1. Ha valamely másképpen egészséges
személynek a' Vére ki-marad, és nem ha-
mar betegszik-meg, hanem egészségtelen, te-
hát az olyan, a' leg-közelebb-való termi-
nus előtt közönségesen tanácsot nem keres,
azon Reménységgel lévén, hogy azután ismét
meg-fog eredni.

2. Ha pedig töletek tanácsot kér, mond-
játok-meg nékie, hogy a' leg-közelebb va-
ló terminusig, magát, minden nehéz ételek-
től, meg-hevüléstől, fáradtságos munkától,
hasonló-képpen, minden orvofságoktól, fő-
képpen a' (purgáló) tisztító és hajtó-eszkö-
zektől meg-tartoztassa.

3. Midőn már a' második Terminus el-
közelit: akkor,

a) Azon terminus előtt 8. napokkal, min-
den este éltetsétek lágy meleg láb-fe-
redő-

redővel, és a' leg - közelebb - való estvén a' terminus - előtt, egy időben, lágy - meleg láb - feredővel és pároló - feredővel.

- b) Adjak e' mellett egy - néhány tséfsze Szék - fü - virág erőfs Théét inuia, és tégyetek egy - néhány Kristélyt - is Székfü - virág - lévből, és a' szárajt dör'föltesse - tek posztóval.

§. 40. A' nehézségeknek gyanúságában - való maga - vifelet.

1. Jegyezzétek - meg itt egyfzer és minden - kor, hogy, valamelly másképpen egélséges Személy, ha a' maga idejét el - veszi, és a' miatt nem hamar betegszik - meg, terhes lehet. A' Férjnél lévő Aszszony, a' 4. első hólnapokban, az iránt titeket bizonynyal meg nem kérdez, hanem magát terhesnek tartja.

2. A' nőtelen Léányzó pedig, a' másod - dik Terminus után közönségesen már tanátsot kér. Itt már mindeneknek - előtte, azon légyetek, ne - hogy észre vegye, hogy ötöt terhesnek lenni állitjátok, hanem azzal biztasátok, és azzal a' reménységgel vigasztaljátok, hogy, a' hó - száma, a' közelebb jövő Terminusra ismét meg - indul; e' mellett, adjatok néki, a' §. 39. a' 3 - dik Numerus a. b. betük alatt meg - irt tanátsot, tsak az erőfs Székfü Théét és a' pároló - feredőt ne javesolyátok nékie.

3. Ha a' harmadik Terminus - is gyfimöltstelen telik - el , tehát , vigyázó fzemmel tartásatok ötet , de ne szünjetekek meg ötet vigasztalni , hogy a' negyedek Terminusra bizonyosan meg - fog eredni , és hagyjátok meg néki , hogy éppen azt kövesse , a' mit a' másodk Terminuskor javasoltatok nékie.

4. Ha a' negyedek hólnap - is el - tölt , tehát tanátsoljátok nékie , hogy a' Karján vágalsan Eret , és egy pár Lót Zedlitzi Sót végyen - bé , és ez által , és minden úton - módon azon légyetek , hogy ötet , az ötödik hólnapig meg - nyugosztaljátok.

5. Az ötödik hólnap - után , szorofsan kérdezőskedjetekek töle a' felöl ha a' testében nem érzett - é valami mozgást , vagy rúgodozást ? Ha azt feleli ; hogy érzett , tehát egyenesen mondjátok meg néki , hogy Nehézfkes . Ha pedig ezt meg - vallani nem akarná , tehát beszéljetekek valójában lelkére , és jelentsétekek meg Szüléinek , vagy Gazdáinak , vagy a' Magiltrátusnak .

§. 41. Régulák , mellyekből a' Nehézfkeségnek hihetőséget meg - itélhetni .

Itt még némelly különös Régulákat adok , mellyek szerint az elő - forduló történetekben meg - itélhetitekek , hogy ha az olyan Léányzó hihető - képpen Nehézfkes - é avagy nem .

1. Ha valamelly Léányzó , már az övérenek ki - maradása - előtt beteges vala t. i.

a) ha

- a) ha Hideg - lelésben vagyon , vagy
 b) ha Vért köpik vagy Vért köpött , és e mellett ösztövéredik , hurutja és rövid lélegzete vagyon , az az , száraz betegségben vagyon ;
 c) ha inkább vagy kevesebbé fel-fútt , vagy kemény hafa , és halovány , földszinü ábrázatja vagyon , 's a' mellett minden-féle görtsök , sőt még nyavalya rontás 's a t. is vagynak , az az , Geleléztája vagyon ; avagy ,
 d) ha az ő vére igen rendeletlenül , talám minden 6 , 7 , 8 - dik heteken , még pedig szintelenül , és nyálafon járt , a' mellett , halovány színü , és fel - puffatt , az az , ha fárgaságos , tehát hihető - képpen nem Nehézkes.

2. Ha valamelly Léányzó , az előtt ugyan mindenkör egészséges vólt , a' ki - maradt vér - után pedig éfzre vehető - képpen egészségtelenkedik , gyakor borzadást , és forróságot kap , az étel - kívánást el - veszti , nyughatatlanúl aluszik , az ereje fogy , az ortzája - szine változik ; — ha a' szintelenségnek (fárgulásnak , halaványságnak) váltig való jelei magokat mutatják , avagy , az egészségnek egyéb meg - bomlásai tetszenek - ki , tehát hihető - képpen nem nehézkes.

3. Ha pedig a' Léányzó mindtsak egészséges

séges vólt, és mindent el - szenvedhetett, ha vig és vidám vólt, ha a' férjfin nemmel tréfalódott; avagy valakihez hozzá - ragaszkodott, és már a' ki - maradott hó - szám miatt nyúghatatlankodik, és szomorkodik, kedvetlenkedik, de e' mellett, ortzája jó színben marad, és ételre 's a' munkára kedve vagyon; — némelly érelektől irtodzik, és másakra különös kívánsága vagyon; — a' mellett, Fő, és Fog - fájás miatt panaszolkodik, 's a' t: akkor Nehézkesnek tarthatják, és annak kell tartanotok ötet, és itt magatokat úgy viseljétek mint fennebb (a' 40. §.) tanítottatok.

4. Ha valamelly egészségtelen, gyenge, és halavány - színü személy, a' maga hó - számát el - veszi, és a' miatt betegebb nem léfzen; hanem ellenben, egészségesebb, 'és vidámbb, jobb színt, több erőt, 's a' t. kap, tehát akkor felette hihető - képpen Nehézkes, vagy Viselős,

II. A' halovány - színűség (Sárgaság. Clorosis)

§. 42.

A' Halaványságról (vagy színtelenségről) sárgaságról már egynéhányszor tettem emlékeztet,

tet, és arról egyet-is mást is, kiváltképpen a' 24.
 §. 4. Numerus alatt mondottam tinéktek.
 Ez olyan betegség, melly a' hó - számmal
 szoros egyben - foglaltatásban áll, és többire
 tsak a' nőtelen személyeket vézsi - környül. —
 Hogy pedig azt fundamentomosan meg-efmér-
 ni tanuljatok, tehát ezt a' következő kü-
 lömbbséget jól meg - kell jegyeznetek; t. i.

1. A' halovány színűség (Sárgaság) oka
 lehet a' hátra - maradott vérnek. Ezt, arról
 esméríték - meg, ha a' halovány - színűség,
 minek - előtte a' Léányzónak ideje leg - elő-
 ször el - jött, már jelen - vólt; avagy, ha már
 egy - néhányszor a' hó - száma járt - is, de ren-
 deletlenül, u. m. a' 6 - dik, 8 - dik hétben, a-
 vagy még később - is, még pedig halovány
 verefsen és nyálafon, sőt ha közben fejez
 hó - száma - is vólt. De,

2. A' hátra maradott vér - is lehet oka
 a' halovány - sárga - színűségnek. Ezt arról
 esméríték - meg, midőn valamelly másképen
 egészséges Léánzó, először az ő vér - folyá-
 sát el - vesztette, és osztán azután valami idő
 múlva, halovány színűvé lészén. Ennek már
 mind két nemeiről vegyetek bővebb oktatást.

§. 43. A' halovány, vagy Sárga - színűség-
 nek első Neme.

Most le - irom néktek a' halovány vagy
 sárga - színűségnek első nemét; tudni - illik azt,

a' melly oka annak, hogy a' hó - szám rendetlenül jár, avagy éppen ki - marad. E' pedig így léfzen - meg:

i. Ha valamely személy fokát ül - vesztég, és kevés mozgása vagyon, e' mellett, fok meleget, Théét és Káfét ifzik, fok hig - levest, nyálás (árpa - zab - kása) levest, lisztből (téfzta) való ételeket, Borsót, Lentsét, Babot, és más kövér és nyálás ételket eszik, tehát attól, lassan - lassan szintel len, farga - fejer színü, ábrázatjában fel - puffadt léfzen, és a' szemeit valamely kék vagy szederjes színü karika véfzi körül; az ilyen meg - erőtlenül, a' leg - tsekélyebb mozgásban mindenkör meg - fárad; az étel - kívánást el - veszti, a' hasa fel - puffad, söt, időről időre, a' gyomra meg - is dagad, fok szelek bántják, a' lélegzete vövid léfzen, és lábai dagadoznak. Valamint már ezek a' Symptomák egy - más után lassanként származnak, úgy a' hó - szám - is rendeletlenségbe jö; tudni - illik, elsőben ritkábban és késöbbre indul, minden 6 - dik vagy 8 - dik hétben, néha még késöbbre - is, még pedig halavány szinnel, és nyálafon; avagy éppen ki - is marad, és, a' vér helyyett, a' fejer hó - számát kapja.

s. a) Meg - láfsátok, hogy, a' halavány színüségnek ezen nemében, a' 39. §. 1, 2, 3. Nvmerus alatt, az a. b. betüknél meg - irt minden eszközök közül, a' hó - szám.

számnak meg -inditása - végett, egygyel fe éljetek; mert azok, neintsak semmit sem segitenének, hanem, a' gonoszról még gonoszabbat tsinálnának.

b) Ellenben távatsoljátok a' Betegnek hogy magának fok mozgást tsinályon, ha szintén az ő bádjadtsága, és erőtelensége miatt, nékie annál terhesebben élnek - is. Főképpen sokat kell nékie járnia, és, ha alkalmatósága's módja vagyon benne szekeressen paraszt szekerén. A' lovaglás is igen hasznos, ha szert tehet reá.

c) Minden nap mofsa - meg fris hideg kút - vizzel a' maga egesz testét, kivált képpen a' melyét, és a' hasát, és nyárban feredjék szorgalmatoson a' folyóvizben, főképpen estve. Mikor az ágyba mégyen, a' szárait, és a' hasát fenyő - maggal füstölt posztó - darabbal döröölje. Szükséges, hogy hideg házban, és ágyban alügyék, tsak könnyű takarodzóval takarodzék, és korán keljen - is fel.

d) Káfét, Théét, Tejet, (Árpa Zab) sűrű levet, hig - leveleket, liszt (tészta) ételeket, 'Sirt (kövérséget) tellyeséggel ne egyék; zöld kerti - vetemént, igen keveset, de, annál több gyökereket, főtt, és sült ősztvér húst, régi

'Semlyével és Tojás - fargájával vagy székével készített hús - levell , Tormát , és Mustárt - is. Valami kevés bé - főzött, és füstös hús ha csak ősztvér lejénd , és egy darab Héring éppen nem ártalmafok. A' leg jobb itala a' hideg friss kút viz , a' mellyben először egy darab tűzes - vas meg - óltatott (atzélos - viz) — és , a' kitől ki - telik , ebédkor egy pohár - bort - is ihatik. De , még azt - is jól meg - kell jegyezni , hogy minden ételi semmi - képpen forrók ne legyenek , hanem , a' mennyire csak lehet , hidegen egye azokat , még pedig jól meg - rágva.

e) Az 2. Numerus alatt lévő Orvoságnak igen jeles haszna vagyon ebben a' betegségben. Reggel éhomra , dél - után 4 , 5 , órakor , és le - fekvéskor vegyen - bé abból egy tellyes Théé - kalánnyit , vagy egy jó kés - hegynyit , vizben meg - keverve.

§. 44. A' halovány vagy farga - szinüségnek második Neme.

1. Éppen más - képpen vagyon pedig a' dolog az halaványságnak második nemével. Midőn t. i. valamely személy , a' kinek ideje rendesen járt , de azt valamely okból , kivévén a' nehézkességet , elvesztette , és már ,
lassan

lassan - lassan halaványúl, fel - puffad, az étel kívánást, és erejét el - veszti, a' leg - kissebb mozgásban meg - fárad, a' szemei körül - kékszederjes karikája lészén, minden - féle görtsök fogják, vérének forrását, és szorongatatafokot érez, kivált képpen azon időben, mellyben a' hó - száznak jöni kellene; akkor ez a' második Nem, és éppen más vélevaló bánást kíván.

2. a) Itt, mindjárt Eret kell vágatni a' Lában, minden nap lágy meleg láb - feredők, és az idejének terminussa - felé lágyító párlaló - feredők, és Kristélyek adattafanak nékie.

b) Ferefszéték e' mellett a' Betegét minden héten kétszer, háromszor, a' gyomráig, lágy - meleg szapanos - vízben, és döröltésétek naponként a' hasát, és szárait (lábait) polztó - ruhákkal.

* A' Szapanos - feredőhez vegyetek egy fél - font közönséges Szappant, vagy, valamivel kevesebb velentzei Szappant, és egy pár - font búza - korpát, főzettek - meg azt egy üst - vízben, és töltsétek azt annyi hideg - vízbe, a' mennyi a' feredőhez szükséges lészén. Magában is könnyü meg - érteni, hogy a' forró Szappanyos - víznek annyinak kell lenni, hogy attól, az egész feredő lágy
me-

meleg leheffen. Az ilyen feredővel kétszer, sőt háromszor - is lehet élni, míg szükséges leszzen frisset készíttetni; tsak, mind - annyiszor ismét meg - kell azt melegíteni. A' Beteg, mind - annyiszor egy - egy óráig ülhet benne.

c) A' meleg italok itt - is károsók, úgy hasonló - képpen, a' Hús, és a' hús - levefek, a' Fű - szerfzám, a' Bor, a' Ser, és minden forró italok. Tsupán tsak a' 20. §. g. betű alatt elé - irt tápláló - eledelek - hez kell magát tartani, bővön tiszta vizet, sőt vert - Tejet, Savót innia, és napjában háromszor, négyszer, egy tellyes Théekalányi Hüttö - port bé - vennie, egy néhány napokig a' Terminus - előtt - is jól tselekeszik, ha reggel, és estve, a' 3. Numerus alatt meg - irt porokból egyet bé - venzen, és egy pár Findia erős Szék - fű Théét iízik reája.

III. A' Hó - számi tiszttulásnak végképen való el - vesztése.

§. 45.

1. Ha az Afzszony Személyek életeknek egy bizonyos esztendeit vagy korát el - érték, tehát, az ő hó - számokat örökkül el - vesztik,
Mi-

Mikor ez az idő el-közelít, akkor közönzönségesen fok rendetlenségeknek, és egészségtelenségeknek vagynak ki-téetve, főképpen a' vérrel bővölködök. Igen ritkán esik, hogy valamely személy, a' maga hó-számját, nehézségek nélkül, egyszeriben el-veszesse.

2. Rend-szerint, az Aszszonynak kétfézer annyi esztendőig tart a' Hó-számja, melly öreg volt akkor, mikor az, leg-először megindult, fött még-tovább-is, p. o, a' 40-dik esztendőnél tovább, ha 13-dik esztendőkorában, és a' 45-dik esztendőnél tovább, ha 15-dik esztendőkorában indult-meg az ő hó-száma.

3. Ha már ez a' terminus el-jött, tehát azzal kezdi, hogy először ritkábban és rendetlenül, mint-egy minden 6, 8. 10-dik hétben, és mind csak kisebb mértékben jő, míg lassan-lasson egészen ki-marad. Némelyeknél ugyan gyakrabban jő-ismét, mint szokása avagy néha nagy erőszakkal, úgy annyira, hogy néha, a' Vér-ókadáshoz hasonló veszedelmes vér-folyást kapnak. Az ilyen történetben, mind annyiszor valamely értelmes Orvostól kell tanácsot kérni. Némely Aszszonyok még egész esztendőt, és még többet is el-töltenek ezzel, miglen a' hó-számjok egészen el-áll.

4. Valameddig már az Afzszonyok ezt viselik, addig közönségesen gyakorta erős vér - források, Fő - fájások, Fog - fájások, fzedelgések, avagy derek - fájások - is, sőt az al - feleken vízketőségek, tsomjók - is, nehéz tagjok, puffadt Hasok, Szelek, Tsömörök 's egyéb a' féle változások vagyon, a' mellyekből néha éppen a' Nehézségeknek hamis gyanúja is származhatik.

4. Az ilyen Személyeknek azt tanátsoljátok, hogy, míg ezek a' rendetlenségek tartanak, egy elesztendőben, leg - alább háromszor magokan Eret vágassanak; az ételben, és italban magokra vigyázzanak, és az ő betegeskedések alatt magokat tsendesen viseljék; a' hol - is azzal vizsgálhatjátok őket, hogy mind ezek a' nehézségek, mihelyt a' természet tsendesedni fog, azonnal meg - is szűnnek.

MÁSODIK FŐ-SZAKASZ.

I. A' Nehézség.

§. 46. A' Nehézségek jelei

1. A' Nehézségek jelei, fél ideig, az az, míg az Afzszony a' magzatnak mozgását érzi, igen bizonytalanok. Azonban, im e' következendők a' leg - hihetőbbek:

a) Ha

- a) Ha a' Hó-száma egy néhány Hónapban ki-maradott, t. i. ha annál a' 26. §. az 1. Numerus alatt meg-irt okok-közzül egyik sem lészzen oka; avagy, ha a' 29. §-ban lévő változások arra következtenek volna; avagy,
- b) Ha az egyik vagy a' másik változás eleintén jelen - lett volna, az után pedig nem nevelkedett, hanem inkább fogyott volna.
- c) Ha a' mellett, émelygések, és hányások, kiválr - képpen reggel éhomra; némelly ételektől - való tsömör, és undorodás, és más ételeknek, sőt még a' szokatlanoknak - is kívánása; Fő, és Fogfájás, és szédelgés találtatik nála;
- d) Ha a' hafa, a' szemérem - testétől fogva fel a' köldöke - felé vastagabb lészzen;
- e) Ha a' Méh - szája alá - botsátkozik, közelebbről tapogatható mint sem szokott, és a' mellett bé - zárólva vagyon;
- f) Ha az emlői nevednek; és,
- g) Ha a' Szárain, és Lábain, úgy nevezetett Gyermekerek jönnek világofságra, (a' lábain való kék erek)
2. Ha mind ezek a' jelek, avagy, azok közzül a' leg - többek együtt vagynak, tehát

a' Nehézkesség felette igen hihető; tsak ritkán találtak ezen Régula-ellen ki-véelt, és talán soha sem, ha a' b) alatt jel tapasztaltatik. Minél pedig ezek-közzül több jelek nintsenek ott, annál kevesebbé hihetőbb a' nehézkesség.

§. 47. Ezen jeleket illető fontos tanítások

1. Jegyezzétek-meg itt mind azon-által ezen következő tanításokat: A' c) alatt lévő jelek, az egészséges paraszt Afzszonyoknál ritkábbak, mint a' városi Afzszonyoknál.

2. Az a) d) e) alatt lévő jelek, és a' c) alatt lévő némelly változások-is mind együtt lehetnek a' nehézkesség nélkül-is. De az ilyen esetben, a' vérnek vagy a' víznek egybe-gyülése, vagy képzelt nehézkesség, az az, képzelt terhe vagyon a' Méhben.

§. 48. A' Nehézkesség' idején való Hó-fzám.

Lehet valamely Személy nehézkes, és a' Hó-fzámja, az első hónapokban, sőt, még fél idején-túl-is, járhat. Illyenkor a' Vér nem jő a' Méhnek ereiből, hanem tsak a' Méh-hivelyének ereiből. Ha azért a' 46. §. c) d) e) f) és g) betűi alatt meg-jegyzett jeleket észre veszitek, és találjátok, hogy a' vér, minden negyedik héten, sőt még előbb-is, de sokkal kisebb mértékben, mint azelőtt,

lött, jelenik - meg, akkor azt a' Személyt méltán nehézkesnek tarthatjátok.

§. 49. A' Halavány - színü Személyekben - való nehézkeségnek jelei meg - tsalnak.

I. Annak a' halavány - színü Személynek, mellynek Vére nem jár, a' hafa vastag lehet, lehet benne étel kívánásnak fogyatkozása, tsömör, émelygés, ízédelgés, szokatlan dolgoknak kívánása, főképpen a' Krétának, és a' falról le - vakart n élznek kívánása, és még - is lehet nem nehézkes; — de, meg - lehet, hogy a' halavány - színü Személy - is terhbe - esett légyen. Az első esetben, ha a' halavány - színü Személy, a' nehézkeségnek a' 46. §. az a) d) c) betűk alatt meg - mondott jelei mellett nem nehézkes, tehát az ő hafa, mindenütt egyenlő - képpen vastag, dagadt és puffadt, nem pedig csak egyedül a' közepén, és a' köldöke felé, mint a' nehézkeségben, hanem az oldalai vagy a' vékonyjai - is; e' mellett pedig mind csak betegebben érzi magát, és az ábrázata mind csak halaványabb lesz. Sőt éppen a' Méh - szája - is (az e) betű szerint) mélyen alá érezkedhetik, de nintsen bé - zárva; a' lábai - is meg - dagadhatnak, de (gyermek) vagy méh erek rajta nem találtnak.

2. A' második esetben, ha valamely halavány - színü Személy terhbe esett, tehát job-

ban érzi magát, mint az előtt, és, jobb színt kap, több étel kívánása, és elevensége vagyön, de a' méhnek szája bé-zárva vagyön.

§. 50. A' Magzatoknak fél-időkor való mozgása.

1. A' Magzatnak a' Méhben-való mozgása, a' melly, fél-idő felé, az az, ritkán hamarább a' 18-dik hétnél, és ritkán később a' 22-dik hétnél történik-meg, az egyetlen-egy, és éppen leg-bizonyosabb jele a' nehézségnek. Ez idő-korban az emlők keményebbek, és közönségesen már téj-is vagyön benne.

2. Miképpen kellelsék néktek, a' kétséges esetekben, a' Magzatnak életét megvi'sgálnotok, annak, elegendő képpen tudva kell előttetek lennie, a' Bába-mesterségről néktek adatott oktatásból.

3. Ha talám a' Magzat fél-időkor meghalálozott volna, tehát igen-is, a' mozgás-által magát meg-nem esmértheti. Sőt inkább olykor az Anyától el-mégyen, vagy magát a' rohdadt szag, és rohdatt-viz által melly a' Méhből foly-ki, ki-nyilatkoztatja: a' holott-is hasonlóképpen, az Anya-méhében lévő Magzatnak életének vagy halálának jeleit, és a' mit a' mellett tselekednetek kell, a' Bábák' oktatásából már jól tudnotok-kell.

§. 51. A' Nehézkes személyeknek magok
viseletek.

A' mi a' Nehézkeseknek magok - visele-
teket illeti, az - iránt nyomjátok mélylen el-
májekbe im' e' következendő tanításokat, és
intsétek - meg, hogy azokat, az ő nehézsé-
geknek egész idejében, szemeik előtt hor-
dozzák,

i. A' Nehézkesnek fokkal inkább kell
magát minden meg - hevüléstől, és meg - hüt-
téstől, mint akár kinek másnak oltalmazni,
Mire nézve szükséges,

a) Hogy az időnek hideg vagy meleg já-
rásához illendő - képpen öltöztetett lé-
gyen, és fő - képpen a' lábait melegen
tartsa. Kivált - képpen, a' Nehézkes ma-
gát szorosan bé - ne fűzze, annál - is in-
kább, kemény Vállat vagy szorosf melyn-
re - valót ne viseljen, se testét meg - ne
szorítsa.

b.) Hogy, magát a' felette nehéz munkától, és
a' meg - erőltetett mozgástól, a' mértékletlen
tántolástól, szekerezettől, a' nehéz ter-
heknek emelésétől, és hordozásától, ki-
vált - képpen a nyári meleg napokban,
meg - tartoztassa.

c) Hogy, felette meleg Szobában, és an-
nál kevesebbé, mikor abban, ruha-

némüt mosnak vagy szárasztanak; ne málafson, még - annál kevesebbé, abban ne háljon; ellenben, inkább, mikor az idő első, és nyirkos, a' Szobában fenyő-maggal gyakorta füstöljön.

d) Hogy magát, minden hevitő italoktól és orvosságoktól, kivált képpen az égett - bortól, a' fok Bortól, és Kávétól, meg - tartoztassa.

2. A' Nehézkesnek az ételben, és italban mértékletesnek kell lenni, és az étellel sitalal - való meg - terhelésnek minden módjait el - távoztatnia; és ennek - okáért főképpen, ha lehetséges,

a) A' kemény nehezen emészthető, és nehéz ételkektől magát tartoztassa - meg. (§. 19. a) d.)

b) Inkább gyakorta, és keveset egyék, mint sem hogy magát egyszeriben meg - tömje vagy meg - terhelje.

c) Bővön igyék, és leg - jobb, ha friss tiszta kút - vizet iszik. A' kitől ki - telik, borral elegyitheti azt.

d) Az ő természettel ellenkező kívánságaiknak, főképpen ha azoktól ártalmas vagy ellenkező dolgokra ingereltetik, egéltlen ellent áljanak, és az ő képzeleiknek egy - átaljában ne hídjenek se ne engedjenek.

3. Éppen olly nagyon kell a' Nehézkes-
nek magát a' felette fok ülétől őrizni. Ter-
hének egész ideje alatt, soha se engedje ma-
gát ollyan mértéklet munkának művelésétől
fel-tartoztatanni, a' melly a' testnek mozgá-
sával egybe-köttetett. Azonban, a' hosszú-
állás-is éppen ollyan káros, mint a' fok ü-
lés, mivel mind a' kettőből a' (gyermek)
méh-inak vagy erek származnak.

II. A' Nehézkeségnek történe- tei, változásai, Symptomái.

§. 52. A' szokott változások, és nehézségek,
mellyek veszedelem-nélkül valók.

1. A' Nehézkeségnek jelei (§. 46. c.)
egy részről betegeskedések, mellyek a' ne-
hézkeségből származnak, avagy, annak tör-
ténétei, a' mellyekhez még más nehézségek-
is járúlhatnak, a' mellyek között némelyek,
nagyobb, mások pedig kisebb figyelmeztés-
re-méltók. Itt következnek először a' leg-
szokottabbak, és a' leg-könnyebbek, a' mel-
lyeknek, a' következő-módon lehetnek
segítséggel.

2. Tudni-illik a' szédelés, a' Fej, és
Fog-fájások, a' bőv-vérüségéből származnak,
a' hó-számnak ki-maradása miatt; közön-

ségeseu tsak a' máfodik hónap - múlva jelenek - meg, és meg - kívánják a' karján - való ér - vágást, a' lágy - meleg láb - feredőket, és a' lágyító Kristélyeket.

3. A' tsömör (étel - utálás) az émelygések és a' hánytatás - is gyakorta, a' karján való ér - vágás - által meg - enyhítettnek. Ha pedig attól el - nem múlnának, tehát igen hasznos egyszer 's kétszer gyenge purgátziót bé - adni, melly, vagy egy pár Lót Zedlitzei Sóból, vagy egy Manna - italotskából áthat.

* A' Manna - italotskához vegyetek 3, 4. Lót válogatott Mannát, és 1. vagy $1\frac{1}{2}$ Lót Zedlitzi vagy Angliai keferü Sót, töltsenek reája egy tellyes Finsia forró vizet, és mind - együtt a' tűzön olvaszfátok - meg, az után, egy tiszta ruhán - által szűrjétek meg, és - így, kéfzen vagyon.

4. Néha jönnek az émelygések, a' tsömör, és a' hányás, szorongatással, rövid lélekzettel, és szív - dobogással, tsak a' fél - idő után, a 8, és 9 dik hónap - felé; de ilyenkor, ritkán is múlnak - el a' szülés előtt. Azonban, itt - is használ a' lábán való ér - vágás, és egy gyenge purgátzio.

5. Szintén úgy jönnek a' lábokban, és a' méh - erekben való görtsők, és fájdalma - is. Közönségesen igen hasznos, az útolsó hónapban, egyszer - kétszer gyenge tisztító purgátziót, és néha - néha lágyító Kristélyeket adni nékie.

§. 53. A' Nehézkességnek ritkább, és ártalom nélkül való változásai, Symptomái.

1. A' Nehézkességnek ezen szokott változásain kívül, még vannak mások - is, melyek ritkábban fordulnak elő. Ide való először - is a Hasnak az utolsó hónapokban való szorúlása — midőn t. i. a természet szerint való megnyílás (szék) vagy 2, 3. napokon, sőt még tovább - is ki - marad, vagy pedig fok fáradtsággal, és erőltetéssel mégyen végbe. Magatoktól látjátok, hogy itt, gyenge purgátiókat kell be - adni, és gyakor Krifélyeket tenni.

2. Az - is meg - esik néha, hogy némely Afzszony, az első hónapokban a' a' maga vizelletét nem - botsáthatja. Valameddig ez csak nehézséggel vagy on ölzve kötve, az az, valameddig a' vizellet csak bajosan, és nem éppen tellyes folyással mégyen, addig a' Nehézkességnek valami keveset szenvednie, és békeséges - türelemmel kell lennie. Ha pedig éppen semmi vizellet nem mégyen tőle, akkor, a' leg - rövidebb, és gyakorta az egyetlen - egy segítség im' ez, hogy ilyenkor, két újjaitokat a' méh - hivelyjébe botsátván, a' méhnek nyakát egy kevéssé fel - felé emeljétek, és a' vizellet azonnal folyni fog.

3. A' Nehézkességnek utolsó heteiben, közönségesen a' vizellet akarátja - ellen is foly, úgy hogy, a' Nehézkesség semmit benne nem

tud. Ez ellen nintsen semmi egyéb tanáts, hanem, a' békeféles türés, és a' gyakorta való le-mosás, törölgetés, és szárogatás.

4. Néha panaszkodik némelly Afzszony az útolsó idő-felé a' hasának valamely bizonyos helyben lévő, szüntelen való fájdalmáról-is, és ez a' hely, vagy tájja közönségesen kívülről valamennyivel keményebb-is a tapogatásra, mint a' hasnak többi tájéka. Ez abból származik, mivelhogy a' (Méknek pogátsája) massa ezen helyen fekszik. Itt egyebet nem tehetni, hanem vizsgáltni kell az Afzszonyt, és békeféles türésre 's bizodalomra inteni.

5. Hasonló - képpen vagon a' Lábakban való rágással-is, a' mely miatt gyakorta igen fokot kell szenvedniek. Azonban, itt az ér - vágás néha fok enyhülést ad. Tartsátok eszetekben itt még ezt a' Régulát: Hogy, ha valamelly Nehézkes eret vágat, vágassa azt fél idő előtt a' Karján, és fél - idő után a' Lában. Ritkán vagon ezen Régula ellen ki - vétel, és azt-is csak az Orvos érti.

6. Még a' Méh - erek miatt-is fokot szenvedhet az Afzszony, ha nagy fokasággal vagonak, vagy, ha sajognak, és fájnak. Az, ez ellen - való leg jobb eszköz az, ha azoknak helyeit egy három újni szélelségű kötövel gyengén körül - kotik. Neha az ér - vágás-is szükséges.

7. Az - is meg - esik néha, hogy a' Nehézkesnek a' lábai egy kevésé meg - dagadnak,

nak. Ez, magában semmit nem téizen. Meg-
 eszik pedig, hogy ez a dagadás lassan - lassan
 nevededik, úgy annyira, hogy végtére, nem
 csak a lábai, hanem a háfa, a gyomra, sőt
 a karjai, kezei, és ortzája is rend - kívül
 meg - dagadnak. Ez olztán nevezetik bőr-
 alat - való Vizkorságnak, és igen szomorú
 állapot, mivelhogy a Méhnek - gyámöltse
 miatt, nehezen gyógyíthatatik, sőt az Asz-
 fzonynak éppen ideje előtt való szülést - is o-
 kozhat; miek - okáért, ne kélsetek az Orvost
 meg - kéndeni, mihelyt észre - veszitek, hogy
 a dagadás fel - felé hág. Majd alább meg-
 fogjátok hallani, mit kellesték az ilyen kö-
 rül - állásban tselekednetek, midőn az Asz-
 fzon fel - öldoztatott az ő terhe alól.

§. 54. A' Nehézketségnek veszedelmes vál-
 tozásai, Symptomái.

Immár megyünk azokra a fontos tör-
 ténetekre, mellyek a' Nehézkésen eshetnek,
 és a' mellyek által, az Anyának, vagy a'
 Magzatnak, vagy mind kettejeknek életek ve-
 zedelembe hozatik. Ezek a' veszedelmes
 változások im ezek: A' vér - folyás, a' Mag-
 zatnak el - veszése, a' fattyú (képzelt) ne-
 hézketség, és a' külső sérelmek.

§. 55.

1. A' Vér - folyás egy nevezetes ki - on-
 lása

E 5

Iáfa a' Nehézkesnek méhében lévő vérnek ; és, a' Magzatnak el-vezésével vagyon, öszve-kötve, ha a' vér-folyás nagy, és mindjárt meg-nem gátoltatik

2. De a' Nehézkesnek nem minden vér-zése, melly a' Szülő-tagokból származik, vér-folyás, hanem tsak akkor, midön a' vér, a' meg-nyilt Méhből jő. És ismét: Nem minden vérzés, melly a' meg-nyilt Méhből jő, mindenkör a' Nehézkesnek vér-folyása. Minthogy már igen sok áll azon, hogy igazán meg-ítélhetsétek, ha a' Vér a' Nehézkesnek vér-folyása-é, vagy nem, azért, a' következő tanításokat jól észetekbe vegyétek.

§. 56. A' Nehézkesnek Hó-száma, és Vér-folyása-között való különbség.

1. Fennebb a' 48. §-ban már hallottatok, hogy, valamelly Személy Nehézkes, és a' mellett a' Vére még is járhat. Közön-ségesen pedig ilyenkor igen tsekély a' vérnek járása, és, minden hónappal tsekélyebb, és mind tsak kifsebb, léfzen.

2. A' felette bőv. vérüeknél pedig meg-eshetik, hogy az előbb meg-történt meg-hevülés után, a' Vér sokkal erősebben mégyen-el, mint sem kellene. Hogy már, az ilyen Hó-számnak erősebben való járálat, a'

fájdalommal s a' t. Ezek a' történetek vagy változások, meg előzik egy, sőt több napokkal is a' Hó-számnak meg-indulását.

3. Ha a' roszszúl lételek (kornyadozó-fok) mellyek a' Hó-számnak hátra-maradásából származtanak, annak jelen-való megindulásának idejéig szüntelen nevelkedtenek, már pedig most kifsebednek, tehát az, a' vízszá-jött vér.

4. Ha valamely Afzfzony, mellynek már több gyermekei vóltanak, a' maga idejét elvesztette, és e' mellett, az ő, nehézkességének szokott történeteit s változásait nem érzette, tehát az. *hibető-képpen* a' Hó-szám, melly ismét meg-jelenik.

5. A' Hó-számnak Vére, ha szintén erősebben foly-is, mint szokása, még-is lehetőségben, egyenlő-formán, és egy végben mégyen-el; noha majd erősebben majd gyengébben, de még-is egy-végben tsepereg. Ellenben a' Nehézkességnek Vér-folyása, rakásonként, és erőszakkal jó; eleintén gyengén, és az után mind tsak erősebben. Mindenik vér-lövelés előtt, a' szülésnek gyenge vagy kitsiny fájdalmihoz hasonló fájdalomnak járnak. Nem foly az szüntelen egy-végben, hanem gyakorta ismét egész napokon által, és tovább-is meg-áll, míg végtére, a' tiszta vér, meg-alutt darabokkal egyelítve, patak-módjára foly-el.

6. A' Nehézkesnek VÉR-folyása ritkán avagy soha sem jő, hanemha valamely szerentsétlenség - miatt, a' Massa a' Méhnek száján fekvendik, valamely külső erőszakos ok nélkül, mellyet, valamely felettébb való meghevülés vagy rázás, vagy egyszer mind mind a' kettő, p. o. a' Tántzolás, kotszás, ugrádozás, szökés, esés, 's at. okoztanak. Ha ezeket a' tanításokat jól eszetekben tartjátok, nem léfzen néktek nehéz, a' leg több esetekben igazán meg - esmérnetek 's meg - különböztetnetek, ha a' vérzés, a' Nehézkesnek vér-folyása-é, avagy ismét vízfűza jött 's meg-eredett Hó - szám légyen.

7. Ha mindazon-által annak bizonyosságára nem mehetnétek, ha a' vérzés, a' Nehézkesnek vér-folyása -é, vagy a' Hó - számjalégyen; hasonló-képen ha a' vérzés olly bőv, hogy a' Személy meg - erőtelenül, és meg - halaványúl, émelygéseket, szédelgéseket, és ájulásokat kap, a' tagjai reszketnek, és hidegűlnek: akkor, akár nehézkes légyen a' személy, akár ne - tehát a' szerint bánjatok véle, mint a' Nehézkeseknek valóságos vér-folyásokban.

§. 8. A' VÉR-folyásnak oka.

I. Tudjátok már a' Bábáknak oktatásokból, hogy a' Malsának erei a' Méhnek ereivel egybe-foglaltatva vagynak. Ezek az erek pedig igen gyengék, és valamely erőszakos
rá-

rázás, vagy, a' vérnek valamely erős indítá-
fa- által könnyen el- szakaszthatnak. Ebben
áll tulajdon képpen a' Nehézkeseknek Vér-
folyások, midőn t. i. a' Malsának valamely
réfze a' Méhtől el- szakasztatott.

2. Ugy tehát mind az, valami a' Has-
nak erős rázattatást, avagy, a' Vérnek a'
Méh- felé való erős indittatását, avagy mind
a' kettőt egyszermind okozhatja, az, ezeket
az edényeket el- szakaszthatja, és a' Vér- folyást
tsinálhatja: a' minémű: a' taszítás vagy ütés,
vagy Hasára való elés; erő felett- való eme-
lés; nehéz terhnek hordozása; terhes mun-
ka; az egyenetlen, görtsős útahon való sze-
kerezés; kemény hurut; erős és sokáig tar-
tó ptrázfzögés; mértékletlen hánytatás, és
purgálás, következés- képpen, minden élés
hánytató, és purgáló eszközök; kemény
hideg- lelés, vagy rázás; nagy ijedtség, és
harag; futás, ugrás, tántzolás, lovaglás;
forró hideg- lelés; meleg italok, és orvofsá-
gok, kivált- képpen hajtó eszközök, a' miné-
műek, az úgy nevezett Méh- tsöppök, Gyer-
mekek- balsama; pestis ellen- való égett- bor,
füvekből való - bor s a t; a' felettebb erős
Kávéval- való vizfza- élés; a' mértékletlen el-
hálás.

3. Ezek a' most elé- számlált okok már,
annyival bizonyosabban, és erősebben szer-
zik a' Vér- folyást, mennyivel bőv- vérebb,
vagy

vagy gyenkébb, és ingerelhetőbb a' Nehézkes, és mennyivel vékonyabb, higabb, és élelőbb az ő Vére, és mennyivel gyakrabban már vér-folyásai, és szerentsétlen esetei vóltanak.

4. Ha a' Malsának a' Méhtől-való elválása tsekély, tehát, idején-való segítség által véghez-vihetni, hogy az el-szakadott erek ismét öszve-vonattásanak, és forrasztásanak, a' Vér-folyás meg-szűnjék, és a' Magzat meg-tartásék. Ha pedig a' segítség késleltetik, tehát a' Vérnek mind csak nagyobb tudulása által, mind csak több erek szakasztnak-ei, a' Vér-folyás hová-tovább erősebb lészen, és az Afzszony halálra vészik, ha a' Magzat ö tölle jó idején el-nem vészetik.

§. 59. A' Nehézkes Vér-folyásával való bánás, orvoslása.

1. Mindeneknek előtte vizsgáljátok - meg a' a' Méhnek-szájját. Ha az még úgy meg-nem nyílt, hogy újjatokat belé-botsáthatnátok, tehát a' leg-első, és főebb dolog, a' körül, a' mellyet tselekednetek-kell, az, hogy a' Beteget azonnal az Ágyba, még pedig nem tollura, hanem szalmára fektetésék, és csak igen gyengén takarjátok-bé, a' mellett pedig, igyekezzetek az ajtónak, és ablakoknak meg-nyittatások által annyi hives le-

levegőt tsinálni, a' mennyi lehetséges; azonban úgy, hogy az Afzfony az árnek vonásának egyenesen ki-tétetve ne légyen. A' Betegnek éppen tsendesen, és mozdúlhatatlanúl kell fekünnie, szóllania szabad ne légyen, és a' mennyire tsak lehetséges, se ne huruffon, se ne prtüzfzögjen.

2. Vegyetek bor-etzetet, és kút-vizet egyenlő-mértékben, mind a' kettőt hidegen, mártsatok posztó-darabokat beléje, egy kevésé fatsarjátok-ki, és a' hasát azokkal borítsátok-bé. Nyárban, midön a' viz nem elég hideg, akkor tégyetek még minden fertály etzethez egy Lót Salétromat avagy Szalamiát, és, ha mind a' kettőt hamar nem kapjátok, 2. Lót közönséges Sót hozzája. Valahányszor a' borító ruhák a' Hasán megszáradtanak vagy meg-melegedtenek, mindjárt ismét más frifs, és hideg posztóval borítsátok.

3. Ha a' Beteg bőv-vérü (§. 9.) tehát a' karján Eret vágassatok nékie; mindazonáltal, először hadd tégyen ítéletet a' Seb-Orvos róla, ha az ér-vágás szükséges-é — és ha ő azt meg-határozni nem bátorkodik, leg bátorságofabban tselekeztek, ha az Orvost hivatjátok. Ha pedig semmi forrósa giantsen, tehát az Er-vágást ez úttal félben hagyhatjátok.

4. Vétessetek - bé véle minden 2. órában egy jó lellyes Théé - kalányni hüttö - port frífs vizben , és itassatok véle bővön hideg etzet - vizet.

5. Ne Légyen a' Betegnek egy - átyalján szabad , semmi meleget , akár - mi légyen - is az , magához venni — se Téét , se Kávét , se levefeket ; egy átyalában semmi borral vagy hús - levestel , vagy valami affélével ne éljen , akármelly bádjatt volna - is . Az ő eledel - tsúpán tsak Liszt - levefektől , Zab - és Árpakála lévből , etzettel savanyúan készítve , és e' mellett frífs főtt gyümöltsből álljon ; de , minden ne meleg , hanem hideg légyen .

6. Ha a' Vér - folyása ezekre az eszkö - zekkel való élésre meg - nem tsendefedik , te - hát a' térdein feljül , , és a' vállai alatt két újni szélelségű kötökkel köfsétek - bé , de . ne olyan szoroffan , hogy a' kötö - alatt lé - vő tagja , tapasztalható - képpen meg - dagad - jon , vagy meg - 'sibbadjon .

7. Ha még erre sem tsendefedik a' vér - folyása , tehát fogjatok , és nyúljatok az Alz - szonyhoz minden vigyázással úgy , a' mint a' Bába - mesterségben taníttattatok . Ha már a' Méhnek meg - nyílt szájában valamit talál - tok ollyáft , a' mi ki - függ , tehát azt két újjai - tokkal vigyázva meg - fogván , vonjátok - ki

szépen gyengén. Ha a' mellett nehézségeket találtak, azonnal hiva'satok valamelly szülésben segítő (Orvost), és azonban az előirt eszközökkel álhatatofsan elébb- elébb menjetek.

§. 60. A' fél- idő után való Vér- folyás.

1. Ha a' Vér- folyása tsak fél- idő után jő, és tsak valamennyire- is bővőa foly, akkor, az Afzizonynak életét, nem másképpen, hanem a' Magzatnak veszteségével lehet az haláltól meg menteni.

2. Ha annak- okáért, az elébbi §- ban meg- irt segítő eszközökre nem mindjárt hamar nyertek könnyebülést, és javulást, — avagy, ha a' vér- folyás ifjút meg- indul mi- nek- utánna egy ideig le- tsendefedett vőlt, akkor minden további idő- haladék nélkül a' Méhnek száját meg- kell nyittanotok, és a' Magzatot a' fordittás által a' világra hoznotok, avagy, ha azt nem értitek, hiva'satok a' Bába- Mestert vagy a' szülésben segitőt.

§. 61. A' Másából a' Méhnek száján való Vér- folyás.

1. A' leg gonofzabb Vér- folyás, a' Nehézkétségnek tsak vége felé történik- meg, és, abból származik, hogy a' Mália a' Méhnek szájához nőtt 's ragadott.

2. Itten femmi szorgofabb dolgokat nintsen annál, mint, hogy a' Bába - Mestert vagy a' szülésben segitőt, a' minél hamarább lehet, mindjárt hozalsátok, hivaalsátok, a' ki - is egyedül adhat tanátsot, és segítséget. Azonban bánjatok az Afzszonnyal úgy, mint a' Vér folyásban §. 59. az 1. 2. 4. 5. Nr. alatt meg - iratott.

3. A' szerentséfen véghez - ment szülés után, köfsétek öfzve a' Gyermekek - ágyban lévőnek lábait térdein felül, és folyaltsátok az ő gyógyítását mindenekben az 59. §. 1. 2. 4. 5. és 6. Nr. szerint, mind addig, míg a' Vér - folyása meg - szünik; akkor olztán a' kötök egy - más után rendre, de nem mind egyszeriben meg - óldatnak, és a' hideg borító posztók félre tétetnek. Néha ritkán itt is szükséges a' karján való érvágás.

4. Ha pedig a' Nehézkésnek vére - folyása mellett, a' tagjai hidegek, a' Pullusfa kitsiny, és gyenge, a' szemei homályosok, a' fülei zúgnak, a' hideg verejtek, ájulások, és rángatódzások meg - jelennek, akkor közsönsegéfen az ő fel - óldoztatása (szülése) után, mindjárt az halála következik; ha pedig ugyantsak életben meg - marad, tehát sok, és holzszú ideig erőtelen, és beteges marad, avagy éppen a' valóságos szárazságba - is esik.

III. A' Méh - gyümölcstének vesztesége.

§. 62.

1. Az idétlen szülés, vagy a' Magzatnak vesztesége az, midőn valamely Magzat nem hordoztatik idejéig, az Anya - méhében, az az, midőn a' Gyerinek hamarabb jő a' világra, vagy előbb születik, mint sem az ő életének meg - tartására szükséges. Ez megtörténik.

- a) vagy a' fél idő előtt; és ekkor mondatik: éretlen szülésnek (el - lett a' Gyermeke)
- b) vagy a' 7 - dik Hónapnak fogyta előtt; és akkor mondatik idétlen szülésnek, mivel a' Gyernek ugyan életben jő a' világra, de életben nem maradhat - meg.
- c) Ide tartozik a' Méh - gyümölcstének halála - is, midőn a' Magzat az Anya - méhében hal - meg, és halála után, vagy egészízen, vagy még darabonként - is el - rothadva tőle el - megyen.
- d) Ha valamely Gyernek a' 7 - tedik Hónap után születik, akkor, illendő gond - viselés, és táplálás által életben meg - tartat,

tathatik, és azért, még - is idő előtt való
szülésnek nevezetik.

§. 63. A' Vér - folyással, és Vér - folyás - nél-
kül való idétlen (szerentsétlen) szülések,

1. Hallottátok már az elébbeni Részben,
és láttátok, hogy a' Nehézkeseknek vér - fo-
lyásokkal, ha az, a' fietséggel való segítségre-
nem hamar tsendefedik, mindenkor a' Mag-
zatnak vesztesége vagyon öszve - köttetve.
De vagynak szerentsétlen szülések az azokat
meg - előző Vér - folyás nélkül - is, noha fok-
kal ritkábbak azok.

2 A' mi azt a' szerentsétlen vagy idét-
len szülést illeti, melly az az előtt járó Vér-
folyásra következik, arról itten nintsen, mit
mondanom fokot, mivel a' leg több, és fő-
vebb dolgok, melyeket arról tudnotok kell,
már az elébbi Részben írva vagynak.

3. A' szerentsétlen szüléseknek, melyek
Vér - folyás nélkül esnek, oka vagyon a'
Méhnek valamelly különös minémtségében,
mellynek mivolta - szerint, az alkalmatlan,
a' Magzatnak meg - érzéféig magában - való
tartására.

§. 64. A' Vér-folyás nélkül való Szerentsétlen szülésnek okai.

1. A' Méhnek ez a' minémisége főképpen három féle.

- a) Ha a' Méh csak egy bizonyos nagyságig engedi magát ki-tágíttatni vagy nyújtatni, akkor, mind annyiszor azt a' pontomat el-érte, ismét öszve vonja magát, és a' Magzatot ki-taszítja. A' Méhnek ezt az állapotját azon lehet meg-elmérhetni, ha valamely Afzszony, mind annyiszor, a' nehézkezkéségnek ugyan azon Hónapjában a' maga Magzatját elveszti.
- b) Ha a' Méh olly érzékeny, hogy a' leg-kisebb ok miatt-is öszve huzza magát; p. o. valamely tsekély meg-hevülés tsekély mozgás vagy erőltetés, kitsiny rázás 's a' t. miatt. Az ilyen minémiségben, az Afzszony, hasonló-képpen nem-hordozhatja végig a' Magzatját, mivelhogy ő ezeket a' tsekély alkalmatosságokat, az ő nehézkezkéségének egélsz idején, el-nem kerülheti. Ezt az állapotot arról lehet meg-elmérni, ha a' Szerentsétlen születek nem éppen azon időben, hanem majd későbbre, majd hamarább jönnek.
- c) Ha a' Méh, fok egymás-után hamar kő-

következendő nehézségek, és szülések által felette igen meg-gyengült, és meg-tágult, tehát a' gyümölsnek semmi tartalékot nem-adhat, azt nem-tarthatja. Tudni-illik, a' Méhnek nyaka, és a' Méhnek szája olly tágok, és lágyak, hogy tsupán, a' Magzatnak nevelkedő nehézsége által engedik magokat ki-szélesztetni, és meg-nyitítani. A' Méhnek ezt az állapotját azon lehet meg-ismérni, ha az Afzszony már sok gyermekeket szült, és a' Szerentsétlen szülés mind tsak előbb esik-meg.

2. Vagynak még más okai-is a' Vértfolyás nélkül való Szerentsétlen szülésnek, de a' mellyek sokkal gyérebbek, és a' melyeken ti nem segíthettek. Példának okáért, midőn a' gyümöls nem eléggé tápláltatik; midőn a' köldök-sínör igen rövid; és midőn a' Méhben, valamelly növés vagy kelevény vagyon,

3. A' Méhnek még más betegségei-is okozhatják a' Szerentsétlen szülést, p. o. a' Vért-has, a' Sárgaság, a' Viz-korság, és több e' félék, Midőn tehát valamelly Nehézségre, ilyen Betegségek jönnek, tehát azonnal Orvost kell hozatni.

§. 65. A' jelen lévő szerentsétlen szülésnek jelei.

1. Igen fok áll azon, hogy a' jelen lévő vagy közelítő szerentsétlen szülést jókor meg-ésmérjétek, hogy azt, ha lehetséges, el távoztassátok. Annak okáért tartssátok eszettekben, in' ez következendő tudományokat.

2. Az a' szerentsétlen (idétlen) szülés, melly a' Vér-folyásra következik magán az elő-járó Vér-folyáson ésmértetik-meg, és tsupán tsak az által lehet elejét venni, ha maga a' Vér-folyás el-távoztattatik, avagy, leg-alább jó idején meg-állittatik. Ha tehát az elébbi Részben lévő 59. §-nak 1. 2. 3. 4. Számja alatt adatott Régálakat szorgalmatossan, és rendessen követitek, tehát igen gyakorta az az örömetek lehet, hogy az Anyának Gyermekeit meg tartjátok.

3. A' Vér-folyás nélkül lévő jelen való idétlen szülést fokkal nehezebben ésmérhetni-meg, és gyakorta nem elébb, hanem, mikor már az útban jövőben vagyon.

a) Az elébb elő-számlált körül-állásokból; t. i. ha valamelly Afzszonynak többszer volt szerentsétlen szülése; midőn magát, erős munka, tántz 's a t. által felettébb-való módon meg-hevítette;

tette: avagy szekerezés, esés, tafzítás
's a t. által meg-rázattatált szenedett.

- b) Azon történetekből vagy változásokból, a' mellyek leg közelebb az idétlen szülést meg-előzik, és követik; minémű a' borzadás, és forrázás; a karoknak és lábaknak hidege, vagy fázása; tettetés (tsalfa) fájdalmak vagy fogások, mellyek mindtsak inkább valóságos, igaz fogásokká válnak; és,

A' Méh-szájának meg-nyílásából; mellyet is gondolon meg-visgáljátok. Minél közelebb a' Magzat az ő meg-éréséhez, annál több változásai vagynak jelen a' rend-szerűen való szülésnek.

- c) Mihelyt ezekből a' változásokból, és az elébbeni körül-állásokból észre veszitek, hogy, idétlen szülés vagy az útban, tehát parantsolyátok meg az Aszfzonymak, hogy leg nagyobb nyúgodalomban legyen, és követésétek az 59. §. I. 3. 4. 5. Numerus alatt lévő Réglákat.

§. 66. A' Gyermekek vesztésnek (el-lételnek) el-távoztatása.

A' Gyermekek vesztésnek vagy el-lételnek el-távoztatására való leg-jobb, és leg bátor-ságo-

ságosabb mód, az, midőn annak okainak eleit veszik. Minek-okáért,

1. Az olyan Afzszonynak, mely a' Vér-folyásra hajlandó, nihelyt terhbe efétt, azonnal valójában meg-hagyjátok, és lelke-esméretére kölsétek, hogy magát, minden nehéz emelésétől, hordozástól, és felette erőltetett munkától; minden székéren-való járástól, tántztól, úgrástól, lovaglástól, futástól; minden hevítő italoktól, bortól, éget-bortól, erős Kávétól, kiváltképen, minden hevítő orvosságoktól hasonló-képpen minden hánytató, és purgáló eszközeztől, ha nem valamely rendes Orvostól rendeltetnek; hasonló-képpen, Férjével való mértékletlen közösüléstől meg-tartoztassa. — Hogy legalább mindenik 3-dik Hóluapban, a karján eret vágasson; és ha talán kemény hurutot kapna, azonnal valamely jártas, és próbált Orvostól kérjen tanátsot.

2. Az olyan Afzszonynak, mellynek már, a' Nehézkességnek ugyan azon idő tájában, Vér-folyás nélkül többször-is veszett Gyermeke; azt tanátsoljátok, hogy; akár nehézkes legyen, akár nem, gyakorta melyig-erő lágy meleg vízben feredjék, és a' feredés után, a' maga hasát (testét) vajjal vagy fa-olajja jól bé-kenje, és, a' nevelkedő nehézkesség miatt, attól éppen meg-ne szün-jék.

jék. Ha már ez által, a' Gyermekek-veltség nem mindjárt először távoztatik - is el tehát elég az már, ha egy hónappal későbben esik meg. — Ezekkel az elközekekkel való szorgalmas élesnek folytatása által, végtére még is arra viheti, hogy egészséges, és az érélig hord zott Magzatjának örvendhet. Mivel pedig ez az eset igen nehéz, leg alább, a' ti meg-ítélésteket felül mulja, azért mindenkor leg jobban tselekesztek, ha előre, valamelly Orvostól tanátsot kértek.

3. A' Méhnek felettébb való érzékenysége, és ingerelhetetése, avagy a' 64 §. b) betűje alatt meg-irt minémütsége, a' próbált Orvosnak fejedelmét kívánnyá. Elég az néktek, ha az ilyen Afzszonynak a' hideg vizel való mosodást, és, nehézkességnek egész idején által való feredést, minden meleg italoktól, Théétől, Kávéktól, téjtől, árpa, zabkása levektől, lisztből való ételektől, és a' fűrostól való meg-tartozkodást, javasoljátok. — E' mellett a' leg-jobb tápláló eszköz, a' kemény, jó Ros-kenyér, és a' sült hús, és italára a' friss, hideg kút-viz, a' mellyben egy darab tüzes vas meg-óltatott. Ezek a' füzemélyek továbbá, éppen úgy őrizték magokat, mint szintén amazok - is, a' kiken a' Vér-folyás uralkodik, mind azoktól, mellyek az 1, Numerus alatt meg-tiltattak, a' minémü, a' kemény erőlkedés, futás, tántzolás, 's a t.

4. A' Méhnek felette nagy tágulása, avagy az 64 § c) alatt meg-irt minémüség nehezen fog valaha meg-gyógyúlni, legalább, ha az Afzszony még ifju lejjend, nem más képpen, hanem az ő Férjével való közösüléttől, egy egész, sőt két elztendeig tartó leg-szorosabb meg-tartoztatása, és a' 3. Szám alatt tanátsolt eszközökkel való élés által.

Minden ezen történetekben pedig legjobban tselekeztek, ha az ilyen személyeket arra intitek, hogy valamejly értelmes Orvosnak segítségével éljenek.

§. 67. A' Méh-gyümölsének Annyánál való halála.

1. Az idétlen szülésen vagy, a' Gyermekek el létén-kivül, vagon még más mód is, melly szerint a' gyümöls el-veszhet, t. i. a' Magzatnak Anya-méhében való halála. Ennek okai különbfélék; kiváltképen pedig, a' külső lértélek, a' harag, az ijedtség, tartós buslalkodás, a' Méhnek nyavalyái, és a' Magzat tápláltatásának fogyatkozása, nem léte.

2. Ezen okok ugyan nem munkálkodják mindenkör a' Magzatnak hirtelen való halálát, hanem, ha először valamely betegséget, melyet talám lehetne meg-orvosolni,
ha

ha azt jó idején, és igazán elisméni lehetne. Gyanakodhatni lehet, hogy a Magzat beteg, mikor az, valamely előre való okra, szokatlanul mozog, a melyre osztán gyakrabban, de mind csak gyengébb mozgások következnek. Azonban, ha valamelly nehézkes Afzszonyon valami történik, soha se váratkozottak a ti segítségetekkel addig, míg ezek a jelek mutatják magokat.

§. 68. Az ilyen állapotban való maga
vifelés.

1. A mi a külső sérelmeket illeti, azokról, a következő Részben bővebb tanítás fog adatni.

2. A forró, és meg-erötelenítő betegségek nem mindenkor vonják ugyan szükséges-képpen magok után a Magzatnak halálát. De minden történetekben, reátok nézve, nintsen itt semmi egyéb, a mit tselekedjetez, hanem hogy azon erősködjetez, hogy jó idején, valamely Orvostól tanáts kérettezzék.

3. A Magzat tápláltatásában való fogyatkozást, ha az Anya egészséges, és a maga táplálására való dolgokban semmi fogyatkozása nintsen, meg-elisméni nem lehet, és annál-is kevelebbé meg-orvosolni.

4. Ugy

4. Ugy tehát, itt, csak az ijedtségnek, a' haragnak, és a' búslalkodásnak munkái, gyűmöltsesei, és következései maraduak a' ti izá-motokban, melyekben holmi segítséget murathattak. Ha tehát valamely nehézkes Afzszony, valamely *felettebb való ijedtséget* szenvedett - úgy annyira, hogy a' miatt el-sárgúlt, reszket, vagy éppen el-ájúlt: tehát izükséges

- a) Hogy mindeneknek előtte arról vifeljetekek gondot, hogy a' karján ér-vá-gattalsék.
- b) Feresztetsétek az Afzszonynak lábait a' láb-ikrájáig, és a' karjait, a' könyökéig mérsékelt meleg-vizben, és adjatok nékie egy néhány Findfia bodzafa virágból készített Théét innia, és egy néhányszor 20. 30. tsöppeket az I. Numerus alatt lévő orvofságból, ha készen vagyon, és közel kaphatjátok.
- c) Ha a' külső tagjai ismét meg-melegedtenek, tehát soha el-ne múlatsátok, egy lágyító Krittélt tenni nékie.
- d) Ha az Afzszony az ő ijedtségéből ismét meg-könnyebbedett, és az után, a' Magzatnak izokatlan nagy, avagy gyakrabban gyenge mozgásait érzi, akkor borítsátok-bé a' hasát, egy jó borral jól

jól meg - nedvesített Flannellel. Ha nintsen borotok, tehát meg - lehet a' Flannelt jó égetborral, avagy Kánfor - Spiritussal is nedvelíteni.

5. A' felettébb - való haraggal el - tölt Afzfazonnál, a' melyből közönségesen refzketés, és görts származik, főt, a' melly mellett, még éppen ájulások, és nyavalya - törés - is lehet, mindenek előtt azon kell igyekeznetek, hogy az Afzfzonyt engefzteljétek, tsendefütsétek, és nyugodalomra hozzátok.

- a) Az után, adjatok nékie minden órában egy tellyes Théé - kalányni Hüttö - port egy Pohár - vízben, és, hagyjátok - meg nékie, hogy igyék bőven lágy - meleg vizet.
- b) Ha émelygése, és hányásra való hajlandósága érkezik, tehát, adjatok néki tizta lágy - meleg vizet bővséggel, és néha egy Finsia *Kardobenedikt* (Medvetalpú - tövis) vagy Szék - fű Téét, avagy, a' helyett Sós - vizet (Lásd az 31. §. 3. Numerus alatt, a' b) betüt, mig egy kétfzer hányt.
- c) Ha az Afzfzony, ezekkel az eszközekkel való élés - után meg - tsendefedett - de a' mellett a' nagy forrósága meg - vagyon, és a' Magzatnak szokatlan moz -
gá -

gását érzi, tehát kéfedelem nélkül vá-
galsatok eret a' karján.

6. A' nyavalya-törésbe esett Afzonyhoz,
akár származott légyen a' nyavalya - törés ha-
ragból, akár ijedtségből, mind annyiszor,
helyben hiva'sátok az Orvost, és az alatt,
tegyetek nékie, rövid idővel egy - más után
egy néhány lágyító Krisztélyeket; és, e' mel-
lett próbáljátok - meg, ha a' meg - gyújtott
tollaknak fűstje, vagy az ördög - szarnak sza-
ga, a' nyavalya indulásának keménységét meg-
enyhítti - é? A' jó illatú dolgok itt éppen
semmit sem érnek. Ha hozzá - juthatok,
adjatok - bé nékie, minden fél - órában 20.
töppöt az I. Numerus alatt lévő orvofság-
ból, Szék - fű virág Théében.

7. A' tartós buslakodásban, és mély szo-
morúságban, semmivel egyébbel nem segít-
hettek, hanem vigasztaló, és serkentő beüzé-
dekkel, sőt még valójában való intésekkel - is.

§. 69. A' Méh - gyümöls' halálának jelei.

A' jeleknek, a' melyekből a' Magzatnak ha-
lálát meg - esmérhetitek, a' Bába - Mesterség'
tanításaiából tudotokra kell lenniük. A' leg-
fövebb jelei annak im ezek: minden moz-
gásnak, az elől - járó rövidebb avagy hosz-
szabb ideig tartó, felettébb való rendeletlen
moz-

mó, mely szokás szerint olyan formájú, mint az ökörnek a szive, és majd több, majd kevesebb folyó, és meg-tsomosodott vérrel vagyon öszve kötve. Ritkán szokott tovább 4. Hónapoknál meg-maradni, és fájdalmakkal, sőt gyakorta veszedelmes Vérfolyásokkal - is jő a világra.

4. Az egybe-gyülés (tsoportozás) nem egyéb, hanem, a' ki-gőzölgött, vagy az izadás által ki-hajtott viznek, a' Méhben-való az az együvé való takarodása, melly, lassan-lassan, a' Méhnek-szája bé zárva lévén, rakásra nevelkedett, többire rossz szagú, és illatu, és néha, hasonló-képpen, mint a' Magzat, különös hártában rekelztve vagyon.

5) Az ilyen egybe-gyülés, 3, 4. Hónapokig-is tarthat, és minden-képpen úgy tetfzhetik, mint a' nehézkesség, mig egyfzeriben, előre való jelentésekkel, vagy azok nélkül-is, a' minémü, a' hátában való szorítás, a' lábaiban való nehézség, feszítés, és rágás, mind annyifszor pedig, több vagy kevesebb fájdalmakkal (fogáfokkal) ketté szakad és pattan.

6. Ha pedig az, nintsen hártába bé-rekelztve, mihelyt a' Méh-szája meg-nyilik, azonnal el-foly. Ha pedig valamely tulajdon hártájája (bőre) vagyon, tehát valamely rendszerént való viz-hólyag mutatja, és jelenti magát,

gát mint a' természet szerint való szülésben, csak hogy szélesen ki nem feszítettik. A' fogásoknak erejek által el-pattan a' hólyag, és a' viz ki-omlik.

7. A' fattyú nehézkességnek ki-ütésével, közönségesen váltig való vérnek el-menetele vagyon öszve kötve, mely gyakorta életében-is kerül az Afzszonynak, ha sietséggelel-segedelem nem nyújtatik nékie.

§. 71. A' Fattyú nehézkességnek jelei.

1. A' Fattyú Nehézkességet meg-lehet a' hordozásnak ideje alatt arról észmérni, hogy a' Hafa, és az Einlöi igen gyorsan nevelkednek, és 3. vagy 4. hónapok alatt, olly vastagok és nagyok, és gyakorta vastagabbak-is, mint a' valóságos nehézkességnek végén.

2. A' ki-ütésben magában pedig, arról észmérhetni-meg az Úszög-gyermekeket, hogy a' tapogatásban, semmi viz-hólyag avagy egyéb valamelly tag a' szülésben nem találattik, hanem a' helyett, valamelly lágy, rottos, hűfos, darab, vagy tsomó.

§. 72. A' Fattyú nehézkességnek el-választásáról.

1. Az egyben-gyűlés magától-is el-válik, még pedig gyakorta hirtelen. De más-kép-

képpen vagyon a' dolog az Úszög-gyermeké-
kel. Mert, ha az, a' fogások, szülésnek fáj-
dalmai által mindjárt ki-nem vették, tehát
néktek kell azt, a' Bába oktatásnak út-mú-
tatása szerint, a' minél hamarább lehet, el-
válaztonotok.

2. Ha az el-válás előtt való Vér-folyás
már váltig való, tehát annyival-is inkább
fietnetek kell véle, és inkább még az előtt hi-
deg borítékokkal borítsátok. Az el-vála-
sa után, ugyan azon hideg borító ruhákkal
való élélt gyakoroljátok, és éljetez, az 59-
§. 1. 2. 4. 5. 6. Numerusok alatt, a' Vér-
folyás ellen említett segítő eszközökkel, mind
addig, míg a' Vér-folyás meg-szünt. Az
után bánnyatok úgy a' személlyel, mint va-
lóságos gyermek-ágyban lévővel.

§. 73. Mit kell e' körül még tovább meg-
jegyezni.

1. Meg-esik néha, hogy a' Fattyú ne-
hézketség mellett, még egy valóságos nehéz-
ketség-is, az az, hogy az Úszög gyermek,
és az egyben-gyülés (§. 70. Nro 4.) mellett,
a' Méhben még egy Magzat-is található,
melly, a' Fattyú Nehézketségnek el-válása
után meg-maradhat, és szerentséfen végig
hordoztathatik. Mire nézve, az el-válaz-
sáskor igen vigyázóknak kell lennetek, ne-
hogy

hogy egyszer'smind a' Magzatot-is meg-fértsétek, avagy azzal együtt éppen el-vegyétek.

2. Az Úfzög-gyermeken, és az egyben gyülélen kívül, vagynak a' fattyú nehézkeségnek még-más nevei-is, a' mellyekben ti femmi segítséget fem nyújthattok. Midőn t. i. a' Méhhez, húfos, bőrös, gombás's a t. növések nőttenek, forrottanak hozzája.

3. Annak-okáért foképpen magatokra kell vigyáznotok, hogy, ha valami a féle dolog mutatja magát a' Méhnek szájában, azt, ne véljétek mindjárt Úfzög-gyermeknek lenni. Haem mind annyiszor, minek előtte el-választanátok, bé-kell kezetekkel a' Méhbe nyúlnotok, és azt, az abban találató dolog körül vinnetek, és meg-tapogatnotok, ha az a' dolog minden-képpen el-vált-é, és a' Méhben szabadon feklzik-é? — és tsak akkor vehetitek azt el. Ha pedig azt úgy találjátok, hogy valahol szorófsan függ, avagy hozzá nőtt, forrott, tehát akkor növés az, a' mellyhez nyúlni ne báterkodjatok. Az ilyen eferben pedig, mind annyiszor szülésben segitöt kell hivatnotok.

V. A' külső fertések.

§. 74. Azoknak magyarázatjok, és meghatározások.

1. A' külső fertések, mellyekben a' Bá-

bának jussa vagyon tanátsot, és segítségét adnia, az esés, talzítás, és ütés, hat. i. azok mellett, valamely nevezetes őszve-törés vagy seb, avagy valamely más félelmes változás nintsen.

2. Mihelyt azok mellett nagy őszve-ron-tások, sebek vagy más történetek vagynak, magát tellyességgel minden segítség-től megtartoztassa, és sietséggel valamely Orvost vagy Seb-Orvost szólittasson. Az alatt pedig, egy vagy két Krislélyt még-is adhat nékie.

3. Ha a' Nehézkes valakitől, fel-tett szándékból verettetett-meg vagy talzitatott, soha el-ne mulassátok, arról a' Magist-ratusnak jelentést tenni.

§. 75. A' könnyű sértések, és az a' mellett való maga-viselés.

Ha pedig a' sértések nem felette nagyok, tehát magatokat in' e' következendő Régu-lák-Izerint viselyétek.

1. Az esés mindenkor ijedtséggel vagyon őszve kötve, és azért, mindjárt a' 68. §. 4. Numerussa a) b) c) Izerént bánjatok vele.

a) Az esés által őszve-szorittatott, őszve-rontsoltatott. és meg-sértetett tag, a' kö-vetkezendő Dagadás ellen való vízzel jól meg-mosattatik,

* Vegyetek friss Kút-vizet, és jó Bor-
etzetet, mindenikből egy fertálynyit,
1. Lót konyha Sót, és $\frac{1}{4}$ fertály É-
get - bort, és keverjétek mind jól öszve.

A' hol Sebek, vagy bőre le-nyúzott hel-
lyek vagynak, azokra, a' dagadás el-
len való vizet, só nélkül kéltitik,

Azután mártsátok beléje egy négy rétü
rúhát, és borítsátok a' meg - férült
tagra; valahányszor az meg - száradott,
ismétlen újjolag bé - kell azt mártani.

b) Ha az efés a'hasát érte, tehát tegyetek a-
zonnal egy lágyító Kriftélyt nékie; és
ha az, a' maga mivét (effectusát) meg-
tette, tehát adjatok egy lágyító Kám-
for - Kriftélyt.

* Vegyetek egy dió nagyságú Kámfort,
2. vagy 3. tellyes kalánnyi len - mag
olajat, dörölgétek azt valamely edény-
ben, egy fa - kalánnal mind addig,
mig a' Kámfor az olajban el - olvadott;
az - után elegyítsétek öszve azt egy fer-
tály erős Székfü - virág - lével, és ad-
játok néki lágy - melegen a' Kriftély-
ben. Az Afzifzonyi - állatnak olly fo-
káig kell azt tartani, mig tsak lehet.

c) Kivül a' háfára borítsátok lágyító pép

boritékat gyenge - melegen. Valahány szor ez a boriték meg - hidegül, mindjárt más friss borittalék reája.

* A' pép - boritékhoz vegyetek annyi 'Semlye vagy tejes - kenyeret, a' mennyi három boritékra elégséges, Székfü - virággal; Ökör fark - kóro virággal; bodza-favirággal; len - maggal egyetemben; avagy, a' mit azokból közzel kaphattok; 1. tellyes marokkal; főzzétek - meg annyi tejben, a' mennyi ahhoz meg - kívántatik; míg az; Péppé vált. Az utánt tegyetek egy kvinting Sáfránt hozzája, és keverjétek jól össze; és így kész. Vegyétek - el már annak harmad részét; kenjétek azt egy újni vastagságra valamely rúhára; és tegyétek a' halára. Mikor az utolsó része még a' halán vagyon, tehát az első két részei; egy kevés tejben ismét meg - melegítettnek. Ez a' pép; minden 24. órában újjonnan készítettik.

2. Ha; ezen eszközökkel való élésre; még - is nevezetes fájdalom maradna hátra; avagy, a' Magzatnak szokatlan mozgása éreztetnék; tehát képedelem nélkül az Orvos tól kérjétek tanácsot; azonban, még lehet a' káján egyszer eret vágatni.

3. Ha

3. Ha pedig éppen Vér-folyás követ-
keznék, tehát bánjatok vele mindenekben,
az 59. §-nak 1. 2. 4. 5. 6. 7. számai alatt
elő-irt Régulák szerint, és tartsátok készen
magatokat a' Magzatnak el-fogására,

4. Mind ezek a' Régulák akkor - is haf-
nálótlók, mikor az Afzfonyi-állat, törté-
net szerint, fel-tett szándék nélkül, vala-
melly tiszttást, rugást vagy ütést kapott.

5. Ha valamely Nehézkes szánt - szán-
dékkal tiszttatott vagy verettetett - meg, re-
hát akkor - is selettébb való haragba esett An-
nak okáért, véle-is az 68. §-nak 5. Numerusa
a. c) betűi alatt lévő Regulák szerint bánja-
tok; csak ezzel a' különbséggel, hogy a'
karján azonnal eret vágassatok, és úgy osz-
tán, a' többiekben, a' most adott Régulák
szerint tselekedjétek.

HARMADIK FŐ-SZAKASZ.

I. A' Vájudás, vagy Szülésnek fájdalmai.

§. 76. A' Vájudás körül való maga vifelet-
nek közönséges Régulái.

Minck-előtte titeket azon történetekről
vagy változásokra meg-tanítanálak, mellyek

a' Szülésnek munkája alatt történhetnek; annak előtte, némelly közönséges, igen fontos tanítáfsokat adok néktek, mellyeknek szoros, és lelki elmérettel-való követésektől, gyakorta éppen egyedül, nem tsak a fel-öldoztatásnak szerentsés következése, hanem, közel minden veszedelmes következeseknek el-távóztatása-is függ.

1. A' Vajudásnak ideje alatt, fáradhatatlan békefséges türeéssel légyetek. Tudni illik: mihelyt meg-visgáltátok, hogy a' Magzat illendöképpen bé-áll, tehát a' Vajudót, egy átalján elébb a' munkára ne hajtsátok, se a' viz-hólyagot el-ne szakaszjátok, míg a' Méh-szája egészszlen, és olly tágasan meg-nem nyilt, hogy a' fejt által botsáthatja. A' Méh-szájának ezt a' meg-tágasulását, semmivel egyébbel elő-ne segítjétek, hanem tsak édes vajjal-való bé.kenés által.

2. A' melly szükséges a' hozzá-nyulás, mind-azonáltal még-is őrizzéték magatokat a' Méh-szájának felette igen gyakorta való tapogatásától, és közönségesen, a' szülő részeknek szükség kívül való minden tapogatásoktól; leg-bizonyosabban pedig meg-tartoz-rasátok magatokat a' Méh-szájának minden ide's tova való huzásától.

3. Egy-általjában egy Vajudónak -is bort vagy

vagy égett-bort, kőményes égett bort 's a t.
 avagy, akármi orvosság eszközezet, akár por,
 vagy tseppök, avagy akár-mi légyen-is az,
 hogy a' ti vélekedéitek szerint, a' fogásokat,
 fájdalmakat elé-segéljétek; ne adjatok, a'
 mint az néktek a' ti Oktatástokban meg-til-
 tatott; a' Szobát-is tőlben héven bé-ne fű-
 tsétek. Az erőnek támogatása végett, ad-
 hattok néki néha néha idő-közben valami kevés
 gyenge hús-lévből-való levest egy Fındia Théét
 téjjel vagy leg-feljebb napjában, egy vagy
 két Fındia Kávét — ezt az útólsót mind-
 azon-által tsak akkor, ha, a' Vájudónak sem-
 mi forrósága, avagy más, meg-gondolásra
 méltó körül-állása nintsen.

4 Ha a' Méh - szájja illendő-képpen meg-
 bővült, és ki-tágafodott, a' Magzat' feje jól és,
 helyesen bé-áll, és a' jó fogások, vagy szü-
 lés fájdalmok jól végeztetnek, és a' szülés 12.
 órák mulva véghez-ménni még sem akar;
 tehát minden további halasztás nélkül hivas-
 sátok a' szülésben segitőt, ha szintén a' Vá-
 judó nem szenvedhetné is. Az idő alatt vá-
 gassatok a' karján eret, és parantsoljátok-
 meg nékie, hogy magát minden képpen tsen-
 desen viselje, és a' fogásokat el-ne veszte-
 gesse haszontalanúl. A' szülő-tagokra tegye-
 tek lágyító borítókat, és, ha lehetséges lé-
 szen, tégyetek néki lágyító Krillélyt-is.

§. 77. A' Magzatnak születése-után-való maga-viseletnek közönséges R^egulái.

1. A' Köldök-finórnak meg-kötése, és el-metszése körül, ezen következő R^egulákra igen szorosán vigyázzatok. Mi-helyt a' Gyermekek a' köldökéig született, a' vagy, azon szem-pillantásban, mikor az An-nyából ki-jön, *minek-előtte lelekzetet vett*,

a) rágadjátok meg, olly szaporán a' mint tsak lehet, a' bal-kezeteknek hivelyké-vel, és mutató újjával a' Köldök-finórt, közel a' Gyermekeknek testénél;

b) jobb kezetekkel nyomjátok-el minden nedvességeket a' Gyermekektől, hátra a' Köldök-finórba, mind azon a' helyen felyül, mellyen a' köldöke meg-köttetik, az az, leg-alább, a' testétől 4. újni szélességre. Ezt, egy néhány izben kell tselekednetek; az után

c) melsétek-el a' finórt, és a' nyomoga-tással menjetek tovább, mig femmi sárga-nedvességet az el-metszett darabból töb-bé ki-nyomni nem lehet, vagy, bel-ő-le nem jő;

d) töröljétek annak végét, Spongyiával lágy meleg vízzel mind addig, mig a' víz attól többé meg-nem-zavarodik;

e)

e) botosáffátok - el az eddig bal - keze
tekkal egybe - szoritott Köldöket,
és engedjete ki - folyani abból egy pár
tellyes Théé - kalánnyi vért, és már

f) kölsétek - meg a' Köldeket, a' mint szo-
kás.

Ezt a' kéz - fogást, Köldök ki - nyomás-
nak hívják, és ezt egy Gyerme knél - is el-
nem kell múlatni.

2. Ha már a' Gyerme k a' világra jött,
és a' Köldök - sínórja, a' szerint, a' mint már
meg - tanittattatok, meg - köttetett, tehát ad-
játok azt azonban valamely más Afzszony-
nak a' további dajkálkodás végett, és válasz-
szátok, vegyétek - el a' Mását, ha már ön-
ként magától el - nem ment. Mind - azonál-
tal, a' Köldök - sínórnak minden tépésétől, és
huzásától magatokat meg - tartoztatsátok, ha-
nem inkább menyjete k egész kezetekkel mind
a' Méhig, hámozzátok - le azt rólla, és hagy-
játok azt, kezete ken alá - iszomodni, a' sínórt,
máfik kezetekkel gyengén vonván.

3. Ha semmi vér - folyás jelen nintsen,
és a' Méh illendöképen öszve - húzódik, ak-
kor a' Mását, ha igen keményen hozzá ra-
gadott, a' természetre hagyhatjátok.

4. Ha pedig a' Gyerme k igen nagy gyen-
ge-

geségben, vagy éppen mint-egy holt jőne a' világra, tehát a' Másának el-vételét mind addig halasztjátok, miglen a' Gyermeknek a' szükséges segítséget meg-tettétek, a' mint erről majd alább néktek tanítás fog a-dattatni.

5. Ha a' Mása le-fejtetett, tehát a' ti kezetekeket fogjátok a' Méhben ököllé, és tartásátok mind addig abban, mig a' Méh, a' körül ölzve-huzódott; azután vonjátok ki kezetekeket, és úgy, azzal együtt vegyetekeki minden hátra maradt rútságokat-is.

6. Szélesítétekeki a' Mását valamely Székre vagy Asztalra, és vizsgáljátok-meg szorgalmasan, ha egész-é, avagy valamely darabja még-hija; az utolsó történetben, azonnal mindjárt a' Méhbe ismét benyúlván, a' mi még hja, és hátra-maradt, ki-vegyéteke.

7. Midőn már mind ezt meg-tselekedtéteke, akkor vigyéteke a' Gyermek-ágyas izemélyt az ágyba, és hagyjátok-meg nékie, hogy magát mindenek felett tsendesen viselje.

II. A' Vájudás - közben való Symptomák , változások.

§. 78.

A' történetek, és változások, mellyek a' szülés munkájában elő - fordulni szoktanak, im' ezek: a' szülés fájdalminak fogyatkozása; az el - ájulás; a' Méh - szájának görtsei; a' nyavalya - törések; a' szülő - tagoknak megdagadása; a' közép - húsna, és magának a' Méhnek - is el - szakadása.

§. 79. A' Szülés - fájdalminak (fogások) fogyatkozása, és az el - ájulások.

1. A' Szülés - fájdalminak vagy a' fogásoknak fogyatkozásának 's nem létének, és az ájulásoknak egyenlő oka vagyon, úgy mint, a' bőv - vérűség, vagy a' szűk - vérűség.

2. Hogy a' bőv - vérűség légyen annak oka, az, az az előtt vólt, vagy, még jelen - lévő pirosságából az ortzának, a' forróságból, a' izomjúságból, a' tellyes, és erőls pulsusból esmértenik - meg, és egyebet semmit sem kíván, hanem a' karján való ér - vágást, mellyre osztán az ájulás mindjárt el - múlik, és a' fájdalmak, vagy fogások ismét érkeznek.

3. A' szűk - vérűség, vagy a' vérnek fogyatko-

kozása, az elébbeni vér-elvezetésből, avagy a' fokáig tartó hijában - való szülés-munkából, és a' Gyermekeknek egyenetlen fekvéséből esmértetik meg. Itt más mód, és elköz nintsen hanem, hogy a' Gyermeget, a fordítás által a' világra hozattassék, még pedig annál szaporábban, és hamarébb, mennyivel a' Vájúdó Afzszony már több vért vesztett-el. Minden hevítő, és hajtó orvosságok, a' bor, az égett-bor 's a t, itt, halált okozhatnak 's hozhatnak.

4. Ha valamelly Vájúdó Afzszony el-ájúlt, tehát az ájulás alatt, a Gyermeget megkel-fordítani, mivel az, az ájulásban sokkal könnyebben vitethetik végbe, mint azon kívül.

§. 80. A' Méh-szájának görtsei.

1. A' tsalsa fogások néha olly kemények lehetnek, hogy a' szülést nemcsak késleltethetik, és el-szenvedhetetlen fájdalmakat csinálnak, hanem, még más görtsöket - is támasztanak. Midőn tehát a' Méh-szája, a' helyett, hogy ki-tágúlna, öfzve - huzódik, 's vonódik, és a Gyermekek feje, a' helyett, hogy alá-felé igyekezzék, és siessen, hátra hajtatik, akkor ezt tselekedjétek:

a) a' karján azonnal mindjárt eret vágásokat;

b) min-

- b) minden órában, avagy még gyakrabban is, erős Székfű - virág-lévből való, fok len - mag - olajjal egyelitett Kristélyt tegyetek nékie;
- c) tégyetek egy lágyító Pép - borítékot, teljes kenyérből; réjből, Székfű - virágból, törött len - magból és fáfrányból készíttve a' hasára és a' szülő tagjaira; sőt
- d) ültetsétek a' Vájudot pároló ferdőre is, és
- e) ha - valamelly Patika közel találtatik, ad adjatok - bé néki minden órában 12 — 18. darabot, a' 4. Numerus alatt lévő Pillulákból.
- f) Ha erre - is, minden reménység ellen, a' görtsők el - nem - enyélznének, sem igaz fogáfokká nem válnának, akkor tegyétek a' Vájudót, a' hasán felül - érő lágy meleg ferdőbe.
81. A' ránkodzások, a' szülő - tagoknak dagadása, és a' közép - húsnak el -
 I z a k a d á s a.
1. A' Vájudónak ránkodzásai vagy nyalya - törései femmi egyéb - által el - nem üzethetnek, és el - se üzetheretlenségnek, hanem csak az hamarsággal - való fel - öldasztatás - által.
2. A' szülő - tagoknak dagadását leg - jobban

ban lehet el-távoztatni, és enyhíteni ideje-
korán-való ér-vágás, és friss-vajjal való szor-
galmatos bé-kenés-által; az-is igen hasznos,
ha egy, meleg téjjel, vagy olajjal tellyes nagy
Spongyia, a' vagy, lágyító Pép-boríték té-
tettetik a' dagadásra.

3. Miképpen lehesse a' közép-húsnak
el-szakadását el-távoztatni, azt, a' Bába-
Oskolában már meg-tanúltatok. Ha pedig még-
is meg-esett, tehát mindjárt Seb-gyógyítót
hivallatok.

§. 28. A' Méhnek meg-szakadása.

1. Ha valamely Afzszonynak fok ke-
mény fogásai, szülés-fájdalmi vóltanak, a-
zon kívül, hogy a' Gyermekek elébb-mozdult
vólta, és, ezek a' fogások vagy fájdalmak
egyszeriben meg-szűnnek azonban egyszer-
'smind a' keményen meg-szfűlt hafa-is bé-
esik vagy meg-lohad, és valamely vér-fo-
lyás következik, még pedig a' szülő Afz-
szonynak nagy meg-erötelenedésével; tehát
a' Méh hihetőképén hasadást, szakadást ka-
pott.

2. Ha a' Gyermekek a' világra jött, és, a'
kezeteket a' Méhbe vizitek, a' Méhbe bé-
nyúltok, és abban beleket találtok, tehát a'
Méh bizonytal meg-szakadott.

3. A'

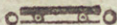
3. Méh' meg - szakadásának oka ez:

- a) a' Gyermekek fejének, a' Medentzének csontjai féle való keresztül vagy félre - hajlott fekvése, a' melly, annál bizonyosabban abból származik, midön a' Vájudó Afzszony, a' felettébb való szülés munkájára kényszeritetik;
- b) midön a' Gyermekeknek elől - esett karja, válla, vagy más tagja, minék-utána az Afzszonynak yize már régen el - ment, és a' Méhe a' Gyermekek - felett erősen öszve - vonódott, oktalanúl 's esztelenül, erőszakkal hátra taszittatik.

4. Ez a' többire halálos gonosz el - távoztattatik,

- a) ha a' Gyermekek - fejének fekvése mindjárt eleintén jól meg - vizsgálattatik, és jó rendbe hozattatik, és e' mellett, az Afzszony, a' fogásoknak vagy a' szülés - fájdalmainak el - vesztegetésére nem ösztönöztetik.
- b) ha mindjárt a' viznek el - folyása után, az elől - fordúlt tagy nem annyiban vitettetik vissza, mint sem, inkább a' Gyermekek, egy hamarságos fordittás - által meg - öldatik, 's szabadittatik.

5. Ha pedig a' szereztsétség már egyszer meg - esett, tehát

- a) a' Gyermekeket gyorsasággal meg - kell fordítani, és , ha a' világra jött , tehát
- b) a' beleket , a' szakadással által-vigyázva , ismét a' hasába visszafordítani kell vinni , de e' mellett , a' beleknek minden tépés-fétől - és vonásától magatokat meg-kell tartoztatnotok ;
- c) a' kezeteiket a' Méhben kell hagynotok , és azzal , a' beleknek újjal való benyomulását hátritanotok , miglen a' Méh öszve - húzódni kezd ; akkor
- d) a' kezeteiket formályátok ököllé , hogy a' Méh körülötte , rendszeren kerekbe öszve - vonódják , mig ösztán az , az öszve-vonódott Méh által ki-hajtatik.
- e) Tartásotok a' Betegét igen igen tsendeslen , és meg-mozgúlhatatlanul , csak könnyen , de még-is elegendő-képpen bé-takarva , az ő ágyán szintén úgy mint a' vér - folyásban valót , és borítsatok a' hasára , meleg tejbe - mártott Flannel ruhákat , mig az Orvos érkezik , a' kit-is gyorsan segítségül kell hivatnotok.
- §. 38. A' Méh - szájjának , a' méh - hivelyjének 's a t. meg-szakadása.
1. Szintén így szakadhat - meg a' Méh' - szája ,

szája, a' méh - hivelyje, a' hólyag - nyaka, és a' vastag bél - húrok - is. Eunék okai ezek:

- a) Ha valamely igen nagy Gyermekek - fő a' méh - hivelyjében, hozszú ideig, meg mozdúlhatatlanul áll, 's fekszik, és osztán onnan hirtelen ki - hajtatik.
- b) Ha valamely már idős, koros személy leg - először Gyermekeket szül, tehát az, hozszu időt kíván, míg a' szivós Méh - szája, a' méh - hivelyével egyetemben meg - lágyúl, és ki - tágul. Ha már az ilyen személy, elztelenül ilyen korán szorittatik a' szülés - munkájára, vagy, a' Méh - szája, Bába - által egy - mástól elvonatik, avagy, a' kezét erőszakosan beléje surja, minek előtte illendően meg - lágyúlt és meg - tágult volna, akkor kétféle szakad az, még pedig annál könnyebben.
- c) ha a' húgy - hólyag, vizellettal, és a' bél - hurka, ganéjjal tellyen.

2. Meg - esmértek

- a) a' Méh - szájának szakadása a' tapogató által;
- b) a' Méh - hivelyjének szakadása is az által, a' melly ritkán vagy soha sem szakad - meg egyedül, ha nem, a' hólyag - nyakának vagy a' bél - hurkának meg - szakadásával vagyon össze - kötve;

e) a' bél-hurkának meg-szakadása, ebből a' ganéjból; melly a' Méh-hivelyjéből foly;

d) a' hólyag-nyakának meg-szakadása; a' vizelletnek, a' méh-hivelyjének felső részéből, nagy fájdalommal szüntelen való el-folyásából, a' melly mellett a' a' szülő tagok meg-gyúladtak.

3. Ezek a' szerentsétlen történetek, a' minnyiből lehetséges, az-által távoztatnak-el:

a) hogy a' szivós és szorofs méh-hivelyje szorgalmazatosan kenettség-bé vajjal;

b) a' szivós, és kemény méh-szája-is hásonló-képpen jól kenettség-bé, és a' mesterség szerint kenettség.

c) a' Vájudó felette korán ne-szorítás-sék a' munkára;

d) a' Bába meg-tartoztassa-magát mindent huzástól, tépéstől, és furdalástól; és

e) el-ne múlassa a' vizelletet el-takarítani, és a' vég-hurkát, egy pár lágyító Kri-félyly álttal meg-áriteni, minek-előtte a' gyermeknek feje igen mélyen alá nem-verekegett, és hatott.

4. Ha pedig a' szakadás el-nem távoztatott, tehát azonnal a' szülésben Segítő, avagy; valamely értelmes Seb-orvos hivattassék.

III. A' Szülés után való változások, Symptomák.

§. 84. Azoknak fel-olztása.

1. Azok a' változások, mellyek a' Gyermekek-ágban lévő személyen eshetnek, számtalanok. A főebbek, rész-szerint a' szülésnek egyenesen, és töltént való következtései, mellyek közül némelleyek a' gyermek-ágban lévő személynek életét veszedelembé hozzák, és némelleyek sietséggel való segítséget kívánnak; mások pedig veszedelem nélkül valók, rész-szerént olyanok, mellyek, még csak a' gyermek-ágnak folyása alatt jelennek meg, és, a' mellyek közül a' leg-többek, csak egy okos gondviseles által-is eltávoloztathatnak.

2. A' veszedelmes változások, mellyek, mindjárt a' szülés-után sietséggel-való segítséget kívánnak, ezek: a' szív-vérzés, a' Méhnek ki-fordulása, és a' méhnek olé esése.

I. A' Szülés után való veszedelmes változások, Symptomák.

§. 85. A' Szívnek-vérzése.

1. A' Szív-vérzésen értetik az a' felettébb való, és látható meg-erőtelenüléssel 's el-

ajutásokkal öszve - köttetet vér - folyás, a' melly, az Afzizony - fel-öldasztatása; után, a' Méhből ered, és származik.

a. Ennek a' veszedelmes, és többire halálos vér - folyásnak okai ezek:

- a) Ha a' Méh a' szülés - után egybe - nem húzza magát; ez abból jő, ha az, a' Nehézkeség által felettébb - való módon ki - tágúlt; mint, a' felette nagy mássa - által, a' viznek felettébb - való fokasága által, a' kettős gyermekek által, avagy ha az igaz nehézkeség mellett, még úszög - gyermek vagy egybe - gyülés (§. 70.) is találatik.
- b) Ha a' Méhben valami még hátra maradt; mint a' másának valamely darabja, az úszög - gyermek, avagy, a' második gyermek
- c) A' tellyességgel meg - tiltatott hevítő, és hajtó eszközökkel, a' szülés - közben, vagy a' szülés után - való étés.
- d) A' Méhnek, oktalan feszítés, a' másának huzása, és rángatása, vagy a' Bábának körmei által lett meg - sebesítése által való meg - sértése.
- e) A' Méhnek ki - fordulása.

f) A'

f) A' Méhnek meg - szakadása.

3. a) Az a) betű alatt lévő ok arról es-
mértetik - meg hogy a' hafa az Alfzönyo-
nak a' szülés után nem lohad - meg, ha-
nem szintén oly vattagon marad, mint
a' szülés előtt, és a' vér egy - végtében
fájdalmak nélkül el - foly.

b) A' második ok a' b) betű alatt, a' ta-
pogatas - által esmértetik - meg; t. i. ha
a' hafa nem mindeantt egy - aránt vonó-
dik őszve, hanem, bizonyos helyeken
valami keménység éreztetik, és annál
kevésbé maradhat csak egy izempillan-
tásig - is el - rejtve, ha mind annyiszor a'
szülés után, a' ti kezeteiket, az előtök-
be irt rendhez illendő - képpen a' Méh-
hez vizítek, és a' 77. §. 3. 4. Nu-
merusa szerint bántok, a' melly által
egyszer - mind ezt az okot - is, az útból
félre hártjátok.

c) A' harmadik, és negyedik ok, az, c)
és d) alatt, egyedül a' ti vérségekből
izátmazztak 's lettek, és így, éppen oly
kevésbé lehetnek azok előttemek el - rejt-
ve, mint azoknak el - távoztatásoknak
módja - is.

d) Miképpen kellesték néktek a' Méhnek
meg - szakadását meg - esmérnetek, és,

H f

mit

mit keljen akkörül tselekednetek, az az, elébbi 82. §-ból tudotokra vagon, és a' Méhnek ki-fordulásáról, a mindjárt következőkben fogtok oktattatni.

4. Mind ezek az okok meg-kiványák az 59. §-nak az 1. 2. 4 5. Numerussa alatt említett segítő-eszközöket, és gond-viselést; kiváltképpen pedig,

- a) az első ok körül, hogy a' hafa mindjárt meg-köttelsék valamelly széles kötével vagy törő-kendővel, a' mellyre a' hideg boritékok tétetessenek.
- b) A' második ok, mindeneknek előtte azt kívánnyá-meg, hogy az, a' mi még a' Méhben vagon, el-vétetessék.
- c. A' harmadik ok mellett, szükséges képpen meg-kell lenni, a' hafnak bé-köttése-is a' hideg boritékok mellett, kéfedelem nélkül a' karján-való Ér-vágásnak-is.

§. 86. A' Méhnek ki-fordulása.

1. A' Méhnek ki-fordulásának a' mondatik: mikor a' Méhnek feweke, a méh-száján ki-jő, valamint egy ki-fordított erizény, úgy, hogy az, a' mi belől vólt, már most kívül vagon, és a' Méh-hivelyjében, avagy éppen

éppen a' szemérem - testnek külső ajakai - előt függ.

2. A' ki - fordulásnak oka, közönségesen a' köldök - sinórnak erőszakos meg - vonása, a' melly akkor léfzen - meg,

a) midön a' Köldök - sinór igen rövid, a' vagy a' Gyermekek - körül kavardott, melly által, a' gyermeknek elő - mozdulásával, a' Méh - feneké alá - vonattatik;

b) midön ti, a' Mását, menthetetlen - módon, az Afzszonynak rettenetes fájdalmi, és jajgatásai között, a' helyett, hogy le - választanátok, erőszakkal lerántjátok.

3. A' Méh - ki folyását meg - észmeritek

a) az elől - említett okokon, a' holott

b) az Afzszony, a' derekában való el - szenvedhetetlen vonás miatt panaszolkodik,

c) a' vér bővön patak módjára folydogal, és

d) egy kerek, vastag, felette igen érzékeny véres hús tsemó vagy darab, a' Méh - hivelyében, avagy éppen a' szülő - tag előtt függ, a' melly körül

e) a' kezetekkel körül mehettek, és semmi méh - száját nem találtok.

4. Eb

4. Ebben a félelmes gonoszban mindjárt, helyben segítség nyújtásék, minek előtt a méh-szája, a méh-feneke megett őszve-nem vonja magát.

a) Tegyétek az Afzszonyt kereftül az Ágyra, a hátával alacsony, és az ületével magassan.

b) Tegyétek a ti jobb kezeteknek egymáshoz szoritott újjait a Méhnek alá-függő részére, és talzitsátok azt lassan, és gyengén a méh-hivelyjébe, és így tovább fel-felé.

c) Midőn a Méh-hivelyjen által-mentek, fogjátok kezeteiket tsomó (lapta) formára, és menjetek mind tsak inkább fel-felé talzítván, a hol egyszer smind, a másik kezeteiket lapossan a tsipő-tson-ton felül tegyétek a hasára, mely-által a ti talzítáitok jobban, és egyenesebben mégyen elé.

d) ha már olly meszszre jutottatok a talzítással, hogy ellen állást találtok, és érzitek hogy a méh a ti öklötöket e gészszén-körül fogja; tehát kezetek-újjait egyenesítsétek-ki, és járjatok vagy vigyétek azt a méhben kereken körül, t. i. a kezeteknek hátát (fejét) mindenkor a méh felé fordítva, mind addig, mig abban semmi rántzot többé nem érzetek; azután

e) fogjátok kezeteiket ismét ököllé, és tartátok azt mind addig a' méhnek ürgeében, míg a Méh a' ti kezetek körül egészen öszve vonódott; az - után hegyesítétek - meg lassan 's lejtében ismét a' kezeiteket, és húzzátok - ki azt igen lassan, és mint egy sróf - módjára mozgatóván 's vonván.

f) A' ti ki - hegyesített újjai'okat, hagyjátok mind addig a' Méh - szájában, míg az, akkörül is öszve - vonódott.

g) Kölsétek körül a Gyermekek - ágyasnak a hasát valamely kéz - törő - Kendővel, és ha a vér - folyása még - is tovább tart, tehát

h) tsináljátok hideg boritékat, és hagyjátok az Afzszonyt egy néhány napokig egészen meg - mozdúlhatatlanul fekünni, mindazonáltal az al - felével magafabban, mint a' hátával.

§. Ha a' Méhnek ki - fordulása már egy néhány napokig tartott volna, akkor ti semmi segítséget nem nyújthattok, hanem kéfedelem - nélkül bivaflátok a' szülésben segitőt, vagy a' Bába - Mestert.

§. 87. A' Méhnek, és a' Méh-hivelyjének
elé - esése.

1. A' Méhnek elé - esése az: midőn a' Méh a' maga heljéről a' medentzében alá a' Méh - hivelyjébe botsátkozik, úgy hogy a' Méh - szája, méllyen alá a' hivelyben, avagy épen a' szülő - tagokon kívül áll.

2. A' Méh - hivelyjének elé - esése az: midőn a' hively, inkább vagy kevesebb alá a' fzemérem ajakak közzé, avagy - is azok eleibe hajtattott.

3. Az elé - esésnek - okai ezek :

a) A' nehéz szülés; mikor tudni illik, az Afzfzonymnak vize igen - korán el - folyt, minek előtte a' Méh - szája illendőképen még meg - nem tágúlt; midőn a' Méh - szája félen hajlottan állott, és a' felettéb való fájdalnok által, a' Gyermekek fejével együtt ki - hajtattott,

b) A' nehéz terheknek fel - emelése, és hórdozása, és a' teitnek meg - nyilásakor való erős erőltetés, főképpen azon Afzfzonymokban, a' kiknek, az igen hamar egy - más - után következett szülések miatt, igen el - lankadt, és lágyúlt méhek vagon,

c) A'

c) Midőn a' Méh - hivelyje , a' Gyermekek feje által igen nagyon elő - hajtatik , melly által egyszer'smind a' szülés - is lehetne sulyosodik 's terheseedik.

4. A' Méhnek elé - esése , a' tapogatás által esmértezik - meg , midőn t. i. a' Méhnek szája , a' szemérem ajakai között , vagy , éppen azok előtt találtaik. A' hivelynek elé - esése pedig azon esmértezik - meg , hogy a' szemérem ajakiban , avagy azokon kívül , valamelly rántzos hurkához háfouló telt találtaik. Igen gyakorta a' Méhnek , és a méh - hivelyjének elé esése együtt járnak.

5. A' Méhnek elé - esése el - távoztatik,

a) ha a vizét idő - előtt alkalmatlanúl el - nem bocsátjátok , hanem , mind addig várakoztok , míg nem a méh - száját illendő - képpen meg - tágitotta.

b) ha pedig a vize el - ment , minek előtte a méh - szája eléggé meg - vékonyúlt és meg - lágyúlt volna , tehát azt illendő - képpen meg - kenjétek ; és ha

c) észre - veszitek , hogy a méh - szája mindenik fogáskor a Gyermekek fejével alá - hajtatik , tehát azt , mind a' két kezeteknek mutató - újjjaival , mindenik fogáskor
vagy

vagy fájdalomkor vizsgálja kell nyomnokok, és, ha elég tág, és bőv, a' Gyermekeket fejére fordítsátok.

d) Épen ezen mód szerint, keressétek meg újjaitokkal az alá-hajtandó méh-hivelyjét jó idején, és minnek-előtte, a fő mélyen a' medentzébe bé-lépik, mindenik fájdalomkor hátra-tartoztassátok, és a' fájdalmak között, a' külső szülő-tagokat meg-tágítsátok.

6. Ha az elé-esés el-nem távoztatott, tehát.

a) fektessétek az Alszyonyt keresztül az ágyra, a' hatával alacsony, és al-félével magassan;

b) vigyetek a' ti három első újjaitokat a méh-szája körül, és tolyjátok azt a méhvel együtt a hivelybe; az után

c) vessétek meg a ti öt újjaitokat, és társítsátok a méhét egészen a medentzén által olly magassan fel-felé, a mint azt, a méh-hivelyje erőszak-szenvedés nélkül meg-engedi;

d) alkalmaztassátok az alá egy illendő méh-karikát, és hagyjátok a Beteget felette rcsendesen

tsendefen nyugodni, és a' menyire lehet, minden hurutástól, és ptrüszögéstől magát meg-tartoztatni porontsoljátok - meg; e' mellett

e) adjatok néki egy darab ideig naponként Kristélyeket, E' mellett maradjon-is már, mind addig, míg a' Gyermekek - ágyi tisztulásnak vége lészén, és az ereje ismét meg - jött; akkor olztán

f) feredjék az Alsószony naponként egy fél óráig hideg vízben, avagy leg alább mossa a' hasát hideggel, és tsináljon hideg boritókat reája.

7. Ha a' Méh - hivelye esett elé, tehát

- a) az elé - esett részt, egy vagy több újjaitokkal tszitsátok hátra, de úgy, hogy mindenkor azt a' részt, melly a' szemérem - ajakaihoz leg - közelebb vagyon, először toljátok - bé, és mind tovább e' képpen, míg mind bé - tolyátok; az után
- b) tszitsátok mind olly meszize fel-felé, a' míg töletek lehet, és
- c) tegyetek egy erősítő fáves 'sákotskát, avagy úgy neveztetett Méh - tsapotskát a' méh - hivelyébe.

* Ez a' 'Sákotska felyemből készittetik, és olly holzfűznek, és vallagnak kell lennie, a' mint a' méh - hivelye meg-

engedi, és egyik végén fűgjön 's légyen valamelly fonal vagy tzérna, melyet ki-fűgve kell hagyni, hogy azzal, a' mint a' szükség kívánándja, ki-huzattathassék. Ez a' 'Sákotska tele-tétetik majoránnával, bal'sam-fűvel, kakuk-fűvel, 'fáliyával, és veres ró'salevéllal, veres borban meg-főzetik, és el-fzenvedhető - melegen a' méh - hivelyjébe bé - tétetik.

§. 88. A' Méh - koszorútska.

1. A' Méh - karika (gyűrűk) vagy a' Méh - koszorútskák nem egyéb, hanem valamely lapos, hoszszukó - kerekded, a' közepén lyukkal készített, és vialzal bé - borított karikák vagy gyűrűk. Illyeneknek, legalább háromnak, különbféle nagyságuaknak, kell néktek lennie.

2. A' Méh koszorútska következendő módon alkalmaztatik vagy tétetik - bé:

a) Fektessétek az Afzszonyt a' hátával mélyen, és az al - felével magassan, a' lábait vessé jól két - felé, a' farkait pedig vigye az alfele - felé.

b) Kenjétek - meg a' koszorútskát olajjal, és tegyétek - bé hoszszára a' méh - hivelyjébe, és így tovább a' medentzének felső nyílásán felyülig;

c) Fog-

c) Fogjátok a' Méhnek szájját a' kariká-
nak lyukába, és helyeztetsetek azt úgy,
hogy a' koszorutskának hosszúsága a'
két izombja - felé, a széleltsége pedig,
elő, és hátúl balra jöjjon.

3. Ha már a' koszorutska illy formán
a' maga helyére tétel, és az Afzizony,
a' meg-nyílásában, és viz-holyagában ne-
hézetget, és fájdalmat érez, akkor a' ko-
szorutska igen nagy, és azért kisebb kosz-
orutskát kell oda alkalmaztatnotok. Ha pedig
az Afzizonymnak mozgáfa-miatt, a' bé-hely-
hezretett koszorutska talán ki-esnék, tehát
akkor, az igen kicsiny, és azért nagyobb
kell fel-tserélni s váltani.

3. Ha kezeteknél nintsen koszorútska,
tehát azonban a' méh-tsapotskával-is él-
hetek (§. 87. Numerus 7. c), és az alatt
hivásátok a' szülésben Segitőt, a' kinek a'
koszorutskára gondja legyen.

II. A' szülés-után való könnyü változások, Symptomák.

§. 89. Azoknak meg-nevezések,

1. A' szülés-után való említett veszedel-
mes történeteken kívül, mellyek a' szülésnek
következései, vagynak még más kevésbé,

fontos következtések - is, mellyeket a' Bábának mind jól esmérni, mind pedig azok ellen segedelmet nyújtania kell. Illyenek im' ezek: a' szülés után való fájdalmak, a' szülő-tagoknak meg-dagadások, és sebesedések, a' vér-'sákotska, az al-felén lévő tsomók, a' vizelletnek meg-szorúlása, és a' vizének megtartására - való tehetetlenség.

2. A' Gyermek - ágyafoknak többi történeteik csak a' Gyermek-ágnak folyása alatt jönnek világoságra, és többire, a' Gyermek-ágyaftól való rendes gondvifelés által távozattathatnak - el, mellyre előre jól meg - kell taníttatnotok.

§. 90. A' szülés után való fájdalmak.

1. A' szülés után - való fájdalmak nem egyéb, hanem a' Méhnek őszve -vonattatásai, mellyek - által egy részről, a' meg - alutt vér avagy a' mi még a' Méhben vagon, ki-hajtatik, más részről a' Méh maga az ő termé-zeti nagyságára visszav - vitetik.

2. Az először szülőnek kevés vagy semmi szülés után való fájdalmi vagynak, mivel a' Méh mindjárt minden erővel őszve vonja magát. De mindenik Gyermek - ágyal fokafodnak, és mind csak tovább tartanak, minél gyengébben, lassabban, és egye-
net-

netlenebben vonja öszve magát a' Méh, a' maga természetű nagyságára. Mihelyt az a' maga nagyságát el-érte, és többé semmi idegen dolog a' Méhben nem találtatik, tehát ezek az utóbbi fájdalmok is magoktól meg-szűnnek.

3. Igaz gyakorta, ezen utóbbi fájdalmak mellett, a' belekben lévő görtsök-miatt, még a' has-rágás-is nagyon, mely néha még az után-is tart, mikor az utóbbi fájdalmak meg-szűntenek.

4. Az utó-fájdalmak az által leg-könnyebben távoznak el, ha az egész mását, minden ahoz-tartozandókkal együtt, abból semmit hátra nem hagyván, el-veszitek, és az-után kezetekkel még-egyszer a' Méhbe benyúltok, és azzal minden alutt vért ki-takarítottok.

5. Minek-utánna ez meg-lett, de még-is utó-fájdalmak jönének, tehát, az az ellen való leg-jobb eszközök, egy pár szék-füvirág Krišťely, egy pár Fındia Székfü Thével együtt.

6. Az, a' mellett találtató has-rágást arról esmértek-meg, ha a' fájdalom nem marad mindenkor ugyan azon helyben, és ha semmi alá-felé való kényszerítéssel, mint a' fájdalmakban szokott lenni, egybe-kötve nin-

tšen. Ebben az esetben adhattok a' Gyermekek ágynak egy vagy két tellyes kalányini édes Mandola-olajat, vagy fejer fa olajat vagy friss len-mag-olajat. Ha a Szék-fü Kristélyek, és a' Szék fü Théé semmi segitséget nem adnak. De igen nagyon őrizkedjétek, hogy ezen olajokból többet ne adjatok, mivelhogy a' gyomrot igen nagyon meg-rontják, és a' veszedelmes Gyermekek ággyi betegségekre alkalmatosságot szolgálatnak.

§. 91. A' Szülő - tagoknak meg-dagadások, és sebefedések.

1. A' szülő tagoknak dagadására tegyetek eleintén tsupán tsak meleg téjből, vagy borból, és fa-olajból, egyinással jól őszve-vert boritót. Ha erre, a' dagadtság 24. órák alatt nem száll, tehát tsináljatok egy Pép boritót Sáfránnyal, elegyítsetek beléje egy tellyes Kalán éget-bort, és borítsátok-reája. Avagy boríthattok reája száraz füves Satskótskakat-is gyenge melegen, mellyekbe tegyetek szék fü bodza-virágot, Majoránnát, és meg-tört fenyő-fa-magot:

2. A' sebeket, és nyuzott-helyeket kenjétek meg im e' következő Görög fejer (: Bláj-vaifz :) -iratskával:

* Vegyetek. 2. tellyes-kalán fejer fa-olajat, a' tojás székinek vagy sárgájának felét

és egy magyaró diónyi Bláj-vájszt, mindeniket jól őszve-kevervén.

§. 92. A' vér-sákotskák és a' tsumok az al-felen.

1. A' nehéz, és fokáig-tartó tartó szülések után, nem ritkán lenni szoktanak a' méh-hivelyében vagy a' szemérem-testnek-ajakain szederjes veres, vérrel tellyes 'sákotskák, avagy dagadások - is.

2. Eppen ehez hasonló dagadásokat avagy tsumokat találhatni még gyrabban az al-felen, mellyeket nyomó-tsumóknak neveznek, vagy holyagoknak.

3- A' vér-Sákotskákknak minél hamarékb lehet, fel-kell valamélly Seb-gyógyító-által metszetniek. Az al-felen-való tsumokra tégyetek e' következő hűttő Blájvajszt-iratskát.

* Tsináljátok meg a' 91. §. 2. alatt lévő Görög sejtér iratskát, és a' tojás-széke helyett elegyítsetek beléje egy tellyes kalányi erős-bőr etzetet.

Ha erre, egynehány napok alatt el nem enyésznek 's olzólnak, avagy leg alább meg nem kissebbülnek, tehát a' Seb-gyógyítottot kell segitfégül vennemek.

4- Minden esetekben pedig tsináljátok, egy lyukatos darabot gyenge lágy régi vá-

szonyból, és tegyék azt az Afzszonynak olly formán az al-fele alá, hogy a' tso mok annak a' lyukatós darabnak lyukába jöjjenek. Ez által, a' fájdalmak, nem tsak az ülésben, hanem a' fekvésben-is nagyon enyhíttetnek.

§, 93. A' vizelletnek meg szorulása.

1. Midőn a' gyermek ágyasnak a' vizel- lésre felettébb való, és metelő ösztönözése vagon, és még is töle semmi vizellet sem mégyen, tehát az hívattatik vizellet szorulá- nak vagy fel akadálásnak. E' mellett a' hasa a' szemérem tsonton fellül dagadt és kemény, és mikor tapogatják, igen fájdalmas. Ugyan így találtok, ha az ujjotokat a' méh hüvely- jébe bocsátjátok, valamelly fájdalmas dagadt- tságot, a' vizellet tsövének táján-is. Ehez járulnak még igen hirtelen forróság, fő-fájás, izomjuság, és nyughatatlanság-is.

2. Ennek kisebb grádusa, és mértéke az, midőn ugyan az Afzszony a maga vizelletét bocsáthatja, de nem másképpen mint nagy és metző fájdalmakkal, és kényszerítéssel, és tsak tseppenként,

3. Mind a' két esetekben szükséges, hogy lágyító Pépet tegyetek a' szülő tagokra, lá- gyító Kristélyeket, és minden órában egy kvintig Salétromnak ötöd részét egy findfia vízben adjatok, a' hol-is pedig az első eset- ben

ben egyszer 's mind a' karján eret is kell vágnatotok. Ha ezek az eszközök nem elég-ségelek, ennek a gonoszoknak 's nyavalyának: leg feljebb 24. órák alatt való el hajtására, tehát valamelly értelmes Seb-gyógyítót kell szolittani, a' ki a' vizelletet (: mesterséggel :) le vonja, ki botosátsa, és a' többi szükséges dolgok iránt rendeléseket tégyen.

4. Néha az is meg, esik hogy a' méhnek elé-esése oka a' vizellet fel akadásának. Mikép-pen kellésék ezt meg esmerni, és mit kel-ten e'-mellett tselekedni, az elöttetek a' 87. §. ból már elegendendöképpen esmérertes.

5. Vagyon még a' vizellésben más nehé-zség is, de a' mélly minden veszedelem-ki-vül vagyon. Midön tuni-illik a' méh hivelye meg nyúzatott, tehát a' vizellet, valahány-szor ki botosáttatik, éget. Hogy ennek segél-jetek, tsak kenjetek meg a' seb helyeit a' 91. §. a 2. Nro alatt meg irt iratskával.

§. 94. A' vizelletnek tartására való te-hetetlenség, erőtlenség.

1. A' vizelletnek tartására való erőtlen-ség abból jő, mivel a' hólyag, a' hólyszű ideig tartó szülésben, a' gyermek fejének ta-szítáfa-által igen meg-gyengült, avagy ép-pen meg-is szakadott.

2. Ha a' vizellet szüntelen, és fájdalom nélkül foly- el, és a' szülő- tagok fe nem dagadtak fe nem tüzesek, akkor a' hólyag csak meg- gyengült.

3. A' füves- 'Sákotska (§. 91. Nro 1.) avagy, a' melly még jobb, a' Méh- tsapotska (§. 87. Nro. 7. c.) jó szolgálatot téznek ez- ellen. Ha ezek semmit sem segítenek, tehát az Orvosnak kell segíteni.

4. A' Hólyagnak meg szakadása meg- csinértetik a' 83. §-nak Nro 2. d. betűje szer- rint, és arról valamely értelmes seb- orvos- nak kell gondot- vefelni.

NÉGYEDIK FŐ-SZAKASZ.

I. A' Gyermekek - ágyasról - való gond - vefelés, és maga-vefelete.

§. 95.

1. Az egészen véghez - ment szülés után, a' Gyermekek - ágyasnak leg-előszér - is jól meg- melegítettett ing adatik testére, és osztán vitetik az ágyba; a' holott im' e' következendőkre kell vigyázni, és jól meg- jegyezni.

a) Az ágynak úgy kell vettetni, hogy a' feje, és hátá valamivel magassabban feküdjék,
mint

mint az al-fele; hogy a háta, és dereka alatt, minél kevesebb tollú légyen — a helyett valamely viaszszas-lepedő vagy megérett juh-bőr terítettik alája; hogy a Gyermekek-ágyas csak mértékletesen légyen bé-fedve, a lábai pedig valamivel inkább, mint a többi teste.

b) Az alája-terített ruhákat a rongyból való dugókkal együtt, az első napokban valamennyire meg-kell melegíteni, és, az ágyak-vagy az ablakoknak Superlát-jait bé-vonva tartani, hogy a Gyermekek-ágyas a felettébb való világosságtól ne nyugharatlankodtassék.

c) A Gyermekek-ágyasnak az első 24. órák alatt mindenképpen felett igen tsendesen kell magát viselnie. A leg-jobb fekvés az, ha egyenesen a hátán-hanyot fekszik jól el-nyújtott lábakkal.

2. Minek-utánna ilyen módon egy vagy két órányi idő alatt nyugodott, és valamit magához vett, melly mind-azonáltal semmi egyéb ne légyen, mint valami, vízzel, vajjal, és kis sóval készített keves zab, vagy árpa-káfa sűrű leves — akkor osztán vegyetek egy lágy kendőt, avagy póla-kötőt, és azzal köfsétek felyülről alá-fele gyengén a hasát.

A' hafa az első napon tsak gyengén köttetik-bé. A' szoroslan való kötés vagy bé-varrás felette igen káros. A' kötő-is minden nap vagy egynéhány órányi idő alatt meg-öldattalsék. A' következő napokon, mind annyiszor valamivel szorossabban köttetik, a' 4-dik vagy 5-dik napig, holott oltán az félben hagyatik.

4. Az első három napokon nem vészen a' Gyermekek-ágyas semmi egyéb tápláló eledelt magához, hanem a' meg-irt zab, vagy árpa-kála levét, avagy valami vékony vizlevest. A' leg-jobb itala néki ezen idő alatt, ugyan olyan egészlen hig, de tzitron lével vagy etzettel egy kevéssé meg-savanyított zabb's árpa-lév, avagy kenyérmor-falék viz, vagy hig Mondola-téj. De őrizkedjete, hogy, se a' levest, se az italt melegen, annál-is kevesebbé forrón ne adjátok; de éppen így, felette hidegen se.

* A' kenyér morfalék viz így készittetik: Vegyete 24. óráig sülése után megnyugott jó rós kenyérből való egy pár tellyes marok őszve töröttkenyér haját vagy morfalékat, 2. 3- Lót apro tengeri szőlőt, egy fél; vagy egész el mért tzitrom almát, annyi nád imézet, a' mennyi szükséges; mind ezekre töltsetek $1\frac{1}{2}$. ejtel buzgo forró vizet,

és egy jól bé fődött edényben hadgyá-
tok - meg - hűlni.

* A' Mandola tej így készitetik : Vegye-
tek 2 Lót édes Mandola - magot; töl-
tsetek reája forró - vizet, mind addig,
mig a' felső haja, vagy bőre magát le-
hámoztatni, vagy döröltetni engedi;
törjétek - meg azt, egy Lót fejer Nád-
mézzel a' Mo'sárban, mig Péppé válik;
olztán töltsetek lassan-lassan, a' tovább
follytatott törés vagy keverés - alatt, tiz-
ta kúti - vizet reája, mig fejeőbb nem
lészen a' téjnel. Két Lót Mandola-
magból készithettek egy jó fél - ejtel
tejet.

4. Harmad - nap múlva adhattok Nékie
minden féle más viz - levefeket, valami kön-
nyű ázalékat, és főtt - gyümölsöt. Az első
kilentz egész napokon meg - ne engedjétek
néki se tyúk - hús, se hús - leveffel, se annál
kevesebbé hússal, borral, bor - leveffel, ser-
leveffel, Kávéval 's a' t. élni. Ti nem tud-
játok, és nem - is hihetitek, melly fok jót
tésztek, és fok gonofzat távoztattok - el ezen
Regulának jó lélekkal való követése - által.
Azért ne engedjétek, hogy senki - is eszetek-
ből ki - verjen.

5. A' Gyermekek - ágyasnak szükség, hogy
minden napon széke legyen. Tegyetek hát

az első kilentz napokon, naponként egy, főt két lágyító - kristályt - is; ellenben pedig meg tartoztatások magatokat amaz igen szőkásban - lévő Folia Sennæ től. Az harmadik, leg - tovább, a negyedik napon, adjatok néki a' Manna - italt. Melly szükséges, és hasznos legyen az, csak a' székeiknek felette büdös szagából - is észre vehetitek. A' tej hidege - is sokkal gyengébb, ha ez a' Manna által való tisztulás elől bortsáttatik.

§. 96. A' Gyermekek ágyasnak hivesen való tartása.

I. Semmi sem ártalmasabb a' Gyermekek ágyasoknak, mint a' meg - hevülés, és soha az ellen elég gondosan nem vigyázhattok. Minekokáért leg - először - is.

a) minden hevítő tápláló - eszközök, akár minéműek legyenek azok, nem - különben hevítő, és izadtságot hajtó orvosások tellyesléggel tilalmaztatnak nékrek; sőt, még a' meg - engedtetett tápláló - elemeket - is nem kell forrón, vagy felette melegen adni nékiek.

b) Szintén így, a' Szobát - is télben semmi képpen melegebben bé nem kell fűteni, hanem úgy, mint az egészségesek - is, fázás nélkül, abban mulathatnak.

c)

c) A' Gyermekek - ágyast bé - se temelsétek az ágyba , vagy nehéz , és hevittő takarókkal bé - ne fedjétek 's terheljétek. Elég az , ha valami könnyű olyan öltözet — vagyon rajta , melly a' vállait , és a' melyét mértékletes melegben tartja , és osztán valamelly könnyű takarodzóval a' melyéig bé - takarva vagyon.

d) Az izzadás nem tsak semmit sem használ , hanem ellenben káros - is , és a' fennebb meg - irt maga - vifelet által el - távoztattatik. Ha pedig a' verejték , vigyázatlanságból egyszer már ki - ütött , tehát nem kell azt , esztelenül - való fel - fedezés vagy hűtés - által hirtelen meg - fojtani — hanem a' Szobában való melegséget , tsak lassan - lassan kell fogyatni , és a' takarodzót meg - szellőztetni.

2. A' mi az olly mindenek - felett szükséges tisztaságot , és takarékoságot illeti , arról jegyezze - meg.

a) Hogy a' Gyermekek - ágyas Szobájának , minden nap ki - kell separtetni , meg - szellőztetni , és meg - fűtöztetni ; hogy abban semmi vázsony - némű ne szárogatassék , se valami nedveség abba bé - ne viteslék.

b) Hogy a' Gyermekek - ágyas , az ortzáját , és kezeit minden nap meg - mossa , és valamely

lamenyifzer tsak lehetséges, fejtér inget végyen testére.

c) Hogy a' rongyból való dugókat, vagy tsapokat, és az alája terített ruhákat, mind annyiszor tisztákkal, és fejérekkel kell fel váltani, valahányszor meg rútitattak, és szennyesedtek.

d) Hogy az ágya minden nap meg vetettessék, és ha ki telik, fejtér lepődökkel bé terítettessék. Látsd az 20. §.

3. Ezek, a' Gyermekek ágyasnak gondviseléséről, és a' véle való bánásról szolló közönséges Rêgulák; és ha ezekre gondot tartotok, tekát meg oltalmaztatok ötter minden gonosz gyermek-ágyi hideg leléléktől, veres himlőtől (Friesel:) és a' foltokkal való (: Petéts:) hideg leléléktől, és ritkán tapasztaltok meg dugult méh tisztulált.

§. 97. A' Têj hidege.

1. A' szülés után, harmad vagy negyed napon, ritkán későbbre, jô a' Gyermekek ágyasra, több vagy kevésbbé erôs fázlalás, melly forrosággal változik, és a' melly mellett, az emlői fájnak, feszülnek, nyitálnak, és dagadnak. Ezt hívják Têj hidegének avagy têtj-lázásnak. Közönségesen tart ez 24. órákig, és végezödik valami lavanyu szagu veréjtéssel

kel, mellyel az emlök ifmét meg lágyulnak, és a' tejet könnyebben, és szabadabban bortsátják magokból.

2. Az erős Afzszonyok, kiváltképpen ha, már több gyermekeket szoptattanak, többnyire semmi Táj hideget nem kapnak.

3. Mig a' Táj hidege tart, addig a' gyermek ágyi tisztulás gyengébben foly, avagy, egynehány órákig éppen meg is áll.

4. Ha a' hideg lelés nem kemény, tehát nintsen semmi egyéb a' mit telekedjete, hanem, hogy bőven, vékony avagy hig árpa vagy zab-káfa levét adjatok innia, és, egy vagy két lágyító-kristélyt tégyetek. Ha pedig a' hideg-lelés kemény volna, mellyet a' forrósnak, a' fő fájálnak, a' nyughatatlanságnak nagyságából, és az emlöknek dagadtságából 's fájdalmaiból meg esmérhettek; tehát tegyetek egy ejtel árpa, vagy zab-káfa lévben $\frac{1}{2}$. Lót meg tisztított Salétromat, avagy tlináljatok hig Mandola-tejet Salétrommal, és adjatok bőven innia belőle. Hasonlóképpen, egy ejtel Mandola-téjbe is elegyítsetek $\frac{1}{2}$. Lót Salétromat.

5. Nagy haszna vagyon annak, ha a' Táj hidege előtt, a' Manna-italotska adattatott nékie, mert ilyenkor sokkal gyengébb a' Táj hidege. Ha pedig ez meg nem lett volna, tehát haladék nélkül bé kell annak adatni, ha a' Táj-hideg lelése kemény.

6. Az emlöknek dagatságát, és fájdalmát így orvosoljátok, a' mint következik:

- a) Tartassátok az emlőit egy fél óránnyi ideig, forró vízzel, vagy fele vízzel, és téjjel-teljes valamelly fazék felett, úgy, hogy a' párája az emlőjét érje, azonban, csak olly közel, hogy a' pára ne foróan, hanem ízzenvedhető melegen érje az emlőit. Kössetek az Afzszonynak valamelly elő-ruhát körül, melly a' fazakat, és az emlőit bé-fedi, úgy hogy a' pára mind benn maradjon.
- b) Ezen idő alatt, az Afzszony kenegesse a' ruha alatt az emlőit a' maga kezeivel, és így a' tej tsepegni fog belőlök, és meg fognak lágyulni.
- c) Tegyétek a' tsetset azonnal a' gyermeknek szájára, minek-utánna az emlőit előre jól meg töröltétek. Ezt napjában egy-néhányszor kell tselekednetek.
- d) Ha az emlök felette kemények, veresen-tündöklök, és fájdalmasak volnának, és, ez a' parló ferdő is, az emlöknek meg lágyításokra nem elégséges, tehát egy lágyító pép borítót, de Sáfrány nélkül valót (: §- 75. Nro. 1. c.) mellyhez még egy kvintig velentzei szappant tetetetek, tegyetek rajok mértékletes melegen. E' mellet, ne málassátok az emlőket

ket kezeikkel gyakorta kengetni, dör-
sölgetni, A' tulajdon-képen való sejtést.
pedig egészen félben kell hagynotok.

- e) A' srral, vajjal, vagy egyéb kövérséggel
szokásban való kenés, nem sokat ér; leg
kevesebbet pedig akkor, mikor az emlök
veresek, és kemények. Mert a' helyet,
hogy attól meg lágyuljanak, inkább
azoknak ki fakadásokat okozza.

II. A' szoptatásnak válto- zásai, symptomái.

§. 98. Az emlökben való tsomók.

1. Ha a' felyebb (: §. 97. 6. a. b. c. d. :)
meg iratott vele bánás ellen az emlökben
még is kemény, és fájdalmas tsomok szár-
maznának, tehát, még semmi vereség ott
nem található.

a) A' kemény helyet, egy-nehányszor
vajjal, melegen döröszölhetitek, és keze-
tekkel a' tsots-bimbója felé kenhetitek,
és az §. Nro alatt való flastrommal
boríthatjátok.

b) Ha erre, a' tsomó kétszer 24. órák-
alatt, látható képpen nem kissebbül, ha-
nem inkább veresedik, hegyesedik, és

K 2

dobog

dobog, tehát tegyetek reája, mézből, és rós lisztből tfinált flastromat, és arra egy lágyító pép borítót, és látsátok, hogy valamelly Seb Gyógyító hivatalsék,

c) Hagygyátok a' gyermeket, míg taak lehetséges, a' beteges tsetsből szopni; és, ha az többé, nem lehetséges, tehát a' tejet, szopo üveg által kell abból ki-szopni.

2. Ha pedig a' tsomok már fok hónapoktól, vagy esztendőktől fogva az emlőkben találtattak, és fájdalom 's nehézség nélkül hordoztattak, tehát.

a) őrizzéték magatokat, hogy azoknak leg kisebbét - is ne tselekedjete? mert másképen fenét szereznétek, sőt inkább arról viseljetek gondot; hogy.

b) a' tej ebből a' tsétsből mindjáraft elűzettesék.

§. 99. A' febes Tests bimbók.

1. A' tséts bimboknak febeik, és meg ha fadásaik (: repedezésük :) is a' gyermek-ágyi kisebb gonofzakhoz tartoznak, és gyakorta fok bajt szereznek, kiváltképen a' gyenge, és érzékeny Afzszonyoknál. Oka ennek a' tséts bimbó ki-febefedésének vagy.

a)

- a) a' nedvességeknék élegségek ; vagy
- b) a' gyermeknek eröss szopása, vagy húzása, melly- által a' bimbónak felette igen gyenge bőrötskéje el szakad, és lenyúzódik ; gyakorta meg
- c) a' favanyú nedvesség is, avagy a' lefülés v. tserpellés melly a' gyermeknek szájában vagon.

2. Az első oka, tudni-illik, az Anya' nedvességeinek élegségek az által mutatja ki magát, hogy a' tsets bimbója dagadt, verefs, és tüzes; a' tsets bimbója körül lévő karika vízketős, tsipős, égetős, és meg gyúladott, és a' repedésekben lévő genyetség nem fűrű, és fejer lárga színű, hanem hig, zöldes, avagy éppen vizes, éles, és égetős, vagy tsipős. Hogy ez meg orvosoltásék, szükségés, hogy

- a) az Anya mind azokkal az eszközekkel éljen, mellyek a' téjnek élegsége ellen mutatattak (Lásd alább a' 124. §. 2. a. b. c.)
- b) A' tsets bimbónak. a' szoptatás előtt és után, frífs kúti vízzel jól meg kelmosattatni, és
- c) e' következendő hűttő iratska szép gyenge tépelt válszónnal tétettsék réája

* Vegyetek egy tellyes kalánnyi birs-alma levet, 2. tellyés kalánnyi fris, és hidegen ki fatsart vagy, fajtolt édes Mandola-olajot, 's egy fris, tojáznak fárgáját; verjétek mind jól egybe. **H** Mandola olajatok nintsen, tehát a' helyvet, fris fejer fa-olajat avagy, melly annál is jobb, mák olajat - is vehettek.

3. A' második oka azon esmértezik meg, hogy a' tsets-bimbók koránt sem égnek olly erősen, és a' genyetség fűrű, és fejer fárgái és leg jobban az - által távoztattatik el, ha koránt jókor gondot viseltek róla, hogy a' tsets - bimbojának gyenge és érzékeny bőrötte kéje keményebb, és érzéketlenebb legyen. Ez úgy léfzen meg.

* Ha az Afzszony, a' maga 'nehézkéségének útolsó 6. heteiben, erős égettborral meg nedvesítettett valamelly keskeny len ruhátskát, naponként a' tsetse bimboja körül téfzen. Még jobb, ha az égett borba, egy pár, nagyra darabolt vagy aprított Gallest áztattok.

Ezek a' hafadozások, ha el nem távoztattatok tsak hamar meg gyógyulnak ha gyenge tépett ruhával, égett borba mártva, a' mellyben valami kevés nád mézet olvasztottatok borogatjátok.

4. A' harmadik oka a' hafadozásoknak, tudni-illik, a' gyermeknek éles tisztátalan szája, magát maga által meg esmérteti önként, a' savanyú szag, forróság, és a' szája lefűlés - által.

a) Ezek a' hafadozások el változtattatnak az 119. §-ban - az 5. 6. a. alatt adott Réguláknak követése - által

b) Azoknak meg gyógyításához megkivántatik:

1.) Az Anyára nézve, a' tsets-binbóknak mosása, a' birs alma iretskével egyetemben.

2. A' gyermeknek tisztítása, a' mellyről, a' következendőkben bővebb ok, tatást fogtok venni.

§. 100. Az Anyáknak az a' tisztek, hogy gyermekeiket magok szoptassák.

I. Az egészséges Anya, akár mi állapotbéli légyen, köteles azzal, hogy a' maga gyermekét maga szoptassa. A' kik ezt nem tselekszik, veszedelemre télszik a' magok tulajdon egészségeket; és ha ti akar-melly álhatatlan, természet ellen-való Anyának a' tejének vesztésére, akaratyát tellyesítetek, tehát, mind az Anya, 's mind a' gyermekellen való bűnben vétkefekké télszitek magatokat.

2. Fő okai, az anyai-téjnek, valamely gyermektől, méltó jussal-való meg tagadásának, im' ezek: a' téjnek fogyatkozása; a' tsets-bimboknak nem léte; az emlőkben való régi tsomók; a' vér-pökésre, vagy hányásra való hajlandóság; a' gyenge melly a' mellyben néha nyilalások éreztetnek; a' rövid lélekzet-vétel, az elébbi betegségtől való nagy erőtlenség; az el száradás, a' mellyben lévő forró betegségek, és a' száraz hurút; a' rüh, és apró köles forma fakadékok, vagy tüzes orbántz, avagy egyéb éles ki ütések; a' frantzu betegség; a' nyalya-törés, a' köszvény; és a' felettébb való haragra vagy szomorúságra való hajlandóság.

3. Mihelyt valamely szoptatós Afzszony ísmét meg terhesegett, azonnal el-kell, gyermekét választania; más-képpen leg alább 9. hólnapokig szoptassa, ha maga egészséges. Egy Afzszony is 18. hónapokon-túl ne szoptalson, mivel másképpen mind magának, s mind gyermekének kárt téfzen.

§, 101. A' téjnek el-oszlatása.

I. Ha a' gyermek halva jön a' világra, avagy, tsak hamar meg hal; avagy, az Anya, a' maga sejtének minémüségére-nézve a' maga gyermekét nem szoptathatja: tehát.

tehát illykor a' téjnek kell el-ozzlattatni. Erről ezt kell meg jegyeznetek:

a) Hogy mindjárt a' szülés-után, téj ozslató flastromokat, avagy egyéb, ozslató dolgokat az emlökre ne tégyetek, hogy azok által a' tejet meg tartóztassátok. Sőt inkább tsendesen várakozzatok, míg a' természet, a' tejet, az emlökbe vitte, és azt, ebben a' gyermek-ágyásnak egélségére igen szükséges munkájában meg ne háborítsátok.

b) Mikor már így a' téj-hidege el múlt, és az emlök dagadni kezdenek, akkor tegyétek a' Nro 5. Flastromat reájok.

* Kennyétek t. i. azt lágy len ruhákra, olly nagyon, hogy a' tsetset bé lepjék; a' közepén mészetek egy lyukat a' tsetsimbónak. Minden 12. órákban, kennyétek újjolag a' flastromat; de minden 48. órákban kennyetek egélszen fris Flastromat reájok.

c) Takartassátok - bé az emlöit egy négy rétü len ruhával, és jó szorossan, még pedig felyülről varjátok - bé.

d) Az Anya 48. órák alatt elégedjék-meg tsupa hig zab kása-lével, egyeb tápláló eszközöket magához nem vévén, és igyék bőven Salétromos úti portsüből való italt.

K 5

* Vegye

* Vegyetek vágdalt úti - ports gyökeret, és nagy bojtörján - gyökeret, mindenikből 2, Lótót, főzzétek - meg 2. ejtél vízben, míg $\frac{1}{2}$ ejtél el-főtt belőle; tegyetek hozzája $1\frac{1}{2}$ kvintig Salétromat, és 1. 2. Kalán bodza - virág - mézet. Ha mind meg - hült, szűrjétek - meg, és, itassátok - meg véle, ha lehet egy napon. Lehet azzal együtt $\frac{1}{2}$ Lót édes gyökeret - is meg - főzni, és ezt az italt téjjel inaja, Még a' bodza - méz helyett - is lehet egy jó tellyes marok bodza - virágot meg - főzni.

e) A' Láb - feredőket, a' lágyító Krisfélyeket, és a' Manna - italorskát e' mellett nem kell el - felejtteni.

f) Ha az emlők mind e' mellett, még - is igen nagyra nőnek, keményednek, és fájdalmasok, tehát éljétek a' 97. §-phus 6. Numerus a) b) alatt adatott út mutatókkal.

2. Ugyan ezen mód - szerént bánjatok akkor - is, mikor valamely Gyermekek a' tsetától el - választatik; de ebben az esetben, a' fennebb adatott Regulák mellett, néha még a' lábán való ér - vágás - is szükséges, ha t. i. az Anyának fok teje vagyon, vagy felette bőv vérű.

3. A' vizsgálja hajtott téjnek a' természetű úton, tudni illik a' Gyermekek-ágyi tisztulás, a' szék, a' vizellet vagy a' verejték által kell ismét a' testből kitakarodni, és a' testben, kár, és veszedelem nélkül fokáig nem múlathat, és annál kevesebbé maradhat mind a' testben, a' mint majd alább meg-halljátok (§. 112.) Itt elég azt tudnotok, hogy az Anyának termézetű meg-ürülésére vigyázzatok, hogy meg-tudjátok, ha a' teje valósággal mégyen-é el vagy nem.

§. 102. A' Gyermekek-ágyi tisztulás.

1. A' Gyermekek-ágyi-tisztulás, a' születésbéli tisztulás, a' hetekben való vér, azt a' vért, és a' többi otsmányságot jelenti, melly a' születés után a' szemérem testből foly. Ez, közönségesen 4 — 5. lőt 8. és több napokig is tart; lassan-lassan meg-sárgúl, és mind csak kevesebbé vereső színű, felette rozsz szagú hús-vizzé, és, a' Gyermekek-ágyinak utolsó heteiben, épen valamelly tsupa nyálás seprővé változik. Néha, a' harmadik hét múlva, egy néhány napokig ismét rend szerint való vér jelenik-meg.

2. Az olyan Afzfzonyoknál, a' kik már több Gyermekeket szültek; és, a' kiknél a' Méh lassabban huzza össze magát, a' vérnek egyik része, hosszabb ideig marad abban,

és meg-alufzik, és az-után, az útbóbbi vagy a' szülés-után való fájdalmak által, gyakor-ta, fok fájdalmakkal, egész tsomókban vet-tetik - ki.

3. A' bőv-vérüeknél fokkal tovább tart a' tulajdon-képpen való vér el-folyás, mint azóknál, a' kik nem bőv-vérüek. Hason-ló-képpen, ha valamelly, Afzfzony a' szülésben fok vért vesztett-el, tehát a' tisztulás-által olly fok nem-foly-el.

4. Ha a' téj-hidege bé-érkezik, tehát a' Gyermekek-ágyi tisztulás kevesedik, vagy éppen meg-is áll, míg amaz el-múlik; ak-kor ofztán ismét rendesen foly.

5. Ha a' tisztulás igen korán el-vész, avagy, ha hirtelen meg-áll, avagy ha a' téj hideg után ifinét meg-nem jő, akkor ab-ból fok, és igen veszedelmes betegségek, és történetek származhatnak; úgy-mint, a' Méhnek gyúladása, veres-himlő (Friesel) forró Gyermekek-ágyi hideg-lelés, a' gör-tsőknek minden nemei s a' t. a' mint alább mingyárt meg-hallyátok.

6. Azért mindenkor szorosán meg-kell tudnotok, mitsoda állapotban légyen a' Gyer-mek-ágyi tisztulás, és leg-alább minden pár órában arról tudakoznotok kell, és egy-fzer-

fzer'smind, a' tisztságnak kedvéért, valahányfzor tsak lehetséges, frifs, és tiszta ruhákat kell alája teritenetek.

II. Azon változások, mellyek a' Gyermek - ágyinak folyása alatt eshetnek 's jöhetnek (Symptoma)

§. 103.

Immár a' Gyermek - ágyásoknak azon betegségekre, és változásaira jövünk, mellyek tsak a' gyermek - ágyinak folyása alatt érkeznek, és a' mellyek többire az okos gondviselés által, mind el-távoztattathatnak. Ezek között a' leg-fővebbek, és mellyek leggyakrabban elé-fordúlnak, im' ezek: a' megakadt szülésbéli tisztulás; a' Méhnek meggyúladása; a' verefs himlő vagy Friesel; a' rothasztó Gyermek - ágyi hideg.

I. A' meg-akadt hülésbéli tisztulásnak okai ezek:

- a) Az elmének felettébb való indulatai, p o. harag, ijedtség, 's más e' féle.
- b) A' hirtelen való meg-hülés.
- c) A' vérnek meg-hevülése, melly lészzen, a' szülés - előtt, a' szülésben, és a' szü-

lés

lés után adatott hevittő tápláló eledelek,
és orvosságok által.

d) A' Méhben való fel-gyúladás.

2. Az a) és b) alatt-való okokat, kérdések által könnyen ki-tanúlhatni; a' c) alatt lévő ok, a' ti tulajdon vétségek-ből vagon, avagy azt-is könnyen lehet meg-kérdezni, és a' d) alatt lévő okot, a' mindjárt következő §-ban meg-tanuljátok esmérni, mind azzal egyetemben, valamit a' körül eszettekbe kell venni.

3. Ha a' tisztulást, az elmének felettébb való indulatai fojtották-meg, tehát.

a) mindeneknek előtte tegyetek néki egy lágyító Kriállót, minden 2. órában, és tegyék a' beteget lágy-meleg ferdőbe, és egyszer-mind párló ferdőre.

b) Ha annak oka, harag vóltt tehát adjatok nékie etzetes vizet mézzel, vagy zabkása levét, etzettel meg-savanyítva, avagy, hig Mandola-tejet bővön innia, és adjatok minden órában, a' Hűtő-porból egy jó kés-hegygyel.

c) Ha az, ijedségből vagy buslakodásból származott, tehát adjatok Szék-füüből vagy Bodza-virágból készített Théét bővön innia, és adjatok minden órában 15 — 20. tseppet, a' Nro 1. orvosságból.

b)

d) Ha erre a' vér mindjárt meg-nem indul, tehát minden további haladék nélkül, vágassatok a' Lában eret.

4. Ha ennek oka a' hirtelen való meghűtés, tehát szükség, hogy hasonló képpen lágyító Kristélyeket, lágy meleg láb-fördöket, Szék-fü vagy bodza-virág Théét adjatok nékie, és a' hasára tegyetek egy lágyító Pép kötöt vagy boritót. A' Lábainak dör'sölése is hafznos.

5. A' c) alatt való ok, a' fennebb Nro 3. a) b) d) betűk alatt mutatott egész hűtő maga - vifeletet, kivált-képpen a' Savó Kristélyeket kívánnya - meg.

* A' Savó Kristélyek, $1\frac{1}{2}$ mészely faványú Sajt-savóból, mellybe 1. Lót tiszta Salétrom olvasztatott, készítettnek, és igen hivesen tétettetnek.

6. A' Gyermekek - ágyi tisztulásnak a' maga folyamatjában való meg-tartására, igen jeles segítő eszköz a' fenneb lévő 95. §-ban, a' 2. Numerus alatt javallott bé-kötése, vagy polálása a' hasának, az elő-irt gyermek-ágyi gondvifelésnek hűséges követésével egyetemben.

7. Ha ezen eszközökre, a' Méhnek tisztulása nem indul hamar ismét folyamatjába, tehát az Orvost kérdjétek - meg.

8. Itt sem mulathatom - el, hogy néktek' a' hevítő, és hajtó orvosságokkal való minden éllett, újjolag keményen meg - ne tiltsam.

§. 104. A' Méhnek meg-gyuladása.

I. Ha valamelly Afzszonyra, hamar a' szülés - után fázulás jön, mellyre nagy forró fág következik, melly gyakor borzadáfokkal változik, meg - elégithetetlen szomjúsággal együtt, a' hol egytzer' mind a' Gyermekek - ágyi tisztulás - is meg - áll, a' hafa kemény, és meg - feszült (sőt néha a' Frizelhez hasonló veres ki - ütés - is el - borította) tartós felettébb való metéléssel, és égetéssel az egész hafában, melly, a' kézzel való leg kisebb hozzá - éréstől nevelkedik; tehát ekkor gyuladás vagon a' Méhben,

2. A' Méh - gyuladásának okai ezek:

- a) A' méhnek a' szüléskor lett erőszakos meg - sérülése, és öfzve szoritatásai, a' minéműiek: a' felettébb - való, fokáig - tartó gyümöltstelen szülés - fájalmak; a' fokáig, mint egy meg ékezett gyermek fő; a' fejnek horgas tsavarodott fekvése, melly által a' méhnek szájja, a' medentzének tsontjaihoz fokáig nyomattatik, és öfzve szorittatik; a' vízének már régen lett el - menetele után való erőszakos fordítás, midőn a' méh a' gyer -

gyermek körül magát szorófsan öfzve húzta; az Instrumentumok - által lett öfzve szorittások, és sérülések; az erőfzacos rángatás, és szaggatás, avagy a' másának el-választásakor a' körmökkel öflett sérülések.

b) Az hevittö, és hajtö, purgáló orvofságokkal, és italokkal, a' vájudás-alatt, és az után való vizfíza-élés-

c) A' szülési tisztulásnak hirtelen lett megfojtása fő-képpen, midön azt, hevittö, és hajtö orvofságokkal akarták ifinét folyáni kénfzeríteni.

3. A' méh gyúladását meg esmeritek, a' fennebb Nro. 1. meg-irt körül állásokbol. Az a) alatt lévö okot meg esméritek ti a' szülésnek minémüségéböl, és abból, a' mi a' körül öflett; az b) alatt lévö ok azon - kívül is esmeretes élöttetek, és a' c) alatt-lévö okot mindjárt meg kell vizgálnotok.

4. az a) alatt lévö okok, a' szülésben segitönek jó idején való el-hivattatása által, többire mind el-távoztattatnak, vagy meg jobbittatnak, avagy kár tétetlenekké tétettetnek; minek okáért ezt, a' nehéz fej-fzületések alkalmatofságával soha fokára ne halasztátok.

- 6- a) Parantsoljátok meg, hogy a' karján azonnal ér-vágás által bővön vér bortsáttasék.
- b) Adjátok bőven, és gyakorta Etzetes vizet mézzel, avagy Mandola-tejet Saltérommal innia, és minden órában egy jó tellyes kés-hegyni hűtő port.
- c) Tegyetek minden 2. órában egy lágyító kristélyt, és ha 2. vagy 3. ilyen kristélyekre semmi enyhülés nem következik, tehát a' lágyító kristélyek-helyet, tegyetek egy Etzetes kristélyt Kámforral.
- * Vegyetek 1. mezfely vizet, 2. 3. tellyes -kalan bor etzetet, és $\frac{1}{4}$ Lót Kámfort, melyet egynehány tellyes kalan lenmag - vagy fa-olajban törjete meg, keverjétek-öszve, és adjátok valami-kevéssel hivesebben, mint lágy melegen.
- d) Tegyetek az egész hasára Lágyító pép boritót, melyet tsináljátok egy $\frac{1}{2}$ vagy egész Lót Velentzei Szappannal. (: §. 97. Nro 6. d :)
- e) Vifeljétek magatokat mindenekben a' Hűtő élet-rende szerint, és el-ne-mulassátok, az Orvost, helyben mindjárt hivatni.

6. Mind ezen segítő - eszközöknek hamar a' késelem - nélkül réája kell fordítatniok, mivel a' leg kisebb halogatás is halált okozhat. Mert, mihelyt a' veress ki ütés meg feketedik, a' széke, a' hányása, a' tsuklása, és félre beszéllése meg jelennek, a' hasa, mint a' dob meg feszül a' Pulsusa apro, és gyenge, és a' méhéből bűdös nedvesség foly, akkor bizonyosan ott vagy az halál - is.

7. Az elébbi §-nak Nro 1. d) betűje miatt hallottatok, hogy a' méh-gyuladása, a' meg akadt gyermek-ágyi tisztulásnak egyik oka legyen, és ezen jelen lévő §-ban azt, hogy a' meg akadt gyermek-ágyi tisztulás, a' méh-gyuladásának oka lehet. Hogy már meg tudhassátok, mellyik a' kettő közül legyen oka, és mellyik az effectusa, vagy gyümöltse, és ereje, azért jegyezzétek meg,

a) Ha a' meg-fojtatott tisztulás az oka, akkor ez elől jár, és a' méh gyuladása, nints azon szempilantásban ott, hanem csak az után, hosszabb vagy rövidebb idő-után következik. Ugy tehát el is lehetne azt fietséggel-való segítség-ákkal, az elébbi 103. §-szerént még távoztatni.

b) Ha a' meg akadt tisztulás, és a' méh gyuladás egy időben támadják meg, akkor a' méh-gyuladás oka a' meg a'

L 2

kadtt 3

kadtt tisztulásnak, és itt mindenkben ennek a S-nak Régulái-szerint bánjatok, és közönségesen mind anyiszor, valamennyiszor a' méh-gyuladás jelen vagyon, semmit sem gondolván a' meg fojtott tisztulással.

S. 105. A' veres himlő (: a' Friezel :) a rosz-való bánásnak következése.

Minek előtte tinétek a' veress ki üséről vagy Friezről, és a' rothasztó gyermek ágyi-betegségekről oktatást adnék, mindenknek előtte, azt kell néktek meg-mondanom, hogy éppen semmi gyermek-ágyi Friezel nem taláztatik, a' mellynek, vagy a' Bába, az ő oktalan vele bánása, és gondviselese, vagy a' gyermek-ágyas személynek oktatán maga viselete-által oka nem volna. Bizonyal mondhatom, hogy ti soha sem láttok gyermek-ágyi Friezelt, vagy veress ki ütést, ha magatokat, a' szülés előtt, a' szülés idején, és a' szülés-után, minden hevítő, és hajtó 's purgáló dolgoknak bé-adásától meg tartoztatjátok; ha a' mását, minden hártáival, egészlen, egy darabot is hátra nem hagyván, az Afzfzonytól el vesztitek, és ha magatokat, mindenkben, ezen könyvben meg írt Regulák-szerint viselitek. Éppen ezt mondom a' többi gyermek-ágyi hideg-lelések

lelésekről is, mellyek foltokkal vagy foltok nélkül vagynak. Bizonytal mondhatom az én lelkeim - esméretére, hogy 17. esztendő - alatt, tsak egyetlen - egy Gyermekek - ágyásnál is, a' kikkel ezen Rógu - lák - szerint bántanak, foltos avagy Petétsel - való hideget nem - látam,

Hogy mind - azon - által meg - tudjátok, miképen kellesték magatokat, a' történhető esetben viselnetek, ne - tálám, a' gonofzából gonofzabbat tsnáljatok, mig az Orvos érkezik, a' ki ezen veszedelmes betegségekben, egyedül nyújthat segítséget; azért, a' következőkre jól réá vigyázzatok.

§. 106 A' veress himlő, vagy a' Friezel.

A' Friezel - körül szükség, annak elől - járó - postáit magától a' ki - ütéstől meg - különböztetnetek. Az elől járó postái annak a' hidegség, vagy fázlalás, melly a' szülés után 3. 4. 5 - dik nap múlva, sőt még későbbre is rohan a' Gyermekek - ágyásra, a' mélyre következik forróság, közben járuló reszketéssel, fő - fájjal, felettébb való szomjusággal, álmatlansággal, félre - beszéléssel, a' mélyében való feszítések, gyakor foházzkodásokkal; e' mellett, mindjárt a' kezdetén a' betegnek fok verejtéke, és olyan érzése vagyon, mint

ha a' testében, kiváltképpen a' hátában, és lábaiban tökkel szúrnák; a' tisztulása megáll, és a' teje vissza megyen. Valahol ezeket a' körül-állásokat találjátok, bátran elhihetitek, hogy a' Friezel az útban vagyon.

2. A' ki-omlásának magának nintsen meg határozott ideje, hanem a' 3-dik és 7-dik napok-között jön, szamlálván azt a' betegségnek kezdetétől-fogva. Világosságra jönnek, és meg-jelennek tudni-illik, a' nyakán, hátán, az újjai között, a' karjain, és lábain, fok bűdös verejték-között, apró, igen égető, és vizkető holyagotskák, mint a' köles-szemek. Annak ki-ütése-után, a' beteg, közönségesen jobban érzi magát; néha pedig nem, és illykor nagy veszedelmekben forog a' beteg. Ezek a' holyagotskák meg telnek, tartanak is 3. 4. 5. 6- 7. sőt több napokig-is, akkor meg száradnak, és a' bőre le esik.

3. Ha a' holyagotskák verefsek, és mint egy veres gyűrötskével körül-vétettek, tehát az neveztetik veress friezelnek (tüzes fakadékoknak;) ha pedig azok fejrök mint a' bőre, tehát ez a' fejrök friezel, melly sokkal veszedelmesebb a' verefnél,

4. A' Friezelek, avagy, a' fakadékok ki-ütésének okai a' gyermek ágyas Afzsonyoknál ezek:

a) A' forroitó, (:hevittő:) maga viselet a' mineműiek a' meleg szobák; az ágyakban való felettébb-való bé takarodzás; fokáig tartó has-szorulás; bor, égett bor, Kavé, bor-leves, ser-leves, tyúk-és hus leves, hus, és tojások, mellyek különbféle fü-szerfzámokkal, kiváltképen Sáfránnyal, és Szeretsen-dió virággal készitetnek; a' szülés-előtt vagy után adatott Balsam füves, és köményes bor, mind a' többi hevittő, és hajtó orvosságokkal-egyetemben.

b) A' hátra maradott, és el-tunyáltott, avagy roszszúl végeztetett 's folytatott méh-tisztulás.

c) A' másának a' méhben hátra maradott valamely darabja.

¶ Jól látjátok tehát, hogy minden ilyen apró ki ütéseket vagy Friezelt el lehet távoztatni, mivel annak minden okait olly könnyen lehet el kerülni, és hogy ekképen, azoknak, a' kik annak okai, hogy valamely Gyermekek ágyas, Friezelt kap, avagy a' miatt épen meg is hal, az lelkek esméretén vagyon-é, arról Isten, és emberek előtt számot kell adniok.

6. Ezeket a' betegségeket ti meg-nem-gyógyíthatjátok se meg-nem-orvosolhatjátok, és azért, minél hamarább lehet, az Orvost hívjátok segítségre, az alatt,

- a) mindeneknek -előtte arról viseljétek gondot, hogy a' hűtő maga vifeletnek minden Réguláit ezetekbe vegyétek; tégyetek nékie lágyító Kriffélyeket, és bőven hűtő savanyú italokat adjatok in-
nia.
- b) Ha a' Betegnek hasa, már 3. 4. napoktól fogva bé dugúlt, tehát adjátok nékie haladék nélkül a' Manna italatskát.
- c) Ha a' Pulsusa tellyes, és kemény, az ortzája piross, forrósága, és szomjúsága nagy, röviden, ha a' gnyulasztó -forróság jelen vagyon, tehát vágalsatok-eret, tudni-illik, ha a' tisztulás meg szűnt, a' lábán; ha pedig a' rövid, és forró lélekzettel való szorongatás, a' melyjében fájdalmak, és nyilalások vagynak jelen, akkor az eret a' karján még pedig azon a' felén, a' hol a' fájdalom vagyon, kell meg vágni; mind a' két esetben pedig, Etzet-vizet mézzel, vagy Mandola tejet Salétrommal, a' Hűtő-porral egyetemben kell nékie adnia.
- d)

d) Ha pedig a' Beteg a' nagy erőtlenség-iránt panaszolkodik, és, ha a' Pulsuſa apró, a' forróſág külső-képpen nem igen nagy, de belső-képen annál nagyobb, akkor eret ne vágáſsatok, hanem köſſetek azonnal a' láb-ikráira, és talpaira Muſtár-mag pépet.

* Vegyetek 2. rész kováſzt, példának okáért 8. Lótót; 1. rész meg töretett Muſtár-magot vagy 4. Lótót; (: ha kap-hatjátok, légyen fele sárga, fele zöld muſtár:) annyi erős bor etzetet, a' mennyi ſzükséges léſzen, hogy 'abból kemény pépet tſináljatok, és egy pár tellyes kés-hegy ſot. Mind ezeket keverjétek jól öſzve, és így, kéſz a' pép. Kenjétek ebből fél újnyi vaſtagságra, olyan nagyságu rongyokra, melly nagy a' talpa, a' lába-újjait kivévén, és köſſétek reája, de az előtt moſattáſátok-meg a' talpait meleg etzettel. E' körül jegyezzétek meg:

1. A' láb ikráin gyakorta hólyagokat von ez a'téſzta a' mellyeknek öſztán fel kell metſzetniek. A' fel vont bő-rőtskéből, annyit, a' menyit nagy fájdalom nélkül el-váſzthatok (: el nyirhettek :) váſzſzatok el, és a' ſebet köſſétek romai, avagy fejer, vagy

barna káposzta levelekkel, mellyek fris vajjal, vagy édes téjfellet, flastom-módjára meg kenetteffenek, napjában kétszer, mind addig, mig a' seb ismét meg szárad, és meg gyógyúl.

2. A' talpain nem húz ez a' Mustár-pép holyagokat, hanem tsak meg verefitti, és egy kevésé fájdalmassá téfzi. A' Flastromokat nem kell mindjárt levennetek, mikor fájdalmat kezdenek szerezni, hanem a' Beteg szenvedje ezt a' hasznos fájdalmat egy darabb ideig. A' meg állapotott idejüek azonban, vagy éppen nem, vagy tsak osztán késsöre érzik ezt a' fájdalmat. Valahányszor a' flastromok meg száradttak, friskeket kell reá kötni, ha a' fájdalom nem éppen igen nagy. Itt pedig arra kell vigyáznotok, hogy a' Flastromokat szélesebben ne kenjétek, a' lábaktalpainál; ne-hogy a' pép a' lábnak, gyenge bőrére menvén holyagokat húzzon.

7. Ezeknek a' Tanitáfoknak haszonra-vasó fordításával nem kell addig várakoznotok mig a' Friezel-nevezetü ki ütés világosságra jött, hanem mindjárt, mihelyt annak előljáró - postáit észre - veszitek azonnal tellyefitsétek mivel az-által azt vihetitek végbe, hogy a' Frizel fokkal fzen

szenvedhetőbb vagy gyengébb lészen, mint sem más képpen lett volna. Ha pedig a' ki ütés egyszer már jelen vagyon, akkor osztán minden további gondvifelélt az Orvosra hagygyatok.

8. Ha talám a' Friezel vízfsza-menne; (mellyet abból esmértek-meg ha a' ki ütés hirtelen el-tűnik, és arra, új szorongattatófok, rövid lélekzet, félre-beszéllés következnék) tehát az Orvosnál kell sietséggel fedelmet keresnetek, és az alatt.

a) A' Betegnek mellyét, egy posztó-darabbal, mellyet temjénből, Másztikszból, és gyantából készítettett füstölő-porral jól meg-füstölvé, szorgalmatosan dörösljétek, és

b) a' lába talpára köfsetek Multár. pépet, a' láb-ikráira pedig tegyetek Kőrös bogár flastromat.

§. 107. A' rothasztó, és Petétselvaló hideg .elés.

1. Ha valamelly Gyernek-ágyas, az elől-járt fázlalás-után, forroságot kap, melly az első tapogatáskor nem tetszik igen nagynek lenni, de lassan-lassan-belőlről ki felé mind tsak inkább éget, ugy annyira, hogy

hogy az után - is, hogy kezeteiket onnat elvettétek, az újjaitokban az égetést meg érzitek; (: §. 6:) ha az erőtlensége, és a' szomjúsága nagy; ha feje nehéz, és kába, álmafsággal, ha a' hafa meg-feszült, a' nyelve rút, fejér vagy - sárga nyállal meg lepett, és reszket; a' széke igen büdös s a' t: 'ekkor rothasztó gyermek - ágyi hideg - lelése vagon, és ha e' mellet, 'a mellyén vagy más - helyen foltok mutatják magokat, 'akkor Petetstsel - való hideg - lelése vagon.

2. E' mellet a' betegség - mellet még más igen különbféle történetek - is lehetnek, mélyek néktek világosan mind elő - nem beszéltethetnek, és a' mélyekről ítéletet ten, ni nem is értitek. Csak azt szükséges meg tudnotok, hogy ez a' betegség fellette veszedelmes, de igen ritkán - is szár-mazik, ha azt hiven el követitek, a' mire (: §. 95. 96.) fennebb a' Gyermek ágyasnak gonviseléséről tanítottatok, kiváltkén, a' mi a' Krisfélyeket, és a' Manna - ita - lotskát illeti. Mert

3. A' leg közönségesebb okai ennek a' betegségnek im' ezek.

a) A' nehézségnek fogytán, és a' szűlés után el tunyállott Purgátziok.

b)

b) A' másának hátra maradt valamely darabja, vagy meg alutt, és rothado vér.

c) A' gyomornak nehezen meg-emészt-hető ételekkel - való meg terhelése, kiváltképpen olyanokkal, mellyek könnyen rothadnak, a' minéműiek, a' to-jások, halak, rákok, fok kövér .hus, és több a'féle.

d) A' hevítő maga vifelet (: Lásd az ellébbi §. 106. 4. a:)

4. A' említett okokból látjátok, hogy ezen veszedelmes betegségek olly könnyen el-tavoztattathatnak.

5. Küldjetez azonal az Orvosért, Azonban

a) Kófsétek a' Mustár - pépet a' lába, tal-paira, és adjatok hűtő Kritélyeket.

b) Ha a' Betégnek émelygési vagynak, tehát az hányált igyezzétek lágy me-leg viznek bővön - való ivásával el-mozditani, és legélleni; különben.

c) adjatok innia Etzet vizet, vagy savot, vagy hűg vert tejet.

d) Jegyezzétek meg azt is, hogy, az
ilyen

ilyen betegségekben éppen fő képpen a' tisztaságnak minden nemein, főképpen a' tiszta levegő-égen. áll minden. Jegyezzétek meg azért és kövessétek fellette igen valójában a' §. 20. a. b. c. d.

IV AZ Afzonyi ritkább változások, Symptómák

§. 108. Azoknak nevezeteik.

1. Már az elől botsátott tanításokban, azon jelesebb, és fővebb betegségekről, és változásokról mellyek a Gyermekek-ágyáson eshetnek, és mit kellefsék azok-körül tselekednetek, eléggé meg tanítottatok. De- vagynak még némelly Afzonyi más betegségek- is, mellyek egy részről a' nehézségnek, és hülésnek is következősei, de sokkal ritkábban jönnek mellyeket- is meg kell veletek esmértetnem, hogy meg tudjátok, miképpen kellefsék azok körül magatokat viselnetek.

2. Illyetének: a' Vért-pökés; a' Vizkorság; a' Golyva; a' Téjnek ki-omlása; a' fejeér Hószám, és a' Méhbéli nyavalya. (: Histerica passio:)

§. 109. A' Vért pökés-hányás.

1. Az Afzonzynak, a' szülésnek munkája-alatt - ha a' mellyje gyenge, és a' szü-
lése

lése terhes, a' melyjében könnyen meg-szakadhat valamely ere, és világos, veress, fris, és habos vért vethet-ki.

2. Az erőss, és vastag természetű Afzszonyok nintsenek ezen változásnak alája vetetve, hanem a gyengék, és erőtelenek, szintén az olyan minéműségűek, mint az 24. §. Nro, 5. meg irattatott; kiváltképen ha rajtok, a' nehézkességnek vége-felé, avagy a' vajudásnak ideje alatt, ér nem vágatott.

3- Ebben a' történetben

- a) Vágatsatok a' lábán mindjáraft eret, és tiltsátok-meg mind addig a' Vajudót, a' szülés-fájdalmainak minden el-vesztegetésétől.
- b) Leg jobb az, ha a' gyermek, a' fordítás-által hozattatik a' világra, úgy, hogy a' Vajudónak, mennél kevesebbet lehet, kellefsék együtt munkálkodni. Ha tehát ti magatok a' forditást nem tehetitek, tehát hivassatok valamely Babá-Mestert, ha közel találhatjátok.
- c) Adjatok az alatt bőven innia Mandola-tejet Salétrommal, faványú Savot, avagy Etzet-vizet, és éljetez a' Hüttőporral,

d)

d) Ha a' gyermek a' Világra jött, tehát tegyétek az Afzszonyt az ágyba, és bánjatok véle az 59. §. 1. Nro - alatt lévő Régula - szerint.

e) Ha a' Vért pökes vagy hányás még tovább tart, tehát másodszor vágassatok a' karján erez, és azonnal keressésetek segítséget az Orvosnál. Azonban,

f) Tegyétek a' Tég-flastromat a' tetszeire, és

g) adjatok 2. 3. lágyító Kristélyeket.

4. Ha ezekben valamit el-múltatok, tehát a' Vért hányásból - meg orvosolhatatlan Ki - száradás válik.

§. 110. A' Viz - kország.

1. Ha valamely Afzszony. a' szülés-előtt, a' szülésben, és utánna, fok vérét vesztette-el; kiváltképpen ha szintelen vólt, avagy vifelőségének vége-felé, dagadott lábai voltak: akkor, a' leg-kisebb hiba-mellet-is igen könnyen esik a' viz-kországba.

2. Mihelyt annak-okáért latjátok, hogy valamely Gyermekek-ágyasnak, melly fok vért vesztett-el a' lábain, avagy éppen a' szárain

szárain valamiely dagadás indul, mellyben, ha újjaitokkal nyomjátok, lyukak maradnak, téhát az kezdete a' viz-korságnak a' mellynek azonnal segítségére kell hietnetek.

3. a) Vegyetek egy három-újj szélelésé. gi, 8, 10, 12. fing hólzfzaságú, lágy régi vászonbol tsinált kötöt, és azzal kölsétek körül úgy a' meg-dagadott lábait, hogy a' lábai-újjain kezdvén; mind tovább menjetek mind a' hasáig; olly formán, hogy a' kötőnek egyik széle a' fel-tekertnek szélét érje, és félig bé-fedje, úgy hogy sohol is bé-fedetlen helyly ne maradjon. Tüdni való, hogy a' lábai újjainak - is együtt bé-kell póláltatniok, Kölsétek ezt a' kötöt az első napon tsak könnyen, az - után pedig naponként válameennyire szorosabbban.

b) Adjátok néki azonnal a' Manna-itolskát, és naponként 2. 3. Kristélyeket, mellyeket készitsetek egy mészely Gyalog-fenyő lévből el-olyasztván benne 2. Lót szappant.

* Vegyetek 6. Lót apróra metélt friss gyalog fenyő gyökeret (vagy 4. Lót zöld friss gyalog fenyő-magot pergeljétek - meg azt, mint a' Kávet - szok.

M

ták

ták pergelni, de csak úgy, és olly erősen, hogy könnyen lehesse meg-törni vagy meg-örölni:) töltsetek reája I. $\frac{1}{2}$ ejtél vizet, és hágyjátok gyenge tűz-melett addig főni, míg félig el-főtt. Szűrjétek meg, és így kész ez a' gyalog-fenyő-viz,

c) Adjatok ebből a' Fenyő-vizből 1-2. tellyes Théé-sind'fiával, mézzel meg édesítve, minden órában innia, és, az előre-botsátott Purgáló-eszközök-után, napjában négyszer 1. jó nagy tellyes kalánnal a' Nro,6. alat-való Porotskából, vízben

d) A' másként elő-irtt zab-és arpa kása lév helyett adjatok nékie, tzitrom-level vagy etzettel meg savanyított hullvet, valami kevés sült ösztövérv-hufl, és jó, meg sült, egynehány napi régi Rós-kenyeret ennie. A' vetemény-gyökerek, kiváltképpen a' Petrefelyem-gyökér, és a' bak-ízakál fü-gyökér, s' kortzonéra) kiváltképpen hasznosok ebben az esetben. Ellenben, minden meleg italok, Théé, Kávé, minden hig vizes levelek, minden lisztből való (tészta) ételek, sőt még a' plánta-vetemények-is, és a' fok gyümöltsel-való-élés-is, károsok.

e) Ha ezen eszközökre, 4. 5- napok-
latt, a' dagadás nem-száll, és az e-
reje nem nevelkedik, tehát, további
halogatás-nélkül hiva'sátok az Orvost.

4. Ha talám az Afzszony, az ő nehézkef-
sége alatt már dagadt lett-volna, és a'
szüléskor nem éppen sok vért vesztet vólna-
el, akkor reménylhetitek, hogy hamar meg-
gyógyúl, ha szitén az első napokban vala-
mely bövséges vizes szülési-tisztulás jelenik
is meg. Azonban, még-is a' fennebb lévő
Regulák-szerint tselekedjeteK.

§. III. A' Golyva vagy, Gelyva.

1. Á' Golyva, valamelly kemény, na-
gyobb avagy kisebb nagyságu dagadtság,
melly lenni szokott a' nyaknak elől-felöl-
való részén. Eleinten úgy mutatja magát,
mint valamelly kitsiny, valamennyire lágy,
ide's tóvá mozditható tsómó, melly, észre
nem-vehető képpen mind tsak vastagabb lé-
szén, és az Afzszonyi nyakon-lévő üre'ssé-
get mindtsak inkább bé tölti, és, lassan-
lassan gyakorta, iszonyú nagyságra nevel-
kedik.

2. A' Golyva, igen gyakorta, a' szülés-
munkájának következtése, midőn a' Vajudó,
a' szülésnek fájdalmai alatt, a' fejét nem a'
melyjére, hanem hátra veti.

3. Hogy a' Golyvát el-kerüljétek, szük-séges, hogy a' Vajudót, arra szorítsátok, hogy a' szülés-fájdalmainak munkájában, az állát szorossan a' melyjéhez szorítsa. Ha pedig a' Vajudónak már Golyvája vagyon, tehát azt meg kell egy széles kendővel valamennyire szorossan kötöttek még-minek-előtte, a' szülés fájdalmáinak munkáját véle el-végeztetitek. Mihelyt, ezt az előre látást el-mulattjátok, nem lehet hogy a' golyva, minden szülésnek alkalmatofságával, sokkal inkább ne-nevelkedjék.

4. Mindenik valamennyire nagy golyva, mindenik Afzszonynak, melynek gyermeke-lészen igen fontos gonosz, gyakorta halált is okozott. Következés-képpen, az ilyen Afzszonyokat meg kell intenetek, hogy, jó idején, az Orvosnál segítséget keressenek. Réátok nézve, még csak ezt a' következendőt kell meg jegyezni.

a) Eleinten, mihelyt a' kis tsmót észre veszitek, gyakorta elégséges, ha valamelly kisdeg, vastag, kemény papiros-ból, Pappendekkel: való táblátskát, avagy Bagazia bőrből, avagy melly még-jobb onból valót melly valamennyivel nagyobb a' tsmónál, mértékletes szorossan a' nyakához kötve hordoz.

b) Ha pedig a' golyva már nagyobb galamb vagy egy tyúk tójásnál, tehát, hagy-

hadgyjatók - meg néki, hogy egy ideig hordozza a' nyakán a' 7. Nro-allat lévő-flastromat. Az égetett gombából-való por-is melly a' Patikában árultatik fokát használ, ha a' gelyva még új, Ebből adni kell reggel és este. egy jó tellyes, Thé kálánnyit, vízzel nékie.

- c) Ha, az ezen eszközökkel-való élésmellett, 6—8. hetek-allat, minden kívánta effectust, hasznot nem láttok, tehát hagyjatok - félben minden további vele élést-és igazítsátok az Afzizonyt az Orvosra.

§. 112. A' Téjnek ki-omlása,
ki-áradása

1. Midőn a' téj, az emlőkből a' testnek belső részeiben visszahajtatik, avagy magától vissza-mégyen, és nem mégyen visszont ki a' természeti útakon., u. m. a' széken és a' méh tisztulásán, a' vizellet vagy a' verejtek-által, hanem hátra-marad, és a' testben, valamelly helyen öszve-gyül: tehát az, a' téjnek ki-omlása, téjnek megfzallása.

2. Ha valamelly Gyermekek-ágyasnak a' teje el-öszlattatik vagy el-üzettetik, akár-mi okból-is származzék az, tehát 'akkor tart-

hat tőle, hogy ilyen veszedelmes Táj-ki-omlást kap, a' melly mind-azon által, a' 101-ſ-ban adatott minden Reguláknak szoros követélek által többire el-fordíthatatik.

3. Az a Gyermek-ágyas, melly a' magá gyermekét szopatja, és tellyes tsetsei vagnak, de reletségből, avagy talán azért, mivel a' tsets-bimbói sebelek, a' gyermeknek csak ritkán, és mindtsak ritkábban ádtsetset: az csak könnyen kaphat veszedelmes Táj-ki-omlást, téj meg-szállást. Ha ti valamelly ily Afzszonynál vagytok, szükséges, hogy azt intés, és a' veszedelemnek eleibe-tétele által, a' maga gyermekének gyakorta-való szoptatására venni igyekezzétek. Sőt az-által, még az új Táj kiolmlása-is gyakorta szerentsélen meg orvosoltatik, ha a' gyermeknek gyakor szoptatása-által, több téj vonattatik az emlökbe.

4. A' Tájnek ki-omlása külömbféle terhes, és halálos változásokat von maga-után, a' mellyeket ti meg nem orvosolhattok 's orvosolnotok nem is kell; mind-az által, még-is szükséges néktek az azokról-való néminémüi oktatás, azért, hogy azokat jóéleve meg esmerjétek, és az igaz segédelmet az Orvosnál keresheisétek.

5. A' méhnek-tisztulása az első, és legtermé-

természetiőbb út melly által a' tej a' testből ki-takarodik, mint valamely zavaros hig viz, avagy, mint a' halavány-szinű vér. Egyszer'smind pedig közönségesen vala melly has-menés támad, melly-által hasonlóképpen, a' tej, még pedig néha a' maga természeti formájában mégyen el. Még a' vizellet-által-is el mégyen néha a' fejér-téj; leg alább a' vizellete töbnyire fejér-zavaros színű; és, ha verejték, érkezik, tehát olyan savanyú illatu, mint a' savo, és az ingeket meg keményítí. Ha már ezen körülállásokat, avagy, azok közzül némelyeket észre veszték, tehát tudhatjátok, hogy a' teje el-mégyen, és hogy annak semmi ki-omlása nem következik,

6. Ha pedig már látjátok, hogy a' tejhez hasonló, akár-mellyik úton lezendő tőle való el-folyás felette nagy mértékű. avagy, a' szokott időn-túl sokára tart's halad, és az Aszszony a'mellett fogy, akkor félhetni a' következő el-száradástól. Itt mindjárt az Orvosnál kell a' segítséget keresni.

7. Ha már látjátok hogy a' teje az elöl-meg-irt utak-közzül egyiken sem mégyen el, és következés-képpen, a' testében hátra-marad; tehát akkor következik arra, vagy, egy lassú gyenge hideg-lelés, az az, egy szüntelen

len-tartó tsekély forróság, melly estve-felé mindtsak öregbedik, hurutással, és ösztövéredéssel, melly ösztán, ha jókor idején meg nem orvosoltatik, a' tellyes el-száradással, és a' halállal végeződik; avagy forró melybéli betegségek, főt még hirtelen-való gutta-ütések, meg tébolyodások-is Vagy

8. A' tej valahová öszve gyűl a' testben vagy a' tagokban, kiváltképen a' száraiban, (: tzojában :) mellyre nagy fájdalmak, dagadás, gyuladás, merevedés, valamelly tagnak el-esése, főt viz-korság-is következik, a' mellyek mellett mindenkor hideg-lelés-is vagy. Avagy a' böl-felé vonja a' tej magát, és ott minden-féle ki-ütéseket, keléseket, és rühet szerez.

9. Mind ezen történetekben semmit fértsekedjete, hanem jó elein a' segítséget az Orvosnál kerésetek, és a' veszedelmet, a' Betegtől vagy az ő hozzá-tartozandóitól el ne titkoljátok.

10. De annálinkább, mindjárt kezdetében, mikor a' tej hátra vagy visszamegyen, minden figyelmeségetek ara fordítsátok, hogy meg-tudjátok, ha a' teje megyen e' el avagy nem, és ha nem-megyen-el, tehát minden idő-töltés-nélkül, és a' meddig nem-késő tanátsot, és segítséget kérjete.

§. 113. A' fejer Hó-szám vagy folyás.

1. Ha a' szülő - tagokból, más időben, mint sem a' gyermek - ágynak idején, valamelly nyálás, fejer, vagy sárga - zöld - színű, hig' nedveség foly, tehát az fejer Hó-szám - nak vagy folyásnak nevezetik.

2. A' méh - tisztulása - után a' gyermek - ágyban - is foly valami olyan fejer nyálás nedveség a' méhből gyakorta egynehány hetekig, kiváltképen, ha az Álszönyynak teje el - tüzerett. E' pedig nem nevezetik tulajdon - képpen, fejer fojásnak, ha a' 6. heteken - túl még fokáig nem - tart, Még a' tsets - töl - való el - választáskor - is meg jelenik a - zoknál az Anyáknál, a' kiknek felette bő - ven vagyon tejek, néha, egy ilyen színű folyás, egynehány hetekig, melly által, a' tejek el megyen, E' sem számláltatik tulaj - don - képen a' fejer - folyáshoz, ha fok ideig nem tart.

3. A' fejer - folyás osztatik jó - féle, és gonosz - féle fejer folyásra, és, az a' kü - lömség felette igen fontos, Ugy mint:

a) Ha a' ki folyó nedveség, fejer, avagy szintén fejer, és nyálás, ha a' szülő ta - gokat meg - nem - sebesíti, és nem rossz illatu, akkor jó - féle fejer folyás az.

M 5

b)

b) Ha pedig az sárga, zöld-szinű, hig, és éles, ha febesíti a' tagokat, ha éget, és rosz-szaga vagyon, ha a' vizelléskor égetést, és fájalmat okoz, tehát az gonosz-féle fejér-folyás.

4. A' jó-féle fejér folyásban még az a' különös dolog-is vagyon, hogy az a' hónapi tisztulásnak ideje felé, erősebben foly, mint mászor; hogy az meg áll, mikor a' hószám jön, és ismét meg indul, mikor amaz meg állat. Ellenben a' gonosz féle folyás, nem áll meg a' hószámnak folyásakor, hanem azzal-együtt foly,

5. Vagynak olyan személyek, a' mellyek, a' tisztulásnak ki-ütése-előtt mindenkor, és az-után, egy néhány napokig, valamelly jó féle fejér-folyást kapnak. az-után pedig aból semmit nem-éreznek, míg az idejek ismét el nem jön. Ezek igen jól érzik magokat, a' mellett-

6. A' jó-féle fejér folyásnak okai im ezek:

a) A' nedveségeknek meg nyálasodások, és a' testnek erőtelensége, avagy az 24 9-ban, a' 3, 4. alatt meg irrt minéműség, avagy a' valóságos halavány-színűség.

b)

b) A' szülő - tagoknak meg tágulások
(: el lágyulások :) és meg erőtelenedések
kiváltképpen ; holott gyakorra a jó-féle
fejér - folyás , a' gonofz - félének meg
gyógyulása után , még hoszszú - ideig
meg marad.

c) A' vérnek a' méhből - való eröss el-
folyása (: vesztése :) a' melly - által ,
közönségesen a' test , és különösen a'
szülő - tagok meg erőtelenülnek.

d) A' téjnek a' méhben , és a' szülő ,
tagokban való fokáig tartó meg - szállá-
sa , melly - által , ezek . felé a' részek -
felé szüntelen - való folyás , és azoknak
el lágyulása indittatik s' gerjesztetik.
Minek - okáért , azok az Alsószonyok ,
kik a' magok gyermekeiket nem szop-
tatják , mindenik új téj el - üzésnek al-
kalmatosságával , a' fejér folyást erőseb-
ben kapják.

e) A' vizsza hajatott nátha , és Katarus ,
a' melly magát oda húzta , vagy oda-
szállott.

7. Hogy meg tanulhassátok , mellyik lé-
gyen annak igaz oka ezek - közzül , tehát
mind ezek - felől az elől bocsátott körül - ál-
ások

láfok-felől meg-meg kell a' Beteget kérdez-
netek. P. O. ha a' méhéből nagy vér-folyá-
sa volt-é; ha a' gyermekeket mostanában-válasz-
totta-é el, és az-után érzi a' fejer vér-folyást;
ha az előtt kevésfel erős náthája volt é, a'
melly vízta tért volna? 's. a' t. Az a) alatt
lévő okot meg esmeritek a' Betegnek hala-
vány fel-puffadt tekintetéből, és az ő-töle
folytattatott élet-neméből. §. 24. 3. 4. §.
43. 1. 's köv.

8 Annak orvoslása, az okok -szerint in-
téztek, a' mint következik:

- a) Az a' fejer-folyás, melly az a) ok-
ból jő, úgy orvofoltatik, mint
a' halavány -szinüségnek első neme a'
43-§nak 2. b. c. d. e. betűi -szerint;
e' mellett botsásatok, reggel és este
egy fertály -óranyi idő -alatt a' szemé-
rem testére meleg étzetnek gőzét, iőt,
valamelly töltésér -által még a' szemé-
rem testébe is.
- b) A' b) októl származó fejer-folyás
meg kívánja főképpen a' szülő -tagok-
nak, és az egész alfo hasának hideg
vizzel -való mosását, és még foganato'
fabb a' hideg ferdő.
- c) Ha az az előtt volt erős vér -folyás oka
annak, tehát.

1. Hagyjátok, hogy a' Beteg egyik kevés de tápláló. [és kemény emészthető ételeket, u, m. hús avagy tyúk-hús levét tyukmony fárgájával, lágy tojásokat, gyenge húst, jó ros kenyeret. Legjobb itala a' friss víz, és ha ki telik, ebéd 's vatsorakor egy pohár bor, Minden éles ételek, és fű - szerzámok, főt még a' vízi torma, és a' mustár-is károlók.

2. A' fő segítő eszközök ezek: a' hasának minden napi hideg - vízzel való mosása, a' hideg feredő; hideg vízzel 's etzettel való borítók, és az etzet párolás.

3. A' 8. Numerus alatt lévő porból végyenbé a' Beteg minden nap, reggel, délbén, és este egy jó kés-hegynyit vagy egy tellyes Théé - kalányit vízben.

4. Ha ezek az eszközök kevés hetek alatt nem-segitnek, tehát az Orvosnak kell hozzá látni.

d. A' téjnek meg-szállásából vagy ülepedéséből, és a' náthának vízfsza-téritéséből származott fejer folyásnak meg-orvoslása egyedül tsak az Orvost illeti.

9. A' gonosz-féle fejer folyás származik vagy a' nedvelségeknek nagy éleltség-

gekből, avagy a' tisztátalan közösülésből, és ekkor neveztetik tisztátalan bujatógból származott vagy frantzoz fejer-folyásnak.

10. Az élességből származott gonoszféle fejer-folyásnak okai igen külömfélék; a' közönsegefebbek ezek: az éles, fós, és fűszer-számos ételekkel 's italokkal való hosszszas viszfza élés; a' felette kevés ital; a' meg-gártolt vagy ki-maradott szokott ázzadás; viszfza-hajtatott vagy roszfzúl gyógyítatott ruh vagy var 's a' t.

11. Az élességből származott gonoszféle fejer folyás ezeket kívánnya-meg.

a) A' minden élés, fós, kövér, hevittő, fű-szerzámos, fűtölt ételektől, és éleshevittő italoktól-való meg-tartozkodás. Ellenben, a' frifs hús, kerti vetemény, a' gyümöls, a' tég, a' savó, a' vert-tég igen hasznos, és gyógyító tápláló eszközök.

b) Adjatok a' Betegnek minden nap $1\frac{1}{2}$ cjtel Ports-fű italt, harmad vagy negyed rész-téjjel elegyítve innia, és minden ötödik, és hatodik napon, a 9-dik Numerus alatt való porokkal-laxálni. Az egyik port vegye le-fekvésekor, és a' másodikat a' következendő reggel, vizben. Ha két por nem munkálkodik elegendő-képpen, tehát adjatok dél-után is még edgyet. c)

c) Ha ezekre az eszközökre, egy néhány hetek alatt, semmi könnyebülést nem érez, tehát az Orvosnak kell feigíteni.

12. A' bujaságból származott vagy frantzos fejer folyást arról esméríték-meg, ha a' szülő - tagokon, kívül, és belől mindenféle fekélyek, hasadáfok, hólyagok, rántzok, tüzes orbántz, al-felen való kelések, var's a' t. találatnak; ha a' tsonók a' vékonyában, sőt a' hónya alatt meg - dagadtak.

13. Ennek a' gonosznak meg-orvoslása egéfszen, és egyedül tsak az Orvost illeti, és néktek magátokat abba avatnotok semmiképpen nem illik.

§. 114. A' Méhnek nyavalyái.

1. A' Méh - nyavalyának, a' Méh - nehézségnek, a' méh-fájásnak, a' méh meg - zavarodásnak nevezetei alatt, minden féle görtsel-járó történeteknek sokasága foglaltatik-bé, melyek valamely Afzszonyi - állatra, mind nőtelenre, 's mind férjhez - mentre, időről időre, reá - jöhetnek. Ezen történetek között a' fővebbek ezek: émelygés; szelek, has - tekerés; szorongatáfok; a' nyaknak meg - szorúlása, mintha valamelly gomb volna benne; fojlódás; szédelgés; ránkódzáfok, és ájúláfok.

2. A' hószámi tiszttúlásnak idején, a' nehézkességek kezdetében, az elmének felettébb való háborodásai-után, az ezen betegségben lévő személyek sokkal erősebben orfromoltatnak attól, mint más időben. Hásonló-képpen fel-szokták a' Méhnek nyavalyáit háborítani, az emeléssel, nyújtással, és rázással öszve köttetett munkák. Szintén így, a' lilimoknak, a' gyöngy-virágnak, a' Pélmának, és egyéb erős, és kedves illatu dolgoknak illattyok-is.

3. Ezen történetekben, semmi sem téfzen hamarább segítséget, mirt 10. 12. darab Pilula, melly a' 10. Numerus alatt megiratott, az erős Székfü-Thée. és a' Székfü-Kristélyek. A' méhbéli el-ajulásokban, igen jó serkentő, és ébresztő-eszköz a' meg-gyújtott tollaknak füstjök, ha azt az orrához tartjátok.

4. A' méhnek nyavalyáitól keményen gyötrettetett minden személyeknek javasoljátok a' halovány-szinűségben lévőeknek életeknek rendét (§. 43. 2. b. c. d.) és tanátsoljátok nékik, hogy az Orvosnál keressenek segédelmet.

És így, már vettétek volna a' titeket illető minden oktatást arról, miképpen kellesték magatokat a' leg-főbb nyavalyákban, és történe-

ténetekben viselnetek, mellyek valamely Nő-
telenre, Nehézkesre, Szülőre, Gyerme-ágyas-
ra, és szoptató-anyára jöhetnek. Már most
tanújátok-meg azt-is, a' mit, a' gyerme-
keknek gondviselelésekről, és betegfégeikről,
és, mit kellelsék azok-körül tselekednetek,
tudnotok szükséges.

II-dik F Ö - R É S Z.

Első F ő - S z a k a f z.

A' Gyermekéről való gondviselés.

§. 115.

1. Ha a' köldök-finor az 77. §-nak I.
száma alatt meg iratott mód-szerint meg-
oldatott, tehát első gondotok az legyen,
hogy a' gyermeknek szájjából, a' ti újotok-
kal minden nyálat ki-takarítsatok.

2. Mihelyt ez meg lett, minden továb-
bi véle bánás a' gyermeknek minémiségétől
függ, ha t. i. az, holt-é vagy eleven, ide-
jére való-é, idő-előtt-való-é- egézt idejéig
hordoztatott-é, gyenge, és erőtlenn-é vagy
vidám, és friss.

§. 116. Az élet' jelei-nélkül-való gyermek.

N

I.

1. Nem minden gyermek, melly az életnek minden jelei-nélkül jő a' világra, és, mint-egy meg holt úgy fekszik előttetek valósággal holt gyermek. A terhes, és fokáig tartó szülés, mellyben a' feje, felette nagyon, és hosszú ideig a' medentzében megszorulva volt; avagy, ha a' köldök-finor a' nyaka-körül tekeredett volt; avagy az Anya, a' szülés-előtt igen sok vérét vesztette vólt-el—ezek azt okozhatják, hogy a' gyermek úgy jön a' világra, mint-egy meg holt, és bizonyosán meg is halna, ha ti mindjárt segítségre nem jötök.

1. Minek-okáért, egy gyermeket-is meg-holtnak ne-tartsatok, ki-vévén azt,

a) ha annak bőre, könnyű, és nem-erőszakos hozzá-nyúlás-által el-megyen, és az-alatt a' hufa nem szép világos veress, hanem fetétes, hamú-szinű, és a' mellet, a' rothadásnak némelly jelei vagynak.

b) Ha a' málsa rothadt, és bűdöss-szagú.

c) Ha a' köldök-finorja, a' szülés-előtt, váltig-való ideig kinn függött, és meghült; avagy, a' szülésnek ideje-alatt, erőssen, és fokáig a' medentzének tsontja-ihoz szorítottatott vólt.

A' hol ezen körül-állások - közzül egyet sem találtak, akkor egy gyermeket se tartatok mindjárt meg-hólnak, hanem úg-bánjatok-véle, a' mint következik.

3. Ha a' gyermek az életnek semmi jeleit nem mutatja, tehát

a) Kerítsetek a' körül egy meleg abroszt vagy lepedőt, és fújjatok az orrába áert, de ekkor az orrát bé szoritva-kell tartanotok. Tudni illik, a' ti szájjatokat tegyétek szorossan a' gyermek szájjára, és fújjatok lassan de tartóssan beléje, míg a' gyermeknek melyje fel-dagad—'akkor szünjetekek a' fuvástól, és az alat dörfsöljétek a' hasát gyengén, míg a' melyje ismét meg lohadott; aztán folytassátok a' dolgot a' bé-fuvással éppen azon mód-szerint. A' bé-fuvás annál hathatofabb, ha annak elötte egy szék-füvetkét, vagy valami más erős szagú vagy illatu dolgot meg-rágván ismét ki-pökítek,

b) Botsállatok a' szájjába egy pár tsep bort vagy égett-bort, és az-alatt dör'söltésétek a' lábait valamelly borostával más ségittő személly-által, és a' melyjére borítsatok valamelly meleg-boros ruhátskát vagy spongyiát.

- c) Igyekozzetek benne ptrüszentéft indítani. vagy az-által, hogy az orra-alá meg hafított hagyinát, vagy Salmiak-spiritust tartsatok, vagy az orrában, valamelly tolluval vagy szalma-szállal tsiklandjatok.
- d) Tegyetek néki Szappan-vizből vagy puszta fős-vizből való egy Krifélyt, avagy, ha azt mindjárt nem-kapjátok, tehát fujjatok tsak fzelet (: áert:) valamelly tsótskén által a' hasába.
- e) Az alatt, midön ezen legítő-eszközöket rendre reá fordítjátok, készitessétek valamelly edényben ferdőt, meleg (:nem forró:) vizből, mellybe töltsetek edgy mészely bort vagy $\frac{1}{4}$ mészely égett-bort, és helyheztesétek beleje a' gyermeket egész testével a' nyakáig, a' fejét pedig tartásátok valaki-által. A' bé-fuvált, és a' döröslést folytásátok már—és ha a' ferdő meg kezd hülni, tehát valami kevés meleg-vizet kell utánna-tölteni.
- f) Ezekkel az eszközökkel-való élést, több órákig-is folytatni meg-ne-unjátok, ha annak erejét, (effectussát) mindjárt nem látjátok-is. Ha valamelly haszon-vehető Segitőtök vagyon, a' kititeket

titeket ezen munkában fel-válthat, tehát a' Gyermekek-ágyast egészen meg szabadithatjátok, és az ágyba vihetitek; ha pedig nintsen, tehát először-is a' gyermekről viseljetek gondot, és az-után az Anyáról, kivévén azt a' történetet, ha az Anyának vér-folyása, köszvényje, vagy nagy, és mély ájulásai vólnának.

4. Az esmértető-jelek, mellyekből láthatjátok, hogy a' gyermek ismét az életre fog jöni. im' ezek:

a) Ha a' színe meg-változik, t. i. ha a' kék színe, lassan-lassan sárgává, vagy a' sárga hólt-szín, vereslő színné válik,

b) Ha néha-néha idő-közben a' gyermekben bőffögést avagy tsuklált veztek-észre. Ezek a' bőffögések, eleinten igen lassan s gyiren jönnek, de lassan-lassan az után gyakrabban.

c) Ha a' szíven, a' köldök finórán, és a' Fontanelláján, gyenge Pulsus-ütések tapasztaltatnak,

Mihelyt valamit e' félet tapasztaltok, tehát kettős köteleltségtekben áll, hogy a' bé-fuvaszt, döröslést 's, a t. tovább folytatátok, míg a' gyermek egészen életre hoztatott.

§. 117. Az időtlen, és idő-előtt való gyermek.

1. Az időtlen gyermek, az az, az olyan, melly a' 7-dik hónap-előtt születik, nem-tartathatik-még életben; de még-is azon kell lennetek, hogy a' meddig lehetséges életben tartsátok. E' végre, meleg ruhákba kell azt takarnotok, a' melyjére meleg-boros' posztó-darabokat tennetek, és, a' szájába, valami kevés hig borju-huslevet bé-botsátani igyekezzetek,

2. Az idő-előtt való, és idejére lett gyenge gyermekekre ugyan azon módon kell gondot viselnetek, az az, meleg vízben, és borban kell feresztetniek, meleg ruhákba póltatniok, a' melyjeket, és lábaik-talpait görsölnötek, egy pár tsep borral, azt, szájába botsátván, meg-enyhitenetek, és hig borju-hus lévvel mind addig táplánotok, mig szophatnak. Mennél gyengébb valamely gyermek, az az, mennél gyengébb a' Pullusa, és mennél lafuabb a' izózatja, annál inkább inkább kell véle, az előbbi 116. §-szerint, mindenekben, mintha életnek-jelei-nelkül jött volna a' világra-bánnia.

§. 118. A' most-született egésséges gyermekekről való, első-gondviselés, vagy dajkálkodás.

1. A' vidám végig - hordozott gyermeknek leg elsőben - is minden külső rútságától meg - kell tisztíttatnia. Ez' úgy léssen - meg,

a) hogy azt, meleg vízzel, és borral, mellyben egy dió nagyságü Velentzei - szappan el - olvasztatott, egéksz - testére - nézve meg mosásatok, főképpen pedig ott, a' hol a' bőrnek rántza vagyon, mint a' hóuya - alatt, a' nyakán, a' lábai - között, és az al - felén.

b) Ezt kell egy - néhány napokon egymás - után, minden - nap kétszer, ugyan azon elegyítéssel tselekednetek.

c) A' mosó - vízbe, soha vaját, vagy más kövérséget nem - kell tennetek.

2. A' mosás - után, a' szokott mód - szerint valamelly ruháskába takartatik, és egy széles köldök - kötövel meg - szorittatik; és így,

3. A' gyermek bé - póláltatik, a' hol meg - kell jegyezni, hogy

a) a' póla - ruhák, és a' póla - takarodzó, jó szározak, lágyak, és melegítették, de felette melegek ne - légyenek;

b)

- b) a' gyermeknek tagjai ki-nyújtattak, és az ő természetű fekvésekbe tétette- nek, és,
- c) a' póla-kötőnek úgy kell helyhezte- tetni, hogy a' gyermeknek ne csak mely- jét, és gyomrát ne-nyomja, hanem hogy a' tagoskát is valamennyire moz- gathassa.
- d) Jobb, ha a' gyermek éppen bé-nem- póláltatik, hanem, csak a' póla-taka- rodzó, egy pár illendően helyhezterett finorral bé-kötterik.
- e) A' Fontanellájára tétettetik valamely öfzve-hajtogattatott ruháska a' fő-kö- tője-alá.

4. Illyen-módon meg-tisztattatva, és fel-öl- tőztetve az ágyba tétettetik, mellynek se igen melegnek, se a' kementzéhez közel-lévőnek nem-kell lennie. Itt, kiváltképpen még azt kell meg-jegyezni,

- a) hogy a' gyermek, soha se a' fejével hanem a' lábaival fordittassék a' kemen- tze-fele;
- b) hogy a' világosság a' szemébe néki ne-fűsön;
- c) hogy a' takarodzó rajta felette nehéz, se igen meleg ne légyen;

d)

d) hogy az edgy oldalán felette fokáig ne-
fekügyék, hanem gyakorta, majd erre,
majd a' másik oldalára, a' fejével vala-
mennyre magófsan fektettetsék; és

e) hogy csak ritkán, még pedig csak gyen-
gén, és könnyen rengettetsék, jobb mind-
azon általa' gyermekeket soha nem rengetni.

5. Az első 12. órák-alatt nem-téterik
a' gyermek a' tsatsre, és egyéb-arant semmi
tápláló-eszköz néki nem-adatik, hanem-ha
igen gyenge-volna. Elleuben, adjatok né-
kié gyakorta edgy telyjes kalánnal a' követ-
kezendő Mézes vizből; kitsiny részetskék-
ben, a' mennyit tudni-illik egyszerre bé-
vehet, és a' ti jól meg-mosott külsőbb új-
jotokról bé szophat, nyalogathat.

* Végyetek egy fél-mészszely tiszta kúti-
vizet, egyelitetek közibe egy tellyes
kalánnyi mézet. A' sem-árt, ha a'
tiszta viz-helyett Ports-fü-gyókérből
vagy galagonya vagy kökény-virágból
készitetett gyenge Théét vesztek.

Ha közel valamelly Patika vagyon, te-
hát ezen ital helyett, minden 3. órában
egy tellyes Théé-kalánnyi Kótáng-kóró-le,
vet Khabarbarumban adjatok-bé néki.

6. 119. A' tisztaság; tfinolság.

A' mi a' gyermeknek további gondvise-
lését illeti, arról jegyezzétek-meg először,
N 4 hogy

hogy a' tisztaság, a' gyermekekről - való gondviselésnek, egy fellette - igen fontos fő-része, melly-nélkül a' leg jobb táplálás sem használ. Az erre néző leg fővebb Régnlák, mellyeket szüntelen szemeitek-előtt kell tartanotok, im' ezek:

1. A' gyermek' egész testének, minden nap kétszer. az az, reggel, és este meg-kell mosattatni.

a) Az első napokban legyen ez, 'melegtske vízzel, és borral, és egy kevés velentzei szappaunal; az - után pedig friss kúti - vízzel. Nem - hiszitek, melly sokat nyer az egészség az - által, ha a' gyermekek jókor elein a' hideg - vízzel - való mosáshoz szoktattatnak.

b) Ezzel így bánjatok: Mosátok - meg valamelly gyenge Spongyiával először az ortzáját, és a' fejét, ki - vévén azt a' helyet, mellyen a' Fontanellája vagyon, melynek az első hetekben a' hideg mosással kedvezni-kell; az - után tovább, felitől fogva a' lábáig —nem pedig alólrol fel felé.

2. A' minden - napi mosáson - kívül, mellyel az egész testét mosátok, meg-kell azt mind annyiszor mosni, valahányszor ma-

gát

gát meg-rutította, vagy csak le vizellett-is, és azzal meg-ne elégedjete, hogy csak a vizes póla-ruhának valamellyik száraz szegét alája-gyúrjátok.

3- Sőt inkább, valahányszor szükséges, tiszta fejer póla-ruhát kell a' gyermek-alá teritenetek. Tellyeséggel semmit sem ér, a' le piselt póla-ruhát csak meg-száraztani, és olztan ismét alája teriteni.

4. Mennél gondofabbak lésztek ezeknek a' Reguláknak követésében, annál ritkábban fogjátok tapasztalni, hogy a' gyermek meg-sebefednék. A' meg-sebefedés többire az el-tunyállott tisztaságnak következése—ha t. i. a' gyermek mind-annyiszor meg, nem-mosattatik, valahányszor vizellett, avagy a' levében (ganéjjában,) fokáig hever. A' hideg friss vízzel-való mosás, a' leg jobb eszköz is a' meg-sebefedésnek viszont meg-gyógyítására. A' hintő-liszttel (: szú-porral :) vagy Blájváiszal (Cerufa) való bé-hintés ritkán szükséges, és csak akkor segít-edgyütt, mikor a' mosás-mint a' fő-dolog, először meg-esett.

5. A' gyermek-szájjának-is hasonlóképpen mind anyiszor kell ki-mosattatni valahányszor szopni akar, és szopott; ettől meg-gatokat meg-tartoztattatni ne-engedjétek—ha szntén a' gyermek a' tetszen

el-

el alutt-volna-is. A' szájnak ezen szorgalmatos mosása-által, a' szájját a' le füléstől igen nagyon meg-oltalmaztatók.

6. A' tisztség, neintsak a' gyermeknek mosására, és öltöztetésére terjed-ki, hanem az edényekre-is, mellyekből a' gyermek az edelt veszi. Annak-okáért

a) Az Anya, mind anyiszor, valamenyszer a' gyermeknek tsetsét nyújtja, annak bimbóit meg molsa.

b) A' semmire sem-jó, ha a' tápláló-eszközök, főképpen a' víz, és a' tej, azon edényben, edgy időtől-fogva a' máfikig hagyáttanak, hanem, valahányszor a' gyermeknek inia kell adni, mindannyiszor egy éppen tiszta edényben készítették az itala.

7. Eppen így, tisztán kell tartatni a' gyermek' ágyának-is; minthogy neintsak a' vizes párnáknak szüntelen jól meg-kell száraztatniok, és tiszta ruhákkal befedettetniek, hanem, még a' szalmának-is, ha vágdalt szalma lenne-is, gyakorta meg-kell frisseltetni—ne hogy a' gyermek, a' helyett, hogy ágyban fekdjék, ganéjban heverjen.

8. A' vizes ágyi-portékának a' szobában-való

való szállítás, nemcsak a' gyermeknek, hanem még az Anyának is káros, és azért azt el kell mulatni.

§. 120. A' tápláltatása.

A' második fő-dolog a' gyermekről-való gondviselésben, a' tápláltatás, még pedig az anyai-tej, ha az Anyának a' tejben nyilvánvalóságos fogyatkozása nintsen. Itt, ezen következő Regulákra kell vigyázni:

1. Valameddig a' gyermek a' maga Anyának tejjével meg, elégítettethetik, addig, semmit egyebet, a' mellett, leg alább, az első 6. hetekben, nem kell adni.

2. Az-után lehet el-kezdeni, annak a' tsels-mellett, 3-szor annyi vízzel elegyített olyan tehén-tejet adni, mellynek a' felét vagy 2/3-át le-szedték.

3. Valameddig az, ezen tápláltatás-mellett nevelkedik, és épül, minden nap rendszer széke vagyon, és alszik, addig semmit egyebet ennie nem kell adnia, semmit sem ér, ha néki 12. hetek-előtt ennie adnak, ha elég vagyon, mint igyek.

4. A' gyermeket mindjárt leg először, bizonyos meg határozott órákon-való szoptatásra

atásra kell -szoktattni—Eleinten minden 3. órában; lassan-lassan pedig tsak minden-4. 5. órában. Ezen egyszer meg-határozott időközön -kivül, nem kell annak, ha firma -is- a' tsetset szájába adni.

5. A' gyermeket, mind a' két melyjéből-vagy tsetsből változtatva kell szoptatni, és ha felette erőssen szopik, tehát az Anya vonja-vízsa a' tsetsét, hogy a' gyermek a' bimbóját, a' szájába igen mélyen bé-ne-vonja, melly-miatt meg-is nyuvadhatna.

6. A' Szopó-rúháktól (: mellyekkel tsets-helyett szoktak élni :) magatokat egéizlen meg tartóztatásatok. Gyakorta ezek a' rúhák, és a' szajnak, el-mulatott tisztitása, egyedül-való oka a' száj-le-fülésnek, nyavalyájának.

§. 121. A' szoptatónak élet-rende,
's módja.

A' szoptató Aszszonynak, az élet-modjában igen vigyázni kell magára, hogy fok, és egészséges teje légyen, Ennek okáért,

1. Minden éles, savanyú, fos, fű-szerzamos, füstös ételeket, sajtot (turót) tojás-pogását, sült tojást, keletlen téfza-ételeket, nehéz és puffasztó veteményeket
el.

el-kell nékie távoztatni. Elleintén élnie kell nékie a' viz-leveleknek, árpa, és zab-kása-leveknek, és a' könnyű veteményeknek minden nemeivel; az-után a' gyenge, és úgy-ösztán az erősebb hús-levelekkel, és húf-ételekkel. Valamint a' gyermek öregbedik, és erősödik, úgy ő-is hova³-tovább engedhet magának valami keményebb-ételt-

2. Továbbá fokot kell néki innia. A' viz a' leg jobb ital. Ha a' tejében fogyatkozást tapasztal, tehát igyék vizet, és tejet egyenlő mértékben, avagy jól meg-éledett szaladfert—vagy Mandola-tejet. A' savanyú, és hevittő italokat egészen el-távoztassa.

3. Magát, kiváltképen pedig a' tsetseit minden meg-hűltéstől oltalmazza, Mire-nézve, mikor a' gyermeket szopatja, az á-ernek-vonásához ne-üljön, se takaratlan mellyel ne-járjon, leg-kevésbbé pedig, mikor izzad.

4. Magának szorgalmatoosan mozgást kell tfinálnia. A' fok ülés a' tejet meg sü, rüiti, és egészségtelenné télszi.

5. Az ijedségtől, a' haragtól, és a' bo-szonkodástól, a' mennyire tsak lehetséges, magát öriznie kell. Leg alább, a' gyermeknek tsetset akkor soha ne-adjon, mikor meg ijedett

ijedett, meg - haragudt, vagy meg - boszorkodott, mivelhogy ez a' gyermeknek nyavalyát vagy éppen halált hozhat. Leg alább edgy pár óráig; avagy még tovább-is várakoznia kell, míg éppen ismét egézfien lé tsendefedett, és a' tsetseit-is meg kell fejnié. Hasonló-képpen,

6. Nem - kell a' gyermeknek tsetset adnia, mikor eszik avagy' éppen evett, avagy fokáig böjtölt; szintén így, akkor se, mikor magát meg - hűttöte - vagy meg - hevítette. Mind ezen történetekben, egy pár óráig kell, várakoznia, míg a' gyermeket a' tsetsre - téfzi.

7. Hadgyjátok - meg hathatósan az Anyának, hogy ha a' téj-hidege el-múlt, és a' tsetsei rendben vagnak, azokat minden-nap meg mossa. Eleinten légyen ez lágy-meleg korpa-vizzel, mellyben egy kevés velentzei-szappan olvalztatott-el; az-után pedig, friss tiszta kúti-vizzel. Itt még egy-fszer reá-emlékeztetlek titeket, a' gyermek-szájjának, és a' tsets-bimbojának, a' szop-tatás-előtt és után-való meg-mosására,

§. 122. A' téjnek szűki vagy fogyatkozása

1- Ritkán avagy soha fintsen a' Gyermek-ágyasnak a' tejében-való tellyes fogyat-

1. A' jó tej fejr-kék színü, minden illat-nélkül-való, és igen édes izü; éppennem keferü sem lós.

2. A' téjnek olyan hígnak kell lenni, hogy, ha ki egy tseppet a' hüvelyke-körmére véln, arról hamar, és könnyen le-foly, ha azt félre tartja; és, ha kezét meg-rázza, rajta, valami fejr vonásnak semmí jele nem tészik, és a' körmén nem marad.

3. Ha jól meg-mosott újjotokkal egy tsep-tejet szemetekbe tésztek, leg kifsebb élelségét sem kell éreznetek.

4. A' vesztég-állásban kevés fele (:|sírja) lészon, és, ha valami savanyút tévén beléje, meg-aluszik, kevés sajtot tsinál.

9. 124. Az egélségtelen téjnek jelci, és meg jobbitása.

Mennyivel a' téj, az említett tulajdonságok-közzül többek-nélkül szükölködik, annyival rosfszabb-is, mint sem lenni kelene, és azért, következendö-képen 's módon kell azt meg jobbitani,

1. Ha a' téjnek savanyú szaga vagyón, és a' fejs-után hamar meg-aluszik, akkor savanyú az, és a' gyermeknek has-tekerélt, és zöld széket okoz.

a)

a) Az Anyának, minden savanyú ételektől, a' téjtől, a' gyümölstől, és salátától meg kell magát egészen tartoztatni, kevés ázalékat (kenyér . mellé - valót) kell ennie, és főképpen a' húshoz és a' hús - lévhez kell magát tartania.

b) Minden nap 4-szer egy tellyes Théekalánnyi fejer Magnesiát kell mind addig bé - vennie míg a' teje, többé nem savanyú izü, és olly könnyen—meg nem aluszik.

2. Ha a' teje sárga színü, fós avagy keserü izü, és a' szemben vizketést vagy égetést okoz, tehát akkor éles az. Ettől a' gyermek nem . épül, hanem ki - sebesedik, és a' testén ki - üt.

a) Az Anyának egészen meg kell magát, a' hústól, hús - levelektől, tojástól, liszt vagy tészta ételektől, kövérségtől, sirtól, minden fós, füstölt, fű szerlzámos, és éles ételektől tartoztatni; ezek - helyett pedig egyéb fok fris, és főtt gyümölsöt, könnyü ázalékat, kiváltképpen ugorka - salátát a' levével - együtt.

b) Minden ital - helyett igyék

* Vegyetek aprított fű—gyökeret, és nagy keserü lapi - gyökeret, mindenik-

ből 2. Lótót? édes gyökeret $\frac{1}{2}$ Lótót, főzzétek - meg 2. ejtel vízben, míg belőle egy fél-ejtelenyi el főtt; tegyetek beléje 1. $\frac{1}{2}$ Kvintig megtisztított Salétromat, és, egy vagy két tellyes kalányi Bodzaliktáriumat. Ha mind meghűlt, szűrjétek - meg, és hádjátok innia melegen vagy hidegen. Leg jobb, ha minden nap az egélsz portziót megiszja

c) A' 4. 5-dik napon vegyen egy Man-na-italotskát,

3. Ha a' tej nem-könnyen-foly-le a' körmöről, ha fok felet, és sajtot (tűrót) ád, akkor felette sűrű az, és a' gyermeknek has-szorulást, szeleket, kemény, és vastag hasat, szorult melyjet, és hörögélt okoz. Melly-miatt-is inkább fogy, mint sem gyarapodik a' gyermek.

a) Az Anyának, az elébbi 2. Nrő-alatt meg-irt élet-rendét kell követni;

b) Igen fok tiszta kúti.vizet, avagy Ports-fü-italt Salétrom,nélkül, és Bodza-levet kell innia, és

c) Magának igen fok mozgást kell csinálni.

4. Ha a' teje egészségtelen · tanátsos ,
 hogy a' gyermeknek a' kebelből kevesebb
 adattasék innia, és a' helyet; vizet és, tejet
 adjanak nékie, míg az anyai—tél meg-javult.

§- 125, Á' Dajka.

Ha valamilyen gyermek , a' maga Anyjá-
 tól nem -szoptattathatik , tehát , vagy Szop-
 tató Dajkájának kell lennie , vagy , min-
 den anyai - tél - nélkül kell fell - neveltet-
 nie . Az illendő Szoptató Dajka - jobb , mint
 sem a' tehén vagy ketske - téjjel - való fel - ne-
 veltetés . De nem könnyű dolog , jó és illen-
 dő Szoptató Dajkát kapni , mivel , nem
 minden szoptató személy alkalmas arra .

2- A' leg jelefebb tulajdonságok , mel-
 lyeknek a' Szoptató Dajkákban meg - kell
 lenniük , im' ezek .

a) Nem kell annak , a' gyermek Anyjánál
 öregebbnek lennie , és a' tejének - is nem
 sokkal öregebbnek a' gyermeknél . A-
 zért , az a' Dajka , melly már más gyer-
 meket szoptatott , semmit sem használ .

b) Annak sok , és jó tejének kell lennie .
 Az ő emlőinek egészségeseknek kell len-
 niük , seb - helyek , vak - sebek , és
 tsomok - nélkül - valóknak , a' tsets - bim-

bainak-is jóknak, nem igen nagyoknak; és nem-igen kitsinyeknek kell lenniök, ollyaknak, mellyek a' tejet magoktól könnyen adják.

c) Az ő egész testére - nézve, tökéletesen egészségesnek - kell lennie, az az, nem kell annak, nem tsak most semmi betegségének lennie, hanem kevés idővel ennek előtte - is nem kellett semmi betegségének lennie, leg kevesebbé ollyannak, melly a' maradékokra által plántáltatik, a' minémű, a' köszvény, a' nyavalya-törés, a' rüh, var, a' tüzes orbántz, az éles ki-ütés, avagy a' Frantz nyavalya. Mind ezek a' pontomok meg vizsgálthatnak, de illendő - képen tsak egy Orvos - által.

d) nem kell annak hevesnek, veszekedőnek, a' haragra, boszkonkodásra, és ijedtségre hajlandónak, hanem tsendes, lafsú, és vidám elméjünek lennie; nem bujának, és hevittő italok szeretőjének, nem restnek, és aluszákonynak, hanem a' munkára hajlandónak lennie.

e) Annak, a' szoptató Anyának (a' 121. §. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. N-ro alatt adatott) minden Regulái - szerint kell magát viselnie.

3. Mikellyt valamely szoptató Dajkának ezen tulajdonságai nintsenek - meg, azonnal jobb, a' gyermekeket vizzel, és téjjel fel-nevelni.

§. 126. Anyai - tej - nélkül - való fel - nevelés.

A' gyermekeknek anyai - tej - nélkül - való tápláltatások vizzel, és téjjel, következő módon lészen - meg:

1. Jó tehén - tejet kell venni, melly nem felette 'sáros, 's azt meg kell forralni, és a' felét le kell szedni. Az - után pedig tiszta vizzel, mellynek nem - szükséges főt - nek lennie, meg - kell elegyíteni. Nem - kell pedig többet elegyíteni, hanem, tsak a' mennyire a' gyermeknek éppen tsak egyszerre lészen szükséges.

2. Nem - kell azt nékie igen melegen se hidegen, hanem tsak mint a' tej olly melegen, még pedig mindenkor tiszta edényből adni. A' tejet, annak vizzel - való meg - elegyítése előtt meg - is kell kostolni. Mikellyt abban leg kisebb savanyúság - is tapasztaltatik, már nem alkalmas többé.

3. Az első 3. 4. hetekben egy részt tejet, és két részt vizet kell venni, az - után

felét vizet, felét tejet, és ha a' gyermek meg erősödött, két rész tejet, és egy rész vizet kell venni.

4- Valameddig a' gyermek e' mellett a' táplálás - mellett nevelkedik és öregbedik, nem kell semmit-is ennie adni, leg alább, az első 6- hetek - alatt.

5. Itt-is mindjárt leg először-is bizonyos meg -határozott órákhoz kell a' gyermeket szoktatni.

§. 127. A' gyermekek' eledelek.

Midőn annak ideje el-jött, hogy a' gyermekeknek enniek kell, akkor, az ő leg jobb, és leg használatosabb táplálások, és eledelek: Száraz semléből-valo, tisztán el kevert leves, vagy, vízben főtt tejes-kenyér, igen kevés vajjal, és egy pár só szemetskével; vagy fél vízzel, és fél téjjel, és midőn a' gyermek erősebb, és erősebb, tsupa téjjel főve.

a) Ez a' leves adattatik a' gyermekeknek eleinten, napjában tsak kétszer, az-után háromszor, és végtére négyszer.

b) Ennek a' levefnek se igen melegnek se igen hidegnek nem kellenni. A' pedig igen undok dolog, és a' gyermeknek áttalmas, ha az Alzony, a' levef először, a' maga szájja-

szájában ide 's tova vetvén, ofztán úgy meg - undokitva adja a' gyermeknek. Elég az, ha a' nyelve-hegyével meg-pro-bálja, ha az, nem igen meleg-é?

c) Ha a' gyermek evett, tehát, leg alább egy órányi ideig várokoznia kell, a' mig innia valót kap.

d) Ezt a' levelet mind-annyiszor újjon kell készíteni. Az ismét meg - melegített Levesek, ártalmasak.

e) Leg jobb, ha a' tej - levelek, és vajj, levelek egymással fel-váltatnak. Az e-hez szükséges edényeknek igen tisztán kell tartatniok.

2. A' Liszt-pép, avagy, az úgy nevezte-tett Gyermekek-való - pép, a' gyermekeknek felette igen ártalmas eledetek, kivált-képpen az olyan gyengéknek, és oka-is fok veszedelmes, és halálos betegségeknek. Azért, minden lisztből - való-péptől telyefséggel meg tartoztatások magatokat.

3. Az első fél-efztendő-után lehet az egészséges gyermeknek Levesét közben közben borju-hús lévbén - is meg főzni, főt, még egy pár tellyes szájuji, nád-méz-gyökérből, és bak szakál gyökérből (: Skorzon:) és sárga répából (: murok:) jól őszve - tört könnyü pépet - is adni.

§. 128. A' gondviselés.

A' gyermek tartásnak vagy, á' gyermek-ről való gondviselésnek harmadik fő tzkelyje az arról minden más szokott dolgokban, és szükségében - való okos gondviselés, és véle való bánás.

1, Az öltözete vagy ruházatja. A' gyermeknek első öltözete, a' póla, melyről a' 118. §. 3 Nro. alatt, a' fővebb dolgok már meg jelentettek. De jegyezzétek meg erről itt még e' következőket-is

- a) Az ugy neveztetett Póla - kosárba, vagy Melegítő kosárba (edénybe, széntartoba:) soha sem kell sok eleven szenet tennetek, se annak - felibe vizes póla - ruhát függesztenetek, mikor a' gyermek bé - pólátatik. Elég ha abban meleg tüzes paráfa vagyon. Hasonlóképpen, a' gyermeknek mindenkor lábával, de fejével soha - is a' melegítő - kosár - felé nem - kell fektünni.
- b) Nagy haszna vagyon annak - is, ha a' póla - finor (: kötő) nem mindenkor ugyan azon oldaláról tekertetik a' gyermek - körül, hanem változtatattatik, az az: egydszer jobbról balra, és az - után ismét balról jobbra. Igen felesen azon - kívül - is soha sem kell azt meg vonni.
- c)

- c) A' gyermeknek karjait nem kell fokáig bé kötni, hanem korán szabadon hagyni. Ha a' gyermek fertály-efztendős, tsak éjtszaka-póltatják-bé, nappal pedig rend-szerint fel-öltöztetetik.
- d) Az öltözete a' melyje-körül soha szorosan ne-feküdjék; a' fő-kötőjek-is a' nyakok-körül, feszes-ne-légyen.
- e) A' merő melyre-valók (vállak) valamint a' kistsin, úgy a' nagyobb gyermeknek-is hafzontalanok, és károsak. Tellyeséggel nem igaz az, hogy azok karlsru, és jó formájú testet szereznek, és a' ki növélektől (: pupoktól :) meg oltalmaznak. Ellenben, többire az illyen feszes fűdzü-vállak okai a' ki-növéleknek.
- f) A' lábaikat inkább kell jobb öltözetben, és melegben tartani, mint a' testeknek többi tagjait.
- g) Valameddig a' gyermekeknek még kevés hajok vagyon, mind addig fő-kötöt kell viselniük. Ez-is pedig igen vastag és meleg ne, légyen. A' bőrből-való vagy bőrrel bérlett süvegek igen ártalmasok. Ha a' hajok, egész fejeiket befedik, tehát a' legközelébb-való nyáron, kopasz fővel kell őket járni, és alunni hagyni.

2. A' mozgása, és fektetése.

- a) Hagyjátok a' gyermeket gyakorta egy darabb ideig szabadon, és polálatlan az ágyan vagy az öletekben heverni, hogy a' maga tagjait szabadon mozgathassa.
- b) Ha a' gyermekek mind - tsak ugyan a' zón a' karon hordoztatnak, tehát könnyen meg - horgafodnak; minek - okáért változtatva, majd a' jobb, majd a' bal-karon kell nékiek hordoztatniok,
- c) A' gyermekeknek magafra, és ide 's tova-való sebess hányása-vetése mindenütfem ér semmit - is, az az: ártalmas, kivált - képpen azon okból - is, mivel a' mellett a' melyje, a' kézzel igen nagyon nyomattatik.
- d) Az a' gyermek, melly tsak most evett avagy ivott, erősen ne - mozgattatásék, hanem tsendesen kell azt hagyni, Hafon - ló - képpen, mikor nagyon sür, nem kell azt ide 's tova hányni - vetni, hogy az által meg tsendesíttesék — más - képpen a' lélekzete megé jöhet, és meg - nyivadhat.
- e) Az 6-dik hólnap - után, és ha a' gyermekek erősek, még hamarább - is tétet - tésék a' gyermek gyakorta, valamelly el - terített szőnyegre, a' földre, és hagy -

hagyjátok azt ott a' maga tulajdon mász-
kálására, és forgatására-

- f) Ha a' gyermek nyughatatlan, magát
ide 's tova veti fokot fir, akkor ki kell
azt polálni.
- g) Nem kell a' gyermeknek soha-is meg-
engedni, hogy fokáig nézzen egy-felé. P.O.
ha a' világozás, (; gyertya-világ:) avagy
az ablakok, mind - tsak jobb-felől vilá-
gofítanak szemeiben, tehát- jobb felére
léfzen kantsal. Annak-okáért, a' hely-
heztetése még a' világozágra-nézve-is
változtattassék; a' leg jobb helyheztetése
az, ha a' gyermeknek, a' lábai - felől
süt a' világozás szemeibe.

3. Az álma.

- a) Az èbren lévõ vidám gyermeket soha
sem kell erővel el-altatni, se az álmaft,
az álomtól meg tartóztatni. Mennél-
ifjabb a' gyermek, annál többet-is alu-
szik az.
- p Mennél rendesebben, és meg-határozat.
tabban meg tartatik az õ ételének, és
italának ideje, annálrendesebben is alufzik
az annak idejében.
- e) A' gyermekeket jó idején réa kell arra
szoktatni, hogy éjtfzaka tsak egyszer
szopjanak. Az a' szokás, hogy nékiek
éjtfzaka enniek adjanak, tsak azért, hogy
halgalsanak, fellette káros, és menthetetlen
- d)

- d) Annál istentelenebb dolog az, ha annak minden-féle, szelet-hajtó, és álmat-hozó-porok adatnak-bé. Ez meg-tiltatott dolog legyen néktek szüntelen, és minden-képpen. E' miatt fok gyerme-kek folztattanak-meg már életektől.
- e) Annak a' gyermeknek, melly, álmában a' szájját el-vonja, mintha nevetne, rá-gáfa vagyon, avagy fog.hasadása.
- f) Az aluvó gyermeket nem-kell hirtelen, és sebelséggel 's kiáltozással fel ébreszteni, avagy égő gyertyát szemei-eleiben tartani.

4. A' gyomornak őrefülései.

- a) A' gyermekek könnyen, és gyakran hánynak. Ennek okai:

1. A' meg terheletés, ha t. i, igen fo-
kat vagy igen mohon ittanak vagy ette-
nek;

2. Ha mindjárt az étel vagy ital-után erősen mozgattattak és rázattattak. Ezt az útólsót el lehet, és el-is kell mindenkor távoztatni,

- b) A' gyomornak meg-terhelésétől¹-való hányás, magában nem ártalmas, hanem könnyeséget szerez a' gyermeknek. Ha pedig a' hányása gyakorta jő, tehát
hamar

hamar gyenge gyomrot okozhat, a' mellyből olztán külömbféle gonofzak származnak. Annak okaért, az Anyák, és a' Dajkák tartoznak godot viselni arra, hogy a' gyermekek soha felette fok italt vagy ételt egyfzeriben ne kapjanak. Ha pedig a' hányása már szokásá vált, tehát az ő tápláló - eledelekből még-többet kell el-vonni, és eleinten inkább a' gyermeket egy kevésbé firnia kell hagyni. A' meg kevesítetett eledelt majd meg szokja az, és azt magánál-is tartja, és annál jobban meg-emésztí. Ha pedig ez az eszköz-is meg tsalna, tehát jó idején az Orvoshoz kell menni.

c) Mennél ifjabb a' gyermek, annál több széke-is vagyon, rendszerint 24-órak-alatt kétszer vagy háromszor. Mihelyt ez hibáz, azonnal, vízből, és téjből, avagy, csak egy kevés nád mézzel tfinált lágy-meleg vízből készítettett gyenge Kristélyt kell néki tenni.

d) A' gyermekek' meg-dügülésfoknak vagy szorulásfoknak szokott oka, a' felette-korán - való étel; de még inkább az-ha a' tunya rest Dajkák, az ő álmoknak kedvéért, éjjel, a' gyermeknek kenyeret rágnak, és a' torkokba kenik, tömik.

tömik. Hasonló-képpen, az igen káros hozatos szelet-hajtó, és álom-hozóporok,

- e) Ha a' gyermeknek széke zöld, tehát rágása, és savanyúsága nagyon néki. Néha az emésztete nem mindjárt zöld, hanem csak az-után egynéhány órákkal léfzen zöld. Ennek-okáért, egy bé-gazolt póla, ruhát kell minden nap egy pár óráig félre tenni, minek-előtte meg-molettatnék, hogy az emésztetének színét annál igazábban meg lehessen itélni, és észre-venni.
- f) Valamint a' gyermek sokat, és gyakorta ifzik, a' szerint sokat, és gyakorta kelle-tik is vizelenni. Ha a' vizellete a' póla ruhát nagyon meg fessi, és ha szagos, tehát éles a' vizellete, és a' gyermek testét meg sebesíti. Ebben az esetben, az Anyjától kap éles tejet, mellynek, a' 124-§-nak 2. Nro alatt adatott Régulálszerint jó elein meg kell jobbitatni.
- g) Néha a' gyermeknek a' vizeléskor kemény fájdalmi-is vagynak; mellyet azon esmerhétetni-meg, ha az, mind annyiszor a' vizeléskor, és annak-előtte fir, a' lábait hányja, avagy hasához vonja. A' leg közönségiebb oka ennek, vagy

a' vizelletnek élelsége, vagy a' szelek, vagy mind a' kettő - is egyszer 's mind. Ha azért se a' gyermekek se a' póla-ruhan az élelségnek semmi jelét nem találjátok, tehát tegyetek nékie idő - közben Krisztélyt, és kössetek egy lágyító Pép borítót, mellyet szék - fűből, bodzavirágból, és len-magból-téjben főzettek, a' hasára, és a' szemére, a' testére. Örizzétek azt a' meg terhelteéstől, és hagyjátok meg az Annyának, hogy a' fel-puffasztó, szelet okozó ételektől örizkedjék. Ha ez nem - segít, menjetek jó idején az Orvoshoz.

b) Néha egész napon - által - is a' gyermekek éppen semmit sem vizellenek, vagy azért, mivel elegendő italt nem kapnak, vagy igen sokat izzadnak. Az utolsó el-távoztattatik, ha felette sokáig az ágyban heverni nékiek meg - nem - engedtetik, és igen melegben - nem - tartatnak.

5. Ezek a' gyermekek' gonviseleésekről való leg fontosabb tanítások, mellyeket nemcsak ti - magatok szemeitek elől soha - el - ne vessetek, hanem azokra az Anyákat, és a' Dajkákat - is meg tanítsátok, és minden tehetségtek - szerint elméjébe nyomjátok, és hogy meg - tartattassanak, arra törekedjete.

Könnyű volna igen-is ezen Pontomról még fok hasznos oktatást adni; de az. mostan fokra, és hosszúra menne. Elegséges ez, ez-uttal, ha ezek hűséggel, és jó lelki-es-mérettel követtetnek, és miveltenek.

II-dik Fő - Szakasz.

A' gyermekeknek Betegségek, Symptomáik.

§. 129. A, Gyermekek' - Betegségeknek fel - osztások.

Azon változások, és betegségek, melyek a' gyermekeket találhatják, olly fokak, és külömb félek, hogy azokat bizonyos részekre kell osztanom, hogy az azokról-való szükséges oktatástjannál könnyeben meg-fog-hatsátok,

Az első Osztály magában foglalja a' most született, és hetes gyermekeknek változásokat, betegségeiket.

A' második Osztály, a' gyermekeknek első esztendeikben való változásokat, és betegségeiket.

Az harmadik Osztály, a' gyermekeknek ki-ütéssel-járó forró betegségeiket.

A' 4-dik

A' negyedik Ofztály, szól a' gyermekeknek némelly külső változóikrol; és betegségeikről.

I-ső Ofztály.

A' most született, és' hetes Gyermekeknek változóik, és betegségek.

§. 130.

A' most született, és hetes Gyermekeknek fogyatkozásai, és betegségek vagy nyavalyái im' ezek

1. Az Annyok-méhétől fogva-való hibái.
2. A' születésekkor lett sérelmeik.
3. Az ő életeknek első heteikben rajtok meg-eshető betegségek, és változóik,

§; 131. 1. Az Annyok méhétől fogva-való hibák.

1. A' gyermekek különbféle éktelenségeket, formátlanságokat, és félzségeket hozhatnak magokkal a' világra, mellyeket senki meg-nem-orvosolhat, a' melly történetben, tsak az okolságnak arra a' régulájára kell vigyáznatok, hogy az ilyen szeren-

tsétlen eseteket az Anyától mind addig titkolni igyekeztétek, míg az ő első meg erőtelenítéséből ki-gyogyúlt, és az -után csak jalsan -lalsan adjátok azt tudtára.

2. De még a' szép -termetű 's főrnájú gyermekek -is fok -féle hibákat hoznak magokkal a' világra, mellyeket az okos Orvos meg -gyógyíthat. Némeltyek ezek -közzül éppen életektől foszthatják-meg a' gyermekeket, ha mindjárt hozzájok nem látnak. Azért

3. Ti magatok látjátok, melly szükséges legyen, hogy a' mostan -született gyermekeket, mihelyt meg. tisztíttatott, minden-felől szorgalmatosan meg -nézegésétek, és meg-ví'sgáljátok, ha nintsen-é valami hibája.

4. A' hibák magok ezek: Mindenféle őszve -források; a' nyúl -ajakak; az inye -hafadékja; a' Viz -fő; a' meg -hafadott háta -gerintze; a' szakadáfok; a' növések; a' vele -született jegyek.

5. Mind ezen hibák -kőrül ti semmit egyebet nem -tehettek, hanem hogy az Orvósnál vagy a' Seb. gyógyítónál segítséget keressétek; azonban, hogy azokat meg. esmerjétek, még -is tudnotok kell azok -felől annyit, a' mennyi szükséges.

§. 132. Az őszve -források.

1. Azok az Őszve -források vagy őszve növések, mellyek leg gyakrabban szoktanak elé-fordulni, im ezek: a' vég-hurkának (: segge -lyukának :) bé -forrása; a' vizellő -tsövnök, a' férfi test első bőrének, a' szemérem -test' ajakainak őszve -forrása, és a' nyelvnek meg -ragadása-

2. Ha a' segge -lyúka őszve -forrott, tehát a' gyermeknek széke (nyílása) nem-lehet; ha azt a' székre kényszeríti, akkor a' segge -lyukának nyílása meg -dagad, és semmit ki nem bocsáthat. Még -csak Krisztélytsöt sem lehet belé -helyheztetni. Itt, az értelmes Seb -gyógyítónak kell segíteni.

3. Ha a' Vizellő -tsöv őszve -forrott a' gyermek éppen semmi vizelletet nem -bocsáthat. Ha az első -bőr vagy, a' szemérem -test' ajakai őszve -nöttenek, tehát bocsáthat a' gyermek először vizelletet de csak annyit a' mennyit a' meg feszült első -bőr, avagy a' meg -feszült méhhivelyje magában foglalhat, mellyek azután a' miatt nagyon mag dagadnak. Az szemérem -testnek őszve -nött ajakait -is, meg lehet mindjárt az első feresztéskor találni, és emélni. Mind ezen esetekben a' Seb -gyógyítónak kell, még pedig idő -vesztés, és haladék -nélkül, segíteni-

4. Ha a' nyelve a' foga-husához nőtt vagy ragadott, tehát a' gyermek nem-szophatik, jól sem nyelhet, ha a' tej jó mélyen hátra a' szájába nem-botsáttatik. De, még a' nyelvét sem emelheti fel magafra, sem ki-nem nyujthatja. Ezt a' hibát könnyen meg-esmerhetni, mikor a' móst-született-gyermeknek szájából a' nyályát ki-takarítjátok, és, újjatokkal a' nyelvét fel-emelni akarjátok, Egyedül a' Seb-gyogyító oldhatja-meg ezen történetben a' nyelvet, a' vagy ő metszheti azt meg, a' mint mondják.

5. Az ritkábban történik-meg, hogy a' száznak ajakai, az orrnak lyukai, a' szemnek héjjai, a' kéznek, és lábnak újjai együvé-forjanak. Mind ezen hibákat, szemmel-való látás-által is azonnal meg-esmerhetni, de ezek, értelmes, és gyakorlott Seb-gyogyító Orvost-is kívánnak.

§. 133. A' nyúl ajak, az iny-hafadékja.

I. Ha a' felső ajaka egy mástól el-vált, ketté hafadt, és a' hafadék a' fog-hússal öszve-nőtt, akkor ez, Nyúl-ajaknak neveztetik. Az-által a' gyermek, inkább vagy kevésbé akadályoztatik a' szopásban, és e' mellett, ez igen nagy ékteleuség. Az ilyen nyúl-ajaknak vagy tsorbának valamelly értelmes Seb-Orvostól kell meg-metszettetni.

2. Az iny, hafadékja az, mikor az iny-
tont egymástól el-vált, és lyuka vagyon,
melly, az orrnak üregébe mégyen. E' miatt,
a' gyermekek, a' tápláló - eszközöknek tsak
igen kevés részét nyelhetik - le, mivel, a'
hafadék - által az, mind az orr-üregébe mé-
gyen, és az orrán ismét mind ki - mégyen.
Ez a' hiba, a' szájnak mindjárt első meg-
tisztításkor meg - taláztatik. Ha itt valamely
jeles Seb-Orvos, valamely mesterségesen
készítettett iny - által nem - segíthet, a' gyer-
mekeknek, az eledelnek fogyatkozása - miatt
éhel kell meg hálnia.

§. 134. A' Viz - fő, a' meg hafadott
háta - gerintze.

1. Ha a' gyermek szoktalan nagyságú
fővel jő a' világra, és tapasztaljátok, 's ta-
láljátok, hogy a' főnek ez a' szoktalan nagy-
sága a' főnek hátulsó részének dagadásától
származik, a' melly, ha tapogattatik, inkább
vagy kevésbé lágy, avagy, leg - alább, ha
nyomatik, enged, akkor a' gyermeknek
híhető - képpen külső viz - feje vagyon.

2. Erre a' dagadásra kölsétek dagadás-
ellen - való vizzel (§. 75. 2) meg - ned-
vesítettett posztó - darabokat. Ha pedig talál-
játok, hogy a' dagadás 2. 3. napok - mulva
nem kissebedik, akkor, folyamodjatok jó - ide-
jén az Orvoshoz.

3. Vagyon pedig belső viz-fő-is, melly, eleintén, külső képpen a' szembe nem-tűnik, és a' melly, az első-hetekben nem könnyen esmerteti-meg magát. De lehet vélni, hogy- az agy. velőben viz vagyon, avagy ott belső viz-fő légyen, midőn a' gyermek nyughatatlankodik, szorongattatik, hány, 's a' fejét le függelzi, sőt még görtsők-is fogják, valahányszor az fel-emeltek, és a' teste egyenesen tartatik, és ha mind ez azonnal ilmét el mulik, mihelyt le fektetettik; midőn e' mellett, a' gyermek fokát, és mindtsak többet alufzik, és ha a' szeme fénye igen-nagy. Ha pedig még az-is tapasztaltatik, hogy a' Fontanellája tágosodik, szélesedik, hogy a' főnek, kiváltképpen a' homloknak fontjai egy máttól eltávoznak, melly az-állal szélesebbedik, és elé-felé-hajtatik; tehát akkor semmi kétség nintsen a' belső viz fő-iránt. Valahányszor valamely gyermekén ilyen történeteket veszték-észre, azonnal az Orvostól kérjének tanácsot. De figyelmezzetek a' következő dolgokra-is.

a) Hogy a' külső viz-fő-mellett, gyakran egyszer 's mind belső viz-fő-is vagyon.

b) Hogy még 2. 3. és több esztendőse gyermekek-is kaphatnak-belső viz-fejjet

jet, ha a világra nem hozták - is azt magokkal — a fejekre - való esés, a főnek meg - hűtése, vízszá - hajtott rüh vagy, varas koszos fő 's több a félék - által.

4. Ha a háta - gerintzén, az ágyéka - táján, avagy, még mélyebben az al - fele - felé, valamely dagadtság taláztatik, melyet ha nyomnak enged, és a melly - mellett, a tsi - pői, és lábai el - fordulnak, avagy éppen erejektől meg fosztatnak (:sántúlnak,) akkor a gyermeknek meg - hafadt háta - gerintze vagyon. Igen gyakorta belső viz - fő jár az - al - együt. Ha valamely ilyen dagadást tapasztaltatok, őrizzétek magatokat; hogy abba magatokat leg - kifsebbé se avassátok, hanem, hivaassátok az Orvost.

§. 135. A szakadások (:tököség)

A szakadás a hasának alsó részén (ágyékán) - való olyan egy dagadás, melly abból származik, ha a hasnak valamely belső része, minémü, a bélek, a háló, a vizellet, a szél 's a t. a hasából ki - jő, de úgy, hogy a külső bőrrel még - is bé takarva marad

2. Felette külömbféle nemeik, és minémü - ségeik vagynak igen - is a szakadásoknak, és külömbféle helyeken - is taláztatnak. Itt pedig

pedig a' ti kedvetekért, annak tsak két német jegyzem-meg, úgy mint, a' köldöknek szakadását (mellyről alább bővebben szollunk) és a' szemérem-telten vagy a' tökök-fatskójában-való szakadást. Ha ezen helyeken valamelly dagadást talátlak, nagyot avagy kifínyt, melly, ha hozzája értek a' tapogatjátok, inkább vagy kevésbbé enged, sőt egyik része, avagy egészen-is, a' hasába vizsgálva-mégyen, ha tenyeretekkel tsak valamennyire nyomjátok—kivált-képpen ha a' körül, valami kevés, tsuklásstoz—hasonló zörgés hallatik, akkor meg-szakadás vagy Tököség az. Itt mind annyiszor valamelly értelmes Seb-Orvost kell hivatnotok, a' ki a' tökölséget a' hasába vizsgálja, és valamelly illendő kötövel, a' maga helyjén. és állásán tartja. Eanek kell titeket tanítani, minódon kellesték a' kötöt, az ő távollétében, ha a' szükség meg-kivánja, helyesfen le-vennetek, és oda alkalmaztatnotok, és a' mire, még ezen-kivül itt vigyáznatok szükséges.

S. 136. A' ki növések.

I. Mi legyen a' Ki-növés, azt jó részint már magából a' szóból-is értitek. Sokkal könnyebben-is lehet azokat látás, és tapogatás-által meg-csméni, mint sem szoval úgy le-írni, hogy meg-érthetsétek. A' ki-növések.

növések nem-egyéb, hanem holmi húfos tsomók, a' testnek valamelly húfos részén, úgy-mint, az ábrázaton, a' karokan, a' vállakon, a' hátán, az al-felen, a' szárákan, a' láb-ikrán 's a' t. A' tapogatózás-közben inkább vagy kevésbé lágyok, és ritkán fájdalmasfok; különben pedig az ő nagyságokra, formájokra, és színekre-nézve, igen külömbfélék. Némelly ki-növéseknek vékony száráik (nyeleik) vagnak mellyekkel a' hushoz szoroslan hozzáragadtak, mint a' mezei gombák; némellyek széles fundamentomon ülnek a' hűfön. Azt-is a' ki-növések-közzé lehet számlálni, ha a' gyermekek hatodik kéz—vagy láb: újjat hoznak magokkal. A' ki-növések-körül-való bőr közönségesen éppen természet-szerint-való.

2. A' ki-növésekre a' Seb-gyógyító Orvos viseljen gondot, a' kitől-is minél-hamarább tsak lehet, tanácsot, és segítséget kell kérni, ezen okokra nézve; mivelhogy 1.) némelly ki-növések naponként nevelkednek, és, az ő nevelkedések-által, a' gyermektől a' tápláltatást el-vonják; 2.) mivel az ő nagyságok-által, avagy, a' helymiatt, mellyen vagnak, mindenféle károkat tehetnek; 3) mivel némellyeket mindjárt eleinten, fokkal kevesebb fáradtsággal, és veszedelemmel lehet meg-orvosolni, és el-oliztatni, mint sem az-után.

§. 137. A' vele - született jegyek.

1. Ezek az Anyától a' gyermekkel született jegyek, vagy

a) tsupa foltok, mellyek kevéssel vagy éppen semmivel a' bőrön felyül nem emelkedtek, és külömbféle nagyságuak, és szemüek, többire veresek, kékek, és feketék: Vagy

b) valóságos kitsiny ki növések, mellyeknek formájok, és szinek külömbfélék.

2. Azon foltok - ellen, mellyek tüzes jegyeknek neveztetnek, ha veresek, vagy a' holt-jegyek - ellen, ha kékek, szederjesek, ezen következendő eszközök a' tapasztalás-által hasznosoknak találtattak: Meg kell a' jegyet friss meleg mássával, vagy meleg galamb - vérrel, vagy friss márná - epéjével, vagy, itojás - féjérével dörölni. Az éhokra - való nyálnak, minden-bizonytal néha látható ereje - volt.

3. A' kitsiny ki - növésekre - is szintén mint a' nagyokra, a' Seb - gyógyítónak kell gondot vifelnie.

§. 138.

2. A' születéskor esett sérelmek, sérülések.

1. A' születéskor meg-eső sérülések-közzé azokat

azokat semmi-képpen nem -számlálom, melyeket az értetlen Bábák, a' tépes, fatsarás, tekerés 's több a' féle -által a' gyermekeknek okoznak. Sőt inkább reményilem azt töletek kogy ti, mint jó lelki -esméretű, és jól oktatott Báha afzszonyok, az ilyen meg-sértésekben magatokat vétkesekké nem -tészitek. Hanem tsak az olyanokat értem azok -alatt, mellyek a' terhes, nehéz, és fokáig -tartó szülés által, mindenek vétségeken -kivül okoztatnak.

2. Ezek a' sérülések im' ezek: Kék- (szederjes) jegyek, és őszve -szorítáfok (rütskölések) kivátképpen a' gyermek fején; a' nagyon egy -másra -tazittatott agy -koponya; az elő -fő; és a' nyaka -körül tekereedett köldök finornak változásai, és következései.

§. 139. A' kék -jegyek, és őszve -szorítáfok, rütskölések.

1. A' kék -jegyek, és rütskölések abból származnak; ha a' medentzének nyílása kisebb, mint sem lenni -kellene, avagy a' feje nagyobb, és így, tsak lassan, és fok fáradsággal, bajjal, és erővel verekedhetik 's ronthat -által; avagy ha tsavarodva, és horgasan jő; avagy, ha a' medentze hibás; avagy, ha a' fogó kopott, váfott; közönségesen, a' gyermek fejének, az által, menetelkor -való minden felettébb -való nyomásából.

2. Az őszve - szorítások tehát többnyire a' homlokon, és a' főnek hátulsó részén vagynak; és ha a' fogó vástott, és kopott, a' vak - szemeken.

3. Ha a' gyermek ilyen színű kék - jegyeket, és őszve - szorittatásokat hoz magával, tehát

a) botsáflatok a' köldökéből egy tellyel kalánnyi vért, és

b) kölsétek, borogásátok gyakorta, dagadás - ellen - való meleg - vízzel meg - nedvesített ruhákkal.

4. Az ilyen foltok gyakorta úgy tetfzenek, mintha vele - született jegyek vólnának.

§. 140. Az erőlsen talszittatott agy - koponya; elő - fej.

1. A' fokáig - tartó, és nehéz fej - születésekben, az agy koponyának tsontjai nagyon egy - máfra - talszittatnak, melly - miatt a' fej kisebb, és hegyesebb lészén. Ugyan ekkor a' főnek bőre - is fel - dagad, a' melly megszire tudni illik a' medentzének nyílásába bé - hatott, és elő - fordul. Ez a' dagadtság néha olly nagy, mint egy alma, és nevezetik elő, fejnek.

2. Ez az elő - fej abban különbözik a' külső Viz - főtől,

a)

- a) hogy az elő-fejnek dagadása, ha tapogattatik, keményebb, és szinére fettebb, mint a' viz-fő.
- b) A' viz-fő enged, ha reá-nyomnak, és attol lyuka marad; de az elő-fő nem.
- c) Az elő-fejnek dagadása, a' főnek csak egyik részét foglalja-el, t. i. a' menyire az a' medentzében rekedt-vala bé; a' viz-fő pedig a' főnek egész hátulsó részét foglalja-el.

3; elő-fővel úgy kell bánni, mint az őszve-szorításokkal, rötskölésekkel, az e. l. b. 139. §. 3. N. a. b. alatt megmondott.

4. Az egy-másra tartzittott agy-koponyának-tsontjai, magoktól ismét el-távoznak egy-mástól, és a' ti segítségtek-nélkül éppen nem-szüksölködnek; sőt inkább a' fejnek minden nyomása keményen meg-tiltatik, tinéktek, mert ezen nyomogatás-által nagy kár okóztattik.

§. 141. A' nyak-körül tereredett köldök sinornak történetei, változásai
Symptomái, és következései.

1- Miképen kelessek magatokat az olyan gyermeknek Annyától-valo el-vételében
yifel.

vifelnetek, mellynek nyaka-körül a' köldök finor tekeredett, az már a' Bába-mester-ségről- való tanításból tudtotokra- vagyon. Itt csak arra kell-meg taníttatnotok, miképen kellelsék az olyan gyermeknek, a' születés-után legítését nyújtatnotok.

2. Mennél szorosabban szoritotta-meg a' köldök-finor a' nyakát, mennél tovább tart ez a' finórral- való meg-szorítás, annál szederjesebb, és puffattabb a' gyermeknek ábrázatja, és egéfsz feje, melly abból esik, hogy a' vér a' főben hátra-tartoztattatik, minthogy a' finórral meg-szorított nyakán el-nem folyhat. Ez halálos gutta, ütést okoz a' gyermeknek, ha a' vérnek nem elég idején szereztethetik szabad el-folyás,

3. Mihelyt tehát a' gyermek a' világra jött, és a' köldök-finor el-oldatott, tehát

a) azt mindjárt el-kell-metszeni, és a' köldökéből egy vagy két tellyes kálányi vért kell ki botsátani.

b) Mindjárt ez. után léleketet kell a' gyermeknek bé fúvnotok, a' mint fennebb a' 110. §. 3. a. alatt arra meg-taníttatnotok.

c)

- c) Tegyetek nékie, melly hamar csak lehet egy kristélyt. Egy kevés fős vizet leg hamarább kaphattok, és ez használ.
- d) Takartsátok a' lábait valamelly meleg ruhába, avagy, a' melly még jobb, döröltefsétek azt valamelly segítő - társfal, meleg ruhákkal, avagy helyheztefsétek valamelly edényben, lágy melegvizben.
- e) A' gyermekeket ülő - formán tartsátok; mert, ha fekszik, a' vér, olly könnyen a' fejtől el - nem - folyhat:
- f) Ezen b- c. d- allatt lévő eszközökkel a' dolgot csak folytatnotak - kell fárodnotak, ha a' szemlátomást - való segítségget nem - mindjárt látjátok - is,
- g) Azokkal az eszközökkel - is, mellyek prüfiszögést szereznek, minémü a' hagnama vagy a' Szalmiák - (: Sal-amoniacum :) Spiritus, haszonnal lehet itt élni; mind azon - által nem - hamarább, hanem mikor látjátok, hogy az ábrázatja észrevehető - képen sárgább - lett - másképpen sokkal inkább a' halált fiettetik.
- h) Utóljára, attól - is őrizkedjete, hogy a' gyermeknek fejére, meleg ruhákat, vagy

vagy éppen meleg boros borítottokat ne-
tegyetek. Elég az, ha a' fejét valamelly
ruhával bé feditek;

§. 142:

3. Azon betegségek, és változások, mel-
lyek a' gyermekekre még az első
hetekben jöhetnek.

A' gyermekek már még az első hetek-
ben is külömbféle változásoknak vagynak
alájok -vettelve, mellyek gyakorta az ő ifju
életektől foszthatják-meg őket. Többire pe-
dig el-lehet azokat távoztatni, ha szükséges
figyelmetesfégteteket fordítjátok azokra. A'
leg-közönségelebb történetek azok-közül
im' ezek: a' gyermekek szurkos ganéjok, a'
tsötsekben-való-téj, a' sárgaság, a' száj le-
fűlés, a' has-tekerés, és a' nyavala-törések.

§. 143. A' gyermekek szurkos ganéjjok.

1. A' gyermekek szurkos ganéjjok, az
a' fekete szivos, és szarok színü rútság,
mellyet mindenik gyermek, a' maga beleiben,
magával a' világra hoz, és a' melyet mind-
járt az első napokban, mindenestől fogva ki
kell belőlök takarítani, és hajtani, mivel az,
másként könnyen nyavalya-törést, és az-által
halált okozhat.

2. A' ti első gondotok azért a' légyen, hogy ezt a' fekete ganéjt, és sárt ki-takarítsátok. A' fennebb §. 118. 5.) meg-irt mézes-viz igen sokat használó eszköz erre, és az első hig anyai-téj, ebben, mint a' leg jobb orvoslág segítségül jö-

3. Ez-által 24.órak - alatt közönségesen 3. 4- üresülések (székek) következnek, melly-által a' szurkos ganéj, az első két, leg fel-lyebb három napok-alatt ki-takarittatik, és így, a' fekete, és zöld emészete lassan-lassan sárgává válik,

4: Ha pedig ezen eszközökre a' szüksé- ges székek nem, következnének, avagy, ha a' gyermek rágált kap, tehát egy néhány Szék- fű Krístélyekkel, mellyekbe, valami kevés mézet, vagy velentzei szappant, avagy a' tojáznak sárgáját olvasztottátok, kell segí- tségre jönetök. Adhattok a' gyermeknek minden 3. órában egy tellyes Théé-kalánnyi Rhabarbarum sirupot-is, mind addig, mig látjátok, hogy a' ganéjja a' fekete, és homá- jos-sárga színét el-vesztette.

5. Jegyezzétek-meg itt még közönsé- gesen azt-is, hogy, ha valamely hetüs gyer- meknek, leg alább minden 24. órak-alatt egyszer nyílása nintsen, akkor az beteg; és hogy néki azonnal, korpa-vizből, vagy hús lévből, vagy tsupa vizből mellybe

egy kevés nád-mézet vagy mézet tégyetek, készítettet egy Kristéllyel, és egy pár tellyes Théé - kalányi Rhabarbarum - siruppal segítségre jöjjetek.

§- 144. A' tsötsciben - való - téj.

Minden most született gyermekek, fiu, és leány - gyermekek, tejet hoznak a' világra a' magok tsetseikben—magokkal, az egyik ugyan többet, a' másik kevesebbet.

2. Azoknak, a' kíknek fok tejek vagyon, az az, a' kiknek tsetseik észre - vehető - képpen vastagok, és kemények, és a' gyermeknek fájdalmat okoznak, ha tsetseiket—nyomítják, ki - kell - fejni a' tejeket, másképpen tsetseik meg - tüzesednek, tsomokat kapnak, és ki - fakadnak.

3. A' ki - fejéskor pedig magatokra jól kell vigyáznatok, hogy ezen gyenge részeket erőszakkal ne - tépjétek, más - képpen az által egyenesen gyuladást (inflammation) okoztok, holott azt el - kerülni akarjátok. Jobb, ha az 5. Nro. - alatt lévő tej - ofzlato flastro - mat reá - télszitek, mint sem azokat erőszakkal rötsköljétek, és tépjétek.

4. Azok - körül, a' kiknek kevés tejek vagyon, nintsen semmi, mit tselekedjétek. Az - egy - néhány napok - alatt magától el - ofzlik.

§. 145. A' Sárgaság.

1. A' molt-született gyermekek, az első napokban többire közönségesen Sárgaságot kapnak; az az, az ő egész testek sárga és szederjes színű-lészen. Ez, egynehány napokig tart. Az-után lassan-lassan ismét el-mulik, és a' gyermekek olyan színbe-öltöztetnek, mintha sárga-színű liszttel hintetnek - volna-bé, melly a' felső bőrötskének le-koppadásától származik.

2. Ez a' történet nem-szüikölködik tovább semmi segítség-nélkül, mivel önként magától-is el-mulik.

3. Azok a' gyermekek, kiknél a' köldök-ki-nyomása tökéletesen végbe-vitetett, ezt a' sárgaságot nem-kapják (§. 77. Nro. a-f.)

§. 146. A' Száj tserepellés vagy le-fülés-

1. A' száj-tserepellése, avagy le-fülése, ezen a' tájon közönségesen, már a' 2-dik vagy a' 3-dik hétben meg-jelenik, de felette igen ritkán vagy talán a' 6-dik héten-túl soha sem. Ez a' gonosz, melly-miatt esztendőnként némelly gyermek hal-meg, asz-fzonyoktól ki-menthetetlenül el-mulattatik, és tunyáltatik, mivel azt hitették-el magokkal, hogy ennek minden gyermekben meg-kell lennie.

2. A' szá-j-tserpellés, nem egyébb, hanem a' nyelven, a' posáknak belső részein és az ajakakon - valo olyan ki-ütés, mintha ezek-a' részek liszttel volnának meg-hintetve. Először külön - külön magános pontotskákban (fakadadékokban) kezd az, a' szájban imitt - is amott - is szerte - széllyel meg - jelenni A' mellett, a' nyelv, és a' szájnak egész belső - része, verefesebb, mint - sem lenni szokott.

3. Ha ez a' kezdet el - mulattatik, tehát ofztán a' szájnak egész ürege, sőt még a' lélekző - lyukak - körül, a' torka - is, rövid idő - alatt el - foglaltatik attól; a' gyermek nagy fájdalomak - nélkül nem - szophatik, és éjjel - nappal sír; bé reked; nehezen nyel; tsukláft, és hányáft, has - tekerést, és hasmenést kap, mellyel együtt a' tej - is el megy tőle, és azután vér - is, és utoljára abban, és a' miatt, avagy a' táplálásnak fogyatkozása - miatt - meg - is hal.

4. A' szá-j-tserpellésnek okai ezek:

a) A' gyermek szájjánaak a' szoptatás - előtt és után (lásd §. 195.) és a' tsets - binbóknak (§. 119. N. 6. a.) el - mulatott meg - mosása.

b) A' felette káros, és ártalmas szopó - ru - kákkal, való élés (l. §. 120, N. 6.)

c)

e) A' felette sürtü, és éles tej, és a' gyermeknek gyomrában-való savanyúság.

f. Ezt tehát mindenkor el-lehet távoztatni, a' száznak javasolt tisztogatása, a' szopó - ruháknak el-töröltetése el-hányása, és az -által a' gondoskodás-által, hogy az anyai-tej jó minémiségü légyen. (I. §. 124.)

6, Ha pediglen ez a' gonosz már egyszer el-nem-távoztatott, tehát annak mindjárt kezdetében, kell ellent-állani, mivelhogy, akkor gyakorta könnyü fáradttsággal még eleit lehet-venni. Mihellyt tehát a' gyermeknek szájában imitt-is amott-is fejeér pontotskákat láttok, azonnal

a) Vegyetek egy tellyes 3. újjal -jol meg mosott 'sálya -levelet, főzzétek -meg azt egy meszszely-vizben fél-fortály órányi ideig; szürjétek -meg, és egyelítsetek közibe egy tellyes kalánnyi mézet. Avagy, vegyetek fris fejeér répát, reszeljétek -meg a' reszelön, és a' levét annak, egy ruhán, fatsarjátok -ki, és tegyetek valami kevés mézet-hozzája. Ezzel egy vászony ruhátskát nedvesítsetek meg, avagy, melly még jobb, egy darabotska fátyolt, és azzal mofsátók -ki a' gyermeknek szájját, mind akkor, mikor a' tsets szopás -véget szájába adatik,

datik, mind pedig azon kívül, mindannyiszor, valamenyiszor új pontonotskákat vagy fakadékokat láttok a' szájában.

b) Ha e' mellett a' gyermek szájából savanyú szagot éreznétek, tehát adjatok neki minden 3. 4. órában egy tellyes Théé — kalánnyi Rhabarbarum - Sirupot, és az Anyának hadgyátok - meg, hogy minden savanyú, és savanyútska ételeket, és italokat el-távoztalson, annál több hig borjú-és marha-hus-levet igyék, pedig, és minden 3. 5. órában egy jó tellyes Théé - kalánnyi fejer Mágnéziát — — vagy rák-szem-porrt vegyen-bé vizben,

c) Ha ezek az eszközekek nem-elegendők, avagy, ha a' Száj-tserpellés már annyira el-hatalmazott, és terjedelt, hogy a' gyermek tsuklást, hányást, rekedtséget kapott, ha a' székében téj vagy vér vagyon; tehát szünjetek-meg tellyesféggel mindentől, és szolitsátok az Orvost.

§. 147. A' has - tekerés

A' has-tekerés vagy a' has-tekerő - szag-gató fájdalom, vagy a' Savanyúság - is hasonló-képpen egy a' gyenge gyermekeknek

nek első betegseik - közül, mely - is, mivelhogy közönségesen felette nagyon el-túnyáltatik, szintén csak nem közönségesen oka a' gyermekek - görtseiknek (Spasmus) ilyen - korokba', ez fokaknak életekben - is kerül.

2. Ha valamilyen gyermek gyakorta, hirtelen és felette erősen kezd - kiáltani, a' lábait a' hasához húzza, és nagy kívánsággal mohón a' tetsniek esik, és azt ismét mindjárt el - hagyja: álmában mosolyog, a' szemeit el - fordítja, nyughatatlan, gyakorta hirtelen - való kiáltással fel - ébred; gyakorta alutt, fajtós, savanyú tejet hány; a' ganéjja zöld, avagy a' pola - ruhában meg zöldül, avagy olyan mint a' kevert tojás, és savanyú szaga vagyon; a' szelek a' hasába zörögnek; ekkor rágálsa, és savanyúsága vagyon.

3. A' Savanyúság származik a' gyermek gyomrában, abból,

1.) ha a' tejet illendő - képpen meg - nem emészti. Következés - képpen, ha igen fokot szopik, igen gyakorta a' tetsre tétetik, minek - előtte idejek volna az elébinek meg - emésztésére; ha a' tej - mellett, még nehezen emészthető étélek - is minémü a' lisztből - való - pép - adattatnak nékie. Vagy,

2.)

2.) ha Savanyuság vitettetik a' gyomrába. minémü a' keferedett-téj, avagy köz (fekete) kenyér; vagy ha Szopóruhából szopik, és az abban-lévő hábarts (kenedék) a' szájában meg-savanyodik; avagy, ha az Anya-is igen sok savanyú dolgokat, mint, gyümölcsöt, Salátát. 's több a' féléit eszik, a' melly-által az ő teje, a' savanyodásra hajlando lesz.

4. a) A' gyermek tsak felényire tétettség olly fokszor a' tetsre, mint sem fokott-vala, leg fellyebb 24-órak alatt 6-szor. A' közben-való időben adjatok nékie gyengén sózott hús-levet vagy tyuk-hús-levet, a' mennyit akar, de 'fir-nélkül, valami kevés tojás-sárgáját belé-egyelítve. Avagy hig zab-vagy árpa-kása-levet, borju-hús-lé-vel főzve, és fris új tojás-sárgájával elegyítve.

b) Tegyetek nékie naponként egy-néhány Kristélyt Hús-lévből, és; kevés len-mag-olajból készítve. Avagy: Vegyéték a' fris tolyás-sárgáját, 2-teljes kalányi len-mag-olajat, verjétek jól-egybe; az-után töltsetek beléje lassan-lassan az egybe-verés-közben mint-egy meszfzelynyi lágy meleg-vizet,
és

és olfszátok két Kristélyekre. Ha a' len mag-olaj-hellyett, fris, és hidegen ki-fatsart Mandola-olajat vélsztek, tehát abból, a' gyermeknek, hafzonnal innia - is adhattak.

c) Hozafsatok a' Patikából 2. Lót Rhabarbarum-Sirupót, 1. Kvinting fe-jér Magnesiát, és 1. Kvinting porrá-tört arabiai Gummit együvé-keverve, és adjatok belöle a' gyermeknek minden 2. órában, 1-2. Théé kalánnyt.

d) Ezekkel az eszközekkel mind addig éljetez, mig a' gyermek nem tsak tsendesebb-lészen, hanem, a' ganéjjának - is természeti-szine ismét meg-jö, és a' póla ruhában-is többé meg-nem-zöldül. Ekkor olstán szünjetez-meg mind az orvoságoktól, mind pedig a' hús-levestől, és hagyjátok ismét egyedül az Annyától szopni, és innia.

e) Ezen egélsz idő-alatt meg kell magát az Anyának, minden Savanyútól, minden gyümöltstől, és minden puffasztó veteményektől tartoztatni, magát többire hússal, és hús-levesekkel táplálni, és naponként 5-ször 6-szor egy jó tellyes Théé-kalánnyi vízi-vagy tengeri-tüga-héj-vagy-rák-szem-porté bé venni.

§. 148. A' nyavalya - sörések ,
(görts, Spasmus)

1- A' görtsök , a' kország, nyavalya - törés , (Spasmus) a' ráncódzások, a' leg fővebb - változás, melly miatt a' leg több gyermekek az ő ifju korokban halnak - meg, és, talán egy gyermek betegség fintsen, melly nyavalya törést nem-okozhat, avagy azzal nem-veződik. Azért, a' hetes - gyermekek - is nem csak ezen veszedelmes történetnek vagnak alája - vettve, hanem még az egész gyermeki esztendőkre - is ki - terjed; mind - azon - által úgy, hogy mennél ifjabbak a' gyermekek, annál inkább alája vagnak vettve, és mennél idősebbek, annál kevésbbé bántatnak attól.

2. Mihelyt valamely gyermek roszszúl van, akármi - is lelte légyen azt, és álmában mosolyog, avagy éppen ébren - létében, és meg retten 's ijed, tehát mind - annyifor tarthatni a' nyavalya - törésektől (görtsöktől,) Annál inkább kell pedig erre vigyázni, mivel ezen nyavalya - rontásokat fokkal könnyebben el - lehet kerülni, mint meg - gyógyítani, ha már egyszer magokat ki - ütötték.

3. Ha pedig már a' gyermek a' szemeit el - fordítja, a' fogait öszve szoritja, és ábrázatja

zatjában meg-kékül, már a' görtsök (Spasmusok) ki ütöttek; bár a' szája, és tagjai erősen vagy gyengén, avagy éppen ne-is ráncodznak, vagy el-ne forduljanak. Ha a' ráncodzások szűnnek, akkor hörögéssel való mély álomba merül, mellyben közönségesen meg-is hal. Ha pedig ezen álmából fel-ébred, úgy tetszik hogy ismét jobban vagyon, míg ismétlen újjalag reája jön, és az közönségesen a' következő napon, ugyan azon idő-téjban léfzen-meg.

4. A' gyermekek nyavalya-töréseiknek főképpen való okai im' ezek: a' szurkos ganéj; a' Savanyúság vagy has-tekerés; az Anyának haragja, és boszongodása, a' fogzás vagy fog kelés; a' geleszták; a' vízszá-ütött rüh vagy koszos-fő; az álm-hozo és szél hajtópor, a' ki-ütéssel-való hideg-lelés. Az ezekkel-való bánásban vagy orvosoltatásokban mindenazonáll, hogy az okai szorgalmatosan meg-esmértesenek.

5. Minek-előtte pedig azon jelekre meg tanítalak, mellyekből ezeket a' külömbféle okokat meg-esmérhetitek, az-előtt vegyétek ezen következő közönséges tanítáfokat jól eszetekre.

a) Mihelyt a' 2. Nro, szertint, nyavalya-törésektől tartotok, avagy, ha valóággal
már

már ki-is ütöttek, és annak igaz okát nem mindjárt vi'sgálhatjátok, tudhatjátok meg; tehát mind annyiszor tégyetek né ki egy pár lágyító Krittélyt, valami kevés sóval elegy; tétessétek a' lábait lágy-meleg vízbe, és az után köfsetek Mustár-flastromat a' lábai-talpaira. Ha a' gyermek nyelhet adalsatok, vagy folytatsatok egy pár Théé-kalánni, fejér fa. o. lajjat, az Nro. I. alatt lévő tsepekből 4. — 6. tsepekkel együtt a' szájába.

- b) Ha a' gyermek a' le-tsendefedett ráu-kódzások-utan felette igen hörrög, és az ábrázatja igen kék, tehát soha el-nem mulasztatok, két VÉR-szopót a' vak-szemeire függesztetni.
- c) Ha az a) alatt-való eszközök nem-elegendendők a' nyavalya-törésnek (Spasmusoknak) le-tsendesítésekre, tehát minden haladék-nélkül köfsetek két körös-bogár-flastromat a' lába-ikráira.
- d) Visejetez gondot, hogy a' gyermek a' nyavalya-törés-alatt meg-ne sérüljön. E' végre, ha a' gyermeknek fogai vagynak, valamelly rúhátékával bé-tekert fátskát, vagy valamit a' félét kell a' szájába a' fogai-közzé dugnotok, hogy a' nyelvét meg-ne harapja. A' kis-gyermeket

meket a' nyavalya-rontáskor lehet ölben-
is tartani, ha pedig már esztendősnél
nagyobb, jobb, ha az ágyon tartatik.
A' rángotodzó-tagjait tartani-kell, ne-
talán felette igen el tekordjenek;
de ennek-is tsak modjával, és mértékkel
kell meg lennie, mivel hogy másképpen
az erő-izakos ellent-állás-által, hason-
lóképpen kárt tehetnétek.

e) Mihelyt a' ki-törés egészen, meg szünt,
és úgy látszik, mintha a' gyermek ép-
pen jól érzéné magát, tehát minden idő-
haladék-nélkül azon kell igyekeznetek,
hogy annak fő-okát félre-hárítsátok,
avagy, melly még jobb, az Orvostól ta-
nátsot kérjeteK.

6. Inmár vi'ssgáljuk-meg közelebbről
az okokat magokat-is. Hogy a' szurkos
ganéj legyen a' nyavalya-töréseknek (Spas-
mufoknak) oka, abból esmerhetni-meg:

a) Ha a' görtsők mindjárt az első héten
jönnek.

b) Ha a' szurkos-ganéjnak illendően-va-
ló ki-hajtatása el-múlattatott, és a'
ganéjjában még feketeség találtatik.

Ennek

Ennek orvoslásához egyébbs femmi fem-kivántatik, hanem téjből vagy favóból vagy nád-mézes korpa-vizből-való egy, vagy egy-nehány Kriftélyek. Az-után, jól tselekeztek, ha nékie egy-pár tellyes Théé-kalánni Rhabarbarum - Sirupát adtok - bé

7. A' favanyúság, vagy az éleltség, avagy a' rágás a' fennebb lévő §. 147. N, 2. megirt körül-állásokból esmértek - meg.

a) Tegyetek tojás-sárgájával kezítettett hús-lévből-való Kriftélyeket nékie ;

b) Adjatok nékie egy néhány tellyes Théé-kalánni édes fa-olajat—és, ha a' görtsök keményen fogják, és fokáig tartanak, tegyetek egy néhány tseppet a' Nro. 1. alatt való Receptből,

c) A' ki-törés-után bánjatok-véle a' 117. §-ban adatott minden Régulák-szerint.

8. Az Anyának vagy a' Szoptató - Dajkának haragja, és bolzonkodása. Ez iránt meg-kell az Anyát vagy a' Szoptató - Dajkát valójában kérdezni; és ha femmit belőlök ki-nem lehet venni, tehát tudakozzátok-meg:

a) ha a' gyermek tsak hamar a' nyavalya-törésnek réája jövetele-előtt egélzen egélséges

egészséges volt - é; és ha a' melyjén - szo-
pott - é;

b) ha ez-után egyfzeriben ábrázatjában meg-
sárgúlt - é, hirtelen hányni kezdett - é,
sírással, és riválsal;

c) ha álmából fel-rivadott - é, és femmi-
képpen le - nem - tsendefedhetett - é?

Ha a' gyermekben - ezen körül - álláso-
kat találjátok, tehát lehetőb bizonyossággal
el - hihetitek, hogy a' görtsök a' haragos tej-
ből jönnek. A' reá rohanásban, (Paroxis-
mus) úgy bánjatok véle, mint az Nro. 7.
alatt meg iratott. A' Paroxismus - után ad-
jatok - nékie egy pár tellyes Théé - kalánnyi
Khabarbarum Sirupat. Jegyezzétek - meg itt
még ezt - is

1. Az Anya ne adjon ismét elébb tsé-
tset a' gyermeknek, míg egészen lo-
nem tsendefedett boszizonkodása, és a'
tsetseiből a' tejet ki - nem fejte. Ezen-
kívül vegyen - bé egy pár tellyes kés-
hegyni Hüttő - port - is, vagy a' Nro.
1 - ből 40. 50. tseppet.

2. Gyakorta görts - fogást (Spasmusokat)
kapnak a' gyermekek akkor - is, mikor
az Anyán a' Hó - szám vagyon. Ebben
az esetben el - kell a' gyermeket a' tset-
től választani.

9) A' fogzás vagy fog - kelés, a' fogzás -
nak változálaiból elmertetik meg.
mellyek a' következő § ban adat-
tatnak - elé. Adjatok nékie a' reá - ro-
hanáskor.

a) egy - néhány lágyító Krislélyeket, egy
pár talyes Thée - kaláunyi Mandola - vagy
fa - olajt, éppen annyi Mák - siruppal a-
vagy a' Nró. 1. alatt lévő egy - néhány
tseppekkel elegyítve, és köfsetek Mus-
tár - flastromat a' talpaira.

b) Ha ez nem - elegendő, tehát tegyetek
a' láb - ikráira Körös - bogár - flastromat,
és a' fülei - megéket vér - szopót.

c) Ha a' foga - húsa felette igen meg-
dagadott, tehát azt Borbélyal kell fel-
metfzetni.

10. A' geleszták. Hogy ezek légyenek
a' nyavalya - törésnek okai, azt abból hoz-
zátok - ki:

a) Ha a' gyermek erősen eszik.

b) Ha a' 152. § -ban az 1. a. b. c. -alatt,
a' gelesztákról - való elő - számlált esmér-
tető - jeleket már rajta észre - vettétek.

c) Ha a' reá - jövéskor a' köldöke ki - áll.
Ekkör

E'körül nintsen semmi különös dolog,
mellyet tselekedjetez, hanem az,

1. hogy tsupa lágy - - meleg téjből-
való Kristélyeket minden egyébnek hoz-
zá-tétele nélkül; tegyetez.

2. hogy a' ki-rontás - után a' gelesztá-
kat ki-hajtsátok,

11. A' vizsza ütött rüh vagy, kofzos-
fő. Ezt az okot kérdések - által kell ki-
vennerek. Ennek oka a' száraztó. és vizs-
sza-ütő kenetekkel - való kenés; minck - oká-
ért, minden alkalmatossággal, valójában el-
kell intenetek az embereket, a' rühnek min-
den kenésétől. Néha, noha igen ritkán,
a' meg-hüttés - által - is vizsza-üt a' rüh
vagy a' var. Még, ha a' gyermekeknek se-
bes, nyirkas, vagy folyó vagy genetséges fü-
leik - is vagynak, és hirtelen meg - száradnak,
vagy önként magoktól; avagy a' Blájvájszal-
való ártalmas puderezés (bé - hintés) által;
tehát abból - is görts - fogáfok (Spásmusok)
származhatnak.

a) Tegyetez néki minden órában korpa
vizből egy pár tellyes kalánnyi len-mag-
olajat belé - töltvén, és egy kis dionyi
Kámfort benne el - olvasztván, hozzá -
készítettett egy Kristélyt.

b) Hasonló - képpen adjatok - bé nékie
R 2 min-

minden órában egy pár tellyes Théékalánnyi fa - vagy Maudola - olajat, mellyben, egy fél árpa - szem nehézségű Kámfort olvasztattatok - el, nád - mézzel meg édesítve, és igyekezzetek e' felett annyi meleg bodza - virág Théét bé - adni, a' mennyit tsak lehet.

- c) Kőfsetek Körös - bogár - flastromat a' láb - ikráira, avagy a' fülei - megé, ha azoknak meg - száradások volna az oka,
- d) Dörsöljétek az egész testét gyapju - posztó - darabokkal, avagy ültésétek a' gyermeket lágy - meleg fördőben, ha a' vízszá - ütött - rüh az oka,
- e) Ha a' kofzos - fő vízszá - ütött, tehát vakarjátok a' fejét egy borostával, és mustár - lisztel avagy egy kevés körös - bogár porral hintsétek - bé.
- f) Minden esetekben pedig ne - felejtsétek - el, egy - néhány Vér - szopokat a' vak - szemeire vetni, ha az ortzája felette veres vagy szederjes.
- g) A' reá - rohanás vagy a' nyavalya - törés - után, az Orvosnak kell további tanácsot adni.

12. Az álom - hozó - por - is, és a' szelet - hajtó - por, mellyeket a' rest Anyák,
és

és Dajkák, csak az ő le-tsendesítésekre, és el-alatások—végett, szoktanak a-gyermeknek bé-adni, indíthatnak görts-fogásokokat (nyavalya törést) Tartóztatsatok-meg tehát magatokat minden e' féle tsendesítő Orvoságoztól, hogy magatokat gyermek gyilkosokká-ne-tegyétek, és az embereket attól el-intsétek. Ha pedig a' Szerentséleenség egyszer már meg-esett, és, ha azt kérdések-által ki-tudakoztátok; tehát

- a) a' gyermeknek fejét azonnal fedezzétek-fel-
- b) Igyekeztek lágy-meleg vizet, valami kevés olajjal elegyítve szájába tölteni, és dugjátok újjatokat, vagy, olajjal meg nedvesítetett valamelly tollat a' torkába, valameddig hányásra hozzátok.
- c) Ha a' hányásra nem-hozhatjátok, tégyetek mustár-flastromat a' talpaira, és adjatok néki korpa-viz, főval-elégyített Kriffélyeket.
- d) Borogótsatok meleg etzetbe mártott ruhákat a' fejére, a' melyjére és a' hátsá-ra- Tartsatok az orrához erőss etzetet-is; és ha mind ennek foganatja lelni nem-akar, tehát
- e) Tétészetek a' vak-szemeire vér-szopokat

13- A' ki - ütélssel - valo hideg - lelés. Ha himlő, apró vagy Skárlát -hideg - lelés azon helyen vagynak, és az a' gyermek, a' mellynek ez a' nyavalyája még nem - volt, egy néhány napoktól fogva beteg, forrósága, vagyon, hánytatta, és már nyavalya - törést kap, tehát az, jele annak, hogy a' ki - ütés - ki - akar rohanni.

Adjatok Kristélyeket nékie, és kössetek néki mustár - flastromat. A' mit tovább tselekednetek - kell, akkor tapasztaljatok - meg, mikor ezen nyavalyáról különösen fog szó, és tanítás . lenni -

14. Azon gyermekek, mellyek fokát, kivált - képpen fok keletlen liszt - ételeket, süteményt, és más emészthetlenségeket, esznek, a' béleikben, nagysokságu szijjas nyálat termenek melly ifjóméltlen oka a' görtsnek (:nyavalya - törésnek Spasmusoknak:) A' nyavalya - törésnek ezen neve pedig ritkán - jő a' 4. § - dik elz - tendő - előtt világosságra, és az első reá ro - hanásokban nem könnyen öli - meg a' gyer - meket; hanem inkább meg határozott idő - ben rendszeren ismét el - jönnek, és közönsé - gesen mind annyiszor, szijjas nyálnak ki - hányásával végeződnek.

a) Ez a' nyavalya - törésnek neve, tsak valamelly próbált Orvostól, rend - szerint való orvoslás - által, melly gyakorta hoz - szu időt kíván gyógyitathatik - meg.

b)

b) A' fő segítő-eszköz a' nyavalya-törés reá rohanáskor a' Krittélyek, mellyek savanyú fajt savóból, sóval vagy meg-tisztított Salétrommal, egy mészszelybe $\frac{1}{2}$ Lótót elegyítve készítettnek, és a' hamarsággalvaló hányás, mellyet, olajjal elegyített lágy-meleg viznek bé-töltése, vagy valamelly tolnak a' torkába-való dugáfa által kell meg indítani 's gerjeszteni igyekeznetek.

15. A' gyermekek még a' hirtelen-való rettegés, és irtozás-által-is kaphatnak nyavalya-törést, ha azokat valaki irtozatos tsuf ruhákba öltöztetett Miklófokkal vagy Kukákkal ijesztgeti, és félelmet üt-beléjük. Eat a' tñntalanságot, és vakmerőséget, melly gyakorta halált vonsz maga-után, a' Magistrátusnak keményen meg kellene tiltani, és osztán meg-büntetni. Ha ilyen történet fordul-meg előttetek, tehát,

Tegyetek nékie lágyító Krittélyeket, és a' Spasínusok, nyavalya-rontások-ellen a' Nro 1. alatt lévő tseppekből, a' gyermeknek idejéhez képest 6-10. 20. tseppeket nád-mézes vizben elegyítve, a-vagy egy tellyes kalánnyi fejér, máklíktáriumban, ha közel kapjátok.

II-dik Ofztály.

Az első ezftendőben meg eső törté-
tek, változások (Symptoma) és betegségek.

§. 149. A' fogzás, fog-hideg-lelés.

1. Sok gyermekeknek könnyen, és ne-
hézség-nélkül hafadnak, és jönnek - ki a'
fogaik, még pedig mennél erősebb, és egérsé-
gelebb a' gyermek, közönségesen annál
könnyebben. Azonban, leg többen közüllök
a' mellett, inkább, vagy kevésbé betegek
némellyek pedig olly súlyosan, hogy nyava-
lya - törést kapnak; és meg - is hálnak,

2. Szokás - szerint a' 4-dik hónap mul-
va jelentik magokat a' fogaknak ezen első -
történetei. változálai. Ezek azzal kezdődnek,
hogy, szájjaikból a' nyál bőven foly, melly
nyál - folyásnak neveztetik; a' gyermekek
nyughatatlanok, nem alhatnak, sírnak, és
rivnak, az öklökkel szájjaikba kapnak, és a'
tsets - bimbót harapják; forróságot kapnak,
főképpen, a' szájokban, a' pofájok meg-
tüzesül, sőt még szemek - is meg - tüzesed-
nek, és gyúladnak. Némellyeknek e' mel-
lett hafznos has - menések, máfoknak ke-
mény hurutjok vagy on, az az, a' mellyen
fogzanak.

3. Ezek a' változások jönnek vagy reá-rohanás-képpen, az az, a' gyermekre kevesebb vagy több keménységgel, 's felettébb valósággal; tartanak mintegy vagy egy, vagy egy néhány napokig, az után egy ideig meg szűnnek, és ismét vissza-jönnek. A-vagy szüntelen tartanak egy-aránt, nagy tartós forrosággal, az az fog-hideg lelések nagyon,

4. Ha a' görts fogások rohanás-képpen jönnek, és nem-felettébb-valók, tehát békét kell nékiek hagyni, és csak arról kell gondot viselni, hogy a' hasa nyilva tartásék. Ha pedig felettébb-valók, tehát a' reá-rohanás (a' rontás) az által igen enyhítettik, ha

a) Néki minden nap egy néhány lágyító Krisléyek adattatnak, ha szintén mértéklet has menése-is nagyon;

b) A' gyermeket a' fél-hasán felyül érő lágy-meleg ferödöben ültetik, és

c) az álomra-való-menetelkor, egy vagy egy-néhány tellyes Théé. kalánnyi fejemák sirup adattatik nekie. bé,

5. Ha a' forrosága felette nagy, és a' törések felettébb valók, tehát ezen eszközök-mellett

b) Kőfzetek mustár-flastromat a' talpaira, és körös-bogarakat a' láb-ikráira: A' továbbit pedig az Orvosnak kell intézni és tanátsolni.

A' fogzás-közben, a' gyermekeknek kevesebbet kell enniük, és annál többet inniök adnotok, a' szájába-is valamit, mellyet rághasson, mint, valamelly, mézzel-kent viola-gyökeret. Dörsöltésétek közönségesen jó idején a' foga-húsát a' gyermeknek újjáival (: vagy dörsölyétek magatok-is :) avagy adjatok valamelly farkas-fogat vagy valami-egyébb kemény dolgot, harapdosás, és rágdosás-végett a' szájába.

§. 150. A' hozzá-öszve-forrás-növés.

1. Ha valamelly gyermeknek a' hála nagyon fel puffadt, kemény, és feszes, kiváltképen az oldala-tszontjai-felé, rövid lélekzete, nyughatatlansága vagyon, sir, ál-mában rivadoz, sirván, és, ha hozzá-érnek, akar hol, és miképpen fogják azt, meg-e-rezhető fájdalma vagyon, akkor azt mondják, hogy, a' gyermek öszve-forrott (nőtt, ragadott)

Ennek oka a' gyomornak, és a' beleknek emésztetlen téjjel, és más tápláló-eledelekkel-való meg terhelése, és meg tömése, és az azokból származott fok széttel-való

való nyál, mellyek - által, a' felette igen
érzékeny belek felette erősen meg - feszülnek.

3. Ezekből önként látjátok, hogy a'
lámpásból, avagy vajjal, és lúd - 'firral - va-
ló kenés itt semmit sem használhat. Sőt in-
kább a' miatt a' hasa tsak nagyobb, és fesze-
sebb, és a' fájdalmak nagyobbak - léfznek ;
azt a' kárt nem - is említvén, mellyet a' ha-
sának gyurása, és nyomogatása - által nékie
okoztok,

4. Ez helyett,

a) Adjatok gyakorta Kristélyeket, mel-
lyeket szék - sü - lévből nád - mézzel, és
sóval. elegy készitsetek. Még jobb pe-
dig, ha a' Kristélyeket Szék - füből, bod-
za - virágból, ökör - fark virágból, és ka-
kuk - füből, egyenlő részeket vévén, ké-
szititek, és, a' tojásnak sárgáját hozzá-
tészitek,

b) Kenjétek, és dörösljétek az hasát nap-
jában egy - néhányszor engedelmesen és
gyengén, jobb felétől bal - felé, és így
tovább felyülről alá - felé Szeretsen - dio-
vajjal, melly mint - egy babnyi nagysá-
gú legyen, avagy a' Nro 11. alatt lévő
olajjal.

c)

c) Adjatok - bé nékie minden órában egy pár tellyes Théé - kalánnyi Rhabarbarum Sirupot, avagy, melly még jobb, a' Nro 12. alatt lévő Sirupból mind addig, mig a' rutság elegendő - képpen ki takarítottat, és a' gyermek jobban lett, 's meg - könnyebbedett.

d) Ha pedig ezen eszközök - által, ez, 3. 4. napok - alatt ez meg - nem - lenne, akkor menjetez kétsédelem - nélkül a' Doctorhoz.

§. 151. A' nehéz lélekzet, hörrögés.
Fojtó nátha, (Catharus suffocativus)

I. A' gyermekek, mellyek igen kövér tejet szopnak, avagy liszt - péppel tapláltatnak, mellytől igen épülnek, és hiznak, és úgy tetszik, hogy jól foly dolgok, gyakorta rövid lélekzettel, és hörrögéssel (hiritzeléssel) avagy a' gyermeknek folytő - nyúváasztó náthájokkal lepettetnek - meg.

2; Ha ennék a' gonosznak mindjárt fe. gitség nem - nyújtatik, tehát a' gyermekek rövid idő - alatt meg - halnak. Az ez - ellen - való leg jobb, és leg hamarább - való segítő - eszköz, a' Nro 13. alatt - való Porotska, mellyből, egyet, minden fél órában vízben
bé

bé - kell adni, míg bővön meg hánytatta őket. Az alatt pedig, míg ezen porotskákát a' Patikából el - hozatjátok.

a) Adjatok néki lágyító Kriftélyeket, sóval vagy szappannal elegítve; és

b) Igyekeztek a' gyermeknek lágy - meleg vizet fa - olajjal elegítve, mellyben egy pár szemetske sót el - olvasztottatok, bé adni, és olajba mártott valamelly tollat a' torkába dugván, ingereljétek ötet hányáfra.

c) Ha a' nyavalya - törés el - múlt, a' gyermeket Rhabarum - Sirúppal kell - tisztítani, és a' tsetstől el választani, és közönségesen jobb tápláló eledellel kell tartani, másképpen a' törés majd ismét reája - jön.

§- 152. A' Geleszta: a' geleszta - kidege.

1. Annak esmérhető - jelei, hogy a' gyermeknek gelesztája vagyon, im' e' következők -

a) A' nagy ehetőség - ehezése, főképpen a' kenyérnek ehezése, a' főtt ételektől - való irtódzással; halavány ábrázat, a' szemei - körül - való szederjes abrontsal; az - orrában - való vízketegség; a' nagy has

az '

az ösztövért tagok - mellett, a' köldöke körül - való has - tekerés, és rágás.

b) Az hányásra - való hajlandóság; a' száraz hurut; a' fogge-hurkájának vízfürdése ha álmából fel - síván, a' fogait tiskorigatja, vagy, olyan mozdulást téfzen, mintha valamit alá - akarna nyelni; ha a' szájából, reggel, kiváltképen éhomra a' nyála foly.

c) Ha töle geleszta mégyen - el.

Az utolsó c - a' leg bátorságosabb jel. Az alatt lévő jelek a' leg közönségebbek, és ritkán találunk meg. A' b - alatt - való jelek nintsenek mindenkor jelen; a' hol pedig meg vagnak, ott bátorsággal el - hihetni, hogy geleszta vagyon. Mennél több jelek vagnak ezek - közzül jelen, annál bizonyosabb az - is, hogy a' gyermeknek gelesztája vagyon.

2. A' geleszta, a' gyermekeknek gyakorta meg átalkodott szorúlást okoz, véres igen fájdalmas has - menést; a' vér - hashhoz hasonlót; bűdös rothadt székeket. Ha ezen történetek mellett, tartós forroság, és hideg - lelés taláztatik, a' mellyhez többire álmafság járul; tehát akkor Geleszta - hideg az. A' geleszta, még ájuláfokat, görts - fogáfokat, nyavalya - töréseket (Spasmusokat) el - száradást, és el - fogyást, más külömbféle betegségekkel egyetemben is okozhat.

3. Mihelyt valamely gyermeknek gelesztája vagyon, azonnal tiltsátok meg annak a' tejet, és a' tej-ételeket; minden keletlen liszt-ételeket, minémű, a' gombóta, a' galuska, a' pánkó, és más pogácsák; hasonló-képen, a' tojás, szalonna, fajt, túró. Ellenben, engedjétek, hogy reggel éhokra egyék friss nyers veres répát (murkot) a' mennyi néki teszlik, avagy, tejet-is igyék, mellyben egy pár fokotska fok-hagyma főzetett-meg; avagy fok-hagymát vajas-kenyérrel—mellyet a' gyermekek örömeft esznek. Közönségesen minden erőss illatú dolgok, minémű a' hagyma, fok-hagyma mustár, a' torina, ha az ételekbe teszlik, hasonló-képpen a' hering, és a' méz hasznosok a' gelesztás-gyermekeknek.

4. Az életnek ezen rende mellett.

a) adjatok néki hóld-fogytára, 4. 5. napok alatt egy végtébe, napjában 3. 4-szer egy jó kés-hegynyit ezen következendő Porból.

* Végyetek sz. János napja-tájban szedett friss gyenge dió-fa-levelet; szárazszátok meg azt az árnyékban, törjétek igen apró porrá, és elegyítsetek valami kevés nád-mézset közébe. Ezt a' port pedig minden esztendőben frissen vagy újjalag kell tsinálni, mivel
a' maga

a' maga erejét el-veszti, ha fok ideig áll. Az-után a' Nro. 9- alatt-lévő porokkal lákízaltatni-kell.

b) Avagy a' kis gyermekekre-nézve, mellyeknek a' feljebb említett port nehezen lehet bé-adni,

* Vegyetek a' dió-fa-levél porból $\frac{1}{2}$ Lót, egy mezfűzely-vizet, főzzétek-meg lalsan leptiben együtt felényéig; szűrjétek-meg, és nyomjátok-ki jól; elegyítsetek annyi mézet közibe, a' mennyi a' jó iznek meg adására szükséges, és adjatok a' gyermekeknek belőle napjában 3. 4-szer egy pár Théekalánnyit, avagy, egy tellyes evő-kalánnyit-is, a' szert, a' mint idősebbek, és erősebbek—és ez meg lévén 3. 4. napok alatt, akkor adjatok valami lakfízalni-valót nékik.

c) Azoknak a' gyermekeknek, mellyeknek éppen semmi orvofságot bé-nem-adhattok, azoknak, fáradtság-nélkül Kénefő-vizet adhattok inniok.

* Vegyetek 4- Lót eleven Kéne-főt, tegyétek valamelly hasas mázas fazékba; töltsétek reá annyi vizet, mennyit a' gyermek napjában meg innia szokott; fedjétek-bé jól, hadgyátok azt éjjel meleg

meleg parásában állani, és reggel, egy néhány minutáig főni; töltsetek-le-róla a' vizet vigyázva, úgy hogy a' Kéneső a' fazéknak hasában maradjon —és ofztán ismét más vizet töltsetek reája, és úgy bánjatok véle, mint először a' következő napra.

Ebből a' vízből, mellynek fe szaga fe illatja nintsen, hadgyátok a' gyermeket egész napon innia, kiváltképpen reggel éhomra. Ez légyen-meg 4. 5. napokon, és ofztán adjatok néki valami Lakszátivát Erre a' Kéneső vizre ugyan ritkán mégyen-el tőle a' geleszta láthatóképpen, mivelhogy attól meg halnak, és a' hasában el rothadnak a' geleszták, hanem, mégyen tőle valamelly felette bűdös, szürke, és zöld-szinű rúttság, melly-is, az el rothadt geleszták.

d) A' legge, hurkájának vizketése-ellen, vegyetek egy darabka fris új szalonát, kössetek reájá egy tzérna-fonalat, és dugjátok a' legge hurkájába; egy fertály óra mulva vonjátok-ki ilinét, és azzal-együtt, gyakorta fok apró geleszták, mint a' nyüvek jönnek-ki. Ezt pedig, gyakorta kell tselekedni, repetálni. A' Kéneső-vízből való Krittélyek-is hasznosak, és még inkább ha abban üröm vagy Varadits főzetik-meg

f. Ha ezen eszközökkel nem-használhattok, az az, ha a' gelesztáknak -el-mene-telek -után, a' nyavalya-törések meg-nem szűnnek, avagy leg-alább jóval nem engednek; avagy éppen semmi geleszták el nem-mennek; így, mihelyt valami gelesztá hidedget tapasztaltok -akkor valamelly értelmes Orvostól kell tanácsot kérnetek. De még e következendőket -is jegyezzétek -meg

1. A' geleszták sokkal könnyebben mennek -el a' hold fogytára, mint sem hold -töltésre.
2. Igen gyakorta találhatik, hogy minden (1. a. b.) említett jelek -mellét, a' geleszták -közzül még -csak egyet -is világosságra nem -hozhatni. Ebben az esetben, az egész betegség, a' szívos nyálnak fokaságától származik, mellyel a' belek meg-töltenek. Itt szükséges, képpen az Orvosnak kell segíteni.
3. A' geleszták ritkán engedik magokat egyszeriben mind ki-hajtatni; ennek -orkáért, a' gelesztá Orvoslást egy néhány holdnapok -alatt egymás -után ismét elő-kell venni, repetálni.

§. 153. Az hányás okadás

1. A' hányás igen közönséges dolog a' gyermekeknél; és minél ifjabbak, annál könnyebben

nyebben hányak - is: az az, tsekélyebb o-
skokból - is hányak, és könnyebb fáradtság-
gal, mint az idősebbek, és a' meg-nöttek.
Igen gyakorta pedig a' leg-nagyobb fontos-
ságu történet - is ez, melly - miatt életeket
is el - veszthetik.

2. Ennek külömbféle okai vagynak, a'
minémü: a' gyomornak meg-terhelése, a,
meg-veszett gyomór, és ártalmas tápláló-
eledelek; a' görtsök, és egyéb nyavalyák'
a' honnan ez egy változás (Symptoma)

3. A' meg-terheléstől - való hányás'
mind a' szopó gyermekeknél, midőn igen fokot
szoptanak, mind pedig a' korosabbaknál,
midőn igen fokot, és mohon ettenek, és
ittanak, semmit sem téfszen, hanem, a' ter-
mészetnek leg jobb segítő - eszköze, melly-
által a' meg-terhelt gyomór meg - könnyeb-
bítettik. Ehez több tanáts nem - kívántatik-
hanem, hogy a' gyermekek, egy ebédet vagy
vatsorát böjtöljenek.

4. A' meg-veszett vagy romlott gyo-
mór az, midőn az eledelek, illendöképpen
meg-nem-emésztetnek; hanem azoknak egy
részek emésztetlen a' gyomorban marad,
meg - vész, és meg savanyodik. Ez, egy
részből abból jő, ha a' gyermekek magokat
gyakorta meg terhelik, melly - miatt a' gyo-

mor meg - erőtlenül, és gyengül; más részről, magoktól az eledelektől, midőn azok, igen nehezek, szijafok, és élesek, úgy hogy a' gyermeknek gyenge gyomraik meg - nem győzhetik, a' - minémü a' szalonna, füstölt, nyerses, (főtelen) portzogós hús, a' kemény és sült tojások, minden kövér, 'lirós sütemények, bélesek, lepények, gomborák, friss nyers kenyér, a' sajt, túró, 's több a' léle.

1.) Ezen eledeleknek maradványjai, több mint egy félsz modon vesznek - meg. Némelynek meg - keserednek, p. o. a' tej, a' tejes ételek, a' gyümölcs, a' savanyú ser, mások meg rothadnak, p. o. a' hús, és a' tojás; mások égető élelségüekké válnak, a' minémü a' szalonna, a' 'sir, a' sajt; mások válnak ismét szijas meg mozdúlhatatlan — nyállá, főképpen a' lisztből - való ételek. Ez a' meg - veszett eledel, meg rontja, és meg tisztátalanítja ismétlen a' friss egészséges tápláló - eszközöket.

2.) Azt, hogy az ilyen meg veszett seprőlék a' gyomorban fekszik, abból esmértezik - meg, ha a' nyelve tisztátalan, fejeér, vagy sárga, és száraz; a' lélekezete savanyú, vagy dohos vagy éles szagú; a' fel - bőgő - szelek keserű, avagy olyan szagúak, és izűek, mint a' bűdös tojás;

tojás; ha a' gyomra dagadt, feszes, fájdalmas, kivált képpen a' sziv-gödre; ha a' gyomrában, és torkában-ég mint a' tűz; ha az étel-kivánást el vesztek, az italtól undorodálok, vagy égő szomjúságok vagyon.

3.) Ezen történetekben a' hányás igen hasznos, és szükséges, és azt nem-kell meg-akadályoztatni, hanem elő-segíteni-Annak-okáért

a) Adjatok a' gyermekeknek a' hángyás-közben bővön lágy-meleg vizet inniok, és ha a' fok émelygések-miatt a hányásra nem-hozattathatnak, tehát dugjátok torkába az ujjatokat, avagy olajba mártott egy tollat.

b) Ha az hányás-után, a' meg-veszett gyomornak jelei még fenn-maradnak, akkor hozsátok meg a' Patikából a' Nro. 15. alatt lévő Hányató-vizet, és minden fél-fertály órában adjatok-bé abból nékiek egy pár Théé-kalánnal, vagy egy fél-evő-kalánnal, míg ismét meg hánytatja.

c) A' hányató-viz-után, közönségesen vagy kétszer meg is lakszálja őket. Ha pedig ez meg-nem-elnék, tehát szükséges

séges, nékiek, valamely gyenge Lak-
szálót, Rhebarbarum - tincturából, a-
vagy a' Nro 9. alatt lévő Porotskák-
ból egy vagy egy - néhány porotskát bé-adni-

d) Ha a' változások (Simptomák) mind
el-múltanak, arról kell godot viselni,
hogy jó, és könnyen emészthető táp-
láló-eledeleket kapjanak, még pedig
az első napokban, kevesebbet, mint
sem másként el-hordozhatnak:

f. Ha a' tápláló eledelek, még az éte-
lek-előtt meg-vesztek, és meg-tisztátala-
modtak, tehát éppen azon, sőt gyakorta
még fokkal gonoszabb változásokat-is szülnek,
mint sem, ha a' gyomrokban vesznek-meg
Illyenek: a' szagofulni kezdtt-hús; régi
eröss illatú vaj; a' tojások, mellyek
régiek, avagy valamennyire kotlottak, és
rothadni kezdettek; a' hús-leves, az ázalék,
melly már meg keseredett vagy pené-
szedett, vagy a' hernyoktól, és más bogaraktól
meg rutittatott; az ételek, mellyek réz edé-
nyekben főzetnek, és azokban fokáig állatta-
nak, és meg-is-hültének az el-fogyott seprő-
fer, avagy, melly még éledésben vagon 's a' t.
Mind ez hánytatót ingerelhet, és mindenkor
jó szerentse, ha ez meg léfzen-is. Itt nints
egyébb mit tégyetek hanem, hogy a' hányást,
lágymeleget vizzel, mellyben vaját olvasz-
tattatok, avagy, olajjat elegyítettetek, elő
mozdi-

mozditsátok, és ha mindjárt hányásra nem-jő, azt, az újjotokkal vagy egy toluval ingereljétek. De c' mellett, ezt ugyan jól eszetekbe vegyétek:

- a) Valameddig ételt, és valóságos látható sepröléket hány-ki, és a' gyermek mindenik hányásra vidámabb, és szabadabb, és a' gyomor' fájdalmai kisebbek, akkor a' hányás használatos, és nem-félelmes;
- b) Ha pedig a' fok erőltetés és fok 's nagy fojtogatás -mellet- is, semmi töle nem -mégyen, hanem valami kevés viz vagy nyál, vagy éppen-vér, és, a' helyett, hogy a' szive gödrében-való rá-gás, és égetés, vagy a' gyomorban-való fájdalom egyhülne, még felettébb-valóbb léfzen; tehát az; annak jele, hogy a' gyomrát, valamelly vékony söt még-rágó, mérég-nemű élelség rágja. Ebben az esetben, adjatok neki, a' lágy-meleg viz - helyett; édes tejet, vagy édes tej-felét, vagy fa-olajat, tojás sár-gájával vagy a' -nélkül-is bővön iunia. Ez-által, az élelség meg -rontatik, és meg-erőtlenedik, és a' fájdalom tsende-fitetik.
- c) Épen így bánjatok, ha a' gyermek szerentsétlenségből egér-vagy (hőrtsök) gőzü-maszlagot evett-volna, avagy, ha

nékie felette erős purgáló - orvosság, a minéműt, az imitt-amott szerte kuruttyoló emberek (talán a' mi Tót - Olaj - áru - lóink - is) a' tudatlanoknak fok fetsegéssel reájok tolynak, adatott - volna - bé. Tsak c' - mellett; az Orvost mindjárt hívadni el - ne - mulassátok.

6. Az hányásnak eddig elé - számlált okai a' gyomorban magában vagynak: de, vagynak még más okai - is, mellyek nintsenek egyenszen a' gyomorban - és azt még - is érdeklík. Miképpen légyen ez meg, azt világosan meg - nem - magyarázhatom, hanem tsak annyit mondhatok, hogy az, Görtse - fogások - által léfszen.

a) Ha valamelly gyermek hirtelen félelemben esik, vagy felette nagyon megijed; avagy ha az Anyát félelem, ijedtség, és harag foglalja - el, és maga meg - gondolatlanúságból a' gyermeknek - tetszet - ad; akkor, mint fennebb (S. 148. 8.) láttatok, Spasmusok származhatnak, a' vagy hányások - is.

1.) Ez a' hányás magában sem jó, sem használatos, hanem, minél hamarább tsak lehet, tsendesíteni kell azt. E' végre, szép - szóval, édesgetéssel, és idő - töltéssel kell ötet tsendesíteni, és e' mellett.

2-) a' gyermeket meleg ruhákkal kell dörölni, és melengetni; a' gyomrára - is egy darbb flanell - posztót, vagy pálinkával meg - nedvesített piritott kenyéret kell tenni - és,

3.) néha - néha, a' Nro. 1. alatt lévő tseppekből 4. 6. 10, tseppeket (: a' fzerint, mint a' gyermek ifjabb vagy idősebb:) nád - mézen, vagy egy kevés borban bé - kell adni, és egy lágyító Krislélyt tenni,

b) Ha a' feje meg kábúlt - szédült, avagy felette való - módon meg - rázattatott, akkor - is hányás következhetik; a' mint azt a' részegekben látni.

1.) Ide - valok: az égett - bor, és más ré - szegítő italok, mellyeket a' gyermeknek fajtalanul adni szoktak lokan; a' dohányozás; az eleven' szénnek gőze a' bé - zárt szobában;

2.) A' szédelgés, melly, az egy helyben való tsintalan forgásból származik, és támad; a' fejének meg - gondolás - nélkül való ütése, avagy a' fejére - való esés, és vetés,

3.) Mind ezen esetekben, a' beteget tsendesen ágyba kell fektetni, a' fejé -

vel valamennyire magasabban, és azt fel, fedezni, a' lábait pedig meleg ruhákkal takarni, vagy a' melly jobb, Multár-flattromat reájok kötni. Továbbá, a' szobába fris levegőt kell bortsátani, és etzettel fűstölni; az orrát gyakorta, és a' vak-szemeit is etzettel mosni; hasonló-képpen etzettel és vízzel nedvesítetett ruhákat a' homlokára, és fejére borogatni, és lágyító Krisztélyeket kell tenni.

4.) Ha ez nem elegendő a' hányásnak szüntetésére avagy a' feje, az ütés vagy esés-által felette igen meg renditetett vagy sértetett; akkor idő haladék nélkül hivatásatok az Orvost, mivel a' gonosz könnyen halálos lehet; még pedig igen gyakorta, felette gyorsan 's hamar.

7. Az hányás gyakorta más betegségnek is változása, Symptomája. Így, az ez, az apróban, a' himlőben, a' Sarlak hidegben, a' vér-hasban, e' hideg-lelésben, a' gelesztákban, a' fogzásban, az hurutban, a' víz-sza-ütött koszos-foben vagy rühben, a' meg-átalkodott meg-dugulásban, és a' bél, lejárásban-

a) Az apróban, a' himlőben, és a' Sarlakban, a' vér-hasban, és a' hurutban
való

való hányás ritkán veszedelmes, és ezekről, valami szükséges lészen, meg-mondom, mikor ezen betegségekéről lészen a' ízó.

b) A' gelesztában, a' fogzásban, és a' vízfsza ütött rühben-való hányás, éppen úgy esmeretik gyógyítatik, mint az ugyan ezen okból származott Spasmusok, nyavalya-törések (§. 148. 9. 10- 11. számok - alatt.)

c) Ha a' meg-átalkodott has-szorulásban egy-nehány lágyító vagy sóval ingerlővé tétetett Kristélyek nem miadjárt segítenek, tehát azonnal az Orvostól kell tanácsot kérni.

d) A' meg-szorult tökötségben, fietség-gel valamelly értelmes Seb-gyógyítót kell hivatnotok, mivel-hogy másképpen a' leg kisebb mulatás veszteglés-mellett, a' sz: Antal tüze, és a' halál következhetik. A' mig az Orvos érkezik, borogasztatok a' tökötségét fél-annyi etzettel elegyítettett hideg vízzel, és minden órában tegyetek néki lágyító Kristélyeket.

3. Utoljára, még azt a' közönséges Regulát-is számba vegyéték. Valamennyiszer a' hányás egy pár napnál tovább tart, akár
mi

mi okból származzék az, tehát az Orvost kell meg-kérdezni. Ki-vévén a' has-szorulásban, és a' tökötségben valót, a' hol még egy napot sem kell el-halasztanotok.

§. 154. A' has-menés

Ha valamely gyermek, szokásán-kivül gyakrabban mégyen a' székre, és az emésztése hig, és folyó, tehát akkor lágy-hafa vagy Has-menése-folyása (Diarrhoea) vagon. A' kis gyermekeknek, 24 órák-2-tatt, rend-szerint 2. 3-szor vagon nyilások, székek, és az ő emésztetek-is lágyobb, mint a' nagyobbak-é. Ha pedig egy-néhány elszendősek, akkor elég, ha minden nap csak egyszer mennek a' székre. Ha már ez, 5. 6—vagy többször esik, tehát has-menések vagon.

2. Az has menésnek okai, többire éppen azonok, a' mellyek a' hányásnak-is okai: a' meg terhelés, a' vezett gyomor; a' meg gyengített belek, a' meg-hűtés, a' félelem, és ijedtség, és más nyavalyák, a' hoanon ez, változás, Symptoma,

3. A' meg-terhelés, és meg vezett gyomor többire együtt vagnak. Leg alább, ha a' gyomor gyakorta meg terheltetik, meg is erőtelenítettik, és az ételek meg-veznek.

Miként

Miként legyen az meg, és miről 'esmértetik-
meg, azt az előbbi §-nak 4- 1.) 2.) számai-
ból meg-értettétek.

a) A' meg-vezett gyomortól-való has-
menésben, mindenkor több vagy keve-
sebb tekerés, és rágás találtatik a' belek-
ben; még émelygés-is, leg-alabb kez-
detében, és gyakorta valóságos hányás-
is. Mennél nagyobb a' belekben-lévő
meg-vezett dolgoknak élelségek, annál
nagyobb a' tekerés, és a' rágás-is.

b) A' savanyúságnak (élelségnek) leg-
inkább alájok-vettettek a' gyermekek,
míg még a' mellyen szopnak, vagy fő-
képen téjjel élnek; noha idősebb gyer-
mekek-is, ha magokat savanyú téjjel,
gyümölcstsel, és több e' félével meg-ter-
helik, az hasokat ilyen élelséggel töltik-
meg. Ez meg-esmérteti magát a' sa-
vanyú fel-bőffögtetés, a' savanyú lehel-
lés, a' gyomor, és torok égetés, a' ha-
lavány ábrázat-által, és sok metsző fáj-
dalmakat okoz.

1. Miképpen viseljétek magatokat a'
Szoptató gyermekeknek élelségek—kö-
rül, az fennebb a' 147. §. meg-mutat-
tatott.

2. A' nagyobb gyermekeknek adjátok-
bé reggel, és este a' Rhabarbarum-
pornak

porból egy kvintelkének a' 6-dik vagy 5-dik vagy 4-dik részét, egy jó tellyes kés-hegynyi fejer Mágnéziával elegyítve, és adjatok nékiek, borjú-huslévben főtt zabb-vagy árpa-kása-levet bővön innia. Még hathatólsabb, ha egy ejtel (itze) e' féle-lévben egy Lót fejer keményítöt, vagy, porrá-tört arabiai Gummit olvasztotok-el.

3. Ha erre, a' has-menés 3. 4. napok-alatt meg-nem-szünik, nem-tsendefedik, akkor 'az Orvostól kérjétek legitséget-

c) A' meg rothadt seprőlékből való has-menés esmérteni magát a' veszett tojás szagához hasonló szagú rothadt felbőfftetés, a' nyelvén-való rothadt rut illat, a' bőszhött lélekzet; a' tsömör, émelygés, és hányás; a' savanyú dolgoknak szomjuhozása, és kívánása; és a' székeknek nagy bőszhöttségek-által.

1. Adjatok nékie mindjárt elein kezdetében egy-más-után annyi hánytató vizet, mint szükséges lészen, hogy egy-vagy kétszer hányást szerezzenek.

2. Elegyítsetek egy kvintel Rhabarbarport egy Lót készítettett bor-kövel öszve.

öszve, és a' hányás-után adjatok - bé
nékie, minden 3. 4. órában egy jó
tellyes kés hegynyit vizzel.

3. Az etzettel meg-savanyított zab- és
árpa-kása-levelek, a' savó, jól meg-
szüirt hig vert-téj, a' főtt gyümölcs,
hasznosan izolgáló eledelék. Ezzel
mind addig éltésétek, ezt mind addig
gyakoroljátok, míg nem az emészté-
nek bűdősége, a' szájából-való rot-
hadtt szaggal, és izzel egyetemben el-
vész, és az étel-kivánása ismét meg-jő.

4. Ha pedig ez hozszára terjed; vagy,
ha a' gyermekek meg-erötelenednek, és
ágyba-esnek; vagy ha a' has-menés
még tovább-tart, ha szintén a' bűz-
hódtt szag, és illat el vészett-is; ak-
kor a' továbbit az Orvosnak kell tsele-
kedni.

d) Eppen így viseljétek magatokat minden
részekben-is, ha valamely has-folyás.
mellett savanyú, keferü, égető fel-bőf-
főség, a' nyelvén keferü iz, a' sziv-
gödgrében, és a' torkán-fel, égés, és a'
belci ón égető, mettsző tekerés vagyon.
Ezt epe-sár has-menésnek nevezik.

e) Az ilyen-szinü mindenik has-menés,
hasznos, valameddig az-által a' meg-
(vészett

veszett sepredék ki-hordatik, az az, valameddig az emészete igen rossz szagú, és inkább púp forma, mint sem vizes, és szag-nélkül-való, és a' betegek a' mellett, vidámabbak léfznek, és ismét az étel kívánások meg-jö. És így, ezt nem kell meg szüntetni vagy tündesíteni. Ha pedig az emészete olyan mint a' víz, és majd szintén szag, és illat-nélkül-való, ha az ereje fogy 's vérsz, és a' has-menés hosszúra megy, akkor szüntetni kell azt. Igen-is, az Orvos tehet arról leg jobb ítéletet, hogy-hogy, és mi-módon kellelsék azt leg jobban intézni; mind-azon-által, itt még-is né-melly házi-orvosságokat mutatok néktek, mellyekkel egy néhány napok - alatt próbát tehetek.

1. Főzettek-meg 1. Lót feje keményitöt vagy egy $\frac{1}{2}$ Lót asztalos-enyvet egy mészszely téjben, míg tisztán elolvadott, és adjátok nékie Kristélyben, de alig lágy-melegen. Intsék a' beteget, hogy azt magánál tartsa. Ezt tselekedjétek napjában 2. 3-szor. A' vagy végyetek 2, Lót nagyon tört tser-fa-hajat, főzzétek azt mint-egy fél fertály óráig egy mészszely-vizben; szűrjétek-által, és adjátok nékie Kristélyben, mint az elébbit.

2. Vegyetek egy darab piritott kenyeret, hintsetek - meg azt, valami kevés törött Szeretsen-dióval nedvesítsetek meg jó éget borral, és tegyék a' gyomrára. Az is hasznos, ha valami kevés Szeretsen-dió vaját a' gyomrába rezelhettek - bé,

3. Vegyetek egy darab piritott, és egy kevés Szeretsen-dióval meg-hintetett kenyeret, egy tellyes-maroknyi aszszú havasi-tseresnyét (a' fonyát) töltsetek reá egy $\frac{1}{2}$ ejtél, vagy 3-mefszely buzgó, forró-vizet; hagyjátok hogy hüljön-meg, és adjatok belőle innia,

f) Mihelyt a' has-menés-mellett, forrószágot, avagy hideg-lelést tapasztaltok, tehát akkor, a' betegség nem-többé tsupa has-monés, és leg helyesebben tselekeztek, ha a' hűtő, és lágyító-Kristélyeken kívül, és egy rendes élet-módján kívül, egyébben a' körül nem foglalatoskodtok, hanem, az Orvostól kértek tanácsot.

g) El végezödvén a' has-menés, szükség, hogy a' Beteg magát, minden nehéz ételektől, és még inkább minden megterheltetéstől meg-oltalmazza, mivel másképen ismét igen könnyen reája jön.

4. Ha valamely has-menés fokáig tart, vagy ismét gyakorta visszajö, tehát az-által

a' belek meg - gyengülnek , és mennél inkább meg - gyengülteack , annál meg átolkodtabb , és tartósabb - is leszén a' has - menés , úgy annyira , hogy a' Beteg az által végtére e - gézlen el erőtelenül , és el - fogy .

a) A' has - menésnek ezen neve - mellett , közel semmi egyéb víznél nem - mé - gyen a' betegtől , félig meg emészített elődellel - együtt , tekerés , és gyakorta minden szag - nélkül , E' mellett a' hasá gyakorta a' szelektől meg - feszül , a' mellyek külömbféle nehézségeket , és szorongatásokat okoznak .

b) Igazítsátok a' beteget azonnal az Orvosra , és javasoljátok néki nem - egyéb , hanem csak száraz ételeket , u. m. száraz kenyeret , gyökereket , száraz húst , és hideg friss kúti vizet , mellyben egy darab tüzes - vasat oltottatok - meg , ital - gyanánt -

g. Ha a' gyermekek a' felette hárnyári napokban , magokat felette igen meg hevitik , és ofztán vigyázatlanságból hideg - kövekre le ülnek , avagy , a' nedves földre - le - hevered - zenek , vagy vízben gázolnak , vagy csak az estvéli hives levegőben - is sokáig mulatnak , tehát attól - is , a' meg - hűtésből való has - menést kaphatják . Az emészetek viz - forma , kevésé bűdös , és néha rágással köttetett - egybe -

a) Adjakok-bé nékie egy pár kés-hegynyi avagy tellyes Théé-kalánnyi Rhabarbart bor-kövel. Ha ez a' maga erejét, effectusát meg-tette, tehát akkor

b) fektetsétek a' gyermeket az ágyba; tegyetek egy, Káunfor-spiritussal megnedvesített, és valamennyire megmelegített polztó-darabot a' gyomrára, és adjatok meleg bodza-Théét innia, míg izadásba jön, a' mellyre egy pár óráig várokoznia—kell.

c) Az izadás-után-is száraz, és meleg ruhát kell rája-adni, és minden meg-hűttéstől szorgalmatosan oltalmazni-

d) Ha a' has-menés, az első izadás-után-mindjárt meg-nem-áll, a' melly gyakorta még-is meg-elik, tehát az izadást még-egyszer el-kell kezdeni, repetálni. Ha ez sem segít, tehát az Orvost kell meg-kérdezni.

6. Hogy a' meg-rettenés, a' félelem, és az ijedtség has—menést okozhat; tudva vagon. De magától ismét meg-is szünik, mihellyt a' félelem, és a' meg-rettenés elmúlik.

7. Ha valamelly más forró, vagy hófzason-tartó betegségben, minémü az apró,

a' himlő, a' fáj - tserpellés 's több a' féle, has - menés találtaik; avagy, ha a' hőszű - ideig - tartó has - menésben az eledel eméltet - len mégyon - el, a' vagy, ha közöttte vér, és genetség vagyon: tehát mind annyiszor az Orvostól kell tanátsot kérni, és ezt - is, mi - nél hamarább, annál jobb tselekedni.

§. 155. A' vér - has -

1. A' vér - has nem egyéb, mint felet - tébb - való fájdalmakkal, és kényszerítő erőltet - tetéssel öszve - köttettetett has - menés, melly - miatt a' betegek, szintén minden fertály - ó - rában a' székre hajtatnak, és se nappal, se éjjel semmi nyugodalmok nintsen. Kezdeté - ben nem mindjárt illy gonosz az, a' fájdal - mak, és az erőltetés nem olly felette - valók, és a' vér; tsak a' 2. vagy 3 dik napon jön világótság. De, minden napon gonoszbab - ra fordul - Kiváltképpen, az erőltetés napon - ként nevelkedik: az az: a' Beteg, szüntelen - tartó, fájdalmas, igen bajos alkalmatlankodó szorongatást, kényszerítést érez a' székre, és még - is minden nyomása; nyögése, és mun - kája mellett gyakorta, alig - ha egy tellyet kalányit adhat - ki magából.

2. E' mellett, a' Betegeknek, a' forró - fágtól, és a' hidegtől gyakor borzadások va - gyon, és testeiket mint - egy el - járja, és
gyakorta

gyakorta nagy rothasztó forróságok; vagyon
gyakor émelygések, tsömörök, el vesztett
étel-kivánások; ellenben pedig nagy szom-
juságok; a' hátokban, és a' vizelléskor fájdal-
mók; és álmatlanságok; melly-miatt ereje-
ket szem-látomást olztán el-is vesztik.

a) A' vérnek a' széken-való el-menetele,
a' vér-hasát még nem-térszi. Gyakorta
femmi vér nem-mégyen-el, hanem csak fe-
jér nyál, enyveség vagy takony, a' hon-
nan az' fejér vérnek neveztetik.

b) Vagynak vérrel-való has-menések-is,
mellyek még nem vér-has; mint a' ge-
lelsta, és a' ki tserepelés-mellett. Ugy
tehát

c) A-vér-has, inkább a' székre-való e-
rőltetésen, a' székeknek nagy fokságán,
mint sem a' véres ganéjon, melly töle
mégyen-el. Az-is ritkán esik, hogy
a' vér-has csak egyre vagy máfra jöj-
jön; hanem többire tovább terjed.

3. Egy betegség vagy nyavalya-is in-
kább az emberektől el-nem-mulattatik 's
tunyáltatik, és el fordultabban nem tra-
staltatik, mint a' vér-has; és még-is szintén egy
sem kívánja inkább az értelmes Orvosnak
segítségét, mint ez. En-is csak kevés, de
felette igen fontos Régulákat, mellyek főké-
pen a' gondviselést illetik adhatok néktek erről.

- a) Mihelyt ebben valamennyire -való forroság vagyon, minden igyekezettel valójában azt sürgecsétek, hogy idő-haladék nélkül az Orvostól kérettecsék tanács. Másként pedig
- b) Annak kezdetében, kiváltképpen, ha a' tsömör, és az émelygések nagyok, bizvást adhattok néki lassan-lassan annyi hánytató -vizet, a' mennyi szükséges lészen 4. 5-szöri hánytatásra.
- c) Az után igen hasznos lészen, minden 2. órában egy jó tellyes kés-hegynyi Rhabarbar-port bor-kövel, vízben beadnia. A' felettéb -való rágás-mellett még jobb, ha 3. 4. Löt Mannát, és $\frac{1}{2}$ Löt Szedlitzei-söt, egy $\frac{1}{2}$. meszfizely eröss szék-fü Thében meg olvasztván, és, ha által-szüretett, 2. 3. tellyes kalánnyi hánytató -vizet közibe-elegyítvén, minden 2. órában, 2. tellyes kalánnyt nékie bé -adtok,
- d) Az erőltetés és rágás, szaggatás -ellen kiváltképpen jól-szolgálnak, az eröss szék-fü lévböl. közibe elegyített tojás -sárgájával, avagy fele sürütske zab -káfa -lévvel készítettett gyakor Kristélyek. Még hathatósabb, és fájdalmat enyhítöb, ha mindenik Kristélyben egy $\frac{1}{2}$. Löt fejécs keményitöt olvasztatók -el,

Ezek,

Ezek, azok az egyetlen - egy segítő —
eszközök, melyeket reátok bizhatok.

- e) A' tápláló-eszközöknek egyébből sem-
miből állaniok nem kell, mint zab- és
árpa-káfa-levekből, melyek vízzel ké-
szítették, könnyűázalékból, és főtt, vagy
nyers érett gyümölből-is. A' meg-
ért gyümölből, minémü a' tseresznye, e-
perj, a' szilva, az alma, a' körtvély, és
a' izölo, nem-tak éppen nem kárfak,
ártalmafak, söt inkább felette nagyon
hasznofak. A' leg jobb italok, a' szék-
fü-Thée, a' hig vert-téj, a' zab-és
árpa-káfa-lév, arabiai Gumival, ebből
egy Lótót számlálván egy ejtelre.
- f) Ellenben, a' hús, és hús levesek, a' bor, a'
bor-leves, ser-levesek, fü-szerfzánmal,
mint köménnyel, ánissal, Szeretsen - dió-
val 's több a' félékkel—együtt, vagy e-
zek-nélkül, felette-igen ártalmafok.
- g) A' betegnek szóbájának felette-igen
tisztán, 's tfinofsan kell tartatnia. Abba
gyakorta fris levegöt kell-botsátani, és
etzettel füstölni; hasonló-képpen a' be-
tegnak ganéjját mindjárt el-takarítani.
Ha ez el-mulattatik, tehát az-által nem
csak a' betegség leszen veszedelmesebb,
hanem még az egészségekhez-is kön-
nyebben hozzájok ragad.

4. Semmi fem ártalmasabb, és semmi is több betegeket ételektől meg-nem-foltz, mint az idétlen, és értetlen has-dugás. A' Betegek, és az ő hozzá-tartozandóik azt vélik, hogy, ha az ő terhes, és fájdalmas has-menések csak tsendefednék, tehát minden jó volna. és nem-tudják hogy az-által, a' nyavalya csak meg-rekelztetik, és ez-által, csak veszedelmesebbé, és halálabbá-válik. Az eszközök, mellyekkel többire e' végre, az emberek élnek, ezek: a' Therjék, serben vagy téjben, vagy éppen pálinkában; más fejekkel fött-víz, száraz a'fonya, kivált-képpen borban, fa-héjjal, és Szeretsen-dióval főve; a' borfos pálinka; a' külömb féle fii-szerrel vagy anélkül-való veres-bor; a' kövér berbétshús-lév, a' berbétshagygyú, a' len mag-olaj, a' fa-olaj's több ilyen. Mind ezek a' dolgok, a' vér-has körül felette ártalmasok — és ennek-okáért, ezen eszközök-közzül egyikkel-is ne-tsak ti ne-éljete, hanem azoktól kit-kit-is valójában el-intsetek.

§. 256. A' Náth-hurut-

I. Annak a' hurutnak, mellytől a' gyermekek meg-lepetnek, több nemei vagynak. Annak fő-nemeiről vegyetek most szükséges oktatást, hogy azon, mihelyt csak lehetséges, segejletek, mivelhogy mindenik hurut

hurut, ha még olly könnyűnek lenni - is tet-
szik, ha fok ideig tart, veszedelmes követ-
kezéseket, sőt éppen, halált-is vonhat ma-
ga - után,

2. Az első neme ennek a' nátha - hurut
avagy, a' melyjen - való - hurút - Ezt abból es-
mérhetni - meg,

a) hogy az, főképpen őszszel, és télben,
az, az - előtt meg - esett meg - hűtésre
következik, és közönségesen több gyer-
mekeket, és öregeket - is, egy időben
meg - támad.

b) Ez, szüntelen náthával őszve - köttette
jár. A' nátha nem egyéb, hanem az
orrból - való ollyan ki - folyás, szivárgás.
melly eleintén vizes, és igen éles, az-
után pedig vastag, sűrű, és sárga, melly
a' felső ajakakat meg - verefiti, és sebesíti.

c) A' kezdetében a' nátha - hurut többire
száraz, az - után valami éles, vizes ned-
veltség vettetik - ki az - által, és utóljára,
valamelly sűrű, sárga, ragadó nedveltség,
vagy enyves rútság, melly azt jelenti,
hogy már hamar el - mulik.

d) Ezen hurutban a' gyermekek a' lélek-
zetet úgy meg - nem - tarthatják, hogy
mindjárt ne - hurulsanak.

3. Mindjárt kezdetén a' hurutnak,

a) Adasslatok a' gyermeknek reggel az ágyban, bodza-virágból, és ökör-farku-fü virágból mézzel meg édesíttetett, tej-jel vagy tej - nélkül készítettett egy - néhány findfia meleg - Théét innia, míg gyenge izzadásba esik, mellyre az - után rend - szerint várokozni - kell.

b) Egész - napon - által, minden két órában adattassék nékie egy Théé - kalánnyi hurut - ellen - való - por vízben, és adjatok bővön innia bodza - virágból, és ökör - farku - fü virágból való Théét, a - vagy tsak vizet, és tejet,

* A' hurut - ellen - való por áll 1. Lót porrá törtt édes - gyökér - mézből $\frac{1}{2}$ Lót kénkö - virágból, és meg - annyi arabiai Gummiból. Nád - mézet - is lehet tetfzés szerint közébe elegyíteni.

) Ha a' hurut már bizonyos ideig tartott, tehát még hozzá - lehet tenni a' hurut - ellen - való porhoz a' meg tisztított Sálétröm, és Sennæ folia nevezetű lapú - pert, mindenikből 1. Lótot, és abból minden 3 - órában 1. tellyes Théé - kalánnyt, vagy, a' mennyi szükséges, arra, hogy a' gyermeket napjában 3, 4 - szer larkszálja, bé - adni.

d)

d) Ha a' gyermek éjtfizaka igen erősen hurut, úgy - annyira, hogy keveset vagy éppen semmit sem - adhatik; tehát minden este, és a' mikor szükséges, még éjjel - is, egy - más - után. Théé - kalánként, annyi fejer - mák sirupot kell nékie bé - adnia, a' mennyi az álomra szükséges.

e) A' kis gyermekek ugyan a' hurutás - által fel - hozzák a' sűrű nyálat, de ritkán vetik - ki, hanem ismét a' gyomrok, ba vizsza bé - nyelik. Azért szükséges, nékiek a' hurutás - közben az ujjotokat a' torkába dugnotok, és által az hányásra ingerlenetek, avagy, másod vagy harmad napon, egy pár tellyes Théé - kalánnyi hánytató - vizet bé - adnotok, míg egy kétfzer hánytanak.

f) Ha az hurutja el - mult, tehát a' gyermeket Mannával vagy Rhabarbarummal, és bor - kövel lakszálatni kell, ha a' betegsége - által nem - lakszálatott.

4. Második változás (Symptoma) a' hurut mellett, a' rekedtség, midön a' gyermekek hangos tiszta szavokat el - vesztek; és a' hörgő - torok, midön a' szava mély, és hörrögő. A' rekedtség néha a' hurutnak következése - is, ha t. i. az, felettébb - való vagy fok ideig tartó.

a)

a) A' rekedttség leg jobban enyhíttetik -
 ezen következő nyalni - való liktá-
 rium - által.

* Vegyetek 1. tellyes kalán mézet, és
 egy új tojásnak sárgáját, keverjétek
 jól össze. adjatok belőle a' gyermek
 nek időről - időre egy pár tellyes Théé-
 kalánnal.

b) Tóvábbá; magától el - mulik ez, szin-
 tén úgy mint a' hurut mulik, és magá-
 ban különös orvosság - nélkül nem - szü-
 kölködik.

c) De vagyon hurut - nélkül - való rekedt-
 tség - is, avagy olyan, melly hofszan
 tartott hurut - után hátra - marad. Az
 ilyen történetekben, a' beteget az Or-
 vosra kell - igazítani.

d) A' hörögő - torok, kitsiny grádúlsa a'
 a' rekedttségnek, és többire, mindjárt
 a' náthának kezdetén szokott lenni, és
 semmi különös segítséget nem - kíván.

§. 157. A' gyomor - hurut. Ge-
 leszta - hurut.

A' gyermekeken lévő hurutnak má-
 sodik neve, a' gyomor - hurut. Ha a' gyer-
 mekek' torkából a' hurutás - közben rősz
 szag

szag jö ki; ha tisztátalan 's nyálás a' nyelv-
ve, ha az ételtől undorodása, a' hányásra
hajlandósága, fő-fájása, álmafsága, fullado-
zása (nehezen-lehellése,) a' szive gödrében
tíklándozása, és puffadt gyomra vagyon;
ha a' hurutja reggel éhomra. vagy étel-után
keményebb, a' reá-következett hányás-
után pedig tsendesebb, és gyengébb; tehát akkor
ez, a' gyomorból-való hurut. Ez többire
száraz, és fojtogatással, sőt még valóságos
hányással-is öszve-köttetett. Ha néha a'
mellett valamit ki-is vét, az, valami sűrű
szivos nedveség-

2. Ez izármazik azoknak a' gyerme-
keknek gyomrában, és beleiben egybe-gyült,
enyves, éles, és savanyú rútságnak fokasá-
ból, a' mellyek mind-tsak esznek, és ki-
váltképpen téjből-való ételekkel, lisztből-
való-péppel, galuskával, serpenyőben-sütött
lepénnyel 's a' t. tápláltatnak.

3. Azoknak a' gyermekeknek, mellyek
ennek a' hurutnak alája-vettettek, többire
geleisztájok is vagyon, és hajlandóságok az el-
szakaszkodott tagokra. Leg alább, ha a'
hurut fok ideig tart.

Ha az ilyen gyomor-hurut-mellett,
a' geleisztáknak (l. §. 152. 1. a. b. c.) nyil-
vanságos esmérhető-jelei jelen vagynak,
tehát

tehát ezt akkor Geleszta-hurutnak hívják. Szokás-szerint ez - is száraz hurut,

5. Az ez-ellen-való leg fővebb segítő-eszköz, a' gyomornak meg-tisztítása. E' végre.

a) adjak a' gyermeknek egy néhány napokon egy - más - után reggel, lahsan - lahsan hánytató - vizet; annyit t. i. a' mennyi elésséges 2. 3-szori hányásra.

b) Valahányszor a' hurutás-közben a' fojtás vagy a' nyivadála-is jő, akkor is azon igyekezzetek, hogy, valamelly tolluval vagy az ujjotokkal a' hányásra segéljétek.

c) Napjában adjak-bé nékie, 2. 3-szor egy tellyes kés-hegynyi Rhabarbarummat, bor-kövel, hogy néki 2. 3-nyilált székét szerezzetek-

d) Ha e' mellett, a' geleszták jelenlétének-bizonyos jelei ott vagynak, tehát italsátok véle a' kénc-ső-vizet (§. 152, 4. c.) és vételsetek-bé vele minden este, egy tellyes Théé-kalánnyi Geleszta-mag-port, valami-kevés nád-mézzel elegyítve,

e)

e) A' hurutnak el - mulása - után, arról vi-
feljeteK gondot, hogy a' gyermek keve-
febb, és egélségesebb ételeket kapjon, és
egyék,

f) Ha az hurut ezen eszközök - által mind-
járt hamar el - nem - távozik, tehát az
Orvost kell jó elein meg kérdezni, más-
képpen, mindenféle gonosz, következések
származhatnak.

g) Jegyezzétek - meg még azt - is hogy a'
nátha - hurut - ellen ajánlott minden esz-
közök, minden mely - és hurut - orvosló
édes Sirupotskák, a' gyomor - hurutban
felette igen ártalmasok.

§. 158. A' fullasztó - hurut (asthma,)

1. A' fulladozással vagy köszvénnel - já-
ró hurut, vagy a' kék - hurut, harmadik ne-
me a' hurutnak, és különösön a' gyerme-
keknek tulajdon faját hurutjok. Ez - is gyo-
mor - hurut, de nem úgy, mint az elébb
említett, mivelhogy a' gyomorban, és a' be-
leKben, e' mellett, a' meg - veszett eledek-
nek, és rutságoknak olly nyilvánóságos soka-
ságok nem - találtatik. Ez, soha sem lep-
meg egy gyermeket egyedül, hanem úgy
jár - széllyel, mint a' dögös nyavalya. és
mindenekre reá - üt, a' kiken még nem - volt.

2. Kezdetben, egy-nehányszor hurutnak a' gyermekek napjában szírazan, és úgy tetszik nékiek, mintha a' mellett, semmi bajok sem-vólna. Egy néhány napok mulva vétették-észre: hogy gyakrabban, és hosszalabban hurutnak, a' melly-mellett, a' szívek gödre-táján valamelly síklált, vizketélt éreznek, és kevesebbet kezdenek enni. Ha illy formán 10. 14. napok el töltenek, mellyek-alatt, a' hurutnak-reá-ütései mind tsak hosszabb ideig tartanak, tehát egy darabb ragadó nedvelséget kezdenek nehezén ki-vetni, de könnyebedés-nélkül. Már, oily felettébb-valók, és hosszsan tartók léznek a' hurutnak, reá ütései hogy egy végben mind addig hurutnak, míg a' hányásra jö a' dolog; e' mellett ábrázatjokban el kékálnak, és feketednek, a' szemeik fejeikből kihajtatnak, a' könnyveik, ortzájokon bővön tsorognak; a' vér éppen a' szájaikból és orraikból-is fetskendik, és omlik; a' hurutás-közben, ritkán avagy éppen nem vehetnek lélekzetet, és ha vahetnek-is, tehát szízfegnek, és úgy tetszik, mintha meg-nyivadnának —sőt még fel-is dülnek. Ez, mind addig tart, még őket meg hánytatja. Mennél több sepreléket hánynak-ki, mennél több idő, közben-vetés vagyon egyik huruttól-fogva a' málikig. Ha a' betegség a' leg felsőbb grádusra-ment, tehát 24. óra alatt, 20-ilyen reá-ütések-is jöhetnek.

3. Ha ez a' fullasztó - hurut (asthma) elsőben valamely hellységbe jön, igen nehezen lehet azt eleinteni, valamely gyermekben mindjárt meg - esmérni, mivel igen lassan, és észre - vehetetlenül kezdődik. Mivel helyt pedig meg - tudatik, hogy valamely Hellységben ez jár, tehát felette igen bizvást ki hozhatni, hogy, mindenik gyermeknek, mellynek még addig nem - volt, mihelyt szárazon kezd köhögni, hurutolni, a' fullasztó - hurutja vagyön valósággal. És erre jól - kell vigyáznotok; mert, ha kezdetében el - tunyáljátok, tehát 12. sőt 18, hetekig - is, és tovább - is tart. Az emberek azt is tartják, hogy ennek olly fok ideig kell tartania; de ez, egy hamis képzelés: mert, ha ehez mindjárt kezdetében derekasan hozzá - látnak, tehát 3. 4. napok, avagy legfeljebb, 3. 4. hetek - alatt meg lehet azt orvosolni. Ez igen veszedelmes nyavalya, mellynek nem - kellene olly ki - menthetetlenül el - mulattatni, mint, fájdalomra méltó dolognak kiváltképpen Falu - helyen szokott meg - esni; minthogy abban nemcsak fok gyermekek tökölséget kapnak, és görbékké, púposokká léfznek, hanem még nyuvadásba, vagy vért - hányásba, viz - kországba, és a' száraz - betegségbe - is esnek; és meg halnak

4. a) A' hurutnak rohanásában (paroxismus) semmi sem szükségesebb, mint az

1. hogy a' gyermek. a' lábak-közzé vétettség, és feje a' kezekkel tartatásék, úgy hogy kemény, szoross állása lehessen. Az idősebbek önként a' falnak vagy az asztalnak mennek, hogy ahoz keményen tartózkodhassanak.

2. Hogy annak torkába, az újjotokat vagy valamely tollat dugjatok, hogy az által, ötet. minél-hamarább lehetséges hányásra segéljétek.

b) Adjatok a' gyermeknek, egyik napról más napra, vagy egyik napon, mint a' másikon jó reggel-korán annyi hánytató-vizet, a' mennyi, egy néhányszori hánytatásra elegendő lesz. Ezt a' szerint, a' mint a' nyavalya már régtől fogva tartott, 4. 6. és többször-is kell repetálni.

c) A' hányás-után, és a' következő egélz napon, adásatok minden 2. órában, a' gyermeknek élet-idejéhez-képest, nékie, 10. 15. 20. 30. tseppet a' Nro. 15. tsepekből vízben, és

d) Eltve, mikor alunni mégyen, adjatok bé nékie a' Nro 10 alatt lévő Pilulákból 1. 2. 3. alma—vagy szilva-sirnpban.

e) Ha ezt, 8. 14. napok-alatt meg-tselekedteték, tehát adjak nekik, minden egyéb orvosság-helyett, a' Nro. 10. alatt lévő Pilulákból, minden 3. órában 2. 3. Pilulát.

f) Ha mind ezekre, 4. hetek-alatt, a' hurut még-is egészen el-nem-hadgya, akkor az Orvosnak kell segíteni.

g) Igen hasznos az-is, ha a' betegnek, mindjárt az orvoslásnak kezdetén, a' lábikráira, körös-bogár-faltromat tészték.

h) A' leg-hasznosabb eledetek, a' zab, és árpa-kása-levek, vetemény-gyökerekből-való főzelékek; és, italára szőlő-gál, a' valami kevés édes-gyökérral, és apró tengeri szőlővel főzetett gyenge Szék-fü Théé. Ha a' nyílása (széke) jól menni nem-akar, tehát ekkor a' Szék-fü-Kristályokról el-nem-kell felejtkeznetek.

¶. Mihelyt a' hurut fogyni, és szünni-kezd, az az, ha ritkábban jön, és a' reá ütések (Paroxismus) könnyöbök, és rövidebb ideig-tartók, és az étel-kivánása ismét megjön; tehát arról kell gondot viselni, hogy a' gyermekek, csak kevés, és egészséges tápláló-eledelket kapjanak; e' mellett, az-is

igen hasznos, ha nékiük napjában 3. 4-szer, a' Nro. 8. alatt - való Porból, egy tellyes kés - hegynyit, nád - mézzel elegyítve bé adtok.

J. 179. Az A'ngliai betegség. A' gyermekek száraz - betegségek.

1. A'ngliai - betegségek, vagy az első (: le-hulló :) tagoknak, a' gyermekek, a' 6. hónapoktól fogva, 2. 3-dik esztendő korokig vagynak alája-vettette. De csak az olyanokat éri, mellyek, vagy nagy gyenge állapotban jöttek a' világra; vagy, mellyeknek a' nedvességek, a' felette sürü vagy hig tej, lisztből-való-pép, nyálás nehezen emészthető ételek, és italok - által, fő képpen ha melegek voltak, nyállal bé tölt, és meg keseredett, és - tisztátalanság, takarítatlanság - által, kivált, ha penészes, szoross, nedves szobákban kellett tartatniok, és ha szabad levegőben elegendő mozgások nintsen, meg-gyengítettének, erőtelenültenek.

Ha veszitek észre a' gyermekén, hogy nagy feje légyen, melly a' poszáitól az állafelé igen hegyesül, hogy halavány fel-puffadt az ábrázatja, a' nyaka vékony, és ösztövé, és azon nagy erek (inak) vagynak; hogy egész testében ösztövé, a' bőre a' csontokon tágan, és rántzosan fityeg; hog

e'-mellét y

e' mellett, a' hafa vastag, és kemény, kiváltképpen a' jobb oldala - felől fel - futt; a' kezein - való izék, a' könyökei, a' térdei, és bokái dagadtak; a' lélekzete, a' verejtéke, és a' széke keserű szagú: tehát illykor már az ángliai - betegségnek; vagy a' száraz - kországnak erős fundamentoma (: félszke :) vagon benne.

3. Ezeknek a' gyermekeknek olly nagy - ehető éhségek vagon, hogy őket meg - elégíteni nem - lehet, de tsupán tsak a' kenyéret, a' pépet, a' lisztből - való ételeket, a' sajtot, túrót 's a' t. éhezik így; ellenben semmi meleg - ételt enni nem - akarnak. Éjtszaka, és korán reggel nagy szomjuságok vagon; a' székek most kemény, és ritka, most hig, és folyó; a' vizelletjek zavaros, és sejtér mint a' téj; éjtszaka sokat izzadnak, főképpen a' fejeken, és felette igen boszszonkodók. Mind ezen gyermekeknek gelesztájok - is vagon, a' honnan ez a' betegség gelesztá szárazságnak - is nevezetik, és mindenikben, mellynek sok gelesztája vagon, abban meg vagon a' száraz - betegségnek félszke - is. A' mellyből látjátok, melly szükséges, hogy a' gelesztáknak mindjárt kezdetben, valójában ellenek áljatok.

4. Ha pedig már ez az idő - pont, mikor a' a' betegség még kezdetén vagon,

el-mulattatik, tehát még más változásoknak (Symptoma) nagy fokaságok járul ahoz: a' fogaik meg-feketednek, és ki-hullanak; a' fogok húsa meg-bűdösül, és elrothad; a' melyjek mind két felől bé-efik; az oldalak tsontjai meg-bogosodnak, tsögőfödnek; a' melyjek tsontja ki-áll; a' hátokgerintze, és a' lábaik meg-horgafodnak, s a' t. Itt egyebet nem tehettek, mint, hogy a' beteget az Otvosra igazítsátok, a' ki talám még-fegithet.

g. Az első idő-pontban tehát, és mennél korábban 's elejébben annál jobb, kell a' szegény gyermekeknek, minden-módon valóban segítségekre menni, mivelhogy márként könnyen meg-halnak, avagy meg-gyógyíthatatlan félszegsége jutnak.

a) Ha már ennek az indulandó betegségnek jeleit valamely szopó-gyermeken találjátok, tehát mindjárt el-kell azt a' tsetstől választani, és jó ösztövérv hús-lévből tojás-sárgás levelekkel; és száraz tejes-kenyérrel kell őket táplálnia.

b) Az idősebbtől meg-kell minden tész, és liszt ételeket, minden hig leveleket, mind azt, valami savanyú, és kövér, és minden gyümölcsöt tiltani; ezek helyett sürit-hús-lév leveleket, ser-leveleket

veseket tojás - sárgájával , lágyon - főtt tojásokat, hús - ételeket, főképpen sült - húst, sült májat, és fehér kenyeret, melly leg - alább 24. óránnyi régi, adjak ennie. Minden ételét meg - lehet valami - kevés gyömbérral hinteni; a' torma, és a' mustár - is hasznosak. Az italára jól - szolgál a' fris hideg - kúti - viz, a' mellyben egy darab tüzes vas oltatott - meg, és a' mellybe, egy mezfzelynyire, egy árpa - szem - nehézségű meg - tisztított (Pot - assé, cinis clavellatus nevezetű) bizonyos hamú - nemát tetetetek. A ki - től ki - telik, adhat nékie ebédkor valami - kevés bort - is innia.

c) Tellyességgel tsak négyszer kell nékiek napjában enniek adni, azt - is tsak annyit, a' mennyi az ő, okofság - szerint - való táplálásokra elégséges, és azon - túl, se az ő éhségekkel se kiáltozásokkal, sírással nem - kell gondolni se - hajtani. Théét és Káfét tellyességgel nem - kell nékiek adni. Ha ez a' Régula nem - tellyesített - tehát a' többi legítő - eszközök, nem sokat használhatnak: se fok erejek nem - lészen.

d) Reggel, és este, az égész testét, fenyő - fa maggal jól meg - füstölt egy posztó - darabbal, fél - óránnyi ideig dörölni - kell.

Hasonló-képpen naponként meg - kell a' gyermeket hideg fejdőben ferefztetni, vagy leg-alább, a' fejétől fogva a' talpáig hideg-vizzel mosni. Ez leg jobban lézzen - meg jó reggel, és úgy azután a' dörfléshez kell mindjárt fogni.

- e) Minden - képpen igen tisztán kell öket tartani, és minden - nap fokszor a' szabad levegőbe vinni, és ott, vagy a' földön málykálni kell hagyni, vagy székéren hordoztatni.

Ezen el-kerülhetetlen élet-régulái - mellett, éljetez ezen következő igen hathatós segítő - eszközzel - is.

- f) Adjatok - bé nékie mindén reggel 4. 6. árpa - szem - nehézségű Rhabarbarum - port, nád-mézzel elegyítve, és ha lehetséges, az-után egy fél vagy egész óráig maradjon étlen. Ha ezt meg nem nyerhetitek, tehát lálsátok, hogy Rhabarbarum - port, estve le - fekvélekor, vatsora - vétele - után két órával, adjatok - bé nékie. Alma - vagy szilva - sűrűppal - is lehet azt elegyíteni.

- g) Fölöftekemre adjatok a' gyermeknek, ha már esztendősnél nagyobb 1. 2 - findfia Tölgy makk - Káféé téjjel, és nád-mézzel.

1. Vegyetek meg - ért, egészséges, nem-féreg-furta (nyüves) friss tölgy-makkot, hámozzátok-meg, a' magvát vagdaltjátok darabokra, gyengén szárasszátok-meg, és pergeljétek-meg mint a' Káfét. Ebből a' pergelt, meg-öröltött vagy meg-tört makkból vegyetek 1. Lótót, töltsetek reá egyenesen egy mészszely buzgó forró-vizet, hagyjátok azt; valamely jól bé-fedett edényben, eleven széken, egy fél-fertály oráig - a' tisztáját, ha jól meg-szállott, töltsetek más edénybe, és hagyjátok egy néhányszor buzogva fel-forranni; vegyétek-le a' habját, és kész a' tölgy-mak-Káfé.

2. Ez a' tölgy-makk-káfé még a' gelestát-is hajtja, és azért, ezen bogarak (: állatok:) ellen jó eszköz, és következés-képpen, ezen nyavalyában kettős hasznot hoz,

3. Ha ez a' tölgy-makk káfé, a' fő-káig gyakorlott vélc-élés-által, a' nyomnak nehézségére kezd lenni, avagy fő-fájalt, és álomságot szerez, avagy a' gyermeknek ellenére-lészen, tehát harmad-részét, rend-szerint-való Káfét lehet hozzája-tenni, avagy egy kis darabka fa-héjat-is azzal együtt meg-főzni.

h) Adjatok néki napjában 2. 3-szor egy tellyes Théé, kalányi Feltő veress-gyökérből vagy Krap (Grap)-ból készített port, nád-mézzel elegyítve; avagy, ha ezzel nem-férhettek a' gyermekhez, tsnáljatok az apróra-metélt Krap-gyökérből, Théét vagy italt. Vegyetek belőle $\frac{1}{2}$ Lótot, és töltsetek-reá 1. mészely buzgó vizet, főzzéték egy pár minutáig, és adjatok ebéd-után innia. Meg édesíthetitek azt nád-mézzel vagy mézzel.

i) Valahányszor a' gyermeknek szorulása-vagyon, bővitsétek a' Rhabarbarum-porportziót anyival, a' mennyi egy gyenge Laxatívára elegendő léfzen; avagy, adjatok nékie lágyító Krifélyeket.

k) Ha ezen eszközökkel, az igaz idő-pontban, 3. 4. hólaapokig szakadatlanúl éltek, tehát ritkán hibáz, hogy a' gyermek meg-ne-gyógyúljon.

III-dik OSZTÁLY

A' gyermekeknek ki-ütéssel - való
forró betegségeik.

§. 160.

1. Immár a' gyermekeknek ki-ütéssel-
való forró nyávalyáikra jövünk. Ha a' for-
ró hideg-lelés — mellett, a' bőrön valamely
ki-ütés származik, tehát az ki-ütéssel-
való hideg-lelésnek neveztetik. Ennek a' ki-ü-
téssel-
való hideg-lelésnek nemei igen kü-
lömbfélék; úgy mint a' Friezel (purpura,
veres himlő) az orbántz-hideg-lelés, a'
fóltokal (petetsel) való hideg-lelés s' a' t.
A' gyermekeknek pedig kiváltképpen tulaj-
dön nyávalyájok három; t. i. az apró, a'
himlő, és a' Sarlak (purpura) hideg-lelés.
Néha a' tsalyán-betegséget-is kapják (Efflo-
rescentia scorbutica.)

2. Ezeket a' meg - nevezett nyávalyákat
meg-győzi vagy a' természet maga egye-
dül, ha tsak az, az oktan vele bánás
vagy orvoslás-által meg-nem-akadajoztatik;
vagy, ha a' segítségre szüktség vagyon, te-
hát azt, tsak értelmes Orvos nyujthatja
ezekben.

2. Mind-azon-által, az okos gond-
viselés, és szemes figyelmetesség-által ti-
is meg mondhatatlan képpen lokat használ-
hattok ezeknek Szerentfés ki-menetelekre;
úgy annyira, hogy vagy semmi Orvos-nél-
kül nem-szükölködtek, vagy még-is mind-
járást meg elméritek, hol légyen az Orvos
szükséges, és a' veszedelmet leg alább kit-
febbititek.

§. 161. Az apró Variolæ

2. Az holyagos apronak két nemei
vagyának; úgy-mint, igaz vagy valóságos,
és tettetes, vagy a' vizi-apró.

2. A' valóságos apronak két fő nemei
vagyának; úgy-mint magános; és ez szokás,
és rend-szerint jó, az az, ebben kevés ve-
szedelem vagyon; ás az őszve folyo. Ez,
gonofzabb, mint a' magános, minthogy
több, és veszedelmesebb változásokkal köt-
tetett-őszve, és tovább-is tarto.

3. Minden apróban 4. idő szakaszokat
kell szorosán meg-külömböztetni, Az el-
ső, az az idő, melly az aprónak ki-üté-
sét meg-előzi; a' második, az az idő, melly-
ben az apró ki-üt, vagy a' ki ütésnek ideje magá;
a' harmadik a' kelésnek vagy evedésnek ide-
je; és a' negyedik a' száradásnak ideje.

4. a) A' jó vagy az edgyes aproban, az első idő szakasz a' betegeskedésnek első kezdetétől fogva, a' bobortsoknak első ki-ütéseikig, tart 72. órákat, avagy 3- egész napokat. A' betegség azzal kezdődik, hogy a' gyermekek, a' bádjadtsággal, lankadtsággal, a' hátokban, és ágyékokban - való fájdalmai, a' szemeik, és szívek gödrében-lévő fájdalmak, az émelygések, hánytatások, és szorongatások - felől panaszolkoznak. E' mellett a' fázlalások, és a' forroság, mellyre valamikévé izadás következik, egy-mással változnak; gyakorta fohajtanak, nyögnek; az ábrázatok fel - puffad; a' szemeik zavarosak, nehezek, és könnyeznek; az aluvásfok hajlandóságok vagyon, és álmokban riadoznak. Ennek az idő - szakasznak vége - felé, a' tangozódsások vagy a' nyavalya - törés - is megjelennek.

Ha tehát valamelly helyen az apró jár, és valamelly gyermek, mellyen az apró még nem - vólt, éppen ezen meg - irt változásokat kapja, avagy csak fokokat is azok - közül, abból ki - hozhatjátok, hogy az, az aprót kapja.

b) A' második idő - szakasz a' foltoknak első ki - ütésekkel kezdődik, és a' 8 - dik napig tart. Leg először az ajakok, és orrok - körül, az - után az ábrázatokon,
 olstán

osztán a' kezeiken, és végtére a' többi részein üt-ki, és nem más, hanem a' balha - tőpés helyeihez hasonlatosak. Az 6. dik nap mulva kevés üt-ki, és jó többé világoságra. Ha a' ki-ütés meglett, akkor a' forróság tágul, és a' lélekzete kezd bűdösödni. Az - alatt a' holyagok mind - csak inkább nőnek magára, és egy veres karikátskájok lélszen, még pedig azon rendben, a' mint ki-ütötteknek.

c) A' harmadik idő - kakasz, avagy a' meg-érésnek 's elvesedésnek ideje tart a' 8. dik naptól - fogva a' 11. dik napig. Ezen időben a' forróság ismét öregbül; az orszái, és szemei dagadnak; a' lenyelés terheseedik; az holyagok öregbednek, és szélelednek, még telyesednek, a' közepén lévő gödrötskéjeket el - vesztik, és meg hegyesednek, fájnak, és égetnek, és fejr szintüekké lélszenek. Lásan - lásan homájosabbak, sárgák, igen vízfeketők - lélszenek, és a' veres karikátskák el - tűnnek.

A' negyedik idő szakasz mégyen a' 11. dik naptól - fogva a' 14. dik napig. Az ábrázatnak dagadása szállani kezd, és a' kezei dagadoznak; és valamint ezek lohadnak, úgy dagadoznak a' lábai.

Az

Az aprók mind inkább sárgulnak, rész-szerint ki-fakadnak, rész-szerint meg száradnak, és kérgek-lészen, melly lalsan-lalsan le-hull. Ezen időben még mind-tsak valami öregbedett forróság vagyon ott.

5- a) A' gonosz vagy az öfzve-folyó aprónak, az első idő-szakaszban ugyan azon változásai vagynek, mint a' jó aprónak, tsak fokkal keményebben, és már a' második vagy harmadik napon. még pedig nem-lalsan-lalsan, nem-is a' meg-irt rend-szerint, hanem nagy fokasággal fakadnak-fel, kiváltképpen az ábrázatján, az orrában, és a' torkán-

b) A' második idő-szakaszban, nem-fzáll, a' ki-ütés-után a' hideg-lelés; a' holyagok nem-emelkednek, kisdédek, és a' közepeken gödrösek, vagy feketeponttskájok vagyon; üfzve-folynak; fem-mi rósa-veres-fzin karikájok nintsen, hanem szederjes vagy halavány veres karikájok. E' mellett nagy a' fő-fájafok, az alkalmatlanságok; veress szemek, nyughatatlanságok, félre-beszéllések, és nehéz lelekzések vagyon, A' ki-ütéssel-edgyütt mindjárt, vagy, 1- 2. nappal később, valamelly nyál-folyás jelenik-meg.

c) Az harmadik idő -szakaszban, a' hólyagok nem -sárgulnak se nem -tellesednek -meg, hanem meg tiresülnek, és rántzofodnak. Az ortzájok nem -dagad meg illendőképpen, vagy egyfzeriben ismét bé -lohad, azon -kívül, hogy a kezei dagadoznának; olyan főrmájua, mintha pergament -bőrrel bé -vonattat tak -volna. A' nyál -folyása nem -jár jól, avagy éppen meg -szünik; és a' ki vetott nyál szijjas, és erylves.

d) A' negyedik -idő -szakaszban, melly a' 17 -dik, és néha a' 21 -dik napig terjed -ki, a' halyagok nem -juthak jól az ő meg száradásokra, vagy más kerget kapnak, ha az elébbiek ie -hullottanak; vagy valami éles nedvelség foly -ki bölölek, melly nem -ollian mint a' genyetség, és a' bőrt rágja. Azonban a' forróság szüntelen rart.

6. Mennél több változások vagynak ezek -közzül jelen, annál gonoszabb ez aprói mennél kevesebbek a' változások, annál jobb, és a' magánosakhoz hasonlőbb az apró -is. Még fokkal gonoszabb változások -is vagynak, mint sem az említettek, p. o. a' szájból, ét orrból -való vér -folyások; a' véres vizelet, az oldal -nyilallás, a' szederjes, a' kék, a' fekete föltek 's a' t, mellyek -által az és

letnek

letnek - veszedelme még fokkal öregbedik, és a' hol az Orvos, is gyakorta nem - segíthet.

7. Ha mind ezeket elmétekkel jól meg fogtátok, tehát nehéz dolognak sem eshetik néktek, a' jó aprót a' gonosztól meg - külömböztetnetek, és jó elein meg esmérnetek, mikor kívánják a' veszedelmes változások, vagy az égész nyavalyának súlyosága az Orvosnak segítségét.

8. A' mi már, a' ti ezen fontos nyavalyában lévő magatok - viselését illeti, mellyben ti fokkal több jót szerezhettek, mintsem hihetnétek, azért mindenkéek elötte jegyezzétek - meg in' e' következő községes Régulákat.

a) A' forroságnak minden nevelkedése vagy öregbedése felette igen ártalmas, és halálos az apróban. Annak - okáért a' hűtésben - való maga viseletnek (§. 20.) minden Réguláit szoroslan kövessétek, és tellyesítsétek: a' minden tsak lehető tisztaságra vigyázzatok, és arról gondot viseljete, hogy a' levegő - ég napjában 2. 3. és többször - is rész - szerint az ablakoknak, és az ajtoknak meg nyittatófok, rész - szerint etzettel - való füstölés 's' a' t. által meg frisseltessék. Ha a' betegnek

nek'az az alkalmatofsága vagyon, hogy az egyik szobából a' másikba vitettetetik, avagy tsak friss ágyba - is, azt néki örömeft meg engedjétek. És, ha a' betegnek vagyon, minden 24. órákban tiszta inget adjatok reája. Nem - különben meg - ne engedjétek, hogy napjában, egy óránál vagy tovább, az ágyból többször fel - keljen, főképpen, ha felette - való forrósága, nyúghatatlansága, és szorongatatala vagyon.

b) Mennél idejében üt - ki az apró, annál gonoszabb - is az, és az, a' leg jobbat, melly a' 4 - dik napon jö - ki. Hadd hajtssa - ki azt egyedül a' természet; és tsak a' ritka esetekben, a' hol a' természet igen gyenge, kell azt valamelly értelmes Orvosnak elé - segíteni.

1. Annak - okáért minden ki - hajtó orvosságoktól, akár - mi nevezetnek légyenek azok, meg tartoztatásatok magatokat, a' minéműek: a' galamb - begyviz, a' Bezoár Orvosságok (méreg - ellen - valók) a' bór, a' Káfé, a' kénkövirág 's a' t.

2. Ha valamelly gyermek az előtt - lévő valamelly nyavalya - által, meg fonyasztatott, avagy, természet - szerint gyenge

ge, avagy, az elegendő, és egészséges tápláltatásban fogyatkozása vagyön — és az apro, ezen állapotjában támadjamag, bádgyjadtan, és erőtelenen fekszik, kevés forrósággal - való gyengítő hasmenése vagyön, és: 4-ed napon semmi apró magát nem - mutatja, ekkor ofztán szükséges a' ki-hajtás, melyet egyedül az Orvos ért.

- c) A' jó, és gonolz aproban való fő segítő eszköz a' gyakorta - való bőv-ivás. Ezt, mindjárt a' betegségnek kezdetén szorgalmasan meg hadgyátok; a' beteget azzal minden $\frac{1}{4}$ órában meg-kináltassátok, és ha magát attól vónogatná, gyakorta kényszerítsétek - is réája. A' leg jobb ital a' viz, és téj. Ha a' forrósága nagy, adattassék néki vízzel meg higitott vert-téj, avagy etzettel vagy tzitrom - lével elegyített - viz. A' savanyutska italok, a' gonolz apróban, kiváltképpen igen szükségesek, Az itala ne légyen ugyan éppen hideg, de még - is hivessebb, mint lágy-meleg — egyfzeriben pedig kevés nyujtattassék nékie. Ha a' betegnek a' torkában fok apró vagyön, tehát a' savanyú italokat nem nyelheti jól alá, és azért vízzel, és téjjel, vagy hig levekkel kell néki megelégedni.

d) Az ételére semmi sem olly hasznos, mint a' sűrű zab- és árpa-kása-levek, a' viz-és-téj-levesek, könnyű vetemények, és friss gyümölcs, száraz vagy aszalt, nyersen, és főve-is. Az ételnek leg jobb ídeje, azokban az órákban legyen, mellyekben a' beteg könnyebben érzi magát.

e) Elég az, ha a' betegnek minden 24 órákban egyszer nyilála vagy széke következik. Ha pedig az ki-marad, akkor a' Krisztállal nem kell tovább várakozni. Felette igen ártalmas hamis vélekedés az, hogy a' gyermekeknek apróban szorultaknak kell lenniük. E miatt már sok gyermek vesztette-el életét.

9. Mihelyt a' (N. 4. a) meg irt változásokról meg-ésmertek vagy gyanitjátok, hogy valamelly gyermeket az apró bántja, tehát

a' Segéljétek-elő a' hányást, lágy meleg viz; vagy gyenge Théé-által, ha a' gyermek magától, és önként hány. Ha pedig annak csak émelygése, és hányásra-való hajlandósága-volna, azonkívül, hogy valóságos hányásra hajtja, tehát egy-más . után bátron adhattok

néki

néki annyi hánytató - vizet , a' mennyi
a' hányáznak meg indítására elegendő,

b) Az hányás - után adjatok nékik 2. vagy
háromszor minden órában egy tellyes
kés hegynyi Rhabarbarumát bor - kövel
(S. 154. N. 3. c. 2.) míg 2. 3. szé-
ke következett. Ez - által el - távoztat-
játok , az után semmi veszedelmes has-
menés nem származik.

c) Adjatok a' gyermeknek mind a' ki - ü-
téig , naponként 2szer lágy - meleg láb
ferdőt a' láb - ikráján fellyül , és éjtsza-
ka köfsetek a' telpaira mustár - flastro-
mat. Ha a' vátozások (Symptomák)
felettébb valók tehát mindjárt második
napon , körös - bogár - flastromat köfse-
tek a' láb - ikráira.

d) Köfsetek mindjárt kezdetén , egy újni
szélességű , Terjékkel egy - kés - fok va-
stagságnyra meg kent kötöt (finort)
a' nyaka - körül , és frissítetek - meg azt
minden napon , míg az apró mind ki-
ütött. Ez által azt nyeritek , hogy a'
torka az aprótól ment , és szabad lészen.
Szintén így , mindjárt elein kezdetében
szükség , hogy a' süvegéhez , (fő - kö-
tőjéhez) száraz Kamforral meg - döröl-
tetett egy ruhátskát úgy hozzá - varjatok
's erősítetek , hogy szemein függjön ;

ez által a' szemei tartatnak attól Íz-
badon.

e) Ha a' forróság felette nagy—mellyet,
a' kemény, tellyes, és sebess Pulsuson;
az ortzájának, a' foga húsának, és az
orra belső részeinek s szemeinek felette
tüzes színéről; a' nyakán, és a' vak-
szemein-lévő ereknek erőss verésekből,
a' Ízpora, és rövid lélekzetből, nyugha-
tatlanságából, szomjuságából 's a' t.
meg-esmerhettek—tehát a' 3. vagy 4.
elztendos gyermekből, ér-vágás-által,
mint egy tellyes Théé findliáskányi (ku-
pátskányi) vért kell botsátani; az ifjab-
baknak pedig a' nyakaikra, és tzombja-
ira köppölyt tétetni. Hasonló-képpen,
adattalsék nekik időről időre egy pár
tellyet kalánnyi Mandola-téj Íalétron-
mal (S. 97. 4.)

f) Ha a' beteg vástig-való órra vére folyáft
kap, tehát az-által kissebbedik az igen
nagy forróság, és azt se meg ne állítsá-
tok, se tőle ne-féljetez. Ha pedig az
orra-vére folyása olly nagy volna,
hogy a' gyermek a' miatt halavány,
gyenge, és a' Pulsusá kítsiny akar lenni,
tehát meg kell azt álitani, tsende-
síteni. Ez úgy léfszen-meg, ha az or-
rába

rába; etzettel meg - nedvesítettett egy darabka spongyiát dugtok,

g) Ez az mind, a' mit az első idő - szakaszban tselekednetek illik. Ha ezen Régulákat ba - tellyesítették, és az apró jó - léle, tehát a' betegségnek többi e - gész folyásában nints egyéb mit tsele - kedjete, mint azt, hogy 12 - dik nap - ján, nékie Mannából, és soból - való Lakszatívát adjatok.

10. A' 2 - dik idő - szakaszban, közönsé - gesen tsak arra kell vigyáznatok, hogy a' forrótság erőt ne vegyen, és szorgalmato - san igyék. Ha az apró, a' bőrtől nem - a - karná illendő - keppen fel emelkedni, avagy, ha fel emelkedett - is, de ismét bé - esik, és meg - sárgul, halaványodik, feketedik, és szagofodik: tehát azonnal az Orvostól kerje - segítséget, és az alatt adjatok - bé nékie minden 2. órában; a' N. 6. alatt lévő por - ból, nád - mézzel úgy elegyítve, mint a' jó iznek meg - adásához szükséges, egy tellyes kés - hegnyit.

11. a) Az harmadik idő szakaszban, mi - dőn az apró meg sárgult, és a' veress kárka el - tűnt, az aprót, valamely tře - nos kis ollóval fel kell metszeni, vagy valamely tövel fel szurdalni, és a' ge

netséget, lágy - meleg téjjel meg nedvesített egy Spongyiával le - döröslgetni. Kevés órák mulva ismét meg telnek azok, és azért újjolag meg - kell az aprót nyittani. Ezen együgyű segítő - eszköz által fok gyermekeknek tartathatik - meg életek, a' kik más - ként bizonyossá meg - halnának. A' hol tsak kevés apró vagyon, ott, a' fel - metélést abban lehet hagyni; másképpen pedig nem lehet azt el - mulatni.

b) Ha ezen időkor az apró bé - esik, és meg - ürül, tehát illykor nagy forróság, duhóskodás, és az életnek leg - nagyobb veszedelme következik, és azért, az Orvosnak segítő segítsége el kerülhetetlenül szükséges. Azonban italsatok véle bővön bodza - virág - Théét, és hasonló - képpen tegyetek nékie egy néhány Krilléyeket, egy fél hvinting Kámfort olajban meg - olvaítva, eröss bodza - virág - lévből készítve; jól meg jeyezték: tsak alig lágy - melegen, hogy annál könnyebben tarthassa magánál. Hasolóképpen igyekezzetek nékie minden órában, egy fél árpa - szem nehézségű Kámfort, nád - mézzel törve beadni, Mihellyt az apró ismét fel - emelkedett, és meg tölt, ismét fel - kell azt met/zeni.

c) A'

c) A' bé-forrott 's dagadott szemeit, lágy-meleg téjjel naponként többször is párolni kell; és valahányszor megnyiltanak, folytassatok egy-nehány tsepp-tejet, Ro'sa-vizzel elegyítve a' szemcibe-

d) Ha a' nyál-folyása nem-akar jól járni, avagy, meg-kezd akadni, tehát igen bőven kell innia, és ezen következő Torok-vizzel gyakorta a' torkát, rotyogatva ki-mosni. Azoknak a' gyermekeknek, mellyek torkaikat, így rotyogatva ki-mosni nem tudják, fetsdézövel kell - azt torkaikba bé-fetsken-dezni.

* Főzzetek-meg egy Lót len-magot, egy három-újjotok - közzé férhető bodza virágot, és éppen annyi ökör-farkü-fü-virágot egy meszszely vízben, míg $\frac{1}{4}$. belöle el-főtt, szűrjétek-meg, és tegyetek-hozzá $\frac{1}{4}$. kvínting Salétromat, és annyi mézet, a' mennyi szükséges léfzen.

12. a) Ha a' negyedik idő-szakaszban, az ortzájának dagadása hirtelen lohad, és száll, de a' kezei, és lábai nem-dagadnak, tehát mindjárt szék-fü-lévbe mártott, és ki-fatsart Flannellel kell ke-

zeit, és lábait bé - polálnotok, vagy, mind a' kettőt, lágy - meleg vízben feresztenetek, és, ha az - által a' dagadtságot nem - mindjárt hozhatjátok - elő, a' lábaira mustár - flastromat kell kötnötök, s tennetek.

b) Mihelyt az apró haját (: kérget, cru - sta :) kap, az az, a' 12 - dik, 13 - dik, napon, főképpen, ha még váltig - való forróság vagyon jelen, szükség, hogy egy gyenge Lakszatívát, Mannából, és főből készítve adjatok nékie. Ez idő - tájban gyakorta egy hasznos has - menése szokott érkezni, mellynek tellyességgel nem kell akadályoztatni, hanem inkább előmozdittatni. A' kérget magát, naponként 3 - szor, 4 - szor édes tej - fellel kell kenni.

c) Ha végtére, mindeneken szerentséfen által esett, tehát a' meg - gyógyultnak még egy - néhányszor, a' 3. 4 - dik napon Purgátzioval kell - élni.

§. 162. A' tettetes (tsalfa) apró.

1. A' tettetes, (tsalfa) vad, vagy víz - apró ugyan, semmi segítség - nélkül nem - szükölködik, mivelhogy veszedelem - nélkül - való; azonban még - is meg kell azt esmér - netek, és az igaz aprótól meg különböz - tetni

tetni

tetni tudnatok, hogy egy - másfal el - ne tse-
réltessenek, mellynek ofztán, az a' követ-
kezése, hogy az emberek magokkal el - hite-
tik, mintha a' gyermekeknek valóságos ap-
rójok lett volna, és így, a' segítségnek alkal-
matos idejét el - mulatják, ha reájok jő az
apró.

2. 'A' viz apró - is forróssággal, fázslás-
sal, bádjadtsággal, fő, és derék fájással kez-
dődik — azonban mindenek fokkal tűrhetőbb-
képpen, és gyengébben, mint a' valóságos
apróban. A' föltek, mindjárt az első na-
pon, vagy a' második napnak kezdetén üt-
nek - ki; igen hamar, és szaporán emelked-
nek - fel, és, a' ki - ütések - után a' 2 - dik na-
pon már meg - is töltenek, melly időben,
a' valóságos aprótól, csak igen keveset, és
csak abban különbözik, hogy a' közepeken
semmi görtsötskéjek nintsen. A' harmadik
napon meg szárad ez, és a' 7 - dik napon
el - múlt, és mindennek vége. Ez, seb - hel-
lyeket - is hágy maga - után, és, ha a' bete-
gen nagy fokssággal volt, tehát az aprónak
valami szagát tapasztalhatni. A' leg - bátor sá-
gosabb meg - különböztető - jel tehát ez,
hogy annak egész folyása 7. napokkal el-
végeződik.

3. Mind az, valamit talám e' - körül ten-
netek kell, az, hogy a' betegnek egy - ne-
hány

hány lágyító-Krillélyt adjatok, ha azt, a' forroság, és a' nyughatatlanság kívánják-

§. 163. A' himlő forma veress szeptelő (Morbilli)

1. A' himlő forma veress szeptelő, vagy veress himlő ugyan könnyebb, és kevésbé veszedelmes, mint az apró; de attól, a' rossz gondviselés, és a' hozzá-járuló változások által, halálos - is lehet.

2. Az ilyen veress szeptelő-körül, három idő szakaszokra kell vigyázni, t. i. az annak ki-ütése-előtt-való időre, a' ki-ütésnek magának idejére, és a' meg-száradásnak idejére.

3. Az első idő-szakasz, az első reá-ütéstől (proximus) fogva, a' ki-ütésig mégyen, az az, közönségesen a' 4-dik napig.

a) Közönségesen valamelly reszketéssel, borzadással kezdődik ez, melly, az első napon forrosággal változik. A' második napon a forroság tartós; e' mellett a' betegnek száraz hurutja, fok ptrüszfözégé legyen, és a' szemeiből forró viz foly. Ezen fő-változások-mellett, többire közönségesen még im' e' következendők is meg-vagynak: a' bádjadtság; a' főnek nehézsége; a' torkában, és ágyékában való

való fájdalom; tsömörítés, hányás, szomjuság; a' nyelvnek fehérsége, — a' has - tekerés; has - menés; órra vére - járása; a' félre - beszéllés; fel puffadt ábrázat; dagadt szemek.

b) Ezen változások nintsenek mindenkor mindnyájan, és mindeneknél jelen. hanem egy betegnél többek, a' másíknál kevesebbek — De a' hurutás, a' ptrülszögés, és a' szemeknek hév - könyvezések, mindenkor, és mindenütt meg - vagynak az ilyen himlő forma veress szeplőben, ha még annál türethetőbb - képpen, és gyengébben - is — és néha éppen a' hideg - lelés forroság (paroxismus) előtt egy - néhány napokkal, meg - jelennek. Ha tehát valamely gyermek a' melynek ez a' veress szeplője még nem - volt meg, száraz hurutot, ptrülszögést, és folyó, könyvező szemeket kap, mellyekhez még kis fázlalások, és forroság járulnak, azokból bátorsággal azt a' következést tfinálhatjátok, hogy arra ez a' veress szeplő, melly himlő forma, jön.

4. A' második idő - szakasz magában foglalja az 5. 6. és rész - szerint az 7 - dik napot - is. Az ortzája balha — tsípésekhez - hasonló kiseded - apró veress foltokkal borítatik - el, mellyek eleinten valamennyire a' bőrön felyül ki - állanak, a' következő napon,

pon, azzal egy arányuan, és e' mellett szé-
lesebbek és mindenféle formájuk; egy-
más-után pedig a' torkában, a' melyjén,
a' hátán, és az egész testén-is ki-jönnek.
A' ki ütések vagy jövéslek-után, ki-vévén
az hányást, a' többi változások tovább tar-
tanak, sőt még öregednek-is.

5. Az harmadik idő-szakasz kezdődik
a' meg-lett ki-ütéssel, és végeződik a 9-
dik nappal. Először az ábrázatjának bőre
meg élesül, és a' foltok meg halaványúlnak,
—a' háján!pedig még verések. A' követke-
zendő napon ezek-is meg halaványúlnak,
és az egész bőre úgy hámlik vagy dörsö-
lődik-le, mint a' korpa. Ha illykor has-
menés vagy izadtság jön, tehát a' betegség
szerevisélsen meg-győzetett. Ha pedig e-
zek ki-maradnak, tehát a' forrótság, és min-
den változások (Symptomata) öregbednek,
és még újjabbak járulnak hozzája, úgy mint
a' rövid, és forró lélekzet; az oldal-nyila-
lás, a' torok dagadása 's a' t.

Ez a' veress himlő vízfőza-is verettethet-
tik, olly jól, és még könnyebben -is.
mint az apró. Egy kis meg-hűtés, va-
lamenny ijedtség, egy hideg-ital elégsége-
sek ennek vízfőza-hajtására, és ebből olz-
tán szárazodik dühösködés, és a' beteg
nagy veszedelemben forog.

6. Közönségesen, ez a' veress fzeplő vagy himlő éppen úgy tractáltatik; úgy bánnak azzal, mint az apróval (l. §. 161. N. 8. a. b. c. d. e. N. 9. a. b. c. d. e. f.) tsak ezzel a' külömbséggel, hogy,

a) A' ki-ütésnek, és el-száradásnak idején, az italt valamivel melegebben kell adni, mint az apróban. Az egész betegségnek idején a' leg jobb ital a' viz, és a' téj, és közben közben a' bodza-fa-virág Théé téjjel együtt. A' savanyú dolgok, a' hurut-miatt nem hasznosak.

b) Ugyan ezen okból, tsak keveset füstöljetez etzettel, főképpen, ha a' hurutja felette kemény a' erőss.

b) A' sem szükséges, hogy az ingét, és ágyi lepedeit olly gyakran változtassátok; elég az, ha ezt a' ki-ütés előtt, és az száradás-után meg tselekelezitek.

7. Az első idő-szakaszban még ezt a' következendőt is, különösen meg kell jegyezni.

a) Ha semmi émelygés: - vagy valóságos hányás jelen nintsen, tehát semmi hánytatni-valót is nem-kell bé-adni, hanem tsupán egy pár téllyes kés-hegyi Rhabarbarumat bor kövel, hogy egy néhány széke légyen.

b)

b) Minthogy a' betegnek szemei igen fájnak, azért a' szobát egy kevélsé meg kell homályosítani, és hogy a' világosság az ágyára ne halszon, őrizni kell. A' szemeibe rosa - vizet kell gyakorta eresztetni; avagy tejet - is, kiváltképen az Anyának tejét belé - tsepegtetni, és ha ez - által meg nem - lehet oltalmazni, hogy a' szemei meg ne verefedjenek és tüzeledjenek, akkor a' szemeknek mindenik szegeleteire vér - szivót kell tétetni.

c) Az hurutja ellen, adjatok minden órában vagy gyakrabban - is egy pár Théekalánnyit az §. 167. N. 4. a) megirt nyalni - való liktáriumból, avagy elegyítsétek azt bodza virág Théé - közzé.

d) Ha a' le - nyelés nehéz, 's terhes, és a' toroka bé - dagadni akarna, a' melly, mind az - által ritkán esik - meg, ha már a' beteget eléggé innia hagyjátok, és nem engeditek a' forróságnak erőt - venni - tehát azonnal a' torkában rotyogtatni - való - vizet (§. 161. N. II. d.) kell segítségül venni; és, ha ez nem hamar szerez enyhülést, az Orvost kell szolitanotok.

8. a) A' második idő - szakaszban, midőn a' veress szeplő ki - akar ütni, akkor, a' men-

a' mennyire tsak lehetséges, a' betegnek tsendesen kell magát az ágyban viselni; és bőven innia, nem úgyan forroan, de melegségen, és kiváltképpen bodza - virág - Théét tejet. Ha ez után a' foltok jól ki - jöni nem akarnak, (noha ettől ritkán tarthatni, a' mennyiben véle eleinten a' Régula - szerint bántanak) avagy ha felette halavány - színű, tehát minden órában egy ilyen porotskát kell nékie bé - adni:

* Vegyetek 4. árpa szemet nyomó Kámfort, egy kvinting nád - mézet, — ha ez együtt jól őszve - törtetett, és kevertetett tehát tegyetek - hozzája egy fél kvinting megtisztított Salétromat, keverjétek jól őszve - és őszfátok 8. részekre -

b) Ha a' veress szeplő jól ki - ütött, de homályos veress, vagy szederjes - veress, és e' mellett a' forróság igen nagy, tehát adottsék - bé néki minden órában egy pár kalánnyi Mandola - téj Salétrommal - egybe.

c) Estve - felé igen használatós, egy pár tellyes Théé kalánnyi fejer - mák sirupot, a' nyugalom meg - szerzése - végett; nékie bé - adni.

d) Ha ez a' veress szeplő visszajött, tehát mustár téstát kell a' láb - ikráira tenni,

tenni, és a' Kámfor porokat bodza-virág'
Théével innia adni.

9. Hallottátok, hogy a' harmadik idő-
szakafzban, a' 8. vagy 9-dik napon, vagy
egészséges izadtságnak, vagy has-menésnek
szükséges meg-jejenie, ha a' betegnek tö-
kéletelsen kell meg-gyógyúlnia.

- a) Ha tehát ezen idő-tájban, a' forróság
gyengébb, a' pulsuusa, és a' bőre' lágy,
tehát az izzadás az utban, jövendőben
vagyon, mellyet ti bodza-virág Théé-
által könnyen elé-fejelhettek, és mind
addig fena-tartotok, míg nem a' forró-
ság egészen el-tűnt.
- b) Ha a' bőre száraz, a' gyómra fel puff-
adt, a' hasában-való korrogással, zör-
géssel, akkor a' has-menés jön, Ebben
az esetben adjatok nékie, egy vagy két
székfü Kristélyt—és ha a' hasában való
tekerés kemény, egy vagy két tellyes
kés-hegynyí Rhabarbarumat, bor-kövel
(Ű. 154. Nro. 3. c, e.)
- c) Ha a' kettő-közzül egyik sem léfzen-
meg, és a' forróság tartani meg-nem-
szűnik, akkor, azonnal segítség után
menjetek.
- d) A' fzeréntséfen meg-gyözött 's ki-ál-
lott

lott betegség - után, szüség, szintén mint az apróban, még 2. 3 szor, a' 4. 5. dik napon Lakfzáltatni.

- c) Ha már még - is a' száraz hurut, vagy a' rekedttség hátra - maradna. tehát az - ellen, a' leg jobb segített - eszköz az, ha a' bővéges savó - ital - mellett, a' Nro. 6. alatt - való porból, minden 2. órában egy tellyes kás - hegynyit bé veszen. Azonban, leg jobban tselekeztek, ha az Orvost kérdezitek - meg.

§. 164. A' Sarlak - nevezetű hideg - lelés

1. A' Sarlak hideg - lelés - is a' gyermekeknek forro, ki - ütélssel öszve - köttetett ragado - nyavalyájok. De ez, a' mint az apró, és a' vezess szeplő mikór jár, még a' fel - serdültekre is, a' kiken még - nem - volt, reájok jön, és meg - lepi azokat.

2. Ez mindenkor lankadtsággal, szomorusággal, és a' toroknak belső részeiben - való fájdalommal kezdődik; melly - után, több vagy kevesebb órákkal, tsömörrel, és émelygésel, sőt még valóságos hányással, és álmafsággal való kis - fázlalás - is következik. A' torok - fájás öregbedik, és gyakorta már a' második napon, kelevénykék - is vagynak a' torkában. A' 2 - dik vagy 3 - dik napon, külömbféle nagyságú Skárlát - veress-

szinü föltok jönnek - ki, először az ábrázatján, és a' nyakán, az - után a' melyjén, a' hátán, a' hasán, a' kezein, és lábain. Ezek a' föltok, a' következő napon már úgy öfzve folytatnak, hogy úgy tetfzik, hogy az egész ábrázatja, a' melyje 's a' t, vagy mindenütt vagy helyenként, tsak mind-egy verefséggel (mint valamelly veress posztoval) borittatott volna - bé. A' 14-dik napnak vége - felé, sürrü nyálnak bővön való ki - vetése, és egy közép szerü has - menés jelenti magát; melyre a' nyelés könnyebbül, a' beteg vidámúl, és a' hideg - lelés fogyni kezd. Az 6-dik nap - mulva, a' ki - ütés halaványúlni - kezd, a' vizelete zavarodik, izadtságok jelentik magokat, és a' bőre az egész testétől kezd le - hámlani. A' kezein, és lábai — talpain - való bőr egész darabokkal vonattatik - bé. A' 9-dik nappal vége az egész betegségnek. Így szokott ezzel lenni mikor a' Skárlát nyavalya - könnyü, és jó - féle.

3. Mikor pedig az gonofz - féle, tehát ollykor a' kezdetében mindjárt igen nagy az erőtelenség; a' torka felette igen tüzes; ehez járul még erős fő fájás, szorongatás, rövid lélekzet, álmatlanság, vagy szüntelen - való álm, és Fántázia,

4. A' ki - állott nyavalya - után, a' fülei - megett néha dagadások léfznek, a' mellyek
pedig

pedig önként magoktól ismét el-mulnak. Ellenben pedig, a' 3.dik hétnek fogytán annál többen esnek veszedelmes viz-korságba, ha illendő-képpen magokra nem vigyáznak.

§. A' mi azzal-való bánást illeti, tehát közönségesen, ebben-is ugyan azon gondviseleést kell tennetek, mint az apróban, és a' veress himlőben. A' leg jobb ital ebben, három rész viz, és egy rész tej.

a) Ha a' nyavalya könnyü, a' -minthogy a' leg több esetekben könnyü-is az, tehát a' gondviseleésen-kivül, tovább vigyázatok nem szükséges, hanem arra, hogy a' 9.dik nap-mulva. a' 3-dik vagy 4-dik napon Lakfzáltafátok.

b) Az émelygések, és hányások-körül, bánjatok véle a' §. 161. N. 9. a. Az órra-vére járás-mellett; melly isgyakorta meg-történik, a' §. 161. N. 9. f; egy szoval. úgy, mint az apró körül. Ha a' beteg nagyon fantaziroz, akkor a' nyaka-tfígájára, körös-bogár flattromat, és, a' láb-ikráira mustár télesztát köfsetek, tegyetek.

c) Abban az esetben, ha ez, gonosz-fé-e, midőn a' forrósága igen nagy, erőss fő-fájással, a' le nyelésnek igen terhesfvoltával 's a' t. együtt, a' 4. esztendő

és idősebb gyermekeken eret kell vágatni; az ifjabbaknak pedig, a' füleik - megé, vagy a' nyakokra, vér - szipokat kell - tétetni, és Mandola - tejet Salétrómmal innia adni; azonban pedig az Orvost - is hivattalsátok.

d) A' torok fájása . ellen kivátképpen , ez a' következő Pép - boríték , ruha - közt, fzenvedhető melegen a' nyaka - körül borittatik.

* Vegyetek 4. Lót törött len - magot , 2. Lót reszelt tormát , 2. tej - kenyeret, főzzétek meg elegendő téjben , míg péppé - válik; és kenjétek ujnyi - vastagságra valamelly ruhára.

Egyszer 's mind szükséges, hogy a' Beteg ezen következő lágyító torok - mosó - vizzel , a' torkát szorgalmasan gargarizálja, avagy leg alább azt a' szájában tartsa.

* Vegyetek bodza - virágot, vad mák - virág levelet (:vad, tövis ro'sa levelet) és 'sályát, mindenikből egy három ujhagynyt, főzzétek - meg 1. $\frac{1}{2}$. mezfzely vizzel, míg egy $\frac{1}{4}$. mezfzely elfőtt belöle; szürjétek - le, és elegyítsétek hozzája 2 - 3. tellyes kalánnyi bor - etzetet, és annyi mézet, a' mennyi a' jó ízének meg - adására szükséges.

e) Az

e) Az orrát gyakorta lágy - meleg - vízzel, és tejjel kell nedvesíteni, mellyet, vagy bé - kell fetskendeni, vagy orrába szivatni.

f) A' 4-dik nap mulva, itafsatok véle gyakorta bodza-virág Théét tejjel elegy, és ha izadttság üti - ki magát, arra jól gondot kell vifelnetek

6. Midön már már a' a' 9-dik nap-után minden hideg - lelés, és verefség el - mult, és az étel - kívánása ifinét meg jött, akkor meg gyógyúlt a' beteg a' Skárlát - hideg - leléstől, de annak következéseitől nintsen még bátorságban, ha még 3. hetek el - fojása - alatt, a' szabad, kiváltképpen pedig a' nedves levegőt, és minden meg - hűttéft el - nem távoztat; ha tsak mértéklett, és könnyen emészthető ételeket nem eszik, és a' 3. 4 dik nap - tájján annyi Rhabarumat, bor - kövel együtt bé - nem véfzen, a' mennyi elégséges léfzen 3. 4. székek - tfinálására, E' mellett döröszöltéfték naponként reggel, és estve, az ágyban a' hasát, és a' tzombjait (lábait) flannellel, molly fenyő - maggal jól meg - füstöltetett.

7. Mihelyt veszitek észre, hogy, valamely gyermek, a' Skárlát hideg - után, az étel - kívánsát hamar el - kezdi vesztetni, el -

bádjad, és halaványodik, kevés vizet iszik, a' lábai. és az ortzája dagadoznak; akkor füzükség a' Betegnek mindjárt az Orvoshoz fojamodni-

§. 165- A' tsalyán betegség.

1. A' gyermekeknek sokkal tsekélyebb ki-ütéssel-való nyavalyájok, az úgy neveztetett Tsalyán nyavalya. Ebben, közbenjáruló fázlalással-járó szenvedhető forroságok vagyon nékiek; e' mellett, fok apró, veress, viszkető, és égető holyagotskák (gombotskák) nagy fokszággal ütnek-ki; kiváltképpen az ortzáján, és a' nyakán mellyek úgy tetfszenek, mintha a' tsalyán égette-volna-meg őket. Ez leg tovább 7. napokig-tart, és közönségesen izzadáással végeződik.

2. Ez a' ki, ütés gyakorta visszsa-üt, és ismét visszsa-jön; mennél hivesebben tartatik a' beteg, annál bővebben marad ez kívül, és mennél melegebben, annál kevesebb marad-kivül.

3. A' tsalyán-betegség éppen nem-vezedelmes, és egyéb-nélkül nem-szüksöködik, mint mértékletes melegben-való tartás, és rendes gondviseles-nélkül.

a) Mindjárt annak kezdetében adjatok-bé néki annyi Mannát sóval, vagy Rhabarbarumat

barumát bor - kövel, a' mennyi egy kö-
zépszerü mérsékelt Lakfizatívához ele-
gendő kéfzen.

b) Adjatok minden napon egy - néhány-
szor, bodza - virág - Théét, téjjel elegy
innia.

IV-dik OSZTÁLY

A' külső változások (Sympto-
mata) és betegségek.

§. 166, A' ki - sebefedés.

1. Már a' gyermekeknek még tsak né-
melly külső változásaikat, és betegségei-
ket kell meg - esmérni tanulnotok, a' mel-
lyekben tanátsot, és segedelmet közölhetek.
Az első; mellyel esmértelessé akarlak tenni,
a' tsetsemő szoptató gyermekeknek ki - sebe-
fedések.

2. Már fennebb, a' gyermekekről - való
gondviselésről adatott oktatásban hallottátok;
hogy a' tisztátalanság (takaritatlanság) kö-
zönséges oka e' ki - sebefedésnek, és azt - is,
miképpen viseljétek a' körül magatokat. De,
a' ki - sebefedésnek még más neme - is va-
gyon, mellynek oka, a' nedveségeknek belső
élelésegekben áll, és a' melly, a' tisztán való

tartás - által, se egészlen el-nem távoztattathatik, se meg-nem gyógyítottathatik.

8. Ha minden tisztaságára - való vigyázás-mellett, valamelly gyermek, a' lábai-között, és a' hóny-allyjai-alat még-is ki-febesedik, ez a' ki-febesedés mind-tsak tovább terjed, a' karjait, a' tzombjait, és a' fziülő-tagjait el-fogja és úgy látszik, mint ha ezen részeket meg-nyúzták volna, a' hol-is a' ki-febesedett helyekből valamelly éles viz foly-ki, mellynek éles illatja 's szaga vagyon, és, e' mellett a' gyermek fog; tehát ekkor a' belső éleltség oka annak, melly az anyjai éles-téjből származott.

4. A' fris kuti-vizzel, vagy a' vizzel, s téjjel együtt-való szorgalmatos mosáson, s a' leg gon-dofabb tisztán tartásán-kivül.

a) Vételsetek - bé az Anyával naponként egy jó tellyes Théé-kalánnyi fejer Mágneziat, a' meg tisztított Salétromnak 4-ed részével elegyítve, és hagyjátok meg nékie, hogy úgy viselje magát, mint fennebb a' 124. §. N. 2, a. b. c. tanítottott.

b) Szintén így, a' gyermeknek - is naponként 3. 4-szer egy tellyes kés-hegynyi fejer Mágnezia adattatik - bé, és lakfáltalsátok minden §. 6-dik napon Mannával,

val, ha e' nélkül, az orvosság nem lakszálja, melyet az Annya vélsen-bé

- c) Ha erre, a' meg-könyebbedés magát nem-mindjárt mutatja, tehát a' gyermekét el-kell az tsetstől választani, és az Orvostól tanátsot kell-kérni.

§- 167. Az eves, varas, kózos-fő

1- Minek-előtte az eves vagy varas-fő ki-üt, a' gyermekek rútvál látnak-ki, rútvál színben vagynak, és a' nyakaik körül, a' magyarhoz hasonló meg-dagadott csomotskáik vagynak Ebből meg-csámérhetni, hogy a' feje varasodása akar jöni.

2. A' varas-fő-ellen semmit se tanátsoljatok, mint, azt hogy:

- a) a' gyermek minden héten egyszer lakszáltatásék;
- b) néki semmi liszt-eledel, tojás, sajt, turú, szalonna, közönségesen fős, füstölt, éles, és firos-némű ne adatásék;
- c) szorgalmasan füsteltésék, hogy a' bogarak a' fején meg-ne szaporodjanak. A' haját röviden kell le-metfzeni, de nem kell fejét meg koasztítani, másképpen a' ki-ütés igen hamar el-szárad, a' mellyből külömbféle gonoszabb, és éppen

éppen halálos változások - is származhatnak ; mire - nézve - is szorgalmatosan

d) el - intsétek őket , a' fejnek , olajjal és száraz irekkel . való minden kenésétől !

3. Ha a' gyermekeknek feje , egészen vagy helyenként , sűrű , száraz , vastag , főt , újni - vastagságú garangyoggal - is , miely fejr , szürke , fejrő vagy sérga szint mutat , bé - horittatott , tehát az gonosz , vagy örökös varnak neveztetik . Az illyeténeket mindjárt az Orvosra igazítsátok . Es minthogy ez az örökség - szerint való var , ragadó , tehát , a' többi gyermekeket , az illyenekkel való szoros társfolkodástól el - kell intenetek ; kiváltképpen pedig , hogy olly süvegeket , mellyeket amazok fejeken vífeltenek , fejekre ne - tégyenek .

4. A' varas - fejeknek minden nemüket femmi által jobban el - nem lehet távoztatni , mint a' fejnek hideg - vízzel - való naponként mosása , és szorgalmatos füsülése - által -

5. Ha valamelly gyermekre , hamar az el - száradott vagy meg - gyógyúlt varas - föután , akar gyógyúlt legyen meg az , magától , vagy , kenés , vagy más eszközök által , más újjabb nyavalya jő , a' minémü , a' fájós szemek , vagy éppen a' vakság , a nehezen halás minden léle görtsök , és rángotodzások ,
valamelly

valamelly tagnak el-esése, hurut, rövid lélekzet, el-fáradás, sekélyek 's a' t; akkor az el-száradott varas fő okozza azt; és azért, minél hamarébb tsák lehet, ismét elő kell-hozni annak varafságot 's meg-ujítani.

- a) Tegyetek az utóbbszor el-száradott helyekre körös-bogár flastromat.
- b) Adjatok nékie Kámfor porotskákat bodza-virág-Théével, mint a' vizsza-tért veres-szeplőben—és
- c) Küldjetez az Orvosért.

§. 168. A' tsipázó; genetséggel-folyó. ízemek.

1. A' tsetsemő szoptasós gyermekeknél gyakorta tsipázó, vagy genetséggel-folyó ízemek-is találatnak. Foly tudni-illik szemeikből, valamelly sárga színű, sűrű, és élős genetség, meily a' szemeik-fejérét meg veresíti, és sebelíti, a' szemei héjjait bé-ra, galsztja, és a' szemei körül kérget tfinál. Ha ennek a' gonofznak jókor segítségére nem jötök, és róla nem tésztek, tehát az, a' szemet magát-is meg rágja, annyira, hogy a' gyermek meg-is vakkulhat.

- 2. a) Mindeneknek-elötte, tsepegtesetek a' szeméibe, minden órában, vagy gyakrab-

gyakrabban - is lágy meleg - vizet, és téjjet, hogy a' genetséget szüntelen kimoshassátok. Mennél gyakrabban tselekeztetek eztet, annál kevésbbé rágatattik meg attól a' szem, és annál kevesebb fájdalma - is vagyon a' gyermeknek.

b) Éppen illy gondosan kell néktek a' szemei szőrein - lévő; és a' szemei - körül való tsipa - kérget - is, anyai téjjel, vagy lágy meleg vízzel, és téjjel, vagy édes téj-fellel meg - áztatnotok, és le - mosnotok.

c) Laxáltassátok a' gyermeket, minden 3. 4-dik napon Mannával, és,

d) tegyetek mindenik füle megé; vagy tövére egy kis körös - bogár flastromat, egy tiz krajtzárolnak nagyrágára, és a' holyagokat tartsátok egy ideig folyáfolban.

e) Ha a' szemei meg gyógyultanak, tehát, egy darabb ideig, naponként meg - kell azokat egy néhányszor fris hideg - vízzel párolni.

§. 169. A' szemeknek tüzesedése, gyuladása.

I. A' fájós szemeknek második nemek, azoknak meg - tüzesedések. A' szemnek fejére

fejére olly veress, mint a' vér, és felette igen fájdalmas, úgy anyira; hogy a' gyermekek csak nem - szakadhatatlanul fírnak, és se éjjel, se nappal nyugodalmok nintsen; azok semmi, sőt a' leg kisebb világofságot is nem - szenvedhetik, hanem szemeiket szorosan bé - húnnyják, és ortzájokkal örömeft fel felé - fektűsznek. Néha a' szemeikből valami éles víz vagy genetség foly, melly a' szemeik - héjjait, és pofáikat, ortzaikat meg sebesíti.

2. Igen gyakorta az igen elein el száradott varas - fő, vagy a' folyó fülek, vagy a' vizszia hajtott ruh oka annak, azonban származik az valamelly belső éleségből - is.

3. Itt nem kell a' segítséggel sokáig mulatni, se azt halogatni, más - képpen könnyen meg - eshetik, hogy a' szem genetségbe - mégyen, és a' szem - fényén seb - helyek okoztatnak, melly - miatt meg is vakul.

a) Leg először - is mindeneknek előtte té. tefsetek mind a' két szemre 2 - 3. vér szopót, és a' fülei megé hólyagot - vonó flastromat (Veficatoriát)

b) Adjatok nékié a' 3. vagy 4 - dik napon annyi Mannát, és sőt. a' mennyi egy mérséklett Lakszatívához szükséges -

c)

c) Vegyék egy tojásnak fejerét, és egy borfónyi nagyságú porrá- tört Tiinsót, verjék egybe míg habba válik, és tegyék, valami egybe rétezt ruhátskával a' szemeire-

d) Ha egy kétfzer lakfzálta, és a "Visicatoria jól vont, tehát tsepegtelsetek ezen következendő szem - vizből valami keveset, minden pár órában, a' szemeibe, és azután egy fél - fertály ora mulva édes meleg tejet. A' közben - való idő - alatt, a' szem - vizet ruhátskákkal szemeire bo-rogathatjátok.

* Vegyék egy $\frac{1}{4}$. meszfzely fris kuti vizet vagy Ró'sa vizet, négy árpa szem - nehézségű fejer gálitz követ, és egy kevés töretlen Sáfránt, keverjék jól egybe. A' bé - borításra vehettek még mindenkor 15. 20. tsep jó gazona pálinkát.

e) Igen hafznos, ha e' mellett a' gyermeknek a' Ports - fü - italt téjjel innia adjátok-

f) Ha erre hamar könnyebbülés nem következik, avagy, ha a' mellett, mindjárt kezdetben erőss hideg - lelés vagyon; tehát igazítsátok az Orvosra.

9. 170. A' szemem lévő hártya (hályog.)

1. Mi legyen a' szemem - való hártya, azt tudjátok; t. í. egy fejeződ, által láthatatlan bőrötske, a' szemnek feketéjén, vagy látásán, szemé - fényén. Mennél vastagabb, és nagyobb az, és mennél inkább a' szemnek tfillagát bé - fedezi, annál kevesebbet láthat a' gyermek.

2. Őrizzétek magatokat minden 'siros kenetektől, irektől, és olajoktól, ha azok nintsenek valamelly rendes Orvostól rendeltetve: mivelhogy az, ez, vagy amaz embe- rektől, szem - gyógyító - ir - gyanánt ditsértett irék, a' gonoszt többire még gonoszab- bá télszik.

a) Mind az ilyen irék, és kenedékek, helyett, vegyetek 3. kvinting fejez finum tzukert 1. kvinting égetett timsót, törjétek mind ezt együtt porrá, fujjatok belőle a' gyermeknek szeméibe, napjában egy nehényszor valamelly tollú - ál- tal — nem pedig egyenesen rája, hanem oldalastag, de még - is úgy, hogy a' hártyát érje, és mint - egy surolja azt. Ezzel az eszközzel, a' leg több esetek- be boldogúltok, ha csak azzal elég hosz- szú ideig éltek, és a' dolgot gyakorol- játok.

Z

b) A'

b) A' gyakorta - való Lakszátiva, és, a' füle - megé, és a' karjára, azon feléről, mellyen a' hártya vagon, teendő reptált holyag elő mozdítják az orvoslált, vagy a' Curat.

3. Az apró - után, néha valamelly fejér folt marad a' szemnek feketéjén, molly - is, ha nagy, és vastag lejjend, és a' szem fényét bé - fedi, az - is hasonló - képpen meg - va - kitja a' szemet.

* Botsálsatok egy néhány tseppet a' dióból ki - sájtolt olajból, a' szemébe, az után húnnya - bé a' szemét, és osztán dörösljétek gyengén tenyeretekkel a' szem héját. Ezt egy néhány holnapok alatt kell gyakorolnotok. Ha ez az eszköz elégséges nem volna, tehát menjetek az Orvoshoz -

§. 171. A' folyó fülek.

I. A' sebes folyó füleket napjában gyakorta kell fris kúti vízzel mosni, és hintőporral, vagy puderral bé - hinteni. Ha pedig a' ki - folyó nedveség étes, rozsz szagú, magát bé - rágia, a' fülét, és a' szomizédos részeket meg veresíti, és dagadásba hozza; tehát úgy kell magatokat víselnetek, mint a' kí - sebesedésben, az az, a' gyermeknek Mágnezziát, és minden 3. 4 - dik napon Lakszátivát kell adnotok;

adnotok; hasonló - képpen az Anya - is ezt tselekedje, és a' Ports - fű italt - is innia kell.

2. Ha rövid idő múlva a' meg - száradott fülek - után, valamely gyermek meg - betegszik, avagy reája nyavalya - törés, és más változások (Symptomák) jönnek, mint a' varas, eves fő - mellett, melly meg - száradott; tehát a' folyását mindeneknek előtte ismét meg - kell indítani, helyre - állítani, és e' végre, körös - bogár - flastromat a' fülemégé tenni. Ha ettől a' betegség avagy a' változás (Symptoma) el - nem - mulik, tehát a' többi segitséget az Ovofnál kell keresnetek.

3. A' fájó szemek gyakorta változnak a' folyó fülekkel; ez az, ha a' fülek folyanak. akkor a' szemek egészségesek, és, mikor a' fülek meg száradtanak, akkor a' szemeknek vagon nyavalyájok.

a) Igyekezzenek a' füleket, hofszú ideig folyásban tartani, úgy, hogy valahányszor meg száradnak, mind annyiszor valami kevés körös - bogár irt kenjeteke reája.

b) Eljeteke e' mellett, a' ki - sebefedés - körül elő - irt minden eszközökkel (§ 166 N. 4. a. b.) és italsátok a' gyermekkel - is a' Ports - fű italt.

Z z

c) Ha

c) Ha ez egy néhány hetek-alatt szakadatlannal meg-lett, akkor hadjátok a' füleit meg-száradni, de egyfzer s mind a' karjain egy pár kis holyagot-is vontassatok; e' mellett mind-azon-által, még egy néhány hetekig, mind a' többi eszközökkel éljetez.

d) Ha az-után, a' szemeknek fájása még-is ismét vissza jöne, tehát ismét elöl kell kezdenetek, avagy, a' melly annál-is jobb, az Orvoshoz küldjetez.

§. 172. Az ólt-var

1. Az ólt-var vagy (a' tej garangyag) a' gyermekeknek var forma ki-ütések, kivált-képpen a' tsets-szopóknál, az ortzájokon, t. i. az állokon, a' poszákon, és homlokokon, és néha, a' fejnek hajjal bé-nőtt részére-is el terjed-

2. Először, a' bőr ezeken a' helyeken meg-kezd verefedni, az-után apró, felette viszkető holyagotskák ütnek-ki, mellyekből valamelly szijjas, éles nedveség forr-ki, melly lassan-lassan el-szárad, és valamelly var-formájú kéreggé (garangyaggá) válik. Ez a' ki-ütés lassan-lassan mindtsak tovább terjed,—úgy annyira, hogy végtére az egész ábrázatját-is el-foglalja.

az előtt volt betegségek-után gyakorta meg-efik, avagy; ha a' betegre, mástól-is ragadott, de azt fokáig viselte, és gyökeret verni engedett nékie — azt nem kell hamar el-fzárztani, se pedig éppen nem-kell kenni.

2. a) A' Betegnek, a' Ports. fű-italt kell innia, és minden héten egyfzer, a' Nro. 9. alatt-való porral lakszálatni kell ötöt.

b) Ha ez 3. 4. hetekig meg-lett tehát vétészetek bé véle, napjában 3. 4-fzer s' Nro. 17. alatt való porból egy tellyes-Thée-kalánnyt.

c) Ha ezzel két napokon élt, tehát kezdje kenni magát, reggel, és este, ezen következendő irrel; de e' mellett mind az által, mellyet meg kell jól jegyezni, ez, zel a' porral fzüntelen tovább éljen.

* Vegyetek 2. Lót kénkö virágját, és 4. Lót díszno. hájat, keverjétek jól-öszve hidegen. Ebből reggel, és este, reszeltésék-bé egy mogyoró nagyságnyi.

Először tsak a' kezei és, újjai, az-után a' lába könyökei, térdei 's a' t. kenet-tenek.

d) A' minden napi gyakor mosás-hellyett szükséges hogy nyárban folyo-vizben feredjék,

feredjék, és, ha lehetséges, minden nap fejeér inget; és lábra valót vegyen magára. A' gyapjú-salavárok femmire kellők ezen állapotban.

3. Ha pedig a' betegre csak most közelebb ragadott ez a' nyavalya, és ha a' kezein, és az újjai - között még kevés var vagyon, tehát csak egyszer lakszáljon, és osztán mindjárt úgy kezdjen a' Nro. 17. alatt-való Porral, és az irrel élni.

4. Ha a' var vizsgálva ütött, vagy, időelött való kenés által vizsgálva hajtattott, tehát olykor mind azok a' félelmes változások (Symptomata) származhatnak, mellyek az eves (varas. korszos) főnél, ha vizsgálva üt, (a' §. 167. N. §-) meg-irattattak. Ezen történetben.

- a) Mindjárt körös-bogár-flastromat kell a' karjaira, és mustár-tészttát a' láb-ikráira kötni, és a' lábait 's kezeit lágy-meleg vízben feresztetni.
- b) A' beteget, az egész testén posztó-darabokkal kell dörölni.
- c) Adattalsék néki gyakorta a' Nro. 17. alatt lévő Por, de mindenkor egy árpaszemet nyomó Kámforral elegyítve, és e' mellett italsatok-véle bővön Bodzavirág-Théét.

Z 4

d) Ha

d) Ha erre a' var ismét ki-nem-út, akkor fietséggel az Orvoshoz kell küldeni.

5. Ha az olyan gyermekek varafok, mellyek a' mélyjen szopnak, tehát az Anyának, akár varas légyen, akár ne, még-is mind ezen belső orvosságokkal úgy kell élnie, mint-ha ő maga volna-varas,

§. 174. A' köldök-szakadás.

1. Midőn a' köldök, a' helyett, hogy a' maga üregében, és mint-egy a' hasban bé-vonattatva volna, egy megyoronak nagyságára, vagy még nagyobbra-is ki-áll, tehát az, köldök szakadás. (Hernia umbilicalis,) vagy, leg alább, annak kezdete.

2. Ennek okai ezek:

a) Ha a' köldök, az első hetekben nem-elég gondosan, és illendően őriztetik, avagy, a' köldök-kötő igen ideje-előtt félre-téttetik,

b) Ha nagyon, és tartosan egy-végben firnak, és fel emelkednek, az az, midőn hátokon fekszenek, és a' hasokat erővel magosra emelik, fejeikkel, és lábakkal magokat meg-vetvén 's támasztván.

c) Ha

c) Ha kemény- hasok -vayon , és a' ganejjeket magokbol nagy erőltetéssel kényszeritetnek ki- hajtani.

3- A' mi illeti ezen okokat , tehát

a) Az elsőől nem-kell ott tartani, a' hol jó lelkü Bába vayon-

b) A' másodikra -nézve, ha valamelly gyermek szakadatlanúl sír, tehát valahol fájdalma -vayon , mellyet ki- kell vizsgálni , és el- háritani , mint p. o. a' has- tekerést , ki- sebesedést 's a' t. Azokat a' gyermekeket , mellyek hasokkal felemelkednek , a' hasokat gyengén vizszi- kell nyomni , és az al- felekre adott egy pár tsápáfsal el- kell arról szoktatni ; mind anyiszor pedig , az ilyen gyermekeknek köldökeikről szorgalmatos gondot kell viselni , ha szintén már köldököt nem viselnének. - is

c) A' 3-dikra -nézve , nem kell a' gyermekeknek sok száraz tápláló eledelt adni , és az Anya- is tartoztatsa- meg magát attól , ha a' kemény- hasúságra hajlandó ;— arról gondot kell viselni , hogy a' minden- napi nyilalása (ízéke) ilendő időkor légyen.

4. Mihelyt észre -veszitek , hogy a' köldöke elő 's ki- felé erőlködik , tehát mind-

járt azon kell gondoskodni, hogy az ímét vizsgálva - vitettség, a' maga természetű állásában meg - tartatás, és annak további elő - s ki - felé - jövése, minden lehetséges módon el - tá - voztatás. Melly - végre,

- a) Nyomjátok vizsgálva a' köldökét a' hátsóba, és tartsátok ott a' kezeteknek egyik újjával;
- b) a' más kezetekkel fogjátok meg a' hátsó - bőrét, a' köldöke felett, és alatta, és nyomjátok egybe; valamely rántz vagy torna formára, mellyben a' köldök el - rejtve fekszik;
- c) ennek a' rántznak felébe, vagy erre a' rántzra kössetek 2. 3. új - szélességű ragadó - flastromotkát kereszt - formába. hogy azzal a' rántzot meg erősítsétek.
- d) Mind ezek - felett, tegyetek egy köldök kötöt a' közepére, éppen egyenesen a' köldökére, egy három - új - szélességű öszve - fogott ruhátskát, meg - szorítva. Még jobb, ha ebbe az rétesen öszve - fogott ruhátskába valamely kártyázó levelet, vagy vékonyra vert ón - pléhet tészték.

5. Ha ezt egy néhány hónapok - alatt gyakorlattátok, és az - alatt meg - gátoljátok,
hogy

hogy a' gyermek meg-ne szoruljon, vagy kemény hasu ne légyen, és a' mennyire lehetséges, a' firáltól ójjátok; így a' köldöke lafsan-lafsan rendbe mégyen. Jegyezzétek meg e' mellett még azt-is; Minden 2. napon le. kell a' ragado-flastromatskát venni, és annak-helyét dagadás ellen-való vízzel só-nélkül, avagy méz-vízzel hidegen mofogatni, és párolni, és az-után le-törleni-kell, minek-előtte a' fris ragadó flastromatska ismét reá tétetik—azt úgy tenni igyekezétek, hogy ne-essék ismét egyenesen az előbbeni helyre. Ha ezzel az előre látással vagy vigyázással nem éltek, tehát e' bőre könnyen meg-veresedik, és sebessedik vagy fakedékokat kap, mellyek az ő égetésekkel, és vizke-tésekkel a' gyermeknek nyughatatlanságot fereznek, melly-által arra kényszerítettek, hogy a' bé-kötéstől mind addig meg-szünjete-k, míg a' bőre meg-gyogyul, következésképpen az-által a' köldöknek gyógyittatása igen nagyon késleltetetik.

6. Ha az ilyen ki-álló köldök el-tunyaltatik, tékát eleinten kezdetben mindtsak-nabyobb lészén, és az a' megett lévő megnyilás mindenkor szorosabb, úgy hogy több vizsza-taszítani nem-lehet; melly, előszőr, egy igen nagy sórmátlanság, éktenség, és másodszor az idősebb korban, a' munka, és az erőltetés mellett, főképpen az aszszonyoknál, ha gyermek ágyba esnek, igen könnyen ad-hat

hat a' tökéletes köldök - szakadásra alkalmas
tolságot.

§. 175. A' széltől - való szakadás.

1. Néha a' gyermekeknek tök - 'zatskó-
jok vagy erfényjek, meg - dagad, melyet
az emberek közönségesen szél - miatt - való
szakagásznak neveznek (hernia ventosa)

2. Ezt könnyen lehet el - oszlatni méz-
vizes borítókkal, abba 4-gyed részét páln-
kát elegyítvén, avagy flanell posztóval - is,
melly nátha - fűstőlövel jól meg - fűstöltetett,
és szárazon reá - borittatik.

§. 176. A' vég - hurká le - jövése.

1. Azon gyermekeknek, a' mellyek ke-
mény - hafusággal vagy gyakorta - való, eröl-
tetéssel - járó has - menéssel gyötrettetnek, a'
vég - hurkájok le vagy ki - esik, vagy le - jö.
Erről a' gonoszról azonnal tenni - kell, és segíteni
és gondot viselni, hogy gyakorta ismét le, ne-
jőjjön, a' mint annak könnyen szokása,
hogy, meg - ne - gyökerezzenek.

2. e) A' le - jöt segg - húrkat, az olajjal
meg - kent egy újnak segítségével ismét
helyjére vízfűza - kell vinni; az - után

b) valamelly spongyiát vagy méz - vizes
rétbe - fogott ruháskát reá - kell borítani,
és

és valamelly kötővel meg-szorittani. A' kötő kereszt-formájú legyen, mellýnek két karjai a' hafa körül szorittatnak, és a' harmadik le-függő része a' lábai-között által vonatik, és elöl a' kötőhez fogvást, a' hasához akasztatik, szorittatik.

c) Vifeljetez gondot reá; hogy a' gyermeknek, egy ideig, korpából, és ö-kör-farku-füből, len-mag-olajjal elegy, lágyító, és enyhítő Kriftélyek által, nyílása vagy széke szerzesék; és

d) soha se engedjétek lábaikkal fel kelniük, mikor gondjokat végzik, hanem olly magofsan ültésétek, hogy a' lábaikkal a' földet ne-érhesék.

3. Ha ezekkel az eszközökkel egy néhány hetekig éltetek, azzal semmire nem-menvén; akkor, az Orvostól vagy valamelly értelmes Seb-gyogyítótól kérjetez tanácsot.

§. 177. A' főre-való esés.

A' gyermekek gyakorta esnek a' fejekre, úgy azonban, hogy a' tsmót ki-vévén, mindjárt valami változást észre nem-vehetni. A' szülék ezzel nem-is gondolnak azon-rúl semmit-is, hanem, hogy a' tsmót valamelly kék ruhával (hideg kés-lapjával) meg nyomogatják, és ha sebek vagon, talán égett-

égett - borral ki mossák, és mind a' többit magának hagyják mentére.

. Azonban nem - ritkán esik meg, hogy, az olyan fejére - esett gyermek, melly, a' mint tetszik, az esésből semmi kárt vagy nyavalyát nem - vett, egy - néhány hetek múlva, sőt még későbbre - is, betegeskedni kezd — el sárgul, és fogy; néha feje - fájásán panaszolkodik, az orrából valami nátha - forma ki - folyást kap, melly csak hamar el - mulik, de ílmét vizsgál - jö, futó forrósággal — mind a' kettő - között pedig az - után ílmét jól, és vigan érzi magát és vagyon. Azt vélik e' képpén, hogy a' gyermeknek náthája vagyon — a' nátha el - bútt, el - rejtezett, 's a' t: el - kell a' dolgot várni.

3. Az alatt, a' beteges orák, és napok hová tovább inkább szaporódnak; a' forróságok tovább tartanak; a' fogyása láthatobb, a' szemei zavarosabbak, a' szeme tüllagja (fényje) nagyobb lészen; a' szemei - körül valamelly kék karika lészen; a' gyermek néha hány, álmában fogait tlikorgatja, sőt még ébren létében - is; sokat alszik, sőt néha a' kezeit, és lábait a' görts - is fogja. Itt már semmit sem hisznek bizonyosabbnak lenni, mint azt, hogy a' gyermeknek gelesztája vagyon, és az - ellen orvofságot adnak nékie. Ebben az - idő - szakaszban, vagynak

vagynak még némelly jó órák, és fél, sőt még egész napok-is, úgy annyira, hogy napról-napra könnyebbülést reménylhetnek-

4. Ezzel már ilmét el-telnek egy-néhány hetek; a' forróságok szaporodnak, tovább tartanak, rend, és regula-szerint dél-után jönnek; az hányás mindtsak gyakrabban jő; meg nyilt szemekkel alszik, és szemeit el-fordítja; hova tovább több görtsők fogják; a' gyermek, a' fejét tovább nem-hordozhatja, ha azt fel-egyenesítik vagy hordozzák—végtére a' rángatodásfok, a' nyavalya-törések jönnek, mollyek majd rövidebb, majd hosszabb ideig tartanak, és végtére; mind addig meg-nem szünek, míg a' gyermeket meg-nem-ölik 's meg-nem-hal.

5. Igy halnak meg fok gyermekek gyakorta 3, 4. holnapokkal, az ő esések-után, mellyek meg-nem-holtanak-vólna, ha azokat, kezdetében, tudatlanságból el-nem-tunyállották-volna, avagy, ha még az első vagy második idő-szakalzbán, az Orvosnál segítség kerestetett-volna, de, a' ki-nek, egyszer 's mind meg-mondani-is kellett volna, hogy, a' gyermek ez vagy amaz idő-tájban, a' fejére-is esett volna. Az harmadik idő-szakalzbán nintsen semmi több segítség.

6. Miheilyt valamelly gyermek a' fejére esett, légyen bátor attól nagy, vagy kistiny tsomoja vagy sebe ; tehát szükséges, hogy, ha a' seb először bé-köttetett, de a' mellyből, hogy a' vér böven ki-folyjon, engedni-kell, szükséges mondom,

a) hogy a' feje hideg vizzel borogattassék, hintettefsék — és, ha az esés, magában, vagy a' látható tsómó, váltig jó nagy, tehát a' vízbe fele etzetet kell elegyíteni-

b) E' mellett, a' lábait lágy-meleg ferdöbe kell tétetni, és

c) Lágyító Kristályeket kell nékiek adatni.

7. Melly fokáig kelesék ezen eszközekkel élni, azzal, az esésnek nagy-volta, és, az a' mellett lévő környül állások szerint kell magát szabni, és alkalmaztatni. A' könnyü esetben, a' hol semmi számot tévő tsómó, se nagy-fő-fájás nintsen, elég, ha fél-oráig éltek ezekkel. Ha pedig az esésre felette-való fő-fájás, szédülés, fel-puffadt szemek, egyenetlen, lankadt, és merő tekintetek, álmafság émellygések, és hányások köverkeznek, akkor a' hideg borítékokkal, éjjel, és nappal szakadhatatlanul kell-élni, a' Kristályeket, és a' láb ferdöket minden

minden 3. órában repetálni, elől - kezdeni, és minden láb - ferdő - után, a' lába - talpaira, Mustár - Hasstromat kellett kötni, és tenni.

8. Ha erre, egy - néhány órák - alatt, könnyebbülés, reá - emlékezés, elevenség, vidámság nem - következik, avagy, ha a' külső sérülés, tsomó vagy seb váltig nagy; tehát ekkor, a' sennebb említett eszközök - mellett, a' karján eret - is kell vágatni, vagy, a' vak - szemeire vér - szipokat tétetni, és, haladék - nélkül, valamelly értelmes Seb - gyógyítót hívattatni.

9. Ha a' sinlődő gyermekek - iránt ti töletek tanáts - kérttetik, a' hol nem - tudhatni, mi héjjával légyenek, mi bajok légyen, a' mellyek rend - kívül - való forróságoktól, fő fájástól, náthától, álmafságtól, zavaros szemektől, szédeltől 's a' t. bántatnak, és azonban az - alatt ismét vidámak: akkor mindannyiszor tudakozzátok - meg, ha a' gyermek, az előtt, 3. 4. 6. hetekkel, a' fejére nem - esett - é, és, ha az meg - történt, tehát, a' szüléket minden valósággal sürgelsetek, hogy, minden késedelem, és idő - halasztás - nélkül, az Orvosnál keressenek segedelmet.

§. 178.

Az ezen Könyvben szerte ajánlott, és ditsértetett a' Patikában kásztatendő Orvosságookról - való

RECEPTEK.

Nro. 1.

Gyanta - főval készítettett szarvas-szarv Spiritusa, és Hoffmannak fájdalmát egyhitő teepjei, egyenlő mértékben, vagy mindenikből egy arányú mértékben egybe elegyítve.

Nro. 2.

Végy igen jó aprón készült vas-port $\frac{1}{2}$.

Lótót,

Hideg - lelés - ellen - való jó apró Khina-port 1. Lótót.

Fa - héj port 1. Kvintinget.

Polykhreitus - zót, és

Rhabarbara - port, mindenikből 1. $\frac{1}{2}$. kvintinget jól őszve - elegyítve. Végy - belöle, reggel délben, és este egy Kaffé - tellyes kálányit, és vízben add - bé.

Nro. 3.

Végy tisztított Salétromat 2. kvintinget.

Vizes Aloe, és

Sáfrány Extractumat,

Velentzei Boráxat, mindenikből 24. Grant, ezeket jól porrá őszve törvén, és elegyítvén,
olzad

őszszad 8. egyenlő részekre. Ébből reggel,
és este 1. port vízben kell bé . venni,

Nro 4.

Végy Szék - fü Extractumat 1. Lotot.

Vizzel - készült Opium Extract. 10, Grant.
jól őszve - elegyítve, és belőle egy Gran ne-
hézségű Pillulákat tfinálván, adj - bé belőlök,
minden órában 10, 15. darabb Pillulát.

Nro. 5-

Végy Mynsikht - őszlato flastromat,
Czet-hal flastromat, mindenikből 1. Lótót.
Bürök flastromat 2. Lótót.
a' mesterség - szerint elegyítve, tfinálj belö-
lök flastromat.

Nro. 6.

Igen jó aprón tört Hideg - lelés - ellen-
való Khina, port.

Nro. 7.

A' Bürök flastromat 2. Lótót.

Kéneső flastromat, és

Ammoniák - flastromat - mindenikből 1,
Lótót mesterség - szerint elegyítve, tfinálj be-
lölök flastromat.

Nro. 8.

A' hideg - lelés - ellen való Khina - port
2- Lótót,

A a 2

Apron

Aprón készült vas - port, 2. Kvintinget
vévén, igen jól elegyíted - öszve.

Nro. 9.

Végy Bor - követ 1. $\frac{1}{2}$. kvintinget,
tisztatott Salétromat,
Jalappa - gyöker - port, és
Rhabarbara - port, mindenikből $\frac{1}{2}$. kvintin-
get jól öszve . kevervén, öszfzad 3. egyen-
lő részekre.

Három ilyen porok elegendők, a' ko-
ros személynek is illendően - való purgálására.
Gyakorta tsak 2. is elég.

A' gyermekeknek adatik $\frac{1}{2}$. 1. részben,
vagy 1. $\frac{1}{2}$. 2. vagy 3. részekre ösztva.

Nro- 10.

Tsinálj bűdöss ödög - szarból 2, Gran nehez-
ségű Pillulákat.

Nro. 11.

A' főtt Szek - fü olajat 1. Lótot.
Tisztált 'Anis - olajat,
Szeretsen - dió vaját, és
Mélzfél készitetett Salamia - Spiritust, min-
denikből 1. Kvintinget
elegyíted - öszve, a' mesterség - szerint, ir-
gyanánt.

Nro. 12.

A' Rhabarbarum mézet 2, Lótot,
Polyk.

Polykhrest-sót 1. Kvintinget.

Ipecacoanha-port (hánytató) 4. Gránt.

Szék-fü-mézet 1. Lótot.

egybe-elegyítvén, adatsék bé ebből minden órában, 2. tellyes Théé-kalánnyi, jól felrázva.

Nro. 13.

A' Büdös-kövel aranyozott Spisglantz-nak 3-dikszor le-vert részéből 4. Gránt.

Polykhrest-sót $\frac{1}{2}$. kvintinget.

Fejér nád-mézet 1. kvintinget.

jól-észve-elegyítvén, és 8. részekre osztván, minden $\frac{1}{2}$. órában adj-bé 1. részt vízben.

Nro. 14.

A' hánytató bor követ 1. Gránt.

Gálicz-kő Spiritussal készült bor-követ 10. Gránt, 4. Lót kúti vízben olvaszsz-fel.

Nro. 15.

A' leveles földel készült bor-kőnek Li-
quorját.

Huxhamsnak Spisglantzal készült borát, és Gyántával készült szavas-szarvnak Spiritussát, mindenikből 1. Kvintinget.

mind' ezeket elegyítsd jól észve, és minden 2. órában adj-bé belöle, 10. 15. 20. 30. cseppeket vízben.

Nro. 16.

Az igen aprora-tört, és jól készítettett

A a 3

meg-

meg édesítettett kéne-söt 6. Gránt,
 Fejér Magnéziát 1. kvintinget.
 Manna - mézet 3. Lótot.
 jól őszve - elegyítvén, és fel - rázván, adj-bé
 belőle minden 2. órában, 1. 2. tellyes Théé-
 kalánnyit.

Nro: 17.

Büdös-kő virágot 2. Lotot.
 Tisztított Salétromot.
 Durva Spifzglantzot, mindenikből 1. Lótot
 Fejér nád-mézzel 1. $\frac{1}{2}$. Lótot
 őszve - keverve, igen apró porrá kbl - törni.
 Ebből osztán reggel, ebéd - után, és estve,
 egy tellyes Théé - kalánnyit, vizben bé - kell-
 venni, vagy adni

VÉGÉ

A' Könyvnek Mutató Tábla gyanánt - való Bővebb Foglalatja.

A' Bé - menetel szóll: 1. a' Pulsusról §. 1—7. 2, a' vérnek bővségéről §. 8.—12. 3. a' Görtsről §. 14. 4. a' nyelv - minémüségéről §. 17. 5. a' tápláló - eszközökről, §. 18.

AZ ELSŐ FŐ - RÉSZ

I. FŐ - SZAKASZ I. A' hőszámi - tisztulás §. 21. különbsége §. 24 17 annak idején - való maga - vifelet §. 26. nehéz indulá - fakor §. 27. a' ki - maradottnak követke - zései §. 29. ennek okainak meg - vizsgálá - sa. §. 30. a' meg - terheltetés. §. 31. a' meg hevülés §. 32. a' meg hűttés. §. 33. a' harag. §. 34. az ijedttség §. 35. a' forró - hideg, hagymáz §. 36. a' vér - folyás §. 37. a' hő - szám ki - maradása - után - való maga - vifelet. §. 39. a' nehézketség gyanujában - való maga - vifelet. §. 40. a' nehézketség lihetősége §. 41. II. A' ha - lavány színűség §. 42. III. A' hőszám - nak vég - képpen - való el vesztése §. 45.

II. FŐ-SZAKASZ I. A' nehézkeség ,
ennek jelei §. 46. tanítások §. 42. az, az-
alatt - való hó -szám §. 48. mellyik je-
lek tsalnak? §. 49. a' mgazat fél iddre-
való mozgása. §. 50. a' nehézkeseknek
magok -viseletek. §. 51. II. A' nehézke-
seknek változásai §. 52. a' vér -folyás
§. 55. különbség. §. 56. 57. oka. §.
58. orvoslása. §. 59. fél idej vér -folyás
§. 60. a' másból való §. 61. III. A'
méh -gyümöcs -vesztése. §. 62. idétlen-
szülés §. 63. okai §. 64. jelei §. 65.
el -távoztatása. §. 66. a' gyümöcsnek a'
méhben -való halála. §. 67. maga -viselés
§. 68. annak halálának jelei. §. 69. IV.
A' fattyu nehézkeség meg -visgálása. §.
70. jelei. §. 71. annak el -választása. §.
72. e' körül -való jegyzések. §. 73. V.
A' külső sértések , magyarázatjok. §.
74. a' könnyű sértések. §. 75.

III. FŐ-SZAKASZ. I. A' Vajadás - ré-
gulái §. 76. a' magzat születése - után
való Régulák §. 77. II. A' vajadásban-
való változások §. 78. a' fogások fogyat-
kozása, és el -ájulás §. 79. a' méh szájjának
görtsei §. 80. a' rángotodzások ,szülő -tagok
dagadása , a' közép -hufnak el -szakadása. §.
81. a' méh szakadása. §. 82. a' méh -szájja-
nak , és hiveljének szakadása §. 83. III.
A' szülés - után -való változások : el -osz-
tások. §. 84 I A' veszedelmes válto-
zások a' szív -vérzés. §. 85. a' méh -ki-

fordulása

fordulása. §. 86. a' méh-hivelyjének 'ele
esése. §. 87. a' méh korszorutska §.
88. II. A' szülés-után való változások,
ezek meg-neveztetnek §. 89. a' szülés-
után-való faldalmak §. 90. a' szülő-ta-
gok dagadása, sebesedése. §. 91. a' vér-
'zatsko §. 92. a' vizellet szorulása. §.
93. ennek tartására-való erőtelenség,
§. 94.

IV. FŐ-SZAKASZ. I. A' gyermek-á-
gyasról-való gondviselés. §. 95. ennek
hivesen-való-tartása. §. 96. a' tej-hi-
dege §. 97. II. A' szoptatásnak változá-
sai: az emlőkön-való tsumók. §. 98.
a' sebes tsets-bimbók. §. 99. az Anyá-
nak tisztje a' szoptatás §. 100. a' tejnek
osztatása §. 101. a' gyermek-ágyi tiszt-
tulás §. 102. III. A' gyermek-ágy fo-
lyása alatt-való változások: a' meg-
akadt tisztulás oka §. 103. a' méh-
gyuladása. §. 104. a' Friezelnek követ-
kezései. §. 105. véle bánás §. 105. pottái.
§. 106. a rothasztó, petétsel-való hideg-
jelés §. 107. IV. Az alszszonyi ritkább vál-
tozások: nevezeteik. §. 108. a' vért-pö-
kés §. 109. a' vizkorság §. 110. a'
golyva §. 111. a' tej-ki-omlása §. 112.
a' fejer hó-szám, §. 113. a' méh-nya-
valyái §. 114.

A' MÁSO.

A' MÁSODIK FŐ - RÉSZ.

I. FŐ - SZAKASZ; a' gyermekekről - való gond - viselés. §. 115. az élet - jelei - nélkül - való magzat. §. 116. az idétlen gyermek. §. 117. a' most születtekről - való godviselés. §. 118. a' tisztaság. §. 119. a' tápláltatás. §. 120. a' Szoptató - nak élet - rende §. 121. a' téjnek szüke. §. 122. az egészséges téj - jelei. §. 123. az egészségtelen téj - jelei. §. 124. a' Dajka. §. 125. a' gyermek eledele. §. 127. a' gond - viselés. §. 128.

II. FŐ - SZAKASZ: a' gyermekek beteg - ségeikről: azoknak fel - ofztások §. 129. 130.

I. Ofztály:

A' most születetteknek változásai. I. Az Anyjok méhétől - fogva - való hibák §. 131. az őszve - források §. 132. a' nyulajak §. 133. a' viz fő §. 134. a' szakadások, tökölség. §. 135. a' ki - növések, §. 136. a' véle - született jegyek. §. 137. a' születéskor esett sérelmek. §. 138. a' kék - jegyek. §. 139. az ofztalított koponya; az elő - fej. §. 140. a' nyak - körül tekeredett köldök finor, §. 141. az első hetekben - való gyermeki - betegségek §. 142. a' szurkos ganéj §. 143. a' tsetseiben - való téj. §. 144. a' sárgaság. §. 145. a' száj - tserepelés. §. 146.

§. 146. a' has - tekekrés §. 147. a' nyá-
valya - törés. §. 148.

II. OÉtály.

Az első esztendőbeli változások: a' fog-
zás §. 149. őszve - forrás. §. 150. a'
fojtó nátha. §. 151. a' gelezta §. 152.
a' hányás. §. 153. a' has - menés. §.
154. a' vér - has §. 155. a' nátha - hu-
rut. §. 156 a' gelezta - hurut. §. 157.
a' fulasztó - hurut. §. 158. az 'Angliai
betegség. §. 159.

III. OÉtály.

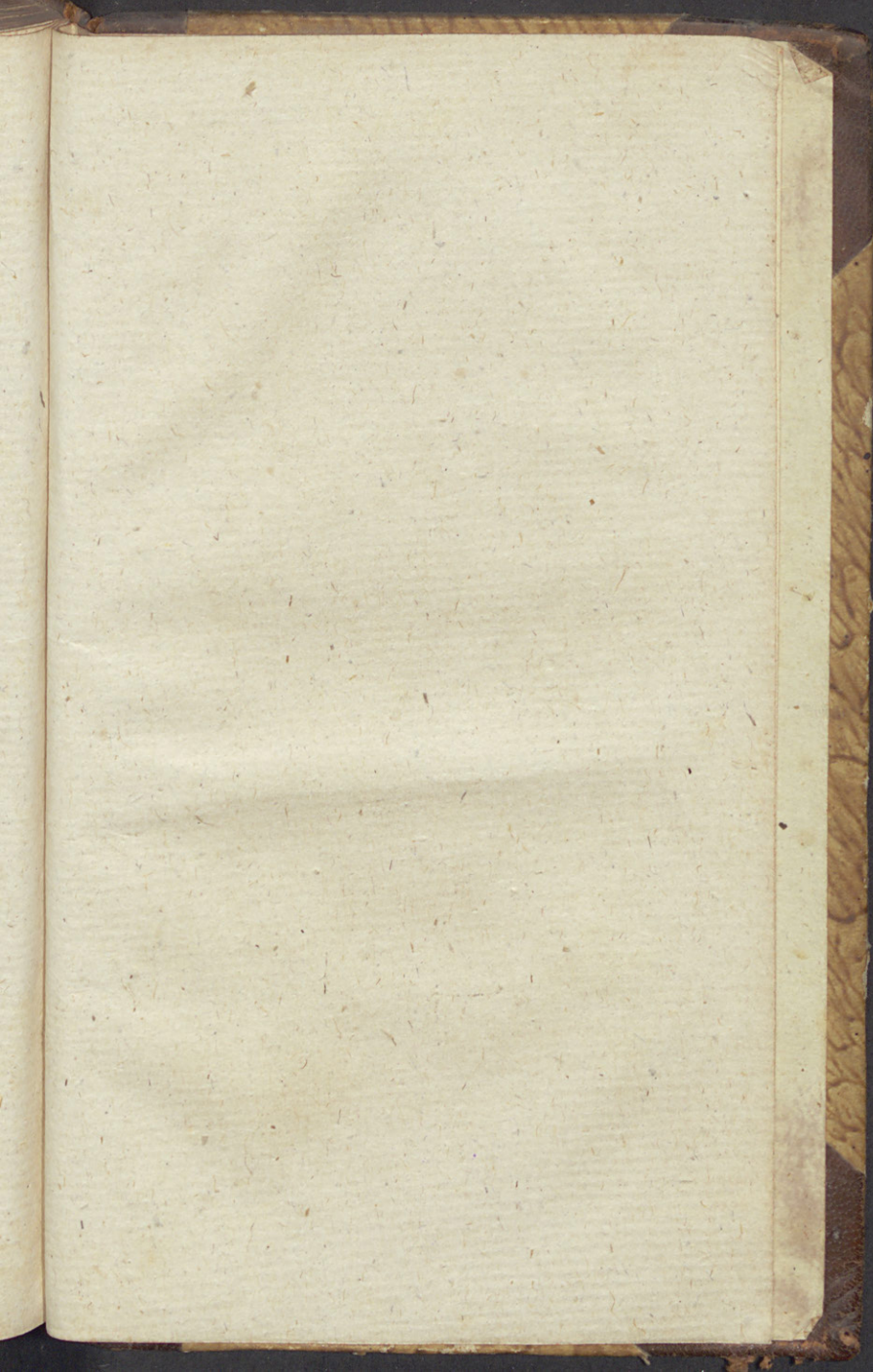
A' gyermekeknek ki - ütéssel - való beteg-
ségek. §. 160. az apró. §. 161. a' tet-
tetes apró. §. 162. a' veress szeplő. §.
163. a' Shárlát ki - ütés. §. 164.

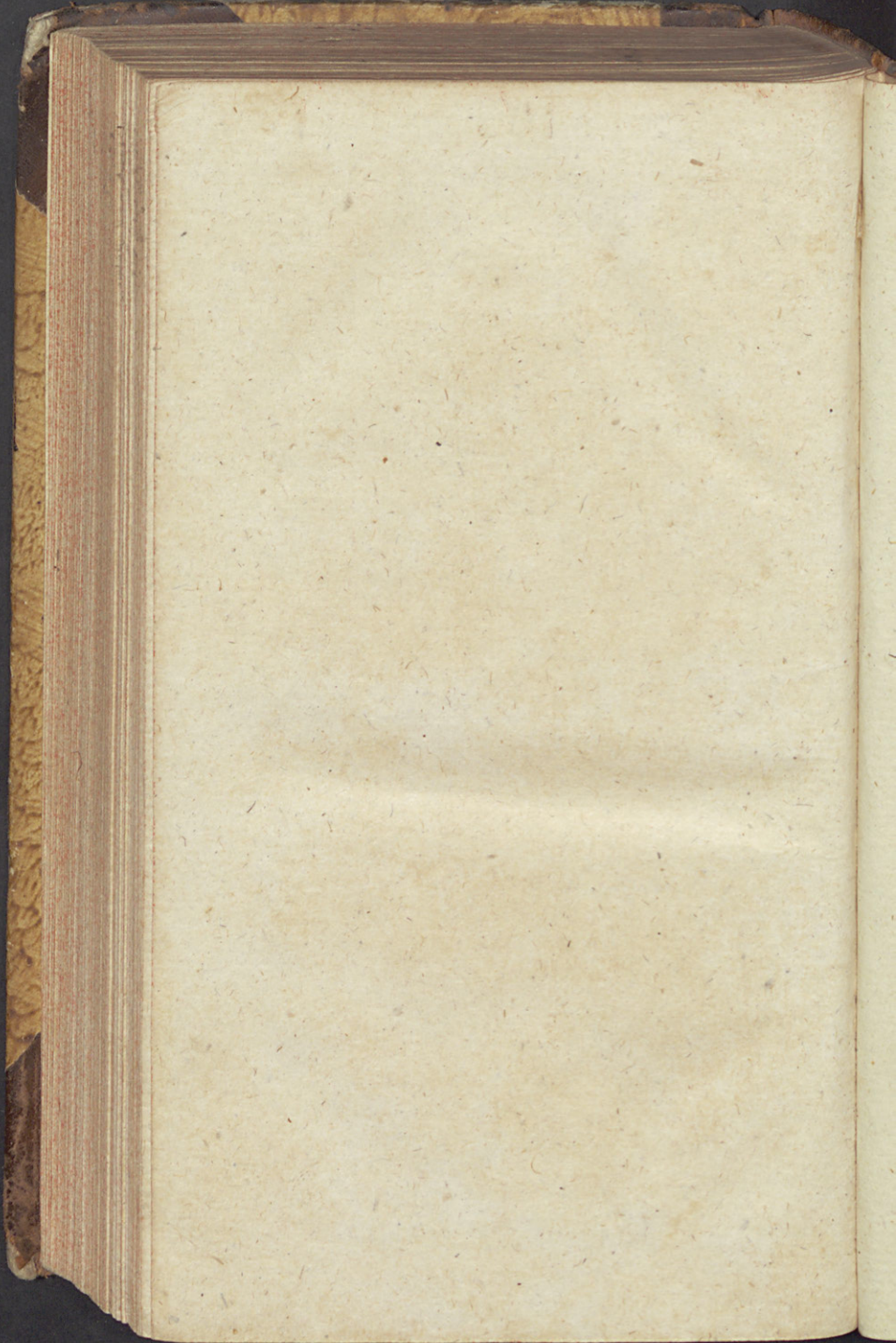
IV. OÉtály.

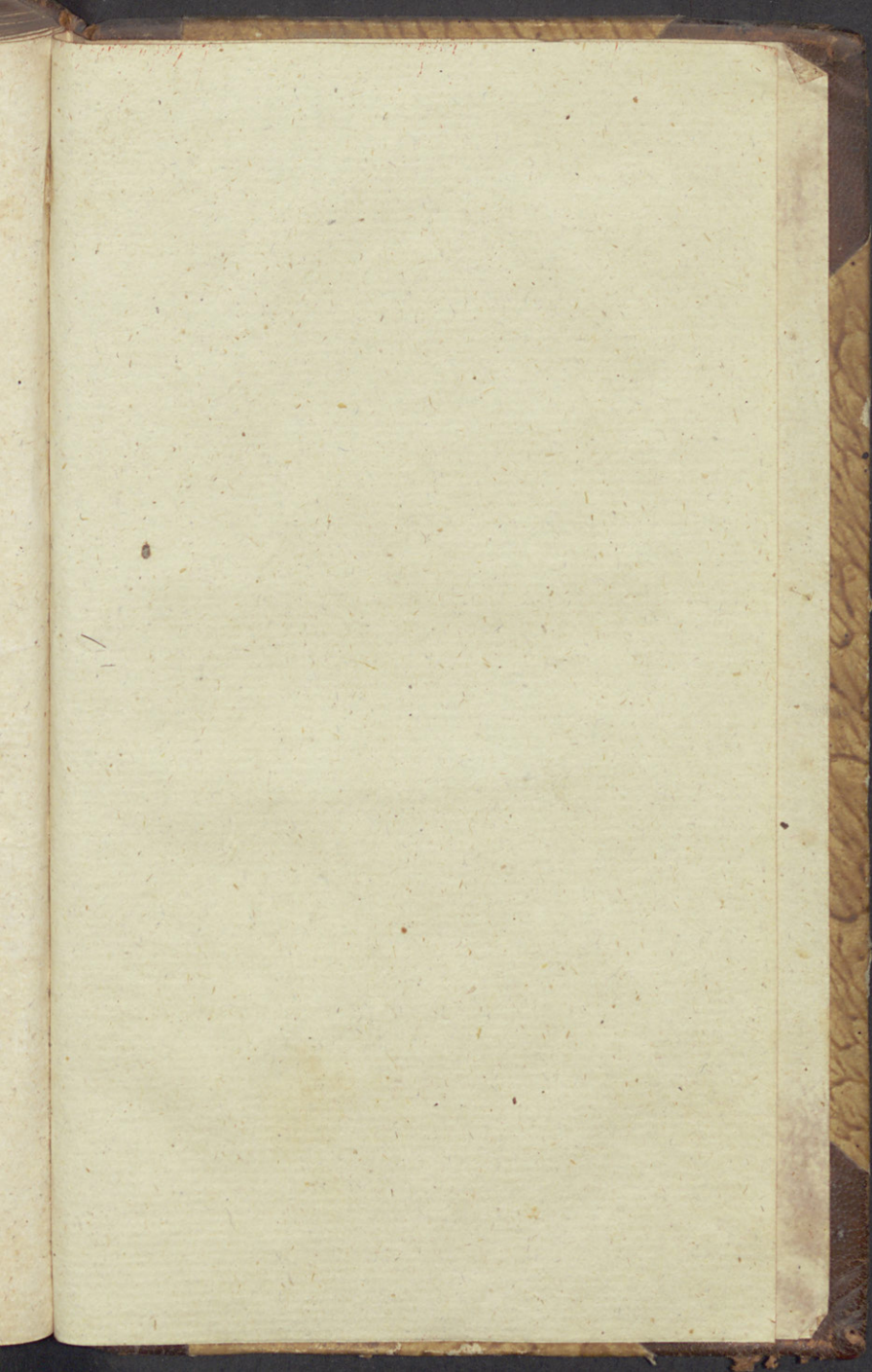
A' külső. változások: a' ki - sebesedés. §.
166. a' kofzos - fő. §. 167. a' tőpázó-
szemek. §. 168. a' szemek tüzesedések.
§. 169. a' szem - hártya, holyag. §. 170
a' folyó fülek. §. 171. az olt - var. §.
172. a' var, a' rüh. §. 173. a' köldök
szakadás. §. 174. a' széltől - való szaka-
dás §. 175. a' vég hurka le - jövése §.
176. a' főre való - esés. §. 177. a' Re-
ceptek.

V E G E

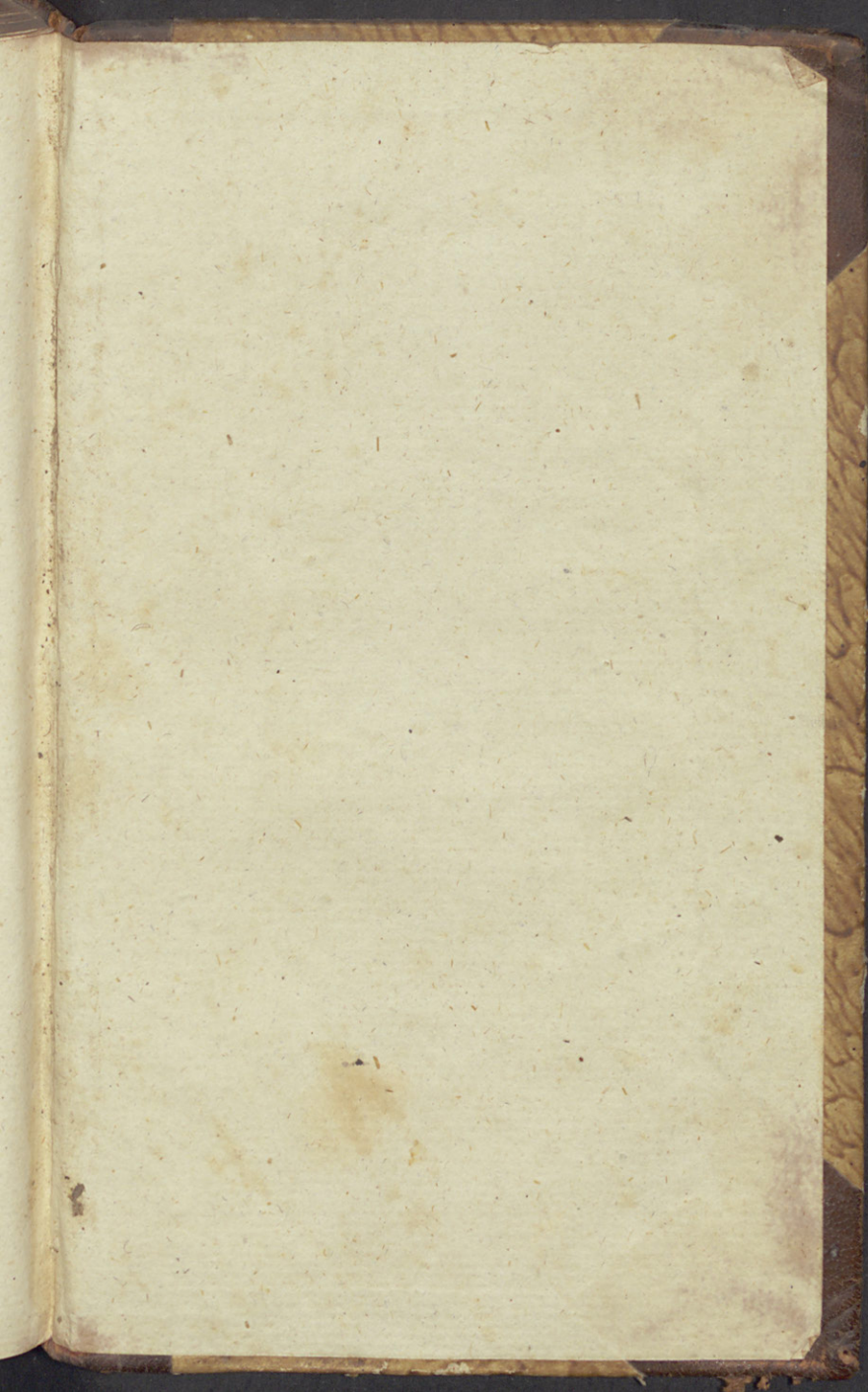
DEBRECENI EGYETEMI KÖNYVTÁR
Lelt.
20.004--1955

75827

